

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXXI. Č. 2

MÁJ - AUGUST 2022

NEPREDAJNÉ

OBSAH

EDITORIÁL

<i>Martina Orosová</i>	Preklenie priepasti	/04
------------------------	---------------------	-----

OZNAMY

<i>Robert Gregor Mareta</i>	Slovenský komitét Modrého štítu	/06
<i>Mária Feješová</i>	Z činnosti odborovej organizácie	/06
<i>Mária Feješová</i>	O stretnutí starej a novej redakčnej rady a o nových plánoch	/07
	Výzva na publikovanie príspevkov v Archívnom almanachu	/08

VÝBOR(N)OVINY

<i>Štefan Hrivňák</i>	Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 19. mája 2022	/10
<i>Martina Orosová</i>	Zápisnica z valného zhromaždenia Spoločnosti slovenských archivárov 27. mája 2022 v Smoleniciach	/11
<i>Martina Orosová</i>	Správa o činnosti výboru Spoločnosti slovenských archivárov v rokoch 2018 – 2022	/13
<i>František Chudják</i>	Správa revíznej komisie Spoločnosti slovenských archivárov v rokoch 2018 – 2022	/28
<i>Janka Gubášová Baherníková</i>	Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov 7. júna 2022 v Bratislave	/28

NOVINKY Z ICA

<i>Adriána Klincová</i>	Medzinárodný týždeň archívov 2022	/30
-------------------------	-----------------------------------	-----

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

<i>Judita Szekeresová Kováčsová</i>	Medzinárodná vedecká konferencia Ženy v tieni dejín. (Ne)známe ženy v známom prostredí	/32
<i>Ján Jakubík</i>	Výstava Prvenstvá a premeny súkenníckej výroby v Banskej Bystrici a Radvani	/35
<i>Alena Mišíková</i>	Výstava Podpisy slávnych v Štátnom archíve v Prešove	/37
<i>Barbora Kollárová</i>	Za humorom do histórie. Vernisáž výstavy v Štátnom archíve v Trnave	/39
<i>Barbora Kollárová</i>	V znamení sv. Floriána. Z histórie dobrovoľných hasičských zborov v trnavskom okrese	/41
<i>Valéria Solčániová</i>	Kremnica v dejinách 20. storočia – 2. ročník konferencie v kremnickom archíve	/43
<i>Mária Feješová</i>	XXV. archívne dni v SR v Smoleniciach	/45
<i>Anton Dopirák</i>	Výstava Športu zdar, prešovskému zvlášť!	/50
<i>– Veronika Krempanská</i>	v Štátnom archíve v Prešove	/50
<i>Valéria Solčániová</i>	Výstava Osudy kremnických Židov v kremnickom archíve	/52
<i>Jana Žumárová</i>	Deň otvorených dverí v Archíve Matice slovenskej	/54
<i>Ladislav Holečka</i>	Odborný seminár Židovská komunita v dejinách Nitry a okolia 9. júna 2022 v Nitre	/55
<i>Nikola Danišová</i>	30 rokov Archívu Pamiatkového úradu SR	/58
<i>Mária Feješová</i>	Oslavy 375. výročia udelenia mestských privilégií Pezinku	/60
<i>Júlia Benciová</i>	Dni otvorených dverí v šalianskom archíve	/62
<i>Zsolt Foglszinger</i>	Odborná konferencia Bratislavskej arcidiecézy v rámci projektu Two temples, one heritage	/63
<i>Lukáš Repjak</i>	Deň otvorených dverí v Slovenskom národnom archíve	/65

<i>Daniela Ihnátová</i>	Deň otvorených dverí vo vranovskom archíve	/69
<i>Monika Mikleová</i>	Dni otvorených dverí v novozámockom archíve	/70
<i>Tomáš Palik</i>	Deň otvorených dverí v humenskom archíve	/72
<i>Alena Kredatusová</i>	Deň otvorených dverí v Spišskom archíve v Levoči	/73
<i>Martina Orosová</i>	Kultúrne dedičstvo v ohrození	/75

DO VAŠEJ KNIŽNICE – RECENZIE, ANOTÁCIE

<i>Jozef Meliš</i>	CSIBA, Baláž. Autentický protokol Bratislavskej kapituly. II. (1504 – 1513)	/80
<i>Adriána Klincová</i>	ORŠULOVA, Jana. Heraldické pamiatky na Palugyayovcov	/82
<i>Jozef Meliš</i>	HRIVŇÁK, Štefan – KERESTEŠ, Peter (eds.). Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2019 – 2020	/83
<i>Mária Feješová</i>	ŠURINOVÁ, Lucia. Stručné dejiny baníctva v Perneku	/85
<i>Mária Feješová</i>	ĐURĐOVIČ, Daniel. Zabudnutý klenot Ompitála	/86

NAŠI JUBILANTI

<i>kolektív Štátneho archívu v Prešove</i>	Životné jubileum Mgr. Ľubice Kováčovej	/88
--	--	-----

SPOMÍNAME

<i>Mária Grófová</i>	Za profesorom Júliusom Bartlom	/89
----------------------	--------------------------------	-----

PÊLE-MÊLE

<i>Pavel Vimmer</i>	Esej o dokonalom klamstve	/94
---------------------	---------------------------	-----

FÓRUM ARCHIVÁROV

2022, roč. XXXI, č. 2
ISSN 1339-8423 (online)
ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
Spoločnosť slovenských archivárov
Adresa: Drotárska cesta 42
P. O. BOX 115
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika
www.archivari.sk

E-mail redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Šéfredaktorka:
Mária Feješová

Redakčná rada:
Adriána Klincová, Jozef Meliš

Jazyková korektúra: Mária Feješová, Jozef Meliš

Grafická úprava: Bronislava Porubská

Texty: © Júlia Benciová, Nikola Danišová, Anton Dopirák, Mária Feješová, Zsolt Foglszinger, Mária Grófová, Jana Gubášová Baherníková, Ladislav Holečka, Štefan Hrivňák, František Chudják, Daniela Ihnátová, Ján Jakubík, Adriána Klincová, kolektív Štátneho archívu v Prešove, Barbora Kollárová, Alena Kredatusová, Veronika Krempanská, Róbert Gregor Margetta, Jozef Meliš, Monika Mikleová, Alena Mišíková, Martina Orosová, Tomáš Palik, Lukáš Repjak, Valéria Solčániová, Judita Szekeresová Kováčsová, Pavel Vimmer, Jana Žumárová

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe, nepredajné. Povolilo: MK SR 1 472/96.

Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke: Zámok v Smoleniciach, dejisko XXV. archívnych dní v SR. Foto: Ján Valo.

EDITORIÁL

Preklenie priepasti

Vážené čitateľky a čitatelia,

od mája 2022 začalo štvorročné funkčné obdobie nového výboru Spoločnosti slovenských archivárov a mne prináleží definovať hlavné úlohy, ktoré nás čakajú. Za vhodný rámec našej nadchádzajúcej činnosti považujem tému tohtoročnej svetovej archívnej konferencie v Ríme – Bridging the Gap, čo môžeme voľne preložiť ako prekonávanie či premostovanie priepasti alebo zaplnenie prázdneho miesta. Podľa Medzinárodnej rady archívov je preklenie priepasti *medzi globálnym a lokálnym, verejným a súkromným, centrom a periferiou, väčšinou a menšinou, povinnosťami a právami, hi-tech a low-tech kľúčom k rozvoju spoločnosti, kde všetky rôzne zložky koexistujú a prosperujú. Archívy zohrávajú v tomto scenári zásadnú úlohu, pretože reprezentujú hodnoty spoločnosti a jej identitu dynamickým spôsobom. Nie sú pasívnymi schránkami našej pamäte. Sú to skôr proaktívne prostriedky, ktoré formujú našu pamäť. Preto sú strategickým faktorom na preklenie medzier. Na druhej strane musia archívy čeliť vnútorným medzerám, ktoré ovplyvňujú ich poslanie a bránia ich využívaniu – vo svete neustále sa meniacich technológií sa archívy snažia spravovať nové objekty, formáty a techniky. Priepasť je v tomto zmysle obrazom nedostatkov a problémov, ktoré nás trápia a ktoré chceme riešiť, všetkých medzier, ktoré vidíme v našej práci a ktoré chceme zmysluplne vyplniť. Pokúsím sa vám niektoré načrtnúť, a netvrdím, že s nimi musíte súhlasiť. Môže ich byť viac či menej podľa toho, ako ich vnímate. Ak chceme niečo dosiahnuť, je dobré definovať si konečný zámer, cieľ, ktorý sledujeme, a stanoviť si jednotlivé kroky a etapy, ako ho dosiahnuť. To bude našou prvou úlohou a ja dúfam, že nám v tom pomôžete. Na tejto ceste sme všetci spolu.*

Spoločnosť slovenských archivárov (SSA) je združením občanov, fyzických osôb, ľudí zmýšľajúcich rovnako a usilujúcich sa o rovnaké ciele. Neraz som zdôraznila, že práve ľudí považujem za našu najväčšiu devízu, bez ľudí by združenie nielen nebolo aktívne, ale vôbec by neexistovalo. Pravdaže, ľudia sú rôzni a často sú medzi nimi hlboké názorové rozdiely, priam priepasti. Sila každej komunity je v tom, ako tento nesúlad preko-

ná, či sa odlišnosti stanú pozitívnym princípom podporujúcim kreativitu a dávajúcim priestor pre vznik nových nápadov, alebo budú príčinou jej úpadku a rozpadu. Nevyhýbajme sa konfrontácii myšlienok a neodháňajme ľudí s inými pohľadmi na vec, dajme každému priestor a hľadajme cesty a spôsoby, ako názorovú pestrosť využiť ako našu prednosť. Od vzniku Spoločnosti slovenských archivárov sa jej členská základňa zmenšila, to je fakt a nemám poruke analýzu, ktorá by identifikovala, prečo to tak je. Osobne poznám mnohých archivárov, ktorí zo spoločnosti vystúpili, je to ich právo a slobodná voľba. Ale poznám aj mnohých, ktorí sú skalnými členmi, aj keď už nie sú v aktívnom pracovnom procese, a členstvo v SSA považujú za samozrejmu súčasť svojho života. Spravme z SSA opäť prítiažlivú a prestížnu spoločnosť, aby bolo pre každého ctou byť jej súčasťou. Veľmi by som si priała, aby sme pritiahli späť nielen všetkých ubehlíkov, ale aj archivárov, ktorí vnímajú našu existenciu, dokonca sa činorodo podieľajú na aktivitách SSA, no členstvo odmietajú. Taktiež by som si priała, aby sme naše rady rozšírili o cirkevných či podnikových archivárov, ako aj správcov registratúr, ktorí bojujú s vlastnými problémami. Vybudujme mosty, ktorými sa spojíme na hlbšej úrovni, mosty, ktorými vytvoríme funkčnú sieť spolupráce a spolupatričnosti, silnú a neprehliadnuteľnú societu.

V posledných rokoch sa viacerí začali venovať histórii našej disciplíny, dejinám archívov i životným a pracovným osudom našich predchodcov. Je to spôsob prekonávania priepasti medzi minulosťou a budúcnosťou. Cítíme, že uzatvárame istú etapu vývoja slovenského archívnictva a slovenskej archivistiky, že ju potrebujeme rekonštruovať, definovať, analyzovať a zhodnotiť. Nielen z hľadiska vedeckých potrieb, ale aj z nutnosti vyrovnania sa s vlastnou minulosťou, aby sme mohli napredovať ďalej. Pokračujme nielen v cykle seminárov Osobnosti slovenského archívnictva, ale podporujme aj výskum a publikovanie dejín archívov, archivistiky a archívnictva. Bádateľských tém, ktoré čakajú na spracovanie, je v tomto smere ešte veľa a verím, že neostanú bokom vašej pozornosti.

Všetci vieme, že už nie sme len pred bránou nového veku, ale už sme doň vstúpili, sme hodení do novej, pre jedných cudzej a nepeknej, pre iných prítiažlivej a vzrušujúcej reality. Chtiac-nehtiac sa v mnohom mení aj povaha a formy archívnej práce. Často si už nevystačíme s tým, čo nás naučila

škola alebo doterajšia prax. To je ďalšia priepasť, ktorá pred nami stojí, priepasť medzi starými vedomosťami a novými zručnosťami. Celoživotné vzdelávanie je veľkou témou v celosvetovom meradle. Na Slovensku zatiaľ nemáme nástroj, ktorý by vyplňal medzeru vo vzdelávaní archivárov a správcov registratúr v praxi. Učenie sa novinkám vo svete archívniectva i správy registratúry je preto veľkou výzvou, ktorú môžeme zvládnuť len spoločnými silami pod heslom: „Učme sa navzájom“.

Z mnohých strán dnes počujeme, že najväčšia kríza súčasného sveta je kríza hodnôt. V ošiali technologickej revolúcie a globalizácie sa akoby strácala naša ľudská podstata, práve tie hodnoty, ktoré z nás robia sociálne bytosti, akoby sme zabúdali, kto vlastne sme. Veríme, že svet, ktorý sme vytvorili, je výsledkom vojen, revolúcií a konfliktov, večnej súťaživosti a boja, kde silnejší vyhráva nad slabším a víťaz berie všetko. Ale v archívoch máme aj iné svedectvá. Doklady o pomoci, spolupráci, empatii, o spoločných záujmoch, poctivej práci, konaní v záujme verejného blaha, o obetavých a hrdinských činoch, ľudských právach a slobodách. Verejnosť má právo o nich vedieť a my máme povinnosť ich sprístupniť. Otázka sprístupňovania archívov a archívnych dokumentov má množstvo rozmerov, o ktorých sa môžeme donekonečna baviť. Chcem však upriamiť vašu pozornosť na známy dokument, ku ktorému sa hlásia archivári v mnohých krajinách sveta. Je to ETICKÝ KÓDEX, prijatý Valným zhromaždením Medzinárodnej rady archívov na XIII. zasadnutí v Pekingu v roku 1996, ktorý stanovuje vysoké štandardy správania pre profesiu archivára. Jeho cieľom je naučiť tieto normy nových členov profesie, pripomenúť skúseným archivárom ich profesionálnu zodpovednosť a vzbudiť dôveru verejnosti v archivársku profesiu. Týka sa to, pravdaže, nielen archivárov vo všetkých typoch archívov, ale aj správcov registratúr či správcov záznamov v iných organizáciách. Je načase, aby sa s ETICKÝM KÓDEXOM oboznámili aj slovenskí archivári a prijali jeho štandardy za svoju normu profesionálnej práce.

Napriek tomu, že žijeme v technologicky najdokonalejšom a materiálne najkomfortnejšom storočí, strašiak „siedmich posledných rán“ nad nami stále visí. V ohrození je aj archívne dedičstvo, vystavené nielen zubu času, nevhodným podmienkam a nevšímavosti ľudí, ale aj prírodným živlom a katastrofám, vandalizmu, terorizmu a vojnovému nebezpečenstvu. Takmer všetci sme ohrozenie

archívneho dedičstva nejakým spôsobom zažili, minimálne zlé klimatické podmienky v našich depotoch sú bežnou realitou. Problematika fyzickej ochrany archívov a archívnych dokumentov je veľmi široká a komplikovaná, no nevyhneme sa jej riešeniu, ak máme dôsledne plniť naše poslanie. Aj v tejto oblasti sa potrebujeme hlavne vzdelávať, potrebujeme poznať, ako sa s nebezpečenstvom ohrozujúcim archívne dedičstvo vyrovnávajú archivári v najvyspelejších krajinách, čo každý z nás môže urobiť na záchranu dedičstva, ktoré nám bolo zverené. Veľké možnosti v tomto smere poskytuje organizácia Blue Shield. SSA patrí k zakladateľom Slovenského komitétu Modrého štítu a potrebuje zástupcu, ktorý bude prostredníkom medzi aktivitami Modrého štítu a SSA. Profitovať z nich bude celé slovenské archívniectvo.

Na posilňovaní inteligentnej a inkluzívnej archívnej spoločnosti môžeme pracovať rôznymi spôsobmi. Ich základom a spoločným menovateľom je komunikácia, vzájomné dorozumievanie sa, ale aj informovanie verejnosti o našich aktivitách. Bez sociálnych médií a kvalitnej webovej stránky to dnes nejde, preto je našou najvyššou prioritou formulovanie komunikačnej stratégie a jej implementácia do praxe, angažovanie zručných ľudí a zvyšovanie úrovne interakcie s členmi SSA, partnermi v pamäťových inštitúciách i širšou verejnosťou.

Už počas štúdia nám bolo zdôrazňované, že archivári sú stav, a väčšina z nás svoje povolanie nevnímame ako obyčajné zamestnanie, ale ako poslanie, ktoré má rôzne podoby a cesty, no na jeho konci je vždy jediné – pamäť. Historická, kultúrna, sociálna, ľudská. Sme tu na to, aby ľudia nezabudli, aby si spoločnosť pamätala. Tak, ako sú v zemi uložené geologické vrstvy pamätajúce históriu našej planéty, tak sú v archívoch uložené doklady o histórii ľudskej spoločnosti. Sú v nich uložené príbehy. A sú to aj príbehy o nás, archivároch. Odhaľujme ich verejnosti a odhaľujme ich aj sami pre seba. Skrz príbehy o nás a našej práci si dokážeme odpovedať na otázky kto sme, čo znamená byť archivárom, aký príbeh píšeme a čo po sebe zanecháme. Fórum archivárov je ten správny priestor, kde môžete svoje príbehy zdieľať s ľuďmi, ktorí im najlepšie rozumejú.

*Martina Orosová
predsedníčka Spoločnosti slovenských archivárov*

OZNAMY

SLOVENSKÝ KOMITÉT MODRÉHO ŠTÍTU

Univerzitná knižnica v Bratislave 2. júna 2022 hostila prvé zakladajúce valné zhromaždenie Slovenského komitétu Modrého štítu (ďalej len SK MŠ). Malo by ísť o zložku medzinárodnej organizácie Medzinárodný výbor Modrého štítu (*International Committee of the Blue Shield – ICBS*) zameraného na ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva v prípade ozbrojeného konfliktu, prírodnej alebo človekom spôsobenej katastrofy. S týmto cieľom vznikol v roku 1996 Medzinárodný Modrý štít ako koordinátor činnosti výkonných orgánov ICA (Medzinárodnej rady archívov), ICOM (Medzinárodnej rady múzeí), ICOMOS (Medzinárodnej rady pre pamiatky a sídla) a IFLA (Medzinárodnej federácie knižných asociácií). V prvom rade zabezpečuje prevenciu pred nešťastím, následne rýchle opatrenia počas stavu ohrozenia a napokon pomoc pri rekonštrukcii po katastrofe.

Myšlienky na založenie SK MŠ siahajú do roku 2015, keď militantné islamistické skupiny likvidovali pamiatky v Iraku a Sýrii. Tieto udalosti viedli k diskusiám o ochrane kultúrneho a prírodného dedičstva na Slovensku tak v médiách, ako aj v odbornej obci. Podporné stanovisko k zriadeniu SK MŠ riešil výbor našej spoločnosti už v roku 2018 (FA roč. 27, 2018, č. 3, s. 9), no k jeho oficiálnemu vzniku došlo z viacerých príčin až koncom roku 2021. Slovenský komitét Modrého štítu bol zaregistrovaný na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky ako občianske združenie na ochranu pamiatok v prípade ozbrojených konfliktov a katastrof. Zakladajúcimi členmi mali byť Spoločnosť slovenských archívárov, Slovenský komitét ICOM, Národný komitét ICOMOS Slovensko, Spolok slovenských knihovníkov a knižníc, no na ustanovujúce valné zhromaždenie boli prizvaní aj zástupcovia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, Zväzu múzeí na Slovensku a ďalších organizácií pôsobiach v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva.

Valné zhromaždenie SK MŠ otvorila jeho doterajšia štatutárna zástupkyňa Jasna Paličková a prítomných privítala aj generálna riaditeľka Univerzitetnej knižnice v Bratislave Silvia Stasselová. Následne bolo prítomným predstavené občianske združenie SK MŠ a jeho plány na rok 2022. Nezmyselná vojna

vedená na území Ukrajiny ešte zvýraznila potrebu ochraňovať kultúrne hodnoty a dedičstvo v našom regióne. Počas zasadnutia sa prítomným prihovril aj Roman Liubun, ukrajinský študent archeológie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, s prezentáciou *Zachovanie národnej identity a pamäti v podmienkach totálnej Vojny. Existuje šanca na záchranu ukrajinského kultúrneho dedičstva?* V poslednej časti valného zhromaždenia prebehli voľby členov Výkonnej rady Slovenského komitétu Modrého štítu na obdobie rokov 2022 – 2026. V diskusii sa preberalo najmä právne postavenie založeného občianskeho združenia a jeho základné dokumenty. Na záver vyjadrila predsedníčka výkonnej rady Slovenského komitétu Modrého štítu presvedčenie, že vízia na ochranu kultúrneho dedičstva sa naplní a na krízové situácie sa budú môcť slovenské inštitúcie pripravovať v mierových podmienkach.

Robert Gregor Maretta
Archív Slovenského národného múzea

Z ČINNOSTI ODBOROVEJ ORGANIZÁCIE

Najdôležitejšou úlohou, ktorú zvládol závodný výbor na jar 2022, bola členská schôdza. Napriek priaznivej pandemickej situácii sme sa rozhodli realizovať ju písomným hlasovaním, pretože sme sa obávali nízkej účasti členov, ktorá by napokon zmarila uznášaniaschopnosť schôdze. Hlavným bodom programu totiž boli voľby členov závodného výboru, ktoré si vyžadujú súhlas nadpolovičnej väčšiny členov odborovej organizácie. Chceli sme doplniť závodný výbor o dvoch nových členov, z ktorých jeden tesne pred spustením hlasovania stiahol kandidatúru. Pristúpili sme k príprave hlasovacích lístkov o voľbe predsedu, podpredsedu a štvrtého člena závodného výboru s vedomím, že štvorčlenný závodný výbor nie je optimálnym riešením, pretože pri hlasovaní môže nastať patová situácia. Nebol čas na získanie novej kandidatúry, pretože voľby by sa tým presunuli na neurčito. Do programu členskej schôdze sme zaradili aj schválenie nových členiek, z ktorých jedna už medzičasom ukončila členstvo v našej organizácii, ako aj schválenie správ o činnosti a správ o hospodárení za uplynulé dva roky a návrhu rozpočtu na rok 2022.

Členská schôdza písomným hlasovaním sa uskutočnila v dňoch 1. až 22. apríla 2022, čo boli 3 týždne. Táto lehota sa nám zdala dostatočná, aby si naši členovia popri pracovných či rodinných povinnostiach našli čas na vyplnenie a doručenie hlasovacích lístkov. Mnohí ich poslali podľa pokynov e-mailom už v prvý deň hlasovania. Podarilo sa nám získať vyplnené hlasovacie lístky od nadpolovičnej väčšiny našich členov, ale bolo potrebné dodatočne pripomenúť zapojenie sa do hlasovania adresne niektorým členom organizácie. Naša organizácia má novú predsedníčku Máriu Feješovú a nového podpredsedu Ladislava Holečku. Za nového člena závodného výboru bol zvolený Marián Babirát, ale krátko po zvolení svoje členstvo vo výbore stiahol. Zostali sme tak opäť traja. Väčší počet členov výboru je žiaduci najmä pre výpomoc s účasťou na výberových konaniach organizovaných v budove MV SR v Bratislave na Pribinovej ulici. V tej súvislosti by bolo pre nás riešením získať ak nie do výboru, tak za členov pracovníkov zo sekcie verejnej správy v Bratislave, ktorú naša organizácia zastrešuje z hľadiska odborárskej agendy. Zatiaľ sa nám nepodarilo v tom nič urobiť.

Ukazuje sa potreba revízie našej členskej základne, ktorá bude dlhodobejšieho charakteru. V praxi zisťujeme, že máme členov, ktorých sme zdedili po predošlom vedení našej organizácie pred rokom 2018 a nemáme s nimi nijaký kontakt, ani vedomosť o nich.

Okrem prípravy a realizácie členskej schôdze sme sa venovali bežnej agende spojenej s vybavovaním rôznych príspevkov pre našich členov, stanovísk k rôznym systemizačným zmenám na SVS, komunikácii s republikovou centrálou SLOVES pri kolektívnom vyjednávaní ohľadne doplnkov ku kolektívnej zmluve vyššieho stupňa pre štátnych a verejných zamestnancov na rok 2022. V tej súvislosti je potešiteľnou správou relatívny úspech Rady predsedov odborových zväzov Konfederácie odborových zväzov, ktorej členom je aj SLOVES, pri júlovom rokovaní o kolektívnej zmluve vyššieho stupňa na roky 2023 – 2024. Podarilo sa vyjednať zvýšenie miezd v štátnej službe o 7 % od 1. 1. 2023 a o ďalších 10 % od 1. 9. 2023. Pri rokovaníach s vládou o zlepšení platových podmienok štátnych a verejných zamestnancov je veľmi dôležitá práve početnosť a masovosť odborových organizácií, pretože viac ako inde tu platí, že v jednote je sila.

Mária Feješová

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

O STRETNUTÍ STAREJ A NOVEJ REDAKČNEJ RADY A O NOVÝCH PLÁNOCH

Ako sme informovali v minulom čísle nášho časopisu, od aktuálneho čísla 2/2022 nastali zmeny v zložení redakčnej rady (RR). V novej RR som zostala zo starého zloženia jediná, preto som na návrh výboru Spoločnosti slovenských archivárov (SSA) prijala funkciu šéfredaktorky. Medzitým sa podarilo získať pre prácu v RR Fóra archivárov Jozefa Meliša a Adriána Klincovú. Predchádzajúca šéfredaktorka Katka Kučerová Bodnárová prišla s nápadom na spoločné stretnutie bývalej aj súčasnej RR, aby sme si odovzdali know-how. Uskutočnili sme ho v piatkové popoludnie 8. júla 2022 v Bratislave. Napriek termínu v dovolenkovom období si všetci urobili čas, a tak sme sa v plnom počte stretli pred Pamiatkovým úradom SR. Silný vietor nám skrížil plány na pobyt v prírode na Železnej studničke, preto sme využili láskavé prijatie predsedníčky SSA Martiny Orosovej a stretnutie sa konalo v priestoroch Archívu Pamiatkového úradu SR.

Témou rozhovoru bola príprava čísla 2/2022, konečné termíny dodania niektorých článkov a v neposlednom rade logistika čísla a formát, v akom treba odovzdať podklady na spracovanie grafickej. Jozef Meliš prišiel s nápadom upraviť rubriku o publikačnej činnosti tak, aby bola zverejňovaná nie na pokračovanie, ale sumárne raz za rok a tematicky členená. Uvidíme, ako sa nám podarí realizovať tento nápad. Je časovo dosť náročné získať kompletne bibliografické údaje od jednotlivých autorov. Prácou navyše v tomto prípade je oboznámiť sa s metodológiou prehľadov publikačnej činnosti, akú používajú bibliografické databázy a odborné knižnice. Východiskom boli a sú informácie z odboru archívov a registratúr, kam všetky štátne archívy každoročne v januári posielajú výkazy práce. Mnohé monografie či články, na ktorých autori pracovali v danom kalendárnom roku a vykázali ich v príslušnom výkaze, vychádzajú s oneskorením a údaje o nich je potrebné dohľadávať. K publikačnej činnosti zamestnancov archívov, ktoré nepatria pod rezort vnútra, neexistujú sumárne podklady a treba si ich vyžiadať priamo z archívov. Hovorili sme aj o rubrike Novinky z Medzinárodnej rady archívov (ICA). Kvalitná príprava jej obsahovej náplne si vyžaduje nielen znalosť angličtiny, ale aj registrovaný prístup na webové sídlo ICA, ktorý má predsedníčka SSA a ktorý sprostredkuje Adriáne Klincovej.

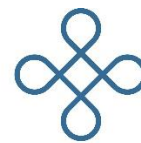
Mojou osobnou víziou v pozícii šéfredaktorky je viac sa venovať prezentovaniu odbornej práce v archívoch, teda prinášať informácie nielen o výstavách a rôznych odborných či kultúrno-osvetových podujatiach, ale najmä o spracovaní fondov. To je oblasť, ktorou sú archívy v spoločnosti špecifické a nezastupiteľné. Konferenciu či výstavu dokážu usporiadať, dokonca na lepšej úrovni, iné pamäťové inštitúcie, ktoré majú na tieto aktivity dostatok finančných, priestorových či personálnych zdrojov. Archívy by im nemali chcieť konkurovať, ak to robia, vždy to ide na úkor ich vlastného poslania a – dovoľm si povedať – na úkor ich identity. Verejnosť, nielen odborná, potrebuje od nás odbornú pomoc pri hľadaní zdrojov konkrétnych informácií či tém. Potrebuje, aby sme boli dobrí znalci kompetencií rôznych verejnospprávnych úradov, dobrí znalci vývinu územno-správneho členenia Slovenska a predchádzajúcich politických útvarov, kam patrilo. Verejnosť potrebuje, aby sme sa dobre vyznali vo fondoch

a zbierkach, ktoré máme v archívoch uložené, a podľa možnosti disponovali archívnyimi pomôckami, aby si bádatelia sami mohli vyhľadať, čo ich zaujíma, prípadne si overili, že tam sa hľadaná informácia nenachádza.

Túto víziu nemôžem realizovať bez pomoci vás, čitateľov, a najmä potencionálnych autorov článkov na túto tému. Budem rada, ak sa pracovníci, ktorí spracúvajú nejaký fond či zbierku, podelia vo Fóre archivárov o to, aký postup zvolili pri spracovaní, čo fond obsahuje, aké témy sa v ňom dajú študovať a čím je zaujímavý. Pomôžte nášmu časopisu prezentovať archívy ako inštitúcie, kde pracujú vzdelaní, zaniietení a iniciatívni odborníci, bez ktorých sa naša spoločnosť nezaobíde, pretože bez nich sa nedokáže zorientovať vo svojom písomnom kultúrnom dedičstve ako zdroji poznania svojej minulosti.

Mária Feješová

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

**SPOLOK
PRO ARCHIVIS**

Milé kolegyně, vážení kolegovia,

vydavatelia vedeckej archivárskej ročenky ARCHÍVNY ALMANACH si vás dovoľujú osloviť s ponukou publikovania v pripravovanom V. ročníku.

Preferované zameranie príspevkov:

- archívniectvo (napr. rozbor archívneho fondu), dejiny archívov
- pomocné vedy historické (diplomatika, genealógia, heraldika, sfragistika, paleografia a ďalšie)
- história – regionálne i celoslovenské zameranie

Vítané sú príspevky do rubriek **Štúdie a články**, **Literatúra** (recenzie a anotácie), **Správy a Kronika** (výročia archivárov, príp. historikov).

Termín uzávierky je stanovený na 31. 10. príslušného roka.

Pokyny pre autorov nájdete na:

<http://spolokproarchivis.blogspot.com/>

O publikovaní príspevkov rozhoduje redakčná rada ročenky.

Príspevky môžete posilať elektronicky na:

archivny.almanach@gmail.com

Tešíme sa na hodnotné príspevky a vzájomnú spoluprácu.

Redakčná rada Archívneho almanachu:

Hlavný redaktor:

PhDr. Miroslav Martinický

(Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči)

Výkonný redaktor:

Mgr. et Mgr. Jozef Meliš, PhD.

(Allianz – Sociálna poisťovňa, a. s.)

Jazyková redaktorka:

Mgr. Mária Feješová, PhD.

(Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra)

Členovia:

doc. Mgr. Miloš Marek, PhD.

(Katedra histórie FF Trnavskej univerzity v Trnave)

PhDr. Štefan Hrivňák

(Archív mesta Bratislavy)

PhDr. Daniel Hupko, PhD.

(Múzeum mesta Bratislavy)

PhDr. Peter Keresteš, PhD.

(Štátny archív v Nitre)

Mgr. Lucia Krchnáková, PhD.

(Múzeum mincí a medailí v Kremnici)

Mgr. Kristína Majerová, PhD.

(Archív SAV v Bratislave)

Mgr. Katarína Nádaská, PhD.

(Východoslovenská galéria v Košiciach)

Mgr. Pavol Pytlík

(Archív ÚPN v Bratislave).

SPOLOK PRO ARCHIVIS

&

SPOLOČNOSŤ SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV

archívny almanach

VÝZVA PRE PRISPIEVATEĽOV

2022

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV DŇA 19. MÁJA 2022

Program:

Archívne dni 2022

Rôzne

Rokovanie sa uskutočnilo online prostredníctvom aplikácie Zoom. Prítomných bolo 7 členov výboru a revíznej komisie, štyria sa ospravedlnili, jedna účasť bola neospravedlnená. Účastníkov privítala predsedníčka Martina Orosová, ktorá rokovanie ďalej viedla.

M. Orosová informovala o prípravných prácach v súvislosti s XXV. archívnymi dňami v SR, ktoré sa uskutočnia 25. – 27. mája 2022 na zámku v Smoleniciach. Program je pripravený a zverejnený, dolaďujú sa logistické detaily. Finančnú stránku podujatia (konferenčné poplatky, platby za ubytovanie a pod.) zabezpečuje hlavný organizátor Archív Slovenskej akadémie vied (SAV) v spolupráci s hospodárkou Spoločnosti slovenských archivárov (SSA) Martou Švolikovou. Spoluorganizátorom archívnych dní je Štátny archív v Trnave. Pozvanie prijali štyria zahraniční hostia: David Valúšek, podpredseda Českej archívnej spoločnosti, Andrea Farkas z Maďarského národného archívu, István Kenyeres, predseda Spoločnosti maďarských archivárov, a Radek Pawlowski z Poľského archívneho tovaríšstva. Ubytovacie kapacity sú naplnené približne na 90 %, rovnako kapacita sály počas oboch konferenčných dní. Program sa začne v stredu prezentáciou účastníkov, o 13:00 je naplánované otvorenie konferencie. Plénu sa ešte pred začatím odbornej časti predstavia zahraniční hostia a sponzori. Potom majú zahraniční hostia na programe prehliadku Štátneho archívu v Trnave a večeru, po ktorej je pre nich naplánovaná ochutnávka medovín vo firme Včelco, s. r. o., v Smoleniciach.

Konferencia bude prebiehať podľa programu, ktorý pripravil Archív SAV. Štefan Hrivňák bude zabezpečovať online prenos a nahrávanie konferencie cez aplikáciu Zoom. Pre záujemcov je po ukončení programu prvého konferenčného dňa v ponuke prehliadka Smolenického zámku. Druhý deň pokračuje konferencia dvoma blokmi, zahraniční hostia majú na programe prehliadku hradu Červený Ka-

meň. Poobede sú pripravené exkurzie, jedna skupina pôjde na túru do jaskyne Driny a na vrch Molpír, druhá skupina navštívi vinárstvo ELESKO v Modre s cieľom degustácie vín. Večer SSA udelí tri čestné plakety PhDr. Márii Munkovej, PhDr. Oľge Kvasnicovej a PhDr. Božene Malovcovej. Udelenie plaket schválil výbor SSA prostredníctvom e-mailovej komunikácie s jednotlivými členmi. Potom bude nasledovať slávnostná večera s hudobným programom, ktorý zabezpečí skupina Kollarband.

V piatok 27. mája 2022 prebehne valné zhromaždenie SSA, ktorého súčasťou budú aj voľby za predsedu/predsedníčku, členov/členky výboru a revíznej komisie SSA. Voľby budú prebiehať prezenčne a pre tých členov, ktorí nebudú fyzicky prítomní na valnom zhromaždení, bude možnosť hlasovať online. To zabezpečí Jana Gubášová Baherníková. M. Orosová dodala, že na valnom zhromaždení odznie jedna spoločná správa za výbor SSA a jedna za revíznu komisiu SSA.

Š. Hrivňák upozornil, že do tlače boli odoslané Zborník SSA 2019 – 2020 a Archívny almanach 2021. K dispozícii budú na archívnych dňoch a navrhol krátku prezentáciu všetkých kníh, ktoré SSA počas posledných štyroch rokov vydala.

Za členky SSA boli jednohlasne prijaté Mgr. Lucia Dimošová, riaditeľka Štátneho archívu v Banskej Bystrici, a PhDr. Mária Tureková zo Štátneho archívu v Košiciach, pracovisko Archív Rožňava.

Zapísal: Štefan Hrivňák, tajomník SSA

Overila: Martina Orosová, predsedníčka SSA

ZÁPISNICA Z VALNÉHO ZHROMAŽDENIA SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV V SMOLENICIACH DŇA 27. MÁJA 2022

Program valného zhromaždenia Spoločnosti slovenských archivárov:

1. Otvorenie valného zhromaždenia Spoločnosti slovenských archivárov
2. Návrh programu
3. Voľba mandátovej, volebnej a návrhovej komisie
4. Správa o činnosti SSA za roky 2018 – 2022
5. Správa revíznej komisie SSA
6. Diskusia k predneseným správam a činnosti Spoločnosti slovenských archivárov
7. Uznesenie mandátovej komisie
8. Voľba predsedu, členov výboru a revíznej komisie
9. Prestávka
10. Uznesenie volebnej komisie
11. Návrh a uznesenie návrhovej komisie
12. Uzavretie valného zhromaždenia

AD 1) Otvorenie valného zhromaždenia Spoločnosti slovenských archivárov

Valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov o 9:00 hod. otvorila predsedníčka SSA Mgr. Martina Orosová, PhD. Pri otvorení valného zhromaždenia SSA nebola prítomná nadpolovičná väčšina z celkového počtu 192 členov, preto sa v súlade so stanovami Spoločnosti slovenských archivárov začalo rokovanie o pol hodinu neskôr. Predsedníčka ho otvorila o 9:30 hodine a ďalším vedením valného zhromaždenia poverila podpredsedu SSA doc. PhDr. Juraja Roháča, CSc., ktorý ho ďalej viedol.

AD 2) Návrh programu

Predseda valného zhromaždenia predniesol návrh programu valného zhromaždenia SSA a dal o ňom hlasovať. Program bol jednomyselne schválený s navrhovanými bodmi.

AD 3) Voľba mandátovej, volebnej a návrhovej komisie

Valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov zvolilo predsedov a členov do mandátovej, volebnej a návrhovej komisie.

Valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov schválilo mandátovú komisiu v zložení:

predsedníčka: PhDr. Jaroslava Bátorovská

členovia: PhDr. Monika Nagyová

Mgr. Lucia Dimošová

Valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov schválilo volebnú komisiu v zložení:

predseda: PhDr. Michal Duchoň, PhD.

členovia: Ing. Eva Jergová

Ing. Silvia Oravcová

PhDr. Štefan Hrivňák

Valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov schválilo návrhovú komisiu v zložení:

predsedníčka: Mgr. Kristína Majerová, PhD.

členovia: Mgr. Andrea Halásová

Mgr. Branislav Geschwandtner

AD 4) Správa o činnosti Spoločnosti slovenských archivárov za roky 2018 – 2022

Správu o činnosti Spoločnosti slovenských archivárov za roky 2018 – 2022 predniesla predsedníčka SSA Mgr. Martina Orosová, PhD. Súčasťou správy boli aj informácie o činnosti výboru SSA a o hospodárení.

AD 5) Správa revíznej komisie Spoločnosti slovenských archivárov

Správu revíznej komisie Spoločnosti slovenských archivárov predniesol predseda revíznej komisie SSA PhDr. František Chudják, PhD.

AD 6) Diskusia k predneseným správam o činnosti Spoločnosti slovenských archivárov

Po odznení hodnotiacich správ predsedajúci valného zhromaždenia J. Roháč otvoril diskusiu. Diskusia sa rozvinula okolo otázky naboru nových členov SSA, členstva študentov v SSA, aktívnom získavaní osobných fondov do archívov. Po skončení diskusie valné zhromaždenie pokračovalo ďalším bodom programu.

AD 7) Uznesenie mandátovej komisie

Uznesenie mandátovej komisie predniesla jej predsedníčka PhDr. Jaroslava Bátorovská. Konštatovala, že na valnom zhromaždení je prítomných 49 členov SSA z celkového počtu 192 členov, čo je 25,5 %, z toho osobne prítomných zapísaných v prezenčnej listine bolo 44 a online pripojených bolo 5 členov SSA. Pri otvorení valného zhromaždenia nebola prítomná nadpolovičná väčšina členov, preto sa rokovanie v súlade so stanovami SSA začalo o polhodinu neskôr. Mandátová komisia sa uzniesla, že valné zhromaždenie je spôsobilé uznášať sa. Uznesenie mandátovej komisie bolo jednomyselne schválené.

AD 8) Voľba predsedu, členov výboru a revíznej komisie

Predseda volebnej komisie PhDr. Michal Duchoň, PhD., predniesol volebné podmienky v súlade so stanovami SSA:

- voliť môžu len prítomní členovia SSA alebo vopred prihlásení do online hlasovania,
- volení môžu byť aj tí členovia SSA, ktorí nie sú prítomní na valnom zhromaždení, ale vyjadrili svoj písomný súhlas s kandidatúrou,
- prítomní členovia SSA môžu na valnom zhromaždení navrhnúť ďalších kandidátov z pléna,
- navrhnutí kandidáti musia vysloviť svoj súhlas/nesúhlas s kandidatúrou,
- o každom novom kandidátovi, ktorý vyjadril súhlas s kandidatúrou, valné zhromaždenie hlasuje,
- voličom budú rozdane tri hlasovacie lístky – na predsedu, na členov výboru a na členov revíznej komisie,
- na každom hlasovacom lístku musia byť dopísané mená kandidátov navrhnutých z pléna,
- hlasovací lístok je platný len v tom prípade, ak sú na ňom dopísané aj mená všetkých kandidátov schválených valným zhromaždením a ak volič číslo svojho kandidáta označí krúžkom, pri online hlasovaní zaškrtnie príslušné pole,
- na hlasovacom lístku na predsedu SSA môže volič zakrúžkovať/zaškrtnúť len meno jedného kandidáta,
- na hlasovacom lístku na členov výboru SSA môže volič zakrúžkovať/zaškrtnúť mená najviac ôsmich kandidátov,
- na hlasovacom lístku na členov revíznej komisie môže volič zakrúžkovať/zaškrtnúť mená najviac troch kandidátov,
- nevyplnený alebo zle vyplnený hlasovací lístok/online formulár je neplatný,
- na základe uznesenia mandátovej komisie budú vydané hlasovacie lístky 44 prítomným členom SSA.

Členovia volebnej komisie rozdali prítomným členom SSA po tri hlasovacie lístky s vopred pripravenými kandidátkami. Všetci kandidáti uvedení na hlasovacích lístkoch vyjadrili ústny alebo písomný súhlas s kandidatúrou. Predsedajúci valného zhromaždenia vyzval plénum na doplnenie zoznamu kandidátov z prítomných členov. Za člena revíznej komisie bol navrhnutý Mgr. Jozef Meliš, PhD., ktorý kandidatúru prijal. Iní kandidáti neboli navrhnutí.

AD 9) Prestávka

Predsedajúci valného zhromaždenia doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc., vyhlásil prestávku, počas ktorej volebná komisia kontrolovala odovzdané hlasovacie lístky a online hlasovanie a sčítavala hlasy jednotlivých kandidátov.

AD 10) Uznesenie volebnej komisie

Predseda volebnej komisie PhDr. Michal Duchoň, PhD., predniesol uznesenie volebnej komisie:

- na voľbu predsedu SSA bolo vydaných 44 hlasovacích lístkov, odovzdaných bolo 44 hlasovacích lístkov, z toho platných bolo 40 a neplatné boli 4 hlasovacie lístky,
- online formulár bol zaslaný všetkým členom SSA, ktorí oň vopred požiadali. Počet hlasujúcich priamo nesúvisí s počtom online pripojených na prenose z valného zhromaždenia.
- do online hlasovania na voľbu predsedu SSA sa zapojilo 17 členov SSA, platných hlasov bolo 7, neplatných bolo 10,
- za predsedu Spoločnosti slovenských archivárov na obdobie 2022 – 2026 bola valným zhromaždením zvolená:

Mgr. Martina Orosová, PhD. – 40 hlasov
- na voľbu výboru SSA bolo vydaných 44 hlasovacích lístkov, odovzdaných bolo 44 hlasovacích lístkov, z toho platných bolo 42 a neplatné boli 2 hlasovacie lístky,
- do online hlasovania na voľbu členov výboru SSA sa zapojilo 17 členov SSA, platných hlasov bolo 6, neplatných bolo 11,
- do výboru Spoločnosti slovenských archivárov na obdobie 2022 – 2026 boli valným zhromaždením zvolení títo členovia:
 1. Mgr. Marta Švoliková – 43 hlasov
 2. Mgr. Robert Gregor Maretta, PhD. – 41 hlasov
 3. doc. PhDr. Juraj Šedivý, MAS, PhD. – 40 hlasov
 4. Mgr. Mária Feješová, PhD. – 39 hlasov
 5. Ing. Marta Bednárová – 32 hlasov
 6. Mgr. Lenka Bernátová, PhD. – 31 hlasov
 7. Mgr. Jana Gubášová Baherníková, PhD. – 31 hlasov
 8. Mgr. Michal Bernát, PhD. – 30 hlasov

Náhradníci:

 9. Mgr. Helena Hollá – 28 hlasov
 10. PhDr. Václav Ihnát – 20 hlasov
- na voľbu revíznej komisie bolo vydaných 44 hlasovacích lístkov, odovzdaných bolo 44 hlasovacích lístkov, z toho platných bolo 43 a neplatný bol 1 hlasovací lístok,
- do online hlasovania na voľbu revíznej komisie SSA sa zapojilo 17 členov SSA, platných hlasov bolo 8, neplatných bolo 9,
- do revíznej komisie Spoločnosti slovenských archivárov na obdobie 2022 – 2026 boli valným zhromaždením zvolení títo členovia:
 1. PhDr. František Chudják, PhD. – 51 hlasov
 2. Mgr. Jozef Meliš, PhD. – 31 hlasov
 3. Mgr. Eva Greschová – 41 hlasov

AD 11) Návrh a uznesenie návrhovej komisie

Návrh uznesenia z valného zhromaždenia predniesla predsedníčka návrhovej komisie Mgr. Kristína Majerová, PhD.:

Valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov schvaľuje:

1. Správu o činnosti SSA za roky 2018 – 2022
2. Správu revíznej komisie SSA

Valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov berie na vedomie:

1. Uznesenie mandátovej komisie
2. Uznesenie volebnej komisie a výsledky volieb predsedu, členov výboru a členov revíznej komisie na volebné obdobie 2022 – 2026.

Uznesenie z valného zhromaždenia Spoločnosti

slovenských archivárov podľa predneseného návrhu bolo jednomyseľne schválené a prijaté.

AD 11) Uzavretie valného zhromaždenia

Záverečné slovo predniesla predsedníčka SSA Mgr. Martina Orosová, PhD., poďakovala zamestnancom Archívu SAV za organizáciu XXV. archívnych dní a odovzdala jeho vedúcej Mgr. Jane Guhásovej Baherníkovej, PhD., čestné uznanie SSA, poďakovala prítomným za účasť a uzavrela valné zhromaždenie.

Zapísal: *PhDr. Štefan Hrivňák, tajomník SSA*
Overili: *Mgr. Martina Orosová, PhD., predsedníčka SSA*
doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc., podpredseda SSA

SPRÁVA O ČINNOSTI SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 2018 – 2022

AUTORI TEXTOV A PODKLADOV:

Ing. Marta Bednárová
PhDr. Štefan Hrivňák
PhDr. František Chudják, PhD.
PhDr. Peter Keresteš, PhD.
Mgr. Katarína Bodnárová Kučerová, PhD.
Mgr. Martina Orosová, PhD.
Prof. PhDr. Juraj Šedivý, PhD., MAS.
Mgr. Marta Švoliková

OBSAH

1. Základné informácie
2. Činnosť výboru SSA
3. Členská základňa
4. Hlavné aktivity
 - 4.1. Archívne dni v Slovenskej republike
 - 4.1.1. XXIII. archívne dni v Slovenskej republike
 - 4.1.2. XXIV. archívne dni v Slovenskej republike
 - 4.1.3. XXV. archívne dni v Slovenskej republike
 - 4.2. Osobnosti slovenského archívniectva
 - 4.2.1. Bytčiansky archivár Jozef Kočiš
 - 4.2.2. Archivár a múzejník PhDr. Otmar Gergelyi
 - 4.2.3. Storočnica Zory Viestovej
 - 4.3. Odborné exkurzie
 - 4.3.1. Viedeň
 - 4.3.2. Holandsko
 - 4.4. Príležitostné podujatia
 - 4.4.1. Projekt Osobné fondy
5. Zahraníčna spolupráca
6. Edičná a publikačná činnosť
 - 6.1. Fórum archivárov

- 6.2. Zborník SSA
 - 6.3. Archívny almanach
 - 6.4. Monografie
 7. Prehľad hospodárenia
- Záver

1. ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Obchodné meno:	Spoločnosť slovenských archivárov
Právna forma:	občianske združenie
Dátum vzniku:	4. 4. 1990
Adresa sídla:	Drotárska cesta 4072/42, 840 05 Bratislava 45
Územná pôsobnosť:	Slovenská republika
IČO:	360 692 21
DIČ:	20 218 765 79
Peňažný ústav:	Slovenská sporiteľňa, a. s.
Číslo účtu:	SK59 0900 0000 0000 1148 2674
Web:	www.archivari.sk

Spoločnosť slovenských archivárov združuje archivárov, správcov registratúr a vysokoškolských pedagógov s cieľom podieľať sa na rozvoji slovenského archívniectva, pôsobiť na odborný rast svojich členov a poskytovať im platformu na výmenu názorov, poznatkov a skúseností z oblasti archívniectva a správy registratúry.

Svoje ciele dosahuje organizovaním odborných konferencií, seminárov, spoločenských podujatí a odborných exkurzií a študijných zájazdov. Vydáva časopis s názvom Fórum archivárov, Zborník

SSA a iné neperiodické publikácie a materiály informujúce o slovenskom archívniectve a o svojej činnosti.

SSA vypracúva pre Ministerstvo vnútra SR iniciatívne návrhy a odporúčania týkajúce sa koncepcie archívnej práce, spolupracuje na príprave právnych predpisov a metodických pokynov pre archívne činnosti. SSA vypracúva návrhy a odporúčania týkajúce sa výučby archívniectva.

SSA upozorňuje Ministerstvo vnútra SR, iné štátne orgány či slovenskú verejnosť na prípady, v ktorých by bola ohrozená niektorá súčasť archívneho dedičstva Slovenskej republiky, alebo ak by bola akýmkoľvek spôsobom ohrozená či sťažená možnosť archívárov plnohodnotne zabezpečovať ochranu, preberanie, sprístupňovanie a využívanie archívneho dedičstva Slovenskej republiky.

SSA spolupracuje s organizáciami podobného zamerania v Slovenskej republike a v zahraničí.

SSA členom Medzinárodnej rady archívov v Paríži v kategórii B – archívne spoločnosti a je evidovaná pod číslom B 261.

2. ČINNOSŤ VÝBORU SSA

Zloženie výboru SSA v rokoch 2018 – 2022:

Predseda: Mgr. Martina Orosová, PhD.

Podpredseda: doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc.

Tajomník: PhDr. Štefan Hrivňák

Hospodárka: Mgr. Marta Švoliková

Členovia výboru:

Ing. Marta Bednárová

PhDr. Peter Keresteš, PhD.

Mgr. Robert Gregor Maretta, PhD.

PhDr. Radoslav Ragač, PhD.

prof. PhDr. Juraj Šedivý, MAS, PhD.

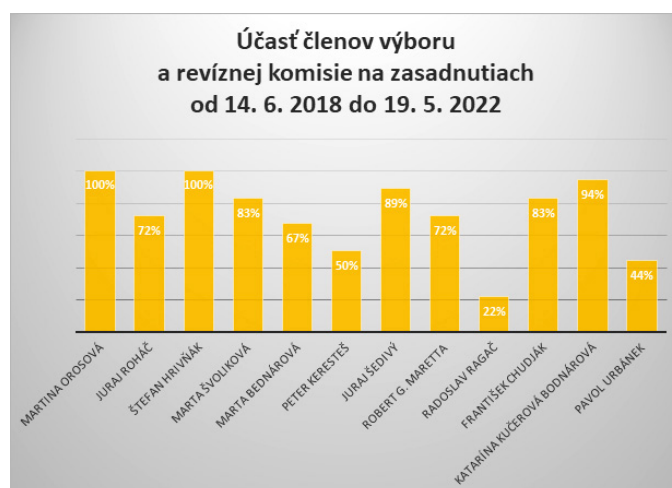
Revízná komisia:

Predseda: PhDr. František Chudják, PhD.

Členovia: Mgr. Katarína Kučerová Bodnárová, PhD.

Mgr. Pavol Urbánek

Výbor SSA bol zvolený valným zhromaždením SSA, ktoré sa konalo dňa 23. mája 2018 v Spišskej Novej Vsi. Na najbližšom zasadnutí výboru SSA 14. júna 2018 bol zvolený podpredseda (Juraj Roháč), tajomník (Štefan Hrivňák) a hospodárka (Marta

Švoliková). Revízná komisia si spomedzi seba zvolila predsedu (František Chudják). Na uvoľnenú pozíciu hlavného redaktora časopisu Fórum archivarov po PhDr. Henriete Žažovej, PhD., výbor zvolil Mgr. Katarínu Kučerovú Bodnárovú, PhD.

V nasledujúcich dňoch prevzala nová predsedníčka Martina Orosová a hospodárka

Marta Švoliková od predchádzajúcej predsedníčky Mgr. Márie Grófovej registratúru SSA, vrátane účtovných záznamov. Registratúra SSA od roku 1990 do súčasnosti je uložená v Archíve Pamiatkového úradu SR. Tu sú zároveň uložené aj publikačné výstupy SSA. Na tomto mieste sa zvyčajne konali aj zasadnutia výboru SSA od júna 2018 do februára 2020. Po zasadnutí na Katedre archívniectva a pomocných vied historických v júni 2020 sa od októbra 2020 zasadnutia výboru SSA realizovali online formou cez aplikáciu Zoom. Prehľad účasti členov výboru na zasadnutiach ponúka tabuľka 1. Podľa potreby sa zasadnutí výboru zúčastňovali pozvaní hostia alebo členovia redakčnej rady Fóra archivarov.

Hlavnými témami zasadnutí bola organizácia pravidelných akcií, ako sú archívne dni, semináre venované osobnostiam a exkurzie, ďalej publikačná a edičná činnosť, ako aj nové aktivity, ktoré vzišli z podnetov z členskej základne, napr. projekt Osobné fondy. Je potešujúce, že do činnosti SSA sa zapájali aj radoví členovia ochotní pomôcť a podieľať sa na naplňaní cieľov SSA, aj keď sú v tomto smere ešte veľké rezervy. Je nutné aktivizovať viacerých členov SSA a zapojiť ich do konkrétnych úloh a projektov. Personálne nedostatky sa prejavili najmä pri riešení niektorých mimoriadne náročných a naliehavých problémov, napr. v súvislosti s archívnym zákonom, hrozbou prepúšťania zamestnancov štátnych archívov a pod. Ukázala sa potreba vytvorenia špeciálne zameraných pracovných skupín, ktoré by sa venovali dôslednejším analytickým úlohám. Výbor bol funkčný aj počas pandémie a zasadnutia online formou sa osvedčili pre svoju jednoduchosť a efektivitu. Absencia sociálnej interakcie však obmedzila motiváciu a kreativitu členov výboru, preto je nutné zachovať popri operatívnych online poradách aj osobné stretnutia.

K povinnostiam výboru SSA patria aj rôzne administratívne práce, napríklad prijímanie a odosielanie pošty, vedenie registratúrneho denníka, zabezpečenie fungovania bankového účtu a transparentnosť bankových operácií, prieskum trhu, nákup rôznych potrieb a tovarov, uzatváranie zmlúv, registrácia občianskeho združenia do evidencie organizácií tretieho sektora vedenej ministerstvom vnútra, každoročná registrácia združenia ako prijímateľa 2 % z daní u notára, evidencia účtovných dokladov a podávanie daňového priznania, korešpondencia so zahraničnými partnermi, komunikácia so sponzormi a inými organizáciami, skladovanie publikácií, distribúcia povinných a autorských výťažkov, podávanie projektov a pod.

Z rutinného rámca úloh, ktorými sa výbor zaoberal popri klasických organizačných či operatívnych úlohách, vybočujú niektoré otázky, ktoré vyvolali živú diskusiu, resp. ku ktorým musel výbor zaujať stanovisko v mene celej SSA. Viackrát rezonovali najmä problémy súvisiace s prepúšťaním zamestnancov štátnych archívov. Počty archívov za posledné desaťročia nebezpečne klesajú a tento trend je pre profesiu ako takú v podstate likvidačný. S tým súvisí aj fakt, že z Národnej sústavy povolání a Národnej sústavy kvalifikácií „vypadlo“ povolanie „archivár“. Riešenie týchto problémov si vyžaduje relevantné dáta, ich dôkladnú analýzu a spoluprácu všetkých zainteresovaných subjektov.

Rozruch v odbornej aj laickej verejnosti vyvolala tiež novela archívneho zákona účinná od roku 2021. Ide predovšetkým o § 12 ods. 6 a § 13 ods. 6, na ktoré prudko reagovali napríklad kolegovia z radov profesionálnych i laických historikov, najmä dôchodcov, a ktoré boli predmetom vášnivých diskusií na sociálnych sieťach. Otázky, aký bude mať novela dosah na prax, vyvolávajú aj ďalšie doplnky, napríklad schvaľovanie zapožičania archívnych dokumentov na výstavy odborom archívov a registratúr MV SR.

Pri delimitácii Múzea Slovenského národného povstania z rezortu kultúry pod Ministerstvo obrany SR sa vynorila otázka ďalšej existencie špecializovaného verejného Archívu Múzea SNP. Na problematiku dokumentov

archívneho charakteru v múzeách nadväzuje pripravovaná novela zákona o múzeách a galériách. Z počiatočných rokovaní je zrejmé, že pracovníci múzeí nie sú dostatočne zorientovaní v archívnej problematike a ani nefunguje spolupráca múzeí so štátnymi či inými archívami. Znepokojivé boli tiež informácie o delimitácii fondov bezpečnostnej a súdnej povahy zo štátnych archívov do Ústavu pamäti národa, ktoré vytvárajú nebezpečný precedens, sú v rozpore s archívnyim zákonom a pre plnenie poslania archívov sú takéto činy kontraproduktívne.

Modrý štít

Niekoľko rokov trvalo založenie Slovenského komitétu Modrého štítu, ktorý výbor SSA podporoval a predsedníčka SSA M. Orosová sa zúčastňovala prípravných rokovaní. Medzinárodná nevládna organizácia Blue Shield vznikla na podporu

Stanovisko Spoločnosti slovenských archivárov k iniciatíve založenia Slovenského komitétu Modrého štítu

Spoločnosť slovenských archivárov je jediná stavovská organizácia združujúca archivárov, vysokoškolských pedagógov a správcov registratúr v Slovenskej republike, ktorá je členom Medzinárodnej rady archívov v Paríži. Za 30 rokov svojej existencie nadobudla SSA dostatok skúsenosti a poznatkov pri vzdelávaní svojich členov a priaznivcov archívneho kultúrneho dedičstva, pri analyzovaní problémov slovenského archívnictva a hľadanií riešení, rozvinula medzinárodnú spoluprácu so zahraničnými archívnyimi spoločnosťami, zapojila sa do mnohých vedeckých a propagačných projektov. Problémy ochrany archívneho kultúrneho dedičstva sú súčasťou programov každoročných konferencií, seminárov a publikačných výstupov.

Členovia Spoločnosti slovenských archivárov si uvedomujú nebezpečenstvo ohrozenia kultúrneho dedičstva vojnovými konfliktami, prírodnými katastrofami, vandalizmom a terorizmom, ale aj nezáujmom, nepozornosťou a zanedbávaním ochrany. Citlivo tiež vnímajú nedostatočnú pripravenosť pamäťových inštitúcií a slabú informovanosť samotných pracovníkov pamäťových inštitúcií o možnostiach a druhoch ochrany kultúrneho dedičstva. Obzvlášť znepokojujúca je nevyšímavosť vedúcich predstaviteľov štátnej správy a samosprávy k tejto problematike. Považujú za dôležité koordinovať postupy pri ochrane kultúrneho dedičstva, spájať špecialistov rôznych sektorov a napomáhať jeho ochrane nielen v extrémnych prípadoch, ale upozorňovať na zraniteľnosť kultúrneho dedičstva v každodenných situáciách. Spoločnosť slovenských archivárov preto:

- jednoznačne víta a podporuje iniciatívu založenia Slovenského komitétu Modrého štítu,
- je pripravená poskytnúť pomoc a podporu pri jeho zakladaní,
- je schopná spolupracovať na projektoch Slovenského komitétu Modrého štítu, najmä v prípade otázok ochrany archívneho kultúrneho dedičstva.

Veríme, že Slovenský komitét Modrý štít pomôže naplniť závery Haagskeho dohovoru a jeho protokolov o ochrane kultúrnych hodnôt, presadiť prijatie konkrétnych opatrení na ochranu kultúrneho dedičstva Slovenska na všetkých úrovniach v súlade s medzinárodnými štandardmi, prispeje k výchove špecializovaných odborníkov a vynaloží všetko úsilie na to, aby sa ochrana kultúrneho dedičstva stala záležitosťou celej spoločnosti a dostala sa do povedomia širokých vrstiev obyvateľstva.

aktivít Medzivládneho výboru na ochranu kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu. Založili ho v roku 1996 organizácie reprezentujúce profesionálne aktivity v oblasti archívov, múzeí, knižníc, pamiatok a historických sídiel: ICA (International Council on Archives), ICOM (International Council of Museums), IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) a ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), aby spoločne koordinovali aktivity na ochranu kultúrnych hodnôt ohrozených nielen vojnovými konfliktmi, ale aj prírodnými katastrofami, terorizmom, vandalizmom či nevíťavosťou zodpovedných činiteľov. Zakladateľskými členmi Slovenského komitétu Modrého štítu, ktorý založil prípravný výbor 1. decembra 2021, sú popri SSA aj Slovenský národný komitét ICOMOS, Spolok slovenských knihovníkov a knižníc, Slovenský výbor ICOM a Slovenská archeologická spoločnosť.

Vojna na Ukrajine

V poslednej dekáde činnosti výboru prišla ďalšia šokujúca správa o napadnutí Ukrajiny ruskými vojskami. Udalosti nabrali rýchly spád aj v medzinárodnom kontexte. Medzinárodná rada archívov (ICA) v Paríži 25. februára 2022 vyjadrila solidaritu s archivármi a správcami registratúr na Ukrajine a vyzvala Rusko, aby sa zdržalo ničenia archívneho kultúrneho dedičstva (<https://www.ica.org/en/solidarity-with-ukrainian-archives-and-records-professionals>). Najvyšší súd Ruskej federácie 28. februára 2022 zlikvidoval Medzinárodný pamätník, neziskovú organizáciu založenú v Moskve v roku 1992 na uchovávanie a sprístupňovanie spomienok a dokumentov na politické represie zo sovietskej éry, ktorý obsahuje archívne a knižničné dokumenty a múzejné predmety (<https://www.memo.ru/ru-ru/memorial/memorial-international-aims/>). Prezident ICA David Fricker v nadväznosti na všetky udalosti 7. marca 2022 oznámil, že vo štvrtok 10. marca 2022 zvolá naliehavé zasadnutie Výkonnej rady ICA, aby formalizoval opatrenia, ktoré ICA prijme voči Ruskej federácii: „Prijaté opatrenia budú v súlade s princípmi a hodnotami, ktoré presadzuje ICA, motivované naším hlbokým záujmom o bezpečnosť a ochranu našich kolegov na Ukrajine a ochranou a riadnym spravovaním ukrajinského archívneho dedičstva.“ Výkonná rada ICA prijala rezolúciu na podporu Ukrajiny, ktorej text v origináli a preklade bol zaslaný aj členom SSA. Výbor SSA 1. marca 2022 zaslal do ukrajinských archívov stanovisko v anglickom

Výbor Spoločnosti slovenských archivárov na svojom mimoriadnom zasadnutí dňa 1. marca 2022 prijal nasledujúce stanovisko

Odsudzujeme bezprecedentný vojenský útok Ruska voči Ukrajine. Považujeme ho za akt agresie, ktorý prináša tragické ľudské, materiálne a kultúrne straty, vrátane strát na archívnom dedičstve. Vyjadrujeme podporu ukrajinskému ľudu pri obrane svojho štátu.

Výbor Spoločnosti slovenských archivárov nadväzuje kontakty s archivárkami a archivármi na Ukrajine s cieľom ponúknuť pomoc archívny profesionálom a študentom, ktorí sa v dôsledku humanitárnej krízy spôsobenej vojnovou situáciou ocitli na území Slovenskej republiky. Vyzývame členky a členov Spoločnosti slovenských archivárov a všetkých našich priaznivcov a podporovateľov, aby v rámci svojich možností pomáhali občanom Ukrajiny.

V záujme spoľahlivého informovania o stave archívov a registratúr na Ukrajine v čase vojny, ponúkame svoje komunikačné kanály, kontakty na médiá a sieť našich domácich a zahraničných profesionálnych kontaktov.

Pripájame sa k aktivite Medzinárodnej rady archívov a jej vyjadreniu solidarity s ukrajinskými archivárkami a archivármi, ako aj správkynami a správcami registratúr. Vyzývame vládu Ruska, aby sa zdržala ničenia archívneho kultúrneho dedičstva v súlade s Haagskym Dohovorom na ochranu kultúrneho majetku v prípade ozbrojeného konfliktu z roku 1954. Archívy sú nenahraditeľným kultúrnym dedičstvom a musia byť chránené spolu s ľuďmi, ktorí chápu ich význam pre formovanie identity a zachovanie pamäte ľudských komunít.

jazyku, v ktorom odsúdil ruskú agresiu a ponúkol kolegom pomoc. Ukrajinskí kolegovia – Júlia Prylepiševa, Štátna archívna služba Ukrajiny; Anatolij Chromov, predseda Štátnej archívnej služby Ukrajiny; Igor Kulyk, riaditeľ Archívu národnej pamäte – písomne poďakovali a viac ako konkrétnu pomoc požadovali skôr našu podporu vstupu ich krajiny do Európskej únie. Tiež nám odporučili sledovať zdroje informácií, ktoré sami považujú za dôveryhodné. Zároveň požiadali o podporu hnutia #BoycottRussia, ktoré sa snaží vylúčiť ruský vplyv vo všetkých sférach verejného života. Vojnové nebezpečenstvo stále ohrozuje ukrajinské archívne dedičstvo.

3. ČLENSKÁ ZÁKLADŇA

Členskú základňu Spoločnosti slovenských archivárov tvoria fyzické osoby, ktorých prijatie za členov občianskeho združenia schvaľuje výbor SSA hlasovaním na svojom zasadnutí. Fyzické osoby, ktoré zodpovedajú poslaniu združenia, sa do SSA prihlasujú vyplnením prihlášky. Formulár prihlášky je k dispozícii na webovej stránke www.archivari.sk. Od roku 2018 je súčasťou prihlášky *Informácia o spracúvaní osobných údajov a o právach dotknutej osoby* v súlade s GDPR. Oprávnenou osobou pre spracovávanie osobných údajov, registrovanie členov a vedenie databázy členskej základne je Mgr. Marta Švoliková.

Podľa Stanov SSA sú členovia povinní po prijatí za člena SSA uhradiť jednorazový členský príspevok vo výške 10,00 € a ročný členský príspevok vo výške 10,00 €. Ročný členský príspevok sú členovia povinní uhradiť do 30. apríla príslušného kalendárneho roka. Z dôvodu dlhodobej práceneschopnosti, materskej/rodičovskej dovolenky, nezamestnanosti, zlej sociálnej situácie či iných dôvodov môžu členovia požiadať o zníženie ročného členského príspevku o polovicu.

Členská základňa je značne dynamická, mení sa nielen prihlasovaním nových členov a odhlasovaním členov zo združenia, ale aj odchodom do dôchodku či úmrtím. Dôchodcovia, samozrejme, môžu byť naďalej členmi SSA, pričom platia znížený ročný členský príspevok. Mnohí členovia však odchodom zo zamestnania neuvedú zmenu svojich kontaktných údajov a výbor SSA sa s nimi nevie spojiť, najmä v prípade, že komunikácia sa uskutočňovala elektronickou poštou cez pracovnú adresu. Keď prestanú platiť členské poplatky, do dvoch rokov ich členstvo zaniká. Členstvo zaniká aj všetkým tým, ktorí dlhodobo neplatia členské príspevky, nereagujú na opakované výzvy, nezúčastňujú sa aktívne SSA a strácajú kontakt s SSA a jej členmi.

V roku 2018 bolo v databáze SSA evidovaných 395 osôb, ktorí sa stali členmi SSA od vzniku združenia v roku 1991. Poverená členka výboru M. Švoliková uskutočnila neľahkú revíziu členskej základne, vyčlenila skutočne aktívnych členov a revidovala ich údaje. Z databázy boli vylúčení zomrelí ľudia, dôchodcovia bez kontaktov, dlhodobo neplatiaci členovia a ľudia, ktorí oficiálne oznámili svoj odchod zo združenia.

V rokoch 2018 – 2021 vstúpilo do SSA 45 nových členov: v roku 2018 to bolo 14 nových členov, z toho 5 zo štátnych a zvyšok z iných archívov a registratúr; v roku 2019 to bolo 22 nových členov, z toho 7 zo štátnych archívov a 15 z iných archívov

a registratúr; v pandemických rokoch 2020 a 2021 vstúpilo do SSA len 9 nových členov.

V roku 2022 mala SSA 192 aktívnych platiacich členov, z toho 23 dôchodcov a štyroch čestných členov. Priemerný vek členov SSA je 51 rokov. Najstarším členom je profesor Jozef Novák (1930), najmladší členovia sú narodení v roku 1996. V združení prevládajú ženy, ktorých je 112, čo súvisí s feminizáciou oblasti archívnictva všeobecne. V posledných rokoch sa členmi SSA stávajú čoraz častejšie nielen zamestnanci archívov všetkých typov, ale aj správcovia registratúr.

Výnimočným osobnostiam, ktoré sa zaslúžili o rozvoj slovenského archívnictva a aktívne sa podieľali na činnosti SSA, je udeľované čestné členstvo, ktoré schvaľuje valné zhromaždenie. V rámci prezentovaného obdobia bol za čestného člena 19. júna 2018 menovaný prof. PhDr. Jozef Šimončíč, CSc., na slávnostnom podujatí na Trnavskej univerzite v Trnave. Na slávnosti v Justiho sieni Primaciálneho paláca v Bratislave 12. októbra 2018 boli za čestných členov menovaní univ. prof. PhDr. Július Bartl, CSc., Dr.h.c. univ. prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., a univ. prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc. Zároveň im bol udelený pamätný list. Žiaľ, s profesormi Šimončíčom, Marsinom a Bartlom sme sa v nasledujúcich rokoch rozlúčili navždy.

Od roku 2018 sa zmenila aj komunikácia s členskou základňou. Už predtým začala Martina Orosová ešte ako tajomníčka SSA zasielať členom i nečlenom SSA a jednotlivým archívom novinky zo sveta archívnictva, histórie a príbuzných disciplín prostredníctvom e-mailových správ. V tejto činnosti pokračovala aj v nasledujúcich rokoch ako predsedníčka SSA. Niektoré správy boli tiež doplnené o krátke videá. Pozitívne spätné väzby od adresátov a požiadavky na zaradenie do adresára potvrdili, že táto forma komunikácie ľuďom vyhovuje. Archivári a archívy si rýchlo zvykli takýmto spôsobom informovať o svojich podujatiach ostatnú komunitu. V rámci dohody so Slovenskou historickou spoločnosťou (SHS) sú mnohé správy zdieľané v oboch adresároch, teda aj medzi členmi SHS, čo zvyšuje dosah informácií a organizovaných akcií.

V júni 2018 založil Štefan Hrivňák na sociálnej sieti Facebook uzavretú skupinu s názvom *Spoločnosť slovenských archivárov (SSA)*. Do skupiny môžu byť pridaní členovia alebo sympatizanti SSA po schválení administrátormi skupiny, ktorými sú Š. Hrivňák, M. Orosová a Juraj Šedivý. Moderátorkou skupiny je Katarína Kučerová Bodnárová. K 4. aprílu 2022 mala skupina 878 členov. Do skupiny môže ktokoľvek pridávať a zdieľať príspevky. Etickú rovinu a opodstat-

nenosť týchto príspevkov a komentárov kontrolujú administrátori a moderátorka. Zo skupiny, keďže je uzavretá, nie je možné zdieľať nič na ostatných facebookových profiloch. Stránka je aktívna, viackrát týždenne tam jej členovia prinášajú články, posty a komentáre týkajúce sa prevažne archívnickva alebo histórie. Diskusia v komentároch býva sporadická. Na facebooku ešte existuje stránka s názvom *Spoločnosť slovenských archivárov*, ktorá bola založená ešte predtým a je v podstate neaktívna.

Ďalší krok do virtuálneho sveta sa udial 6. mája 2020, keď Š. Hrivňák založil pre SSA používateľské konto vo svetovej databáze videí YouTube. Je na ňom uverejnených päť videí z produkcie SSA. Najviac pozretí (234) má krátky film *Moja sestra Zora Viestová*. Nasleduje novoročný príhovor predsedníčky SSA M. Orosovej z januára 2021 (209 pozretí), ďalej krátka Spomienka na prof. Júliusa Bartla pri príležitosti jeho nedožitého 85. narodenín (184 pozretí), záznam z webinára *Storočnica PhDr. Zory Viestovej* (152 pozretí) a záznam z online konferencie *Archívy v dobe pandemickej* (70 pozretí).

Našou veľkou a nádejnou, no doteraz nenaplnenou víziou, je redizajn webovej stránky www.archivari.sk, zmena jej obsahovej náplne a jej pretvorenie na vstupný portál pre celé slovenské archívnickvo. Nová stránka bude obsahovať nasledujúce záložky:

- Spoločnosti slovenských archivárov – história, stanovy, členovia výboru a revíznej komisie, členská základňa, zápisnice, kontakty
- Podujatia – Archívne dni v Slovenskej republike, Medzinárodný deň archívov, Osobnosti slovenského archívnickva, Konferencie, Výstavy, Workshopy

- Publikácie – Fórum archivárov, Zborník SSA, Archívny almanach, Dejiny archívov a archívnickva, Monografie, Zborníky, Pramene
 - Archívy – Štátne archívy, Špecializované archívy, Mestské archívy, Podnikové archívy, Cirkevné archívy, Súkromné archívy
 - Archívnickvo – Legislatíva, Štúdium, Štandardy, Metodiky
 - Projekty – Biografický slovník archivárov, Osobné fondy
 - Fotogaléria, Blog, Diskusné fórum, Partneri
- Veríme, že túto víziu naplníme v najbližšom období.

4. HLAVNÉ AKTIVITY

4.1. Archívne dni v Slovenskej republike

Archívne dni v Slovenskej republike je odborná konferencia, ktorú SSA organizuje každoročne od roku 1997, pričom miesto konania sa každoročne mení. Spoluorganizátormi a partnermi sú zvyčajne miestne archívy, Ministerstvo vnútra SR, Sekcia archívnickva a pomocných vied historických SHS pri SAV, prípadne samosprávy a ďalšie inštitúcie. Program je rozložený do troch dní, počas ktorých sa konajú odborné prednášky, exkurzia do miestnych archívov, múzeí a kultúrnych pamiatok a spoločenský večer. Každé dva roky je súčasťou archívnych dní valné zhromaždenie. Počet účastníkov sa pohybuje priemerne medzi 100 – 200 osôb, členov, ale aj nečlenov SSA. K pravidelným návštevníkom patria aj zahraniční hostia zo spriatelенých archívnych spoločností, najmä z Česka, Maďarska, Poľska a Rakúska, ako aj zástupcovia sponzorských firiem.

Výbor SSA na prvom zasadnutí v júni 2018: zľava Štefan Hrivňák, Peter Keresteš, Juraj Šedivý, Juraj Roháč, Martina Orosová, Radoslav Ragač, Marta Bednárová, Marta Švoliková, František Chudják (na fotografii chýbajú Katarína Kučerová Bodnárová a Pavol Urbánek).

4.1.1. XXIII. archívne dni v Slovenskej republike Nitra, 29. – 31. mája 2019

Od elenču po e-archív. Archívne a registratúrne pomôcky včera, dnes a zajtra

Najstaršia evidenčná a vyhľadávacia pomôcka na území bývalého Uhorska, Inventár archívu vesprímskeho biskupstva, vznikla v roku 1352. Najstaršou archívnu pomôckou, ktorá sa nachádza v archívoch na území Slovenska, by mal byť elench Archívu mesta Košice zo začiatku 16. storočia, ktorý zostavil mestský notár Ján Scheutzlich (1503 – 1512). V prostredí archívov rôznych pôvodcov nachádzame viac než päťstoročný vývoj tvorby archívnych informačných systémov, ktorý začíname systematickejšie vyhodnocovať. Vo výzve na aktívnu účasť na odbornej konferencii na tému *Od elenču po e-archív. Archívne a registratúrne pomôcky včera, dnes a zajtra* chceli organizátori otvoriť a prezentovať tieto tematické okruhy: najstaršie pomôcky jednotlivých pôvodcov (elenchy, indexy, repertoriá, registre), vývoj metodiky tvorby pomôcok (metodické pokyny, normy, legislatíva), rozbery jednotlivých pomôcok, formálne premeny vyhľadávacích a evidenčných pomôcok (od pergamenu po elektronické), vývoj opisu archívneho materiálu a terminológie, pomocného aparátu (opisy dokumentov, inventárnych jednotiek, registre k archívnym a registratúrnym pomôckam), možnosti využitia historických pomôcok v súčasnosti (ako prameň k metodike a terminológii, ich praktické využitie, aktuálnosť pre súčasné vyhľadávanie), otázka digitalizácie neelektronických archívnych pomôcok, systemizácia archívnych dokumentov v zrkadle archívnych a registratúrnych pomôcok, pomôcky ako prameň k dejinám archívov, automatizované archívne systémy, elektronické archívne pomôcky a ich online sprístupnenie, vízie tvorby archívnych a registratúrnych pomôcok v digitálnom a elektronickom veku.

Na výzvu sa prihlásilo 20 prednášajúcich: Martina Orosová, Monika Péková, Lajos Körmendy, Štefan Hrivňák, Milan Mišovič, Jozef Pocisk, Veronika Nováková, Miroslav Martinický, Ján Kúkel, Jakub Roháč, György Laczlavik, Daniela Tvrdoňová, Zoltán Hegedüs, Lenka Pavlíková, Ladislav Vrteľ, Pavol Pytlík, Ľuboš Zeman, František Chudják, Daša Krčová a Karin Šišmišová.

XXIII. archívne dni v Slovenskej republike sa uskutočnili v dňoch 29. až 31. mája 2019 v priestoroch Župného domu v Nitre. Podujatia sa zúčastnili aj hostia, zástupcovia archivárov z Českej republiky, Maďarska, Nemecka a Poľska.

Organizátorom bola Spoločnosť slovenských archivárov, Ministerstvo vnútra SR, odbor archívov

a registratúr, Štátny archív v Nitre na čele s riaditeľom PhDr. Petrom Kerestešom, PhD., Sekcia archívnictva a pomocných vied historických SHS pri SAV, Mesto Nitra a Nitriansky samosprávny kraj. Partnermi a sponzormi konferencie firmy Emba, Nikol, Heineken, Penam a denník Sme – My Nitra. Odborná konferencia sa konala pod záštitou ministerky vnútra SR Denisy Sakovej. Navštívilo ju takmer 200 návštevníkov.

Príspevky mali za cieľ predstaviť najstaršie pomôcky jednotlivých pôvodcov, prezentovať vývoj metodiky tvorby pomôcok a oboznámiť s premenami vyhľadávacích a evidenčných pomôcok. Ďalšie príspevky boli venované vývoju opisu archívneho materiálu a terminológie, možnostiam využitia historických pomôcok v súčasnosti, aktuálnej otázke digitalizácie neelektronických archívnych pomôcok, automatizovaným archívnym systémom, elektronickým archívnym pomôckam a ich sprístupneniu. Priestor bol venovaný aj vízii tvorby archívnych a registratúrnych pomôcok v digitálnom veku.

Spríevodným podujatím archívnych dní boli dve exkurzie. Účastníci mali možnosť vybrať si medzi prehliadkou Nitrianskeho hradu a jeho pamätihodností a prehliadkou Kostola sv. Juraja v Kostoľanoch pod Tribečom a kaštieľa v Topoľčiankach. Exkurzia zameraná na Nitriansky hrad zahŕňala prehliadku Diecézneho múzea, Katedrály sv. Emeráma a archeologickej expozície v hradných kazematách. Súčasťou exkurzie bola aj prehliadka Diecéznej knižnice. Účastníci druhej exkurzie mali možnosť obdivovať predrománsky Kostol sv. Juraja v Kostoľanoch pod Tribečom pochádzajúci zo začiatku 11. storočia, ktorý patrí medzi najstaršie kostoly na území Slovenska. Pokračovaním tejto exkurzie bola prehliadka klasicistického kaštieľa v Topoľčiankach. Slávnostná spoločenská večera v priestoroch Strednej priemyselnej školy potravinárskej v Nitre poskytla opäť aj počas týchto archívnych dní príjemný čas strávený v dobrej nálade a spoločnosti, spestrený tanečnou zábavou.

Podrobná správa o priebehu podujatia je publikovaná v časopise Fórum archivárov 2/2019 na stranách 41 – 43 a napísala ju Edina Turanová zo Štátneho archívu v Nitre.

Príspevky, ktoré odzneli na XXIII. archívnych dňoch, sú publikované v Zborníku SSA 2019 – 2021.

4.1.2. XXIV. archívne dni v Slovenskej republike Online, 20. mája 2021

Archívy v dobe pandemickej

XXIV. archívne dni v Slovenskej republike sa pôvodne mali konať v Smoleniciach na tému Archon-

tológia v archívnom a historickom výskume. Kvôli pandémie COVID-19 bola konferencia po prvýkrát od roku 1997 zrušená a presunutá na ďalší rok. Rok 2020 preto ostane v dejinách SSA zapísaný ako rok, v ktorom sa nekonali archívne dni. No ani v roku 2021 nebolo možné usporiadať podujatie nad limitovaný počet osôb, preto výbor SSA rozhodol o náhradnom programe, aby sa tradícia archívnych dní opäť neprerušila.

Miesto odbornej konferencie sa dňa 20. mája 2021 konala moderovaná diskusia online formou prostredníctvom aplikácie Zoom. Spoluorganizátormi boli Sekcia archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied – Historický ústav SAV a Archív Slovenskej akadémie vied. Téma bola zvolená nanajvýš aktuálna *Archívy v dobe pandemickej*. Prednášajúcimi boli reprezentanti slovenských, maďarských a českých archívov, Univerzity Komenského a Historického ústavu SAV. V prvom bloku – *Archívy zahraničných susedov v dobe pandemickej* – predstavili diskutujúci z Česka (David Valúšek a Karel Halla) a Maďarska (Andrea Farkas) spôsoby vyrovnávania sa so zmenami vo fungovaní archívov počas pandémie v ich krajinách. V druhom bloku – *Archívy a vnútorné zdroje* – sa diskutujúci (Daniela Tvrdoňová, Monika Péková, Richard Pavlovič a Mária Feješová) zamerali na témy *home office* ako pracovný režim, prevádzka archívov v obmedzenom režime, personálny manažment v neštandardných situáciách, komplikácie, ale aj nové impulzy a výzvy, ktoré sa objavili pred archívami. Tretí blok – *Archívy a verejnosť* – bol zameraný na správnu agendu a archívny dozor počas obmedzeného režimu, na problematiku (ne)existencie online bádateľne a na technologické vybavenie archívov, digitálne zručnosti archívárov, stav digitalizácie a legislatívne možnosti poskytovania služieb verejnosti. O týchto témach diskutovali Jozef Meliš, František Chudják, Tomáš Janura a Juraj Šedivý.

F. Chudják prezentoval výsledky online dotazníka pre špecializované archívy, ktorý sumarizoval situáciu v týchto archívoch počas pandémie. Vysoká miera účasti na odpovediach umožnila objektivizovať niektoré informácie. Napríklad až v 94,7 % archívoch bola zamestnancom umožnená práca z domu a rovnaký počet archívov mal umožnený vzdialený prístup do služobnej e-mailovej pošty. Väčšina z nich dokázala služobnú korešpondenciu aj naozaj vybaviť (84,2 %) a odpovedať bádateľom e-mailom (89,5 %). V prípade zabezpečenia technického vybavenia na prácu z domu (napr. počítač, telefón, skener) kladne odpovedalo 55,6 % archívov,

zvyšným 44,4 % zamestnávateľ neposkytol nijaké alebo len obmedzené technické vybavenie. V poskytovaní digitalizátov počas práce z domu bola situácia horšia, väčšinou áno odpovedalo 21,1 % archívov, 26,3 % archívov nedokázalo poskytovať digitalizáty a 52,6 % len čiastočne. 88,9 % špecializovaných archívov má svoju webovú stránku, resp. archív je prístupný na stránke zriaďovateľa. Sociálne siete využíva na komunikáciu len 41,2 % archívov. Špecializované archívy aktívne zverejňujú informácie o svojich fondoch online, takmer 70 % má zverejnený minimálne súpis fondov (68,4 %), 47,4 % archívov má zverejnené aj archívne pomôcky, a databázu archívnych dokumentov cez bádateľský portál sprístupňuje 31,6 % archívov. V otázke digitalizácie archívnych dokumentov sa ukázalo, že 76,5 % archívov pravidelne digitalizuje svoje dokumenty, no len 36,8 % ich zverejňuje online. V druhej sérii otázok sa zisťovalo, aké základné činnosti vykonávali archivári z domu. Fyzickému spracovávaní dokumentov sa venovalo 36,8 % archívov a 31,6 % inštitúcií umožnilo archivárom zobrať si archívne dokumenty na spracovanie domov. Väčšine sa aj podarilo vytvoriť archívne pomôcky (57,9 %) a takmer polovica mala prístup aj do databázového systému (47,4 %). Najviac sa archivári počas práce z domu venovali publikačnej a vedeckej činnosti (73,7 %) a vzdelávaniu na online školeniach, webinároch a konferenciách (52,6 %). Tretí okruh otázok bol zameraný na protipandemické opatrenia na ochranu bádateľov a archívárov. Väčšina bádateľní (78,9 %) bola v čase od 15. 3. 2020 do 15. 4. 2021 otvorená s prestávkami, 21,1 % bádateľní bolo úplne zatvorených počas celého obdobia. Najrozšírenejšími ochrannými opatreniami bolo zníženie kapacity bádateľní, dezinfekcia a ochranné rúška/respirátory (93,3 %), obmedzenie úradných hodín (64,3 %) a času bádania na jedného bádateľa (46,7 %) a v niektorých sa vyžadoval aj negatívny test na Covid 19. V polovici archívov sa zvýšil objem rešerší a digitalizátov poskytovaných bádateľom bezodplatne. Počet bádateľov v roku 2020 bol v drvivej väčšine archívov (94,4 %) nižší oproti roku 2019, aj keď percentuálne boli tieto rozdiely veľmi individuálne. Pandémia v špecializovaných archívoch najviac ovplyvnila spracovávanie archívneho materiálu (78,9 %), čo je zaujímavé napríklad v porovnaní so štátnymi archívami, ako vyplývalo z diskusie, ktoré sa naopak viac mohli venovať práve tejto práci. Bádateľskú agendu a digitalizáciu pandémie negatívne ovplyvnila zo 47,7 %, resp. 42,1 %. V štátnych archívoch bola v tomto smere situácia horšia. Všetky archívy, štátne aj špeciali-

zované, vidia najväčšie pozitíva v možnosti viac sa venovať vedeckej a publikačnej činnosti, odborným metodikám pre archívne činnosti a správu registratúry, dokončeniu prác, na ktoré zvyčajne v pracovnom procese nie je dost času, ale oceňujú aj novonadobudnuté zručnosti a skúsenosti s virtuálnym priestorom, s organizovaním online konferencií, webinárov, ale aj porád a rôznych rokovaní, s vytváraním virtuálnych výstav a prezentovaním archívov na sociálnych sieťach.

Na výzvu zaslanú na emailový adresár členov SSA a členov Slovenskej historickej spoločnosti sa prihlásilo 117 účastníkov. Úvodné a záverečné slovo predniesla Martina Orosová. Okrem prednášajúcich a moderátorov sa do online diskusie zapojilo aj množstvo ostatných účastníkov, ktorí vytvorili tvorivú a podnetnú atmosféru nielen kladením otázok, ale aj zdieľaním svojich vlastných skúseností.

Správa o archívnom dni je publikovaná v časopise Fórum archivárov 2/2021 na stranách 26 – 29 a jej autorom je Ladislav Jurányi z Archívu SAV.

Záznam konferencie bol nahrávaný a je prístupný ako videozáznam na kanáli YouTube Spoločnosti slovenských archivárov na adrese <https://youtu.be/N8Djdb58kjQ>.

4.1.3. XXV. archívne dni v Slovenskej republike Smolenice, 25. – 27. mája 2022

Archontológia v archívnom a historickom výskume

Archontológia (z gréc. αρχων /archon/ znamenajúce vládca a λόγος /logos/ v preklade reč, slovo) ako vedecká disciplína ponúka možnosť pre výskum hodnostárov, funkcionárov, úradníkov, zamestnancov úradov a inštitúcií. Otvára priestor na poznávanie úlohy a významu elít v rôznych sférach spoločnosti, či už z chronologického, biografického, teritoriálneho, sociálneho, etnického či iného hľadiska. Svojím zameraním na personality významne dopĺňa výskum verejnej správy, samosprávnych orgánov a úradov štátnej správy, politických, hospodárskych, vedeckých, kultúrnych, vzdelávacích, cirkevných a iných inštitúcií. Okrem primárneho vlastného uchopenia personálneho obsadenia úradov a funkcií umožňuje hlbšie pochopenie organizačných štruktúr skúmaných ustanovizní, definovanie činností a kompetencií, ako aj ich fungovanie v konkrétnom politicko-spoločenskom kontexte. Archontológia je mimoriadne prínosnou disciplínou pre odbornú archívnu prácu, pomáha archivárom v precizovaní štruktúry úradu či inštitúcie ako základného východiska pre usporiadanie archívneho fondu. Spolu s inými pomocnými historickými

vedami má archontológia nezanedbateľný význam pri genealogickom výskume elít z kráľovských, stolických a cirkevných inštitúcií, panstiev a magistrátov miest, kultúrnych a hospodárskych korporácií.

Ústredné tézy pre konferenciu boli definované vo výzve na účasť:

- metodologické a terminologické problémy archontológie,
- efektívne prístupy a postupy archontologického výskumu,
- pramene a zdroje archontologického výskumu,
- druhy archontologických výstupov a ich interdisciplinárne využitie,
- spracovanie a prezentácia archontologických dát – tabuľky, grafy, diagramy, databázy,
- Digital Humanities (interaktívne elektronické výstupy) a ich využitie v archontologickom výskume, resp. ako výstup archontologického výskumu
- personálne obsadenie úradov a inštitúcií, ich vzájomné prepojenie,
- funkcie, hodnosti, tituly v premenách času,
- archontologicko-biografické profily.

Konferencia sa uskutočnila pod záštitou predsedu Trnavského samosprávneho kraja Jozefa Viskupiča. Jej hlavným organizátorom popri SSA bol Archív Slovenskej akadémie vied. Partnermi a sponzormi podujatia boli MV SR, Štátny archív v Trnave, Trnavský samosprávny kraj, Región Trnava, firmy Bach systems, Ceiba, Emba Trade a microform. XXV. archívne dni v SR sa uskutočnili v Kongresovom centre SAV na Smolenickom zámku. Dvomi konferenčnými dňami sa zúčastnilo takmer sto členov a nečlenov SSA.

Perspektívy výskumu v oblasti archontológie v kontexte slovenskej historiografie v najbližších desaťročiach predstavil Frederik Federmayer. Metodami bádania o mestských elitách v ranom novoveku sa venoval Michal Duchoň. Miroslav Baranek prezentoval archontológiu zemepanských úradníkov panstiev Bytča a Strečno na sklonku feudalizmu (1794 – 1833). Hlavnou témou prednášky Márie Feješovej bol pôvod bratislavských županov v 13. storočí a ich význam v dejinách komitátu a Uhorska. Personálne obsadenie úradov v Prešporskej stolici v rokoch 1611 – 1711 prebádal Ľuboš Janaček. Miroslav Martinický uviedol výsledky svojho výskumu záznamov ceremoniálu reštaurácií, ktoré využil ako prameň k dejinám archívov Liptovskej, Oravskej, Trenčianskej a Turčianskej stolice do roku 1723. Prameňom archontologického výskumu v prednáške Michala Celnara bola korešpondencia budínskych beglerbegov. Metodologické a heuris-

tické aspekty výskumu v archontológii banských úradov v Uhorsku v rokoch 1571 – 1854 zhodnotil Peter Konečný. Ivana Červenková sa zaoberala zamestnancami manufaktúry na majoliku a kameninu v Holiči. Na záver odznela prednáška Ladislava Jurányiho o archontológii cirkevno-hospodárskej správy benediktínskeho opátstva Pannonhalma na území dnešného Slovenska.

Súčasťou programu bola prehliadka Smolenického zámku, návšteva vinárskeho závodu Elesko v Modre, turistická vychádzka do jaskyne Driny a vrch Molpír. Pre zahraničných návštevníkov bola pripravená exkurzia do Štátneho archívu v Trnave a výstup na trnavskú mestskú vežu, degustácia medoviny vo firme Včelco, s. r. o., a prehliadka hradu Červený Kameň. Na spoločenskom večeri boli za prácu v prospech Spoločnosti slovenských archivárov ocenené archivárky Božena Malovcová, Oľga Kvasnicová a Mária Munková pamätnou plaketou SSA.

4.2. Osobnosti slovenského archívnictva

Potreba reflektovať dejiny vlastnej disciplíny viedla k zrodeniu cyklu seminárov Osobnosti slovenského archívnictva. Pripomíname si ním ľudí, ktorí stáli pri zrode slovenského archívnictva a slovenskej historiografie, hodnotíme ich zástoj v rozvoji archívov, archívnej teórie a praxe, ako aj ich prínos pre poznanie histórie Slovenska. Seminára, ktoré začala SSA organizovať v roku 2015 v spolupráci s archívami a inými inštitúciami, sa rýchlo stali veľmi obľúbenými a užitočnými akciami. Snažia sa pritom využívať významné okrúhle výročia narodenia či úmrtia archivárov a archivárook z celého územia Slovenska. Program je vždy zostavený z príspevkov, ktoré reflektujú život prezentovanej osobnosti, jej pracovné úspechy a vedecké dielo, ale nechýbajú ani osobné spomienky priateľov, spolupracovníkov či členov rodiny. Prednášky sú publikované v zborníkoch SSA spolu s príspevkami z archívnych dní v danom roku. Výnimočným počinom, a dúfajme, že nie ojedinelým, bola monografia o Jozefovi Watzkovi, ktorú napísal Štefan Hrivňák.

Pripomeňme si stručne predchádzajúce ročníky:

1. Storočnica Michala Kušíka (1915 – 2000) – seminár sa konal v Slovenskom národnom archíve v Bratislave 3. decembra 2015. Prednášky boli publikované v Zborníku SSA 2015.
2. Spomíname na Elemíra Rákoša (1935 – 2003) – seminár sa konal v Slovenskom národnom archíve v Bratislave 1. decembra 2016. Prednášky boli publikované v Zborníku SSA 2017.
3. Jozef Watzka, vzdelaním historik, srdcom archivár (1927 – 1990) – seminár sa konal v Univer-

zitnej knižnici v Bratislave 7. decembra 2017. Prednášky, ale aj ďalšie poznatky o Jozefovi Watzkovi sú sumarizované v monografii: HRIVŇÁK, Štefan. *Jozef Watzka : Srdcom archivár*. Bratislava : SSA, 2019, 332 s.

4.2.1. Bytčiansky archivár Jozef Kočiš

Štvrtý seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva venovaný bytčianskemu archivárovi PhDr. Jozefovi Kočišovi, CSc., (1928 – 2013) pri príležitosti deväťdesiateho výročia jeho narodenia sa konal v Sobášnom paláci v Bytči dňa 6. decembra 2018. SSA ho organizovala v spolupráci so Štátnym archívom v Žiline so sídlom v Bytči a Považským múzeom v Žiline. Podujatia sa zúčastnili približne tri desiatky archivárov z celého Slovenska. O práci Jozefa Kočiša ako archivára a historika, aj o jeho osobnom živote a charaktere hovorili: Jana Kurucárová, Kočišova dlhoročná spolupracovníčka a nasledovníčka v archívnictve aj na riaditeľskom poste, ďalej archivárka Helena Hollá, bývalý riaditeľ odboru archívov a jeho dlhoročný priateľ Peter Kartous, editor a vydavateľ Kočišových kníh Bohuslav Kortman, múzejníčka a archivárka Jana Karlíková. Jozef Kočiš pracoval v Štátnom archíve v Bytči od jeho založenia v roku 1955 do odchodu do dôchodku v roku 1990. Spolu s J. Watzkom hral v prvom období organizovaného slovenského archívnictva kľúčovú úlohu v súvislosti s metodikou spracovávania župných písomností a sprístupňovania archívnych fondov vôbec. Jeho dielo by si istotne zasluhovalo aj podrobnejšiu analýzu, sú to desiatky archívnych pomôcok, ktoré sám vytvoril, resp. posúdil a odporučil na vydanie. Prednášky boli publikované v Zborníku SSA 2018.

4.2.2. Archivár a múzejník PhDr. Otmar Gergelyi

V poradí piaty odborný seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva bol venovaný historikovi, archivárovi a muzeológovi PhDr. Otmarovi Gergelyimu, CSc., (1919 – 1995) pri príležitosti jeho nedežitej storočnice. Podujatie sa konalo dňa 4. 12. 2019 v Regionálnom múzeu v Mojmirovciach a hlavným spoluorganizátorom bol Štátny archív v Nitre. V prednáškach Štefana Hrivňáka, Daniely Tvrdoňovej, Petra Keresteša, Mariána Alojza Mayera, Nikoly Danišovej a Milana Beleja boli podrobne sumarizované a zhodnotené základné medzníky a úspechy života a diela Otmara Gergelyiho, jeho pôvod, vzdelanie, pracovné pôsobiská, publikačná činnosť. Bolo poukázané na interdisciplinárne pôsobenie v súčasnosti takmer zabudnutého odborníka, ktorého dielo stojí nezaslúžene bokom záujmu

slovenskej historiografie. Seminára vo veľmi príjemnej a komornej atmosfére sa zúčastnilo cca 50 poslucháčov z celého Slovenska, ako aj príbuzných, vrátane manželky Alžbety Obertovej, a priateľov Otmara Gergelyiho, ktorí svojimi spomienkami a postrehmi prispeli do diskusie. Seminár ukázal skutočne nevšedne zaujímavý rozmer osobnosti O. Gergelyiho, ale aj jeho plodný a dynamický život. Osobný fond O. Gergelyiho je dnes uložený v Štátnom archíve v Nitre a čaká na odborné spracovanie. Prednášky boli publikované v Zborníku SSA 2019 – 2021.

4.2.3. Storočnica Zory Viestovej

Vzhľadom na pandemickú situáciu sa šiesty seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva uskutočnil online vo forme webinára prostredníctvom aplikácie Zoom. Flexibilné rozhodnutie výboru SSA sa ukázalo ako správne, k webinárku sa pripojilo viac ako 80 účastníkov. Podujatie sa konalo 2. decembra 2020 v spolupráci so Štátnym archívom v Trnave, pracoviskom Archív Skalica, so Záhorským múzeom v Skalici a so Sekciou archívnictva a pomocných vied historických SHS pri SAV. Seminár mal odbornú časť, v rámci ktorej vystúpili s príspevkom o rôznych aspektoch jubilantkinho pôsobenia Helena Polakovičová (biografia Z. Viestovej), Terézia Májková (jubilantka ako archivárka), Peter Brezina (publikácie Z. Viestovej), Richard Drška (organizovanie Krúžku historikov v Skalici), Peter Zoričák (osobné spomienky). Prvýkrát sme mohli o jubilantke natočiť aj krátky dokumentárny film *Moja sestra Zora Viestová*, natočený z osobného rozprávania a rodinných fotografií pani Tatiany Šimkovej. Film nahrali Štefan Hrivňák a Juraj Šedivý, zostrihala ho Lenka Bernátová. Je prístupný na YouTube kanáli SSA <https://www.youtube.com/watch?v=XhB3VRJI53I>. Záznam z webinára so všetkými prednáškami je rovnako prístupný na YouTube kanáli SSA <https://www.youtube.com/watch?v=0q7zQNVljIk>.

4.3. Odborné exkurzie

4.3.1. Jesenná exkurzia 2018 – Rakúsko, Viedeň

Jesennú exkurziu do viedenských archívov zorganizoval dňa 11. októbra 2018 Juraj Šedivý, ktorý má v miestnych archívoch dobré osobné kontakty, za pomoci Marty Švolikovej. Účastníci si najprv prezreli Viedenský mestský a krajinský archív (Wiener Stadt- und Landesarchiv), ktorý sídli v zrekonštruovaných priestoroch bývalých zásobníkov

plynu (Gasometer). Po privítaní riaditeľkou archívu Brigitte Riegele sa zoznámili s históriou archívu, jeho súčasnou činnosťou a prezreli si archívne depoty a špecializované pracovisko na digitalizáciu filmovej zbierky. Ďalšia cesta viedla na Námestie minoritov do centrálného dynastického archívu Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Archív vznikol v roku 1749 krátko po nástupe Márie Terézie na trón. Slovenských archivárov privítal riaditeľ Thomas Just a exkurziou po depotech sprevádzala Zdislava Röhsner. Krásna secesná účelová budova archívu vznikla v rokoch 1899 – 1902. Záver exkurzie tvorila prehliadka historického centra Viedne a jeho najvýznamnejších pamiatok.

4.3.2. Jesenná exkurzia 2019 – Holandsko, Haag, Amsterdam

Mimoriadne atraktívna a logisticky náročná jesenná exkurzia do holandských archívov sa uskutočnila 18. – 22. septembra 2019. Hlavnou organizátorkou bola Marta Bednárová spolu s Martou Švolikovou a Miriam Lengovou žijúcou v Holandsku. Účastníci absolvovali prehliadku Holandského národného archívu v Haagu, Mestského archívu v Amsterdame, archívu banky Abn Amro v Amstelveen (časť Amsterdamu) a archívu firmy Heineken. Okrem návštev archívov bol čas aj na prehliadku miest a rôznych zaujímavostí (napríklad historické centrum Amsterdamu či skanzen prírodnej krajiny v Zanse Schans). Návšteva holandských archívov slovenským archivárom rozšírila obzory, no zároveň prehĺbila smútok zo slovenských reálií.

V rokoch 2020 a 2021 sa jesenné odborné exkurzie kvôli protipandemickým opatreniam nekonali.

4.4. Príležitostné podujatia

Pri príležitosti 30. výročia vzniku SSA pripravil výbor SSA v spolupráci s Archívom mesta Bratislavy slávnostné podujatie vo forme moderovanej diskusie *Kto sme, odkiaľ prichádzame a kam smerujeme?* Akcia sa mala konať 25. februára 2020 v Justihovi sieni Primaciálneho paláca v Bratislave. Žiaľ, kvôli vypuknutiu pandémie ochorenia Covid 19 sa neuskutočnila. Čas však rýchlo letí a my dúfame, že členovia SSA budú mať v blízkej budúcnosti možnosť diskutovať o dôležitých otázkach svojej existencie.

4.4.1. Projekt Osobné fondy

Projekt Osobné fondy vznikol z iniciatívy členov a členiek SSA zo špecializovaných archívov, ktorých hlavnou koordinátorkou je Katarína Kučero-

vá Bodnárová. Do spolupráce sa postupne zapojili aj štátne a mestské archívy, Katedra archívniectva a pomocných vied historických FiF UK a Sekcia archívniectva a pomocných vied historických SHS pri SAV. Cieľom projektu je vytvorenie elektronickej databázy prístupnej prostredníctvom internetu, ktorá bude bádateľom, študentom a ostatným záujemcom poskytovať informácie o osobných fondoch, ktoré sa nachádzajú v rôznych pamäťových inštitúciách. Často sa stáva, že dokumenty týkajúce sa jednej osobnosti, sú rozptýlené na viacerých miestach a bádateľ nemá informáciu, kde všade sa tieto dokumenty nachádzajú. Sprístupnenie týchto informácií z jedného prístupového bodu a vytvorenie vhodného vyhľadávacieho nástroja je hlavným cieľom projektu.

Prvý workshop sa uskutočnil 12. februára 2019 v priestoroch Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Jeho účastníci si definovali princípy celoslovenskej online databázy osobných fondov s možnosťou čo najjednoduchšieho vyhľadávania. Súčasné formy internetového sprístupnenia osobných fondov prezentovali pracovníci niektorých špecializovaných archívov. Bola vytvorená užšia pracovná skupina, ktorá na projekte ďalej pracuje. Druhý workshop sa konal 10. apríla 2019 v Archíve PÚ SR v Bratislave. Pre potreby databázy bola zaregistrovaná doména www.osobne-fondy.sk. Programovanie databázy má v kompetencii Martin Gubáš. Po jej naprogramovaní bude pre členov pracovnej skupiny databáza sprístupnená na pripomienkovanie a testovanie. Vstupné testovacie údaje do databázy poskytnú pracovníci Archívu Slovenskej akadémie vied, Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice a Archívu výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie. Na ďalšom workshope 29. januára 2020 v Archíve PÚ SR v Bratislave sa zúčastnili aj zástupcovia niektorých štátnych archívov. Pracovná skupina dostala k dispozícii údaje z aplikácie Afondy, ktorú vedie Odbor archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR. Riešili sa konkrétne problémy pri tvorbe databázy, webovej aplikácie, prezentácii dát a rozsahu informácií o osobnostiach. Testovacie prostredie webovej aplikácie sa nachádza na serveri Archívu SAV <http://depot.archiv.sav.sk/osobnefondy/>.

5. ZAHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA

SSA má čulé zahraničné styky najmä so spriatelnenými archívnymi spoločnosťami z Českej republiky, Poľska, Maďarska a Rakúska. Predsedovia alebo iní zástupcovia týchto spoločností sa pravidelne zúčastňujú archívnych dní v Slovenskej re-

publike. Sporadicky sa udržiavajú kontakty so slovenskými, chorvátskymi a nemeckými archívami. V roku 2020 sme spoločne s Českou archívnou spoločnosťou a Spoločnosťou maďarských archívov iniciovali oživenie spolupráce s Medzinárodnou radou archívov, ktorej je SSA členom už niekoľko rokov. Obnovili sme platenie členských príspevkov a predsedníčka SSA Martina Orosová bola zaevidovaná na sekretariáte ICA ako jej oficiálna zástupkyňa, čím získala prístup do členskej sekcie webového portálu ICA <https://www.ica.org/en>, právo zúčastňovať sa na valnom zhromaždení ICA konanom raz ročne počas svetového kongresu, voliť predsedníctvo ICA a pod. SSA ako organizácia je členom sekcie B (evidenčné číslo B261) – Fóra profesionálnych spoločností (*Forum of Professional Associations*), ktoré má vyše 80 členov. M. Orosová sa zúčastňovala online zasadnutí tejto sekcie, ako aj volieb do orgánov ICA. Novinky zo svetového diania v oblasti archívniectva a správy registratúry sú pravidelne uverejňované v časopise Fórum archívárov.

Účasť na zahraničných archívnych dňoch:

Česká republika, Plzeň, 22. – 26. 5. 2019, 18. celoštátna archívna konferencia

Konferenciu organizovala Česká archívna spoločnosť a Česká informačná spoločnosť v spolupráci so Štátnym oblastným archívom v Plzni a Archívom mesta Plzeň. Odborná časť konferencie sa skladala z 21 sekcií, ktoré sledovali aktuálne problémy v archívniectve v Českej republike i v širšom európskom či svetovom kontexte. Popritom sa konala aj archívno-historická časť konferencie na tému Výroba nápojov v priemyslovom opojení. Slovenskí zástupcovia M. Orosová, Peter Keresteš, Milan Belej a Ladislav Holečka sa zúčastnili rokovaní sekcií: Koncepcia českého archívniectva. Kde sme a kam smerujeme; Osobné údaje v archívniectve, GDPR a všeobecné trendy a prekážky v akvizícii a sprístupňovaní archíválií s osobnými údajmi; Vo víre bezradnosti. Archívny výber dokumentov z informačných systémov verejnej správy; Okienko k susedom. Vybrané otázky zo zahraničnej archívnej praxe; Edície na stôl! Vydávanie archívnych prameňov úradnej povahy k českým moderným a súčasným dejinám.

Maďarsko, Gyula, 8. – 11. 9. 2019, putovná konferencia maďarských archívárov

Každoročnú putovnú konferenciu organizuje Spolok maďarských archívárov (*Magyar Levéltáro-*

sok Egyesülete). Odborná časť konferencie sa skladala zo siedmych sekcií. M. Orosová sa zúčastnila zasadnutia medzinárodnej sekcie na tému vzťahu archívov a verejnej správy, ako aj problémov s elektronickými záznamami a ich preberaním do elektronických archívov. Predniesla príspevok *Slovak archives and public administration*, v ktorom zhodnotila postavenie slovenských archívov v rámci verejnej správy, vzájomný vzťah medzi archívmi a inými úradmi, stav Elektronického archívu Slovenska v správe MV SR a skúsenosti Archívu Pamiatkového úradu SR. Ďalšími prednášajúcimi boli účastníci z Rakúska, Nemecka, Poľska, Chorvátska a Maďarska.

Nemecko, Suhl, 17. – 20. 9. 2019, 89. Deutscher Archivtag a Archivistica Fachmesse

89. nemecké archívne dni spojené s archívnym veľtrhom Archivistica sa konali v durínskom meste Suhl na tému právneho postavenia archívov (*Rechtlicher – Archive und Ihr rechtlicher Rahmen*) v súvislosti s prijatím nariadenia o GDPR. Masové podujatie so stovkami účastníkov bolo rozdelené na viacero sekcií, pracovných skupín a workshopov. Jeho hlavným organizátorom je Spolok nemeckých archivárov a archivárov (*Verband deutscher Archivarinnen und Archivare*). Rokovaní medzinárodnej sekcie sa zúčastnil Jozef Meliš. Podujatie prinieslo zaujímavé informácie o uplatňovaní zákonov na ochranu osobných údajov v nemeckých spolkových krajinách v rôznych typoch archívov a registratúr.

Rakúsko, Salzburg, 23. – 24. 10. 2019, 40. Österreichischer Archivtag

40. rakúske archívne dni na tému Kultúrne dedičstvo – tradícia stratégie (*Kulturelles Erbe – Überlieferungsstrategien*) organizoval Spolok rakúskych archivárov a archivárov (*Verband Österreichischer Archivarinnen und Archivare*). Odborná časť konferencie sa skladala z troch workshopov, ktoré sa konali na troch rôznych miestach (Salzburger Landesarchiv, Haus der Stadtgeschichte a Archiv der Erzdiözese Salzburg). M. Orosová a K. Kučerová Bodnárová sa zúčastnili zasadnutia v salzburgtom krajskom archíve na tému ochrany a sprístupňovania archívnych dokumentov s osobnými údajmi s dôrazom na citlivé záznamy (napr. zdravotné záznamy detí, psychiatrických pacientov). Konferencie sa zúčastnili zástupcovia archívnych spoločností z Nemecka, Slovinska, Chorvátska, Maďarska, Česka a Slovenska. V Kuenburg-Saale sa konala prednáška univ. prof. Christiny Antenhofer, ktorá analyzovala úlohu archívov v modernej spoločnos-

ti. Hlavné tézy prednášky boli: rozmach archívov ako výskumná téma, archívy ako miesta poznania a kultúrnej pamäte, digitálne zmeny a výzvy pre archívy, nový záujem o významnosť a úlohu archívov, archívy ako miesta vzdelávania a miesta prenosu poznatkov.

Maďarsko, Sopron, 24. – 27. 8. 2021, putovná konferencia maďarských archivárov

Putovnej konferencie maďarských archivárov konanej v Šoproni na tému Každodenný život archívov počas pandémie COVID-19 sa zúčastnila M. Orosová, ktorá v rámci zasadnutia medzinárodnej sekcie predniesla príspevok *Slovak archives during a pandemic*. Zosumarizovala situáciu v slovenských archívoch počas pandémie, spôsoby poskytovania služieb a obsah práce vykonávanej z domu. Ďalšími prednášajúcimi boli účastníci z Rakúska, Poľska, Rumunska, Srbska a Maďarska, ktorých skúsenosti s pandemiou boli veľmi podobné.

Rakúsko, Innsbruck, 19. – 21. 10. 2021, 40. Österreichischer Archivtag

41. rakúske archívne dni sa konali v Innsbrucku na tému *Keine Ahnung ist auch keine Lösung. Aus- und Weiterbildung im Archiv* (Nemáť tušenie neprináša riešenie. Výchova a vzdelávanie v archíve). Hlavnými usporiadateľmi bol Spolok rakúskych archivárov a archivárov v spolupráci s Tirolským krajským archívom a Mestským archívom v Innsbrucku. Na konferencii vystúpila M. Orosová s príspevkom *Education of archivists in Slovakia* v rámci zasadnutia medzinárodnej sekcie. Druhý deň konferencie sa zúčastnila prednášok rakúskych, nemeckých a švajčiarskych odborníkov, ktorí referovali o možnostiach vzdelávania archivárov a správcov registratúr na rôznych vysokých školách.

Slovinsko, Radenci, 10. – 13. 5. 2022, konferencia Technical and filed related problems of traditional and electronic archiving

Medzinárodnú vedeckú konferenciu s názvom Technické a súvisiace základné problémy tradičného a elektronického archivovania organizoval Štátny archív v Maribore. Na konferencii vystúpila M. Orosová s príspevkom *The Journey of the Monument Archive of Slovakia to the User-Friendly Archives* (Cesta Pamiatkového archívu k užívateľsky priateľskému archívu). Prednášatelia zo Slovinska a ďalších desiatich krajín referovali o používaní nových medzinárodných štandardov v archívnom popise, o pedagogickej praxi archívov, o skúsenostiach s archivovaním digitálnych objektov a pod.

6. EDIČNÁ A PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ

6.1. Fórum archivárov

Fórum archivárov je časopis Spoločnosti slovenských archivárov. Informuje o aktuálnom dianí v slovenskom archívniectve, o projektoch SSA, o aktivitách archívov na Slovensku a vo svete. Vychádza trikrát ročne v elektronickej forme s evidenčným číslom ISSN 1339-8423. Povinné výtlačky sa dobrovoľne zasielajú všetkým poberateľom povinných výtlačkov, nielen vyhradeným pre elektronické publikácie.

Od júna 2018 do mája 2022 pracovala redakčná rada časopisu Fórum archivárov v nasledujúcom zložení: Katarína Kučerová Bodnárová – šéfredaktorka, Marta Bednárová, Ivana Červenková, Mária Feješová, Štefan Hrivňák – redaktori. O grafickú úpravu sa starala Bronislava Porubská. Časopis vychádzal pravidelne 3x ročne počas celého obdobia v online podobe a je zverejnený na webovom sídle SSA archivari.sk. Zostavených bolo 12 čísiel časopisu. Autorsky sa do jeho prípravy zapojili nielen členovia SSA, ale aj nečlenovia najmä z radov archivárov a historikov. Časopis, ktorý zároveň v roku 2021 oslávil 30 rokov od svojho založenia, mapoval aktuálne dianie v archivárskej komunite a zároveň sa na svojich stránkach snažil priniesť aj informácie z oblasti dejín archívniectva publikovaním článkov o dejinách jednotlivých archívov a významných osobnostiach.

6.2. Zborník SSA

Vo volebnom období 2018 – 2022 vydala Spoločnosť slovenských archivárov dva zborníky. V roku 2020 vyšiel **Zborník SSA 2018**. Jeho editorom bol František Chudják a recenzovali ho Karin Šišmišová a Michal Duchoň. V prvej časti zborníka sú uverejnené štúdie z XXII. archívnych dní v SR, ktoré boli venované téme *Kultúrne dedičstvo v archívnych dokumentoch* a konali sa v roku 2018 v Spišskej Novej Vsi. Druhá časť obsahuje články a príspevky memoárového charakteru, ktoré boli prednesené na podujatí z cyklu Osobnosti slovenského archívniectva IV – *Bytčiansky archivár Jozef Kočiš*. Zborník má 192 strán a vytlačila ho spoločnosť Equilibria Košice.

Zborník SSA 2019 – 2020 zostavili Štefan Hrivňák a Peter Keresteš. Recenzovali ho Oľga Kvasnicová, Miroslav Martinický a Katarína Kučerová Bodnárová. Je zložený z troch častí. Prvá časť obsahuje odborné štúdie z XXIII. archívnych dní v SR v Nitre, ktoré reflektovali tému *Od elenču po e-archív, archívne a registrátorne pomôcky včera dnes*

a *zajtra*. Nasledujú príspevky, ktoré boli prednesené na podujatí z cyklu Osobnosti slovenského archívniectva V. – *Archivár a múzejník PhDr. Otmar Gergelyi (1919 – 1995)*. Tretia časť je tvorená príspevkami, ktoré zazneli na webinári 2. decembra 2020. Išlo opäť o podujatie z cyklu Osobnosti slovenského archívniectva VI. – *Storočnica PhDr. Zory Viestovej (1920 – 2002)*. Zborník má 340 strán a vytlačila ho spoločnosť Equilibria Košice.

6.3. Archívny almanach

Od roku 2020 sa SSA podieľa na vydávaní ročenky Archívny almanach zameranej na archívniectvo, pomocné vedy historické a slovenské dejiny. Spoluvydavateľom sa SSA stala 19. februára 2020 po podpise Dohody o spoločnom vydávaní Archívneho almanachu so Spolkom Pro Archivis. Následne bola kreovaná redakčná rada, ktorá zabezpečuje odbornú stránku procesu tvorby časopisu. Zo spolupráce zatiaľ vzišli dve čísla Archívneho almanachu – 2020 (roč. III) a 2021 (roč. IV). Ročenka má medzi čitateľmi veľmi dobré meno a redakčná rada sa snaží udržať vysokú odbornú úroveň príspevkov.

6.4. Monografie

HRIVŇÁK, Štefan. Jozef Watzka – srdcom archivár. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2019, 332 s.

SSA vydala v roku 2019 špeciálnu monografiu Štefana Hrivňáka s názvom *Jozef Watzka – srdcom archivár*. Jozefovi Watzkovi bola venovaná tretia časť cyklu Osobnosti slovenského archívniectva v roku 2017. Monografiu recenzovali Mária Feješová, Juraj Roháč a Jozef Šimončíč. V závere sú publikované texty memoárového charakteru od pamätníkov. Má 332 strán a 28 strán obrazovej prílohy. Knihu vytlačila ho spoločnosť Equilibria Košice.

7. PREHĽAD HOSPODÁRENIA

Spoločnosť slovenských archivárov vedie jednoduché účtovníctvo v súlade s platnými právnymi predpismi. Má zriadený bankový účet v Slovenskej sporiteľni a používa jednu debetnú bankovú kartu. Účtovné transakcie sa väčšinou vykonávajú prostredníctvom elektronického bankovníctva. Účtovné doklady eviduje a faktúry vystavuje hospodárka Marta Švoliková, ktorá zároveň spravuje pokladnicu s hotovosťou. Prístup k účtu mali aj predsedníčka M. Orosová a tajomník Š. Hrivňák. Daňové priznanie pre SSA spracováva Martin Gregor za odmenu fakturovanú podľa počtu spracovaných účtovných dokladov. Všetky výdavky boli

schvaľované hlasovaním na zasadnutiach výboru. Najväčšie výdavky SSA predstavujú náklady na organizáciu archívnych dní a na edičnú činnosť. Pravidelnými príjmami sú členské príspevky a 2 % z daní.

Príjmy za rok 2018	4 939,31 €
Výdavky za rok 2018	- 4 186,64 €
Hospodársky výsledok	752,67 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2018	8 064,81 €
Príjmy za rok 2019	18 992,49 €
Výdavky za rok 2019	-19 316,83 €
Hospodársky výsledok	-324,34 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2019	7 740,47 €
Príjmy za rok 2020	1 704,54 €
Výdavky za rok 2020	- 2 375,76 €
Hospodársky výsledok	- 671,22 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2020	7 033,45 €
Príjmy za rok 2021	2 214,77 €
Výdavky za rok 2021	- 1 764,57 €
Hospodársky výsledok	450,20 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2021	7 519,93 €
Príjmy spolu od 1. 1. 2022 do 30. 4. 2022	772,50 €
Výdavky spolu od 1. 1. 2022 do 30. 4. 2022	1 279,00 €
Stav finančných prostriedkov k 30. 4. 2022	6 990,73 €

ZÁVER

Činnosť občianskeho združenia Spoločnosť slovenských archivárov (SSA) v rokoch 2018 – 2022 výrazne ovplyvnila pandémia ochorenia COVID-19, ktorá na dva roky eliminovala možnosti organizácie tradičných podujatí, a prinútila výbor SSA ako aj ostatných členov združenia hľadať nové formy aktivít. Napriek snahe členov výboru sa niektoré plánované akcie neuskutočnili, a naopak, vznikli nové druhy činností, ktoré majú vysoký potenciál budúceho rozvoja. Ide najmä o využitie možností, ktoré poskytuje priestor internetu a sociálnych sietí, nové formy komunikácie s členskou základňou a verejnosťou vôbec, a celkové využitie informačných technológií. Viac ako kedykoľvek predtým sme pocítili absenciu po-

trebných technických zručností u členov SSA, vrátane členov výboru. Ďalšiemu vzdelávaniu v tejto oblasti, ako aj spolupráci s informačnými technikmi sa SSA nevyhne, ak nechce ostať konzervatívnym združením strácajúcim kredit aj v samotnej členskej základni.

Svet archívnictva a správy registratúry v ére samostatnej Slovenskej republiky nezažíva ľahké obdobie. Kým vo svete pozorujeme nárast dôležitosti archivovania dokumentov a spravovania záznamov, na Slovensku sú citeľné problémy s vnímaním potreby týchto činností, a to napriek jej legislatívnemu zabezpečeniu a pomerne dynamickému vývoju súvisiacich právnych predpisov. Ešte horšie je vnímanie postavenia archivárov a správcov registratúr v spoločnosti, ich ocenenie a podpora zo strany štátu i súkromnej sféry. Zákonne definovaná funkcia Ministerstva vnútra SR ako riadiaceho orgánu slovenského archívnictva výrazne determinuje aj možnosti získavania grantov a financovania projektov SSA, ktorej činnosť stojacu na pomedzí verejnej správy a kultúry je veľmi ťažké zaradiť do konkrétnych projektových schém. Hlavným zdrojom príjmov SSA preto boli hlavne každoročné príspevky členov SSA, zápisné nových členov a 2 % podielu z dane z príjmov fyzických a právnických osôb. To na druhej strane potvrdzuje životaschopnosť občianskeho združenia a pozitívne vnímanie jeho existencie ľuďmi pôsobiacimi v úzkej záujmovej oblasti archívnictva a správy registratúry.

Snáď nikdy v celej histórii Spoločnosti slovenských archivárov nemusel výbor SSA a všetci jeho členovia a členky riešiť nečakané problémy a prežívať situácie, ktoré si doslova vyžiadali ľudské životy. Nielen priame následky vírusového ochorenia, ale aj náročné protipandemické opatrenia vyčerpávali ľudí fyzicky a psychicky. Takmer každý mesiac prichádzali správy o úmrtiach, v našich schránkach sa hromadili parte a my sme len bezmocne sledovali, ako rýchlo a náhle odchádza celá zakladateľská generácia nielen našej disciplíny, ale aj kolegovia z iných pamäťových inštitúcií či z akademického a univerzitného prostredia. Ako znalci histórie vieme, že ľudská civilizácia prechádza rôznymi cyklami, dobré časy striedajú zlé, generácie sa vymieňajú, myšlienky a hodnoty sa pretvárajú. Možno sme príliš zaťažení subjektívnymi emóciami a nedokážeme nezaujato hodnotiť našu prítomnosť. My však vieme, že archívy sú tu presne na to, aby pomohli našim potomkom zhodnotiť „našu dobu“. Veríme, že budú zhovievaví k našim chybám a ocenia naše snaženia.

SPRÁVA REVÍZNEJ KOMISIE SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV V ROKOCH 2018 – 2022

Revízna komisia SSA pracovala od svojho zvolenia na valnom zhromaždení Spoločnosti slovenských archivárov (SSA) v roku 2018 v zložení: Pavol Urbánek, Katarína Kučerová Bodnárová a František Chudják.

Revízna komisia svoju kontrolnú právomoc vykonáva už tradične najmä prítomnosťou jej členov na všetkých zasadnutiach výboru SSA bez hlasovacieho práva, no s aktívnym vyjadrením názoru. Členovia komisie sa podieľali aj na redakčných prácach Fóra archivárov a edičnej činnosti Spoločnosti slovenských archivárov. Šéfredaktorkou časopisu Fóra archivárov bola počas celého volebného obdobia Katarína Kučerová Bodnárová. František Chudják bol editorom Zborníka Spoločnosti slovenských archivárov za rok 2018 a spolu s Katarínou Kučerovou Bodnárovou sa organizačne podieľal na príprave online archívnych dní v roku 2021 pod názvom *Archívy v dobe pandemickej*. Katarína Kučerová Bodnárová bola iniciátorkou a ideovým lídrom projektu *Osobné fondy*. Revízna komisia kládla dôraz na sledovanie plnenia úloh spojených so základným poslaním SSA, pričom sa zamerala prioritne na kontrolu hospodárenia a nakladania s financiami SSA.

Revízna správa zahŕňa celé volebné obdobie 2018 – 2022, pričom tak ako aj v predchádzajúcom období sa vykonávali pravidelné kontroly vedenia účtovníctva, súvisiacej dokumentácie a daňových priznaní. Na základe týchto možno konštatovať, že všetky účtovné doklady súvisiace s hospodárením SSA spĺňajú ustanovenia platných predpisov o vedení jednoduchého účtovníctva. Údaje na nich uvedené súhlasia so záznamami v účtovnej knihe. Pri kontrole účtovných dokladov za hodnotené obdobie neboli zistené žiadne nedostatky. Použitie finančných prostriedkov bolo v súlade s platnými zásadami našej spoločnosti a v duchu kolektívneho súhlasu jej výboru (rozhodovalo sa hlasovaním). Treba konštatovať, že boli použité vždy na účel, na ktorý boli poskytnuté. Možno potvrdiť hospodársku bilanciu za jednotlivé roky 2018 – 2022, resp. za obdobie od 1. januára do 30. apríla 2022 takto:

Príjmy za rok 2018	4939,31 €
<u>Výdavky za rok 2018</u>	<u>- 4186,64 €</u>
Hospodársky výsledok	752,67 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2018	8064,81 €

Príjmy za rok 2019	18992,49 €
<u>Výdavky za rok 2019</u>	<u>-19316,83 €</u>
Hospodársky výsledok	-324,34 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2019	7740,47 €

Príjmy za rok 2020	1704,54 €
<u>Výdavky za rok 2020</u>	<u>- 2375,76 €</u>
Hospodársky výsledok	- 671,22 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2020	7033,45 €

Príjmy za rok 2021	2214,77 €
<u>Výdavky za rok 2021</u>	<u>- 1764,57 €</u>
Hospodársky výsledok	450,20 €
Celkové finančné zdroje k 31. 12. 2021	7519,93 €

Príjmy spolu od 1. 1. 2022 do 30. 4. 2022	772,50 €
<u>Výdavky spolu</u> od 1. 1. 2022 do 30. 4. 2022	<u>1279,00 €</u>

**Stav finančných prostriedkov
k 30. 4. 2022** **6990,73 €**

Záverom by som sa chcel poďakovať za spoluprácu mojim kolegom z revíznej komisie SSA Pavlovi Urbánkovi a Kataríne Kučerovej Bodnárovej, ktorí sa rozhodli pre vzrastajúce pracovné zaťaženie v nasledujúcom volebnom období 2022 – 2026 už ne kandidovať. Revízna komisia bude tak pracovať v novom zložení a dúfam, že jej činnosť bude naďalej úspešná a prínosná pre život našej archivárskej komunity.

*PhDr. František Chudják, PhD.,
predseda revíznej komisie SSA*

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV 7. JÚNA 2022 V BRATISLAVE

Program:

Voľba predsedníctva výboru SSA
Organizácia práce a vymedzenie kompetencií
Zhodnotenie XXV. archívnych dní v SR
Osobnosti slovenského archívniectva – Storočnica
doc. Dariny Lehotskej
Fórum archivárov
Slovenský komitét Modrého štítu
Rôzne

Rokovanie sa uskutočnilo hybridnou formou, čiže prezenčne v Pamiatkovom úrade SR v Bratislave, a zároveň online prostredníctvom aplikácie Zoom. Účastníkov privítala predsedníčka Martina Orosová, ktorá rokovanie ďalej viedla. Na úvod predstavila nových členov výboru SSA a členov revíznej komisie SSA a poďakovala sa za prácu všetkým členom, ktorí vo funkciách nepokračujú. Martina Orosová predstavila tieto návrhy kandidátov do predsedníctva výboru SSA:

podpredseda – Róbert Gregor Mareta
tajomníčka – Jana Gubášová Baherníková
hospodárka – Marta Švolíková

K predstaveným návrhom neboli vznesené námietky ani oznámené ďalšie nominácie. Vo verejnom hlasovaní boli postupne všetci traja nominanti zvolení jednohlasne.

Následne sa členovia výboru SSA zaoberali nastavením efektívnej vzájomnej komunikácie členov výboru SSA navzájom medzi sebou, ale aj navonok voči členom SSA a verejnosti. Do úvahy prichádza rozšírený balík služieb spoločnosti Google; prípadne členovia, ktorí majú skúsenosti s „biznis komunikáciou“ by mohli navrhnúť aj iné riešenia.

M. Orosová informovala, že webové sídlo SSA archivari.sk je pripravené po technickej stránke, je však potrebné naplniť jeho obsah. Treba zvážiť aj možnosť poskytnúť vlastné „podstránky“ na archivari.sk pre tie archívy, ktoré majú problém zriadiť si vlastné webové sídlo a majú oň záujem. V tomto prípade nezabudnúť na vyriešenie autorských práv (zamestnanecké dielo) ohľadne zverejňovania archívnych pomôcok.

Z hľadiska funkčného prerozdelenia práce v SSA bude vhodné zriadenie pracovných skupín (stálych, ad hoc), napr. v oblasti legislatívy, prezentácie činností, vydávanie publikácií a pod. Jednou z prvých úloh nového výboru SSA je návrh novelizácie Stanov SSA, keďže aktuálne nereflektujú v plnom rozsahu aktuálne činnosti a potreby SSA. Vo vzťahu k archívnej verejnosti by SSA mohla pôsobiť aj v oblasti ďalšieho vzdelávania archivárov, čo by mohla byť agenda atraktívna nielen pre nových členov SSA.

J. Gubášová Baherníková zhrnula základné informácie o uskutočnených XXV. archívnych dňoch v SR na Smolenickom zámku 25. – 27. mája 2022. Dohromady sa ich zúčastnilo prezenčne 97 osôb. Zároveň bola prednášková časť streemovaná prostredníctvom platformy Zoom. Odznali všetky prihlásené príspevky, ku ktorým vznikla aj živá diskusia. Podujatie prebehlo bez vážnejších organizačných pochybení. Celkové náklady momentálne nie je možné vyčíslieť, keďže sa čaká na faktúru

z Kongresového centra SAV, ktorá pokrýva prenájom, ubytovanie, všetku podávanú stravu a preliadku zámku.

SSA v spolupráci s Katedrou archívnictva a muzeológie FiF UK v Bratislave a Archívom mesta Bratislavy pripravuje v sérii Osobnosti slovenského archívnictva seminár venovaný storočnici narodenia doc. Dariny Lehotskej. Navrhovaný termín je začiatkom decembra 2022. Presný termín bude určený na základe rezervácie Zrkadlovej siene Primaciálneho paláca. Rezerváciu zabezpečí Š. Hrivňák. Pozvánka pre záujemcov a na aktívnu účasť je smerovaná na spomienky na D. Lehotskú ako archivárku, historičku a pedagogičku, ale aj na kritické zhodnotenie prínosu v rôznych oblastiach jej profesijného života.

K. Bodnárová ohlásila, že nepokračuje vo funkcii hlavnej redaktorky Fóra archivárov. M. Orosová jej pri tej príležitosti poďakovala za obetavú prácu, ktorú za posledné roky pri príprave rozsiahlych čísel časopisu odvodila. Novou šéfredaktorkou sa stala M. Feješová. Za redaktorku sa prihlásila M. Doménová a s ponukou stať sa členom redakčnej rady súhlasil J. Meliš. M. Feješová oslovila aj ďalších potenciálnych redaktorov. Čaká na odpoveď.

Š. Hrivňák informoval, že na jeseň 2022 by mali byť ukončené korektúry Biografického slovníka slovenských archivárov.

Zborník SSA 2022 budú tvoriť príspevky z XXV. archívnych dní v SR a príspevky zo seminára Storočnica Dariny Lehotskej. Zostavovatelia sú J. Gubášová Baherníková (XXV. archívne dni) a Š. Hrivňák (seminár venovaný D. Lehotskej).

SSA je spoluvydavateľom ročenky Archívny almanach spolu so združením Pro Archivis. Na otázku, či má na Slovensku zmysel vydávať dve archívne periodiká (Archívny almanach a Slovenská archivistika) sa členovia výboru SSA po diskusii zhodli na tom, že o oba časopisy je záujem a sú na dobrej úrovni. Ak by sa situácia zmenila alebo by vzišla vnútorná potreba, je možné uvažovať o zmene vydavateľsko-koncepčného zamerania ročenky v budúcnosti.

M. Orosová informovala členov výboru, že SSA ešte v minulosti podporila vznik Slovenského komitétu Modrého štítu (ďalej len SKMŠ), ktorý bol založený v decembri 2021. SKMŠ je nezisková národná spoločnosť asociácie Modrý štít (Blue Shield) na území Slovenskej republiky, je to dobrovoľná spoločnosť združujúca na základe spoločného záujmu slovenské inštitúcie pôsobiace v oblasti ochrany a starostlivosti o kultúrne dedičstvo a prírodné prostredie, ale členmi môžu byť aj iné právnické a fyzické osoby. Na 1. valnom zhromaždení SKMŠ dňa 2. 6. 2022 v Bratislave sa zúčastnila M. Orosová.

vá, ktorá bola zvolená do Výkonnej rady SKMŠ. Vyjadřila však vôľu, aby si tému archívov v krízových situáciách vzal niektorý z členov SSA na zodpovednosť a ten by bol pri budúcich voľbách nominovaný do Výkonnej rady za SSA. Úloha – pripraviť výzvu a distribuovať ju medzi členov SSA.

M. Orosová navrhla hľadať spôsob ako osloviť aj archívárov z archívov, ktorí s SSA nijakým spôsobom momentálne nespolupracujú/nekomunikujú, čo je na obojstrannú škodu; napr. archívy cirkevných inštitúcií. M. Bernát v reakcii otvoril otázku, či má SSA záujem prijímať za členov aj ľudí, ktorí napr. nie sú vyštudovaní archivári, ale pôsobia ako správcovia registratúr a pod. Výbor SSA sa zhodol

na tom, že má zmysel ich podchytiť, pričom táto spolupráca by bola určite výhodná pre obe strany.

Spoločnosti slovenských archívárov boli doručené štyri nové žiadosti na prijatie za členov SSA. Výbor SSA odsúhlasil všetky štyri žiadosti jednohlasne.

V diskusii o cieľovej destinácii jesennej archívnej exkurzie padol návrh navštíviť Apoštolský archív v Ríme.

Na záver predsedníčka SSA M. Orosová poďakovala členom výboru za účasť na zasadnutí.

Zapísala: Jana Gubášová Baherníková

Overila: Martina Orosová

NOVINKY Z ICA

MEDZINÁRODNÝ TÝŽDEŇ ARCHÍVOV 2022

Archivárska obec od 6. do 10. júna 2022 oslávila Medzinárodný týždeň archívov (#IAW2022) s témou #ArchivesAreYou. Cieľom tohto ročníka bolo pozvať odborníkov v oblasti archívnictva a správy registratúry do virtuálnej konverzácie o tom, čo znamená byť archivárom a čo archívne dokumenty skutočne odrážajú, teda príbehy. Archivári sa mohli zapojiť použitím hashtagu #ArchivesAreYou na svojich sociálnych sieťach a stiahnuť si videá a banery z ICA nástenky na Trello.com, aby vysvetlili, ako a prečo sú archívom. Vlastné pripravované udalosti smeli pridať na interaktívnu mapu #IAW2022. Pripojilo sa k nej so svojimi aktivitami aj päť slovenských archívov (Slovenský národný archív, Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Zvolen, Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali, Štátny archív v Nitre a Archív Pamiatkového úradu SR).¹ Počas celého týždňa prebiehali webináre, ktoré viedli členovia a Sekretariát ICA. V prvý deň hovorili o záznamoch, archí-

voch a nových technológiách a o ich vplyve na profesiu. Snažili sa identifikovať oblasti, ktoré treba rozvíjať, aby boli tieto technológie ľahšie pochopené a následne aplikované (*Let's talk about Records, Archives, and Emerging Technologies!*).² Na ďalší deň v spolupráci s aktívnymi členmi Programu nových profesionálov ICA (*ICA Active New Professionals*) prebehol webinár o význame, aktivitách a možnostiach podpory programu (názov semináru znel: *New Professionals: Who we are, what we do and how you can support us*).³ Aj tretí webinár súvisel so spomínaným programom. Jeho cieľom bolo ešte konkrétnejšie predstavenie tohto programu potenciálnym záujemcom prostredníctvom priamych otázok a odpovedí. Webinár prebiehal v dvoch blokoch, prvý v anglickom jazyku a druhý vo francúzštine.⁴ Na medzinárodný deň archívov 9. júna 2022 ICA virtuálne otvorila dvere (*ICA Virtual Open House*) a predstavila svoje poslanie a hodnoty, ktoré vyplynuli z nových výziev súvisiacich s pandemiou COVID-19. Pretože, ak predchádzajúce roky boli rokmi zmien, tak rok 2022 je rokom implementácie týchto zmien. Účastníci webinára sa teda mohli zhovárať so Sekretariátom ICA, dozvedieť sa o novinkách a programoch či výhodách členstva. Tak tiež mohli prispieť k nápadom ako osláviti blížiaci sa 75. výročie ICA (*#75ICAnniversary*).⁵ V spolupráci s niektorými archívovými združeniami (*SOS Archivi, ALA, the Archives of Morocco a the Africa Program-*

¹ Pozri: <https://livemap.getwemap.com/embed.html?emmid=19864&token=BZOTEQEWD9KLMCBIQXS9FXM97#/search@48.2640704,17.8564658,7.00>.

² Zdroj: <https://www.ica.org/en/let-s-talk-about-records-archives-and-emerging-technologies-0>. Súčasťou je aj záznam z webinára.

³ Zdroj: <https://www.ica.org/en/new-professionals-who-we-are-what-we-do-and-how-you-can-support-us>.

⁴ Zdroj: <https://www.ica.org/en/live-qa-session-what-is-the-ica-new-professionals-programme>.

⁵ Zdroj: <https://www.ica.org/en/ica-virtual-open-house>.

me) sa uskutočnili ďalšie tri webináre v talianskom, španielskom a francúzskom jazyku.⁶

Program nových profesionálov

Aj tento rok vyhlásila Programová komisia ICA (*ICA's Programme Commission*) v rámci Programu nových profesionálov (*New Professionals Programme*) nábor na mentorov pre začiatočníkov v oblasti archívniectva a správy registratúry. Mentorom sa môže stať každý skúsený odborník s viacročnou praxou. Jeho úlohou je poskytovať svojmu zverencovi podporu, poradenstvo a konštruktívnu spätnú väzbu. Mal by mu odovzdávať svoje skúsenosti, nápady a zručnosti v otázkach kariérneho a profesionálneho rastu. So svojím zverencom by mal komunikovať v priebehu celého roka, cca. 4-8 hodín mesačne. Nový profesionál, teda odborník, ktorý má menej ako päť rokov praxe, sa môže prihlásiť do Programu nových profesionálov a na základe úspešného výberu stať sa jej aktívnym členom. Účastníci potom spolupracujú na skupinovom projekte. Pre tento rok pripravili dotazník, ktorý je akoby pokračovaním prieskumu z roku 2016 a v ktorom sa snažia zmapovať pracovnú, študijnú a životnú situáciu nových profesionálov na celom svete. Výsledky tohto prieskumu umožnia ICA lepšie pochopiť začínajúcich odborníkov a podporiť ich na začiatku kariéry.⁷

FIDA – žiadosti o podporu projektov

Správna rada Fondu ICA pre medzinárodný rozvoj archívov (*ICA Fund for the International Development of Archives – FIDA*) aj tento rok vyzýva na predkladanie projektov pre rok 2023. Hlavným cieľom má byť podpora archívov a archivárov v krajinách, regiónoch a komunitách s nedostatkom zdrojov či príležitostí na odborný rast. Predložené projekty zhodnotí Správna rada FIDA a vyberie päť, ktorým uvoľní finančné prostriedky v celkovej výške 25 000 eur. Finančné zdroje pre FIDA zasielajú rôzni darcovia, ktorých zoznam je uvedený v samostatnej sekcii na webe.⁸

Voľby prezidenta ICA

Medzinárodná rada archívov (ICA) si zvolila novú prezidentku ICA, riaditeľku Luxemburského národného archívu a prezidentku Spoločnosti frankofónnych archívov Josée Kirps. Vyštudovala históriu a modernú literatúru. V minulosti prispela k modernizácii luxemburského archívniectva a podieľala sa aj na príprave nového archívneho zákona v roku 2018. K jej silným stránkam, okrem dlhoročných skúseností, patrí aj schopnosť spájať ľudí či multilingválne znalosti.

Na základe článku 5 Ústavy ICA majú volení funkcionári mandát na štyri roky, pričom sa odporúča rozvrhnúť voľby tak, aby sa predišlo uprázdneniu pozícií. Počas apríla a mája boli zverejnené dve výzvy na predloženie nominácií pre záujemcov o post prezidenta a viceprezidenta pre financie. Z nich si od 5. júla 2022 vyberali oprávnení členovia všetkých kategórií⁹ a členovia výkonnej rady svojich preferovaných kandidátov. Voľby prebiehali v súlade s Ústavou, ktorá bola schválená na mimoriadnom valnom zhromaždení v októbri minulého roku. Umožnené boli dva spôsoby hlasovania: elektronicky alebo fyzicky. Hlasovanie sa uzavrelo 29. júla 2022 o 23:59 parížskeho času. Spoločnosť slovenských archivárov spadajúca do kategórie B mala možnosť odovzdať vo voľbách dva hlasy. V mene spoločnosti tak učinila predsedníčka Martina Orosová, ktorá podporila práve Josée Kirps.

Okrem prezidenta si ICA volila v inom procese aj viceprezidenta pre financie¹⁰ a člena Výkonnej rady, ktorý zastupuje členskú základňu kategórie D. Tá zahŕňa individuálnych členov, ktorí sa v súčasnosti alebo v minulosti odborne angažovali v oblasti správy informácií alebo kultúrneho dedičstva.¹¹ Funkčné obdobie zvolených predstaviteľov vedenia začne plynúť až po formálnom odovzdaní mandátu počas valného zhromaždenia ICA 21. septembra 2022 v Ríme.¹²

Adriána Klincová

Archív Slovenského národného múzea

⁶ Pozri: <https://www.ica.org/en/supported-events-0>.

⁷ Zdroj: <https://www.ica.org/en/about-the-new-professionals-programme>.

O prieskume: <https://mailchi.mp/853f088edb0f/ica-new-professionals-newsletter-may-2022-en-8982705>.

⁸ Zdroj: <https://www.ica.org/en/fida-call-for-projects-2023-now-accepting-proposals>. Zoznam darcov: <https://www.ica.org/en/donors-international-archival-development-fund-fida>.

⁹ Ústava na základe stanovených kritérií rozdeľuje členov do štyroch kategórií A, B, C, D a určuje počet hlasov jednotlivých členov danej kategórie. Pozri ústavu: https://www.ica.org/sites/default/files/ica_constitution_2021_eng.pdf.

¹⁰ Prezidentka ICA, viceprezident pre financie a programová viceprezidentka nesú zodpovednosť za vedenie a strategické smerovanie organizácie na manažérskej, finančnej a programovej úrovni. Keďže programovej viceprezidentke Meg Phillips bol odovzdaný mandát na mimoriadnom valnom 20. októbri 2021, vo svojej činnosti pokračuje aj naďalej.

¹¹ Zdroj: <https://www.ica.org/en/ica-2022-elections>.

¹² Zdroj: <https://www.ica.org/en/election-2022-results-for-president>.

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA ŽENY V TIENI DEJÍN. (NE)ZNÁME ŽENY V ZNÁMOM PROSTREDÍ

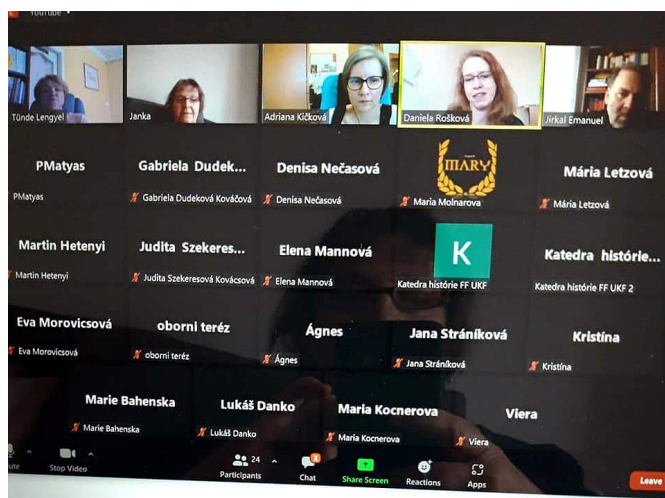
Výskumu rodových štúdií sa v súčasnosti venuje pomerne veľká pozornosť. Medzinárodnou konferenciou zameranou na danú problematiku sa môže pýšiť aj Univerzita Konštantína Filozofa (UKF) v Nitre. Katedra histórie organizovala v dňoch 5. – 6. apríla 2022 medzinárodnú vedeckú konferenciu s názvom *Ženy v tieni dejín. (Ne)známe ženy v známom prostredí*. Podujatie sa konalo už druhý rok a nadväzovalo na konferenciu, ktorá sa uskutočnila v roku 2021. Organizátori si za cieľ vytýčili prezentovanie výskumov v oblasti rodovej problematiky s dôrazom na prácu (činnosť) žien a jej premeny naprieč dejinami.

Deň pred konaním konferencie bolo možné si na webovej stránke konferencie <https://zenyvtienidejin.webnode.sk/> prečítať zborník abstraktov. Organizátormi konferencie boli prof. Janka Hečková, CSc., doc. PhDr. Adriána Kičková, Ph.D., Mgr. Gabriela Dudeková Kováčová, Ph.D., Mgr. Beáta Pintérová, Ph.D., a Mgr. Mária Molnárová. Vďaka tejto online publikácii sa záujemca mohol vopred poinformovať o obsahu jednotlivých príspevkov.

Konferencia bola rozdelená na dva dni a na tri sekcie. Prvý deň konferencie v predpoludňajších hodinách sa prednášajúci venovali tzv. idealizovaným obrazom vs. netradičným osudom. Konferenciu otvorila príhovorom dekanka Filozofickej fakulty UKF v Nitre doc. PhDr. Jarmila Maximová, Ph.D. Prvý príspevok predniesla PhDr. Michaela Mandák Niklová, Ph.D., z Krajského pamiatkového úradu v Nitre, ktorá sa zaoberala osudom žien na základe výpovede masových hrobov kultúry s lineárnou keramikou. Na jej príspevok nadviazal Mgr. Pavol Jelínek, Ph.D., zo Slovenského národného múzea – Archeologického múzea v Bratislave s témou *Niekoľko postrehov k spoločenskému postaveniu ženy v staršej dobe bronzovej*. Vynikajúcu prednášku o Fulvii – žene, ktorá sa vlastným úsilím presadila v mužskom svete si pre auditórium pripravil PhDr.

Emanuel Jirkal, PhD., z UKF v Nitre. Oborní Te-réz Dr. Habil z Výskumného centra pre humanitné vedy Maďarskej akadémie vied vo svojom príspevku *Z manželky kráľa kráľovná – úloha kráľovnej Izabely pri získaní východného Uhorska (1556 – 1559)* priblížila úlohu kráľovnej Izabely pri vytváraní európskych diplomatických vzťahov. Prednáška Mgr. Evy Škovránkovej, PhD., z Katedry všeobecných dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského (UK) v Bratislave s názvom *Nová slovenská žena (1939 – 1945)* predstavila dobovú predstavu o novej slovenskej žene a dievčati, ako ju prezentoval režim prvej Slovenskej republiky. Prvý blok prednášok uzatvorila svojím príspevkom odborná pracovníčka PhDr. Viera Jurková z Vojenského historického ústavu v Bratislave, ktorý nazvala *Nikto nesmie byť zabudnutý. Pozostalosť po Erne Bürgerovej – Schultz*. Vďaka tomuto príspevku sme sa dozvedeli niečo nové o ženách v armáde. Erna Bürgerová bola vydatá za Ľudovíta Bürgerera z Vrútok. Vstupom do ženských oddielov britskej armády sa pôvodom Berlínčanka stala bojovníčkou proti nacistickému režimu v mene svojej novej vlasti – Československa. Príspevok bol doplnený mnohými hodnotnými, doposiaľ neznámymi fotografiami z pozostalosti Erny Bürgerovej.

Po krátkej prestávke a diskusii nasledovali ďalšie príspevky. Ako prvá sa ujala slova Mgr. Kristína Liberčanová, PhD., z Katedry pedagogických štúdií Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Vo svojom príspevku poukázala na osobnosť Dariny Bancíkovej. Už v názve príspevku ju spomenula ako prvú ordinovanú a prenasledovanú za prebytočnosť. Spomenula, že Darina Bancíko-

Pohľad na prihlásených účastníkov online konferencie.
Zdroj: Facebook Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

vá zohrala v slovenskom duchovenstve špecifickú úlohu, pretože bola prvou ordinovanou farárkou na našom území v čase totality. Po nej odznela prednáška českého kolegu PhDr. Jiřího Štěpána, Ph.D., z Historického ústavu Filozofickej fakulty Univerzity Hradec Králové. Zaoberal sa osobnosťou Anny Kvapilovej. Táto významná československá exulantka sa zapojila do odbojovej činnosti ako členka politického ústredia, neskôr ústredného vedenia domáceho odboja. V roku 1948 odišla do exilu do Spolkovej republiky Nemecko a neskôr do Nórska. Z prednášajúcich z Maďarska nasledoval príspevok PaedDr. Ákosa Csonku z Národného výskumu stratégie v Budapešti, ktorý predstavil archeologickú zbierku Jolany Kherndlovej a grófkyni Ernestíny Coudenhovej zo Želiezoviec. Časť tejto zbierky je uložená v Slovenskom národnom múzeu. Osobnosť Anny Sacher vo svojom príspevku predstavil predseda občianskeho združenia Sacher Marek Kempka, MA. Už v názve svojej prednášky ju nazval kráľovnou cisárskeho mesta a postupne sme sa dozvedeli zaujímavé fakty o tejto veľmi významnej ženskej osobnosti Hotela Sacher vo Viedni. Druhý blok prvého dňa konferencie uzatvorila prednášajúca z Katedry politológie a európskych štúdií Filozofickej fakulty UKF v Nitre PhDr. Mária Kočnerová, PhD. Predstavením Márie Krásnohorskej uviedla účastníkov do problematiky vytvárania Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky v 90. rokoch 20. storočia. Mária Krásnohorská je známa najmä tým, že bola prvou zamestnankyňou slovenského rezortu diplomacie.

Po krátkej obedňajšej prestávke konferencia pokračovala druhou sekciou, ktorú organizátori nazvali Verejná vs. súkromná sféra. Ako prvá po prestávke dostala slovo Ágnes Szalai z Výskumného centra Historického ústavu humanitných vied, výskumnej siete Eötvösa Lóránda v Budapešti. Cieľom jej príspevku bolo predstavenie osobnosti Anny Bornemissy zo Sedmohradska. Jej výskum sa zakladal na štúdiu doteraz neznámych archívnych dokumentov. Mgr. Jana Straníková, PhD., z Ústavu historických vied Univerzity v Pardubicách si pre účastníkov konferencie pripravila veľmi zaujímavý príspevok o gazdinách pracujúcich na farách v 19. storočí. Organizátorka Mgr. Gabriela Dudeková Kováčová, PhD., z Historického ústavu SAV mala prednášku s názvom *Malá Ženská dohoda (Little Entente of Women) v Československu – ambície a úskalia medzinárodnej platformy pre emancipačné a diplomatické aktivity žien zo strednej a juhovýchodnej Európy*. Zverejnila prvé predbežné výsledky medzinárodného projektu

Organizátorky konferencie Beáta Pintérová, Mária Molnárová, Adriána Kičková. Zdroj: Facebook Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

mapujúceho činnosť Malej ženskej dohody v jednotlivých zúčastnených štátoch, medzi ktorými bolo aj Československo. Prof. PhDr. Dana Musilová, CSc., z Historického ústavu Filozofickej fakulty Univerzity Hradec Králové poukázala na sociálnu a pracovnoprávnú ochranu žien v Československu v medzivojnovom období. Prvý deň konferencie uzatvorila prednáška PhDr. Eleny Mannovej, CSc., z Historického ústavu SAV, ktorá sa zaoberala formami angažovanosti ženských podporných spolčov v 19. a 20. storočí.

Druhý deň konferencie vo virtuálnom priestore privítal účastníkov prodekan Filozofickej fakulty UKF v Nitre prof. PhDr. Martin Hetényi, PhD. Vyjadril svoje potešenie z konferencie. Tretia sekcia konferencie bola nazvaná Tradičné vs. moderné profesie. Ako prvá vystúpila Mgr. Daniela Rošková, PhD., z Katedry všeobecných dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Predniesla zaujímavú prednášku s názvom *Obstetrices et medicae: Pôrodnosť a starostlivosť o rodičku a novorodenca v antike*. Výskum autorky sa zakladal na štúdiu literárnych prameňov, najmä diela Sorana a epigrafických nápisov na hrobách. Mgr. Mária Letzová z Katedry histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave predstavila Alžbetu Coborovú a jej liečiteľskú prax začiatkom 17. storočia. Na jej prednášku sčasti nadviazal príspevok odbornej pracovníčky Historického ústavu SAV PhDr. Tünde Lengyelovej, CSc., ktorá poukázala na ďalšie šľachtické ženy ako liečiteľky, predstavila mnohé doposiaľ neznáme fakty. Prednášajúca Petra Mátyás – Rausch, PhD.,

z Výskumného centra Historického ústavu humanitných vied, výskumnej siete Eötvösa Lóránda v Budapešti preniesla auditórium z lekárskej vedy do úplne iných končín. Poukázala na ženy v sedemohradských banských mestách v 16. a 17. storočí. Spomenula, že mnohé ženy patrili v danom čase medzi pomerne vzdelané a úspešné v manažmente a v banskej profesii. Doc. Mgr. Denisa Nečasová, Ph.D., z Historického Ústavu Filozofickej fakulty Masarykovej Univerzity v Brne sa venovala konštrukcii obrazu architektky v československom oficiálnom diskurze v 50. a 60. rokoch. Predstavila, akým spôsobom sa v sledovanom období nevšedná profesia – nová úloha žien skoncipovala do života, postavy novej socialistickej ženy.

Po týchto zaujímavých prednáškach nasledovala krátka prestávka a hodnotná diskusia. Keďže viaceré prednášky na seba nadväzovali, autorky si vymenili svoje osobné skúsenosti pri výskume. Posledný blok prednášok otvorila doc. PhDr. Eva Morovicsová, PhD., MPH z Lekárskej fakulty UK v Bratislave, ktorá predstavila profesiu a tiež profesionalizáciu odbornej prípravy a praxe pôrodných asistentiek na Slovensku od medzivojnového obdobia po 60. roky 20. storočia. PhDr. Mária Bahenská, Ph.D., z Masarykovho ústavu a Archívu Akadémie vied v Českej republike sa zaoberala prvou profesorkou práva vo Viedni – Sybyllou Bolla-Kotek. V príspevku Mgr. et Mgr. Silvie Cápikovej, PhD., z Ústavu sociálneho lekárstva a lekárskej etiky Lekárskej fakulty UK v Bratislave mali účastníci konferencie možnosť nahliadnuť do problematiky vzájomnej interakcie medicíny a postavenia žien. Svoju prednášku nazvala *Neľahká cesta k slobodnej voľbe povolania: nezdolné ženy v šlapajach Hippokrata*. Ženy mali veľmi ťažkú úlohu presadiť sa na poli medicíny, v Uhorsku bola až v roku 1895 prijatá legislatíva umožňujúca ženám študovať na lekárske fakultách. Príspevok Mgr. Judity Szekeresovej Kováčovej, PhD., zo Štátneho archívu v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali sa vrátil znova do prostredia pôrodných babíc. Predstavila problematiku žien pomáhajúcich pri zrode nového života v medzivojnovom období s upriamením na okres Šaľa. Po príspevkoch zameraných na typicky ženské povolania nasledoval príspevok, ktorý predstavil ženy v menej bežnom prostredí. Mgr. Lukáš Danko, odborný pracovník Vojenského historického ústavu Bratislava, Vojenského historického múzea v Piešťanoch, predstavil ženy v armáde. Upríamril sa najmä na obdobie druhej svetovej vojny s komparáciou na súčasnosť. Jeho príspevok bol doplnený viacerými fotografiami

Titulná strana zborníka abstraktov z konferencie.
Zdroj: Facebook Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

mi ženských vojenských odevov a príslušenstva. Ako posledná predniesla svoj príspevok jedna z organizátoriek konferencie Mgr. Mária Molnárová z Katedry histórie Filozofickej fakulty UKF v Nitre s témou *Ženské katolícke rády v úlohe pedagóga v 16. a 17. storočí*. Predstavila ženské rády zaoberajúce sa vzdelávaním, ako napríklad rád uršulínok a rád nazývaný anglické panny. Konferencia sa uzatvorila napínavou diskusiou. Keďže v poslednej sekcii bolo viac prednášok zameraných na medicínu a pôrodníctvo, aj diskusia sa niesla viacmenej v tomto duchu. Mnohé prednášajúce prejavili záujem o výskumy svojich kolegyň.

Medzinárodná konferencia splnila svoj cieľ. Touto cestou by sme chceli vysloviť organizátorom poďakovanie za organizovanie takejto plnohodnotnej konferencie. Pevne veríme, že tradícia v jej organizovaní bude pokračovať aj nasledujúce roky.

Judita Szekeresová Kováčová
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

VÝSTAVA PRVENSTVÁ A PREMENY SÚKENNÍCKEJ VÝROBY V BANSKEJ BYSTRICI A RADVANI

Opätovne po polroku inštalovali pracovníci Štátneho archívu v Banskej Bystrici ďalšiu výstavu archívneho materiálu umiestnenú v bádateľni archívu a nanovo prezentovanú aj online, ktorá bola otvorená 2. mája 2022. Expozícia s názvom *Prvenstvá a premeny súkenníckej výroby v Banskej Bystrici a Radvani* cieli k pozmeneniu obrazu o výlučnom postavení baníctva v hospodárskej minulosti mesta Banská Bystrica a predstavuje dôležitosť tamojšej súkenníckej produkcie. Výstava archívnych dokumentov od osemnásteho storočia považuje súmestie slobodného kráľovského mesta Banská Bystrica a mestečka, neskôr malej obce Radvaň za uzol súkenníckej výroby a v chronologickom slede až do obdobia „ľudovodemokratického“ znárodnenia v roku 1948 informuje o charaktere tamojšej produkcie. Okrem písomností prezentuje sfragistický materiál a mapové diela a obohatená o fotografie zo súkromnej kolekcie poskytnuté dedičkou súkenníckej dynastie Furdíkovcov (zároveň najčastejšou bádateľskou návštevníčkou archívu) využíva i trojrozmerný exponát zapožičaný Stredoslovenským múzeom v Banskej Bystrici.

Výstavnú plochu v podobe mobiliárov rozširuje prídavný panel zamýšľaný ako prológ expozície znázorňujúci jednotlivé etapy dielenskej výroby súkna, čiže technologický postup z obdobia cechovej regulácie. Charakter cechov a politické a spoločenské podmienky nastolené v Uhorsku po

protihabsburských povstaniach vo všeobecnosti ozrejmujú vstupný text, lokálne zásady cechového združovania dokumentujú ukážky artikúl cechu banskobystrických súkenníkov z roku 1705. Koncipované v biblickej češtine umožňujú vypo-
zorovať prísnosť cechovej organizácie, mnohými ustanoveniami veľmi príbuznú aj s krajinami na západ od uhorských hraníc. Následne sa expozícia zameriava na jedno z prvenstiev uvedených v názve a s využitím zápisov z mestského protokolu sleduje podnikateľskú iniciatívu postríhača súkna Jána Juraja Mendeho, meštana Fridricha Korba a ringbürgera Krištofa Teofila Stertza zameranú na produkcia súkna vo veľkom, v novom type podniku s dovedy neuplatňovanou organizáciou práce a v rozpore s obyčajom o jednom remeselnom cechu v jednom meste. Výstava tak prezentuje európsky unikát prelomenia cechovej exkluzivity a založenie podniku s názvom *Manufactura Novisoliensis* v roku 1725, prvého výrobného podniku manufaktúrneho typu v Uhorsku. Hoci vyrábala len šesť rokov, opätovne pod gesciou cechu v druhej polovici osemnásteho storočia vyhotovený a teraz vystavený cenník i vzorkovník však dokumentujú čulú banskobystrickú súkennícku produkciu pre armádu a Miestodržiteľskú radu aj v ďalšom období.

Výroba pre tendre neuspokojovala lokálny trh a príležitosť produkovať pre miestne odbytištia využili súkenníci z mestečka Radvaň. Výstava tak pomyselne prekročila tok rieky Udurna tvoriacej hranicu medzi mestom Banská Bystrica a pozemkovým vlastníctvom šľachtického rodu Radvan-

Panoramatická snímka výstavnej plochy. Foto: PhDr. Monika Nagyová.

Odtlačok pečate súkennického majstra Ondreja Markoviča z Radvane. Foto: PhDr. Monika Nagyová.

ských s centrom v mestečku Radvaň. Tamojšie hospodárke i spoločenské podmienky a mnohé špecifiká ozrejmuje druhý panelový text. Progres produkcie a zodpovedajúce zisky vytvorili z členov radvanského cechu súkenníkov zámožnú societu podporujúcu i duchovný život, čo výstava dokladuje súpisom donátorov na zvon radvanského cirkevného zboru evanjelikov augsburského vyznania z roku 1802. Expozícia zdôrazňuje reprodukciu rodového remesla Horenickovcov či Markovičovcov, v prípade zakladateľa súkenníckej dynastie Furdíkovcov vystavuje jedinečný záznam o previazanosti s rodom Braxatorisovcov – životopis Jána Furdíka z roku 1834, ktorý *sepsal manželky jeho sestřenec*, vtedy štrnásťročný študent banskoštiavnického lýcea Ondrej Braxatoris, o pár rokov neskôr už známy aj pod literárnym pseudonymom Andrej Sládkovič. Uvedený záznam predstavuje najstaršiu autorskú písomnosť tejto osoby vôbec objavenú pri spracúvaní depozitného archívneho fondu z činnosti Cirkevného zboru evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Banskej Bystrici-Radvani.

Expozícii vizuálne dominuje tzv. *meisterstück* radvanských súkenníckych tovarišov z rokov 1823 až 1829, čiže plachta zložená z deviatich súken-

ných pásov zošitých v jeden celok. Každý pás obsahuje meno a priezvisko tovariša uchádzajúceho sa o post majstra vyšité zlatou niťou. Exponát pochádza zo zbierok Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici. Následne výstava zobrazuje meniace sa podmienky súkenníckej výroby ovplyvnené výrobnou krízou spôsobenou vyhlásením jednotného rakúsko-uhorského colného územia po politickom vyrovnaní v roku 1867. Zameriava sa na tri najdôležitejšie súkennícke výrobné podniky pôsobiace v meste Banská Bystrica transformované z manufaktúr. Najvýznamnejšiu, od roku 1890 pôsobiacu Banskobystrickú prvú maďarskú továreň na vlnu a súkno lokalizuje vystavený plán v hraničnom priestore medzi Banskou Bystricou a Radvaňou. Pracovné potvrdenie Františka Horárika zase dokumentuje úpadok pôvodnej výroby v dôsledku industrializačných premien a regres bývalej cechovej society v podmienkach liberálneho kapitalizmu. Až do znárodnenia hnutelného a nehnuteľného majetku sleduje vývoj rodinných továrenských spoločností *Pavol Ruttkay a syn* a *Ján Furdík a synovia*.

Prezentovaním rôznorodého materiálu justičnej proveniencie, mestskej samosprávy, ale aj Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska dokumentuje činnosť i rozmach oboch tovární v Československej republike. Zapožičané fotografie zamestnancov alebo valného zhromaždenia furdíkovej spoločnosti výrazne poľudšťujú obsah vystavovaného archívneho materiálu. Až k marketingovej súčasnosti odkazuje reklamný materiál spoločnosti *Pavol Ruttkay a syn* pochádzajúci z obdobia druhej svetovej vojny. Výstavu ukončujú výmery Povereníctva priemyslu a obchodu v Bratislave z marca 1948 o včlenení hnutelností i nehnuteľností do majetkovej podstaty vznikajúceho závodu textilného priemyslu *Slovenka, národný podnik v Banskej Bystrici*, ktoré predstavujú zánik súkromnej súkenníckej továrenskej výroby. Výstava bude v bádateľni banskobystrického archívu nainštalovaná do konca roku 2022.

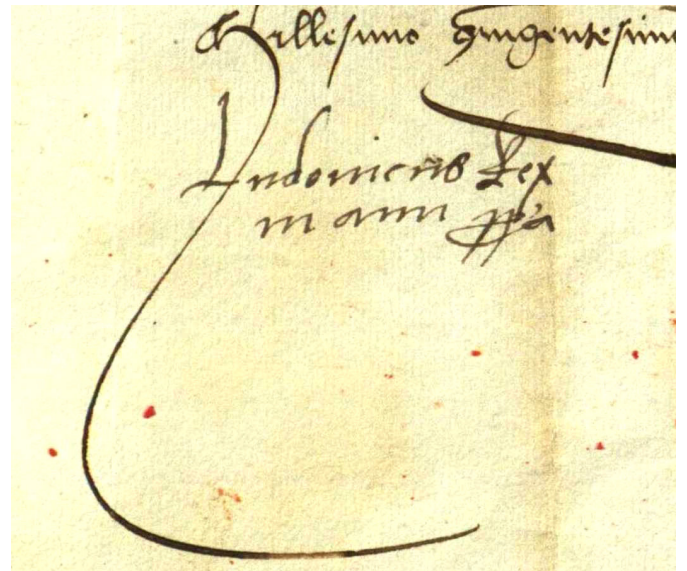
Mgr. Ján Jakubík, PhD.
Štátny archív v Banskej Bystrici

VÝSTAVA PODPISY SLÁVNÝCH

Štátny archív v Prešove uchováva veľké bohatstvo archívnych dokumentov k dejinám východného Slovenska. Tohto roku umožnil prístup k nim aj formou dvoch výstav. Jednu z nich s názvom *Podpisy slávnych* si môžu návštevníci pozrieť v priestoroch archívu na Slanskej 31 v Prešove-Nižnej Šebastovej od 14. apríla 2022 do decembra 2022.

Obsahom výstavy sú kópie vzácných archívnych dokumentov zo 16. – 19. storočia s podpismi slávnych osobností viažucich sa k dejinám mesta Prešov a regiónu Prešovského kraja. Výber témy inšpirovali samotní návštevníci, ktorým sa na exkurziách v archíve najviac páčil podpis panovníčky Márie Terézie. Preto sa archivári rozhodli ukázať verejnosti viac takýchto podpisov.

Keďže v stredoveku vedel čítať a písať len málokto, slávne podpisy z tých čias sa hľadajú veľmi ťažko. Najstarší podpis na výstave pochádza z roku 1525. Vyhotovil ho kráľ Ľudovít II. Jagelovský, ktorý bol posledným stredovekým uhorským panovníkom. Jeho podpis na dokumente, ktorým oslobodil obyvateľov Prešova od platenia daní, má takmer 500 rokov. Ľudovít zomrel v bitke pri Mo-

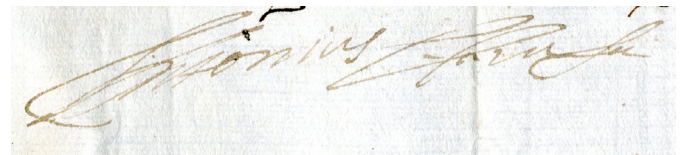
Podpis kráľa Ľudovíta II. Jagelovského z roku 1525.
Zdroj: Štátny archív v Prešove.

háči a po nej sa v uhorských dejinách začalo obdobie novoveku, v ktorom začali podpisy na dokumentoch pribúdať.

Z roku 1526 pochádza podpis Ľudovítovej vdovy kráľovnej Márie Habsburskej, sestry nového kráľa

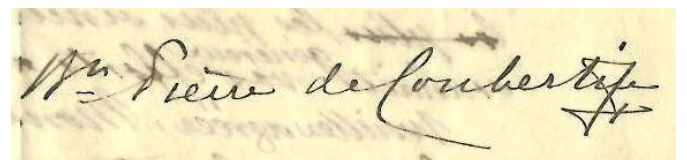
Pohľad na vystavené dokumenty.
Zdroj: Štátny archív v Prešove.

Podpis Antona Caraffu z roku 1687.
Zdroj: Štátny archív v Prešove.

Podpis rakúskej cisárovnej Alžbety Bavorskej zvanej Sissi z roku 1887. Zdroj: Štátny archív v Prešove.

Podpis Pierra de Coubertin z roku 1897.
Zdroj: Štátny archív v Prešove.

Ferdinanda I. Habsburského. V dokumente vyzýva obyvateľov Prešova k vernosti voči nemu. Ferdinand bol prvým uhorským panovníkom z dynastie Habsburgovcov. Za podporu v boji proti Jánovi Zápoľskému podpísal v roku 1548 mestu Prešov druhú erbovú listinu, ktorou mu polepšil erb. Je to najobdivovanejší dokument na výstave a patrí medzi klenoty archívu.

Proti vláde Habsburgovcov vypuklo viacero povstanií uhorskej šľachty. Na výstave sú podpisy niektorých vodcov – palatína Františka Vešeléniho, kežmarského magnáta Imricha Tököliho a sedmohradského kniežata Františka II. Rákociho. Je tam aj podpis cisárskeho generála Antona Caraffu, pod ktorého vedením prešovský súd v roku 1687 dal popraviť 24 Tököliho prívržencov. Do dejín vošiel pod názvom Prešovské jatky.

Povstania sa skončili v roku 1711 kompromisom, Habsburgovci si udržali moc a uhorská šľachta svoje výsady. Z roku 1718 pochádza podpis kráľa Karola III. Habsburského. Vďaka jeho pragmatickej sankcii z roku 1713 zdedila vládu jeho dcéra Mária Terézia, ktorej podpis na liste adresovanom prešovskej mestskej rade z roku 1740 vznikol krátko po nástupe na trón.

Najobdivovanejším sa stal podpis rakúskej cisárovnej Alžbety Bavorskej zvanej Sissi na listine z roku 1887, ktorou udelila rád Hviezdneho kríža grófkke Irme Sztárayovej. Táto rodáčka zo zemplínskej obce Staré sa neskôr stala dvornou dámou cisárovnej a sprevádzala ju na mnohých cestách po Európe. Bola pri nej aj vtedy, keď ju v roku 1898 pri Ženevskom jazere smrteľne zranil taliansky anarchista a cisárovná zomrela v jej náručí.

Návštevníci výstavy. Zdroj: Štátny archív v Prešove.

Na výstave sú aj ďalšie dokumenty, na ktorých sú slávne podpisy. K nim patrí napríklad dokument z 24. apríla 1646 známy ako Užhorodská únia alebo zakladajúca listina Evanjelického kolégia v Prešove z roku 1665. Sú tam aj podpisy niekoľkých vzdelancov – nemeckého filozofa a luteránskeho teológa Filipa Melanchtona z roku 1549, slovenského polyhistora a filozofa Mateja Bela z roku 1740 a francúzskeho pedagóga a zakladateľa novodobých Olympijských hier Pierra de Coubertin z roku 1897.

Vystavené podpisy sú jedinečnou pamiatkou na slávnych ľuďoch, o ktorých sa píše v učebniciach dejepisu a ktorí sa pred mnohými rokmi dotkli vystavených dokumentov a vlastnoručne ich podpísali. Každý podpis má svoj vlastný príbeh, ale spolu dotvárajú mozaiku o dejinách Prešova i východného Slovenska. Výstavu si môžu návštevníci pozrieť osobne alebo formou prezentácie na webovej a facebookovej stránke archívu.

Ministerstvo vnútra SR
Štátny archív v Prešove
 Vás srdečne pozýva na prehliadku výstavy archívnych dokumentov s názvom
Podpisy slávnych

Výstava je inštalovaná v priestoroch archívu
 na Slanskej 31, Prešov - Nižná Šebastová
od 14. apríla 2022 do decembra 2022

Obsahom výstavy sú kópie archívnych dokumentov
 s podpismi panovníkov a významných osobností
 viažucich sa k dejinám mesta Prešova a regiónu východného Slovenska.

Tešíme sa na Vašu návštevu

Pozvánka na výstavu. Zdroj: Štátny archív v Prešove.

Alena Mišíková
 Štátny archív v Prešove

ZA HUMOROM DO HISTÓRIE. VERNISÁŽ VÝSTAVY V ŠTÁTNO ARCHÍVE V TRNAVE

Počas uplynulých dvoch rokov nám nebolo vždy do smiechu. Hoci myšlienka venovať výstavu humoru skrsla u nás v trnavskom archíve už začiatkom roka 2020, príchod pandémie naše plány zdanlivo prerušil. Rôzne pamäťové a kultúrne inštitúcie začali po prvom miernom uvoľnení opatrení otvárať výstavy s tematikou epidémií, smrti či prírodných katastrof, aby tak dali najavo, že ani v minulosti sa ľuďom nevyhýbali. Aj napriek tomu sme sa rozhodli držať sa nášho pôvodného zámeru a priniesť ľuďom prostredníctvom archívnych dokumentov trochu radosti.

Nebola to ľahká úloha. Na rozdiel od iných tém, humor sa môže nachádzať takmer v každom archívnom fonde a zoznam prejedných bežných metrov archívnych dokumentov bol na konci vyhľadávania už poriadne dlhý. Pri hľadaní sme si teda stanovili jedno hlavné kritérium – vybrať ten dokument, na ktorom sa pri jeho čítaní zasmejeme. Snáď preto nás v jednom periodiku označili za „archív, z ktorého sa ozýva smiech“. Pretože ten sa veru našimi kancelármi a skladmi v tomto období ozýval naozaj často.

A ozýval sa aj naším nádvorím, kde sme vo štvrtok 19. mája 2022 privítali návštevníkov vernisáže tejto výstavy. Tentoraz sme pre vyrozprávanie príbehu jej vzniku využili pre nás netradičnú formu otvorenia, akúsi moderovanú diskusiu. Jej moderátorom bol Tomáš Kramár z Hlohovca. Na jeho otázky odpovedali riaditeľka Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlia Ragačová a vedúca oddelenia spracúvania archívnych dokumentov Mgr. Katarína Boledovičová, PhD. Následne sme mali možnosť vypočuť si úryvky vtipných textov z vystavených archívnych dokumentov, na čo sa program presunul do výstavných miestností, kde nasledovala komentovaná prehliadka výstavy.

Návštevníci sa mohli zasmiať na skutočne rôznorodých dokumentoch. Najstarší z nich je datovaný do roku 1542, keď bolo listom žiadané prepustenie vojakov kradnúcich cibuľu v záhrade pri Ružindole. Na nahliadnutie je aj študentská kresba v poznámkach o dialektike z roku 1722. Bohatým zdrojom humoru je rukopis knihy Františka Bukovinského *Herbarum usum* z roku 1790, z ktorej čerpal Juraj Fándly vo svojom *Zelinkárovi*. Z nej sme vybrali recept, ako skrotiť *bujnú žiadostivosť* u mužov. Na výstave našiel svoje miesto aj humor

na politickú nôtu, najmä vďaka prejavom poslancov, záznamom o zhromaždení politických strán, predvolebným letákom a podobne.

Ďalšou zaujímavou kategóriou sú pozvánky, prihlášky, reklamy; napríklad prihláška za člena Československého abstinentného zväzu, obežník propagujúci ľudové kurzy pre ženy, ktoré nevedia riadne variť alebo pozvánka na reklamné

Slávnostné otvorenie výstavy formou moderovanej diskusie. Foto: Barbora Kollárová.

Účastníci výstavy na nádvorí archívu. Foto: Barbora Kollárová.

prestavenie firmy Radion spojené s názorným praním – ak si účastníci so sebou priniesli menšie kusy bielizne, na prednáške im ich vyprali. Presvedčiť sa môžeme aj o tom, že humorné situácie prinášal i bežný život. Vystavený je napríklad záznam o falšovaní koncoročného vysvedčenia neskorším slovenským skladateľom Gejzom Dusíkom, či prípis o preskúšaní znalosti dojenja kráv kvôli ponuke na prácu v zahraničí.

*Komentovaná prehliadka výstavy v interiéri archívu.
Foto: Barbora Kollárová.*

Zasmiať sa dá aj na spôsob, akým chceli v roku 1946 vyriešiť neskoré príchody do práce u zamestnancov MNV v Trnave. Osobitný zdroj humoru predstavujú sťažnosti či už podpísané alebo anonymné. Oficiálne sťažnosti sa podávali na svojských richtárov, vedúcich podnikov, na nedostatky mestských parných kúpeľov, ale napríklad aj na neuspokojivú veľkosť fašírok a rezňov v materskej škole.

Hoci aktérom pokonaní do smiechu určite nebolo, my sa dnes môžeme pobaviť na rôznych kuriózných zápisoch zo súdnej siene. Do tej sa človek mohol dostať napríklad aj kvôli komentáru na výzor niečej tváre alebo vďaka tomu, že niekomu odmietol naliať pivo, pretože *somárov neobsluhuje*. Tu sa stretne aj s druhým prípadom falšovania vysvedčenia, keď sa mladý muž z Pastuchova tak veľmi túžil zamestnať v radoch NB, že: *naslineným prstom vytrel na školskom vysvedčení známky „5“ a namiesto týchto atramentom napísal známky „3“*. Osobitnú kategóriu tvoria vtipy (hoci veľmi vydarené a v niektorých prípadoch trefné i pre dnešnú dobu), za ktoré si ich

rozprávači odsedeli 5 mesiacov v Leopoldove. Ďalej je možné zasmiať sa i na vtipoch a inzerátoch z prvej republiky, na rôznych preklepoch v archívnych dokumentoch. Celá výstava je doplnená kreslenými vtipmi z periodika *Život a kultúra Trnava* (70. roky 20. storočia).

Po prehliadke výstavy sa návštevníci presunuli do priestorov bádateľne na prípitok a malé občerstvenie, kde mali priestor naďalej sa navzájom baviť na hodnotení novospoznaných vtipných udalostí z našej minulosti. Možnosť prísť a zasmiať sa na humore zachytenom v archívnych dokumentoch nášho archívu je pre každého otvorená do konca roka 2022.

*Mgr. Barbora Kollárová
Štátny archív v Trnave*

Pozvánka na výstavu. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

V ZNAMENÍ SV. FLORIÁNA. Z HISTÓRIE DOBROVOĽNÝCH HASIČSKÝCH ZBOROV V TRNAVSKOM OKRESE

4. máj v cirkevnom kalendári každoročne patrí spomienke na sv. Floriána. Jeho podobizeň by sme v rôznej forme našli azda na každej hasičskej zbrojnici. V tento deň si teda nepripomíname iba výročie úmrtia patróna hasičov, ale snáď viac ako inokedy ďakujeme našim hasičským zložkám – profesionálnym či dobrovoľným – a kladieme dôraz na význam ich práce a obety s ňou spojené.

V Štátnom archíve v Trnave si prácu hasičov veľmi vážime a v nemalej miere nadväzujeme spoluprácu najmä s tunajším Okresným hasičským a záchranným zborom, ako aj s dobrovoľnými hasičskými zbormi v regióne. Nie je to tak dávno, keď sa v našom archíve otvárala výstava pri príležitosti osláv 150. výročia vzniku Dobrovoľného hasičského zboru v Trnave (november 2018), následne sme tejto tematike venovali aj DOD v roku 2019, v nadväznosti na čo sme v spolupráci s OR HaZZ v Trnave zorganizovali aj súťaž pre žiakov trnavských základných škôl.

Na základe dobrých pracovných vzťahov bol trnavský archív na jar tohto roku oslovený, či by bola možnosť zorganizovať výstavu venovanú práve dobrovoľným hasičom pôsobiacim v našom okrese. Aj s vedomím, že pôjde o vizuálne – ale najmä organizačne – odlišnú formu výstavy, na aké sme boli v archívoch zvyknutí, odpoveď pani riaditeľky Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlie Ragačovej bola kladná. V spolupráci s Marekom Šimkom z DHZ Jaslovské Bohunice začala oslovovať dobrovoľné hasičské zbory naprieč celým okresom so žiadosťou o poskytnutie predmetov a písomností dokumentujúcich ich históriu. Na túto žiadosť kladne zareagovalo viac ako 15 dobrovoľných hasičských zborov spolu s niekoľkými súkromnými zberateľmi a náš archív sa tak začal pár týždňov pred vernisážou zaplňovať vzácnymi predmetmi z hasičských zbrojníc. Ich množstvo dokonca prevyšovalo kapacitu výstavných priestorov a tak bolo ťažkou úlohou vybrať tie, ktoré sa napokon ocitli vo vitrínach pripravené na obdiv. Samotnú realizáciu výstavy mal na starosti náš kolega Mgr. Ján Melich.

Dátum vernisáže bol, prirodzene, stanovený na sviatok sv. Floriána na 4. mája 2022 o 14.00 hod. Pozvaní boli členovia dobrovoľných hasičských zborov naprieč regiónom, ale i zástupcovia profe-

*Riaditeľka Júlia Ragačová počas úvodného príhovoru.
Foto: Barbora Kollárová.*

Predseda TTSK Jozef Viskupič počas úvodného príhovoru. Foto: Barbora Kollárová.

sionálnych hasičských zložiek. Otvorenia výstavy sa napokon zúčastnilo viac ako šesť desiatok pozvaných hostí. Svojím príhovorom ich privítala riaditeľka Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlia Ragačová. Po nej svojimi príhovormi vyzdvihli a ocenili prácu dobrovoľných hasičov člen DHZ Jaslovské Bohunice a zároveň jeden z organizátorov výstavy Marek Šimko, predseda Trnavského samosprávneho kraja Mgr. Jozef Viskupič, okresný riaditeľ HaZZ v Trnave plk. PhDr. Zoltán Takács a riaditeľ OR HaZZ v Galante plk. Ing. Zoltán Tánčos, PhD. O kultúrnu zložku programu sa svojím vystúpením postarali žiačky zo Základnej umeleckej školy M. Schneidera-Trnavského v Trnave. Odznela aj báseň Michala Gregušku *Láska hasiča k blížnemu*, ktorá bola roku 1931 uverejnená v druhom čísle Hasičských listov. Po slávnostnom

Zástupcovia hasičských zborov v regióne.
Foto: Barbora Kollárová.

Pohľad na vystavené predmety.
Foto: Barbora Kollárová.

otvorení a prehliadke výstavy bol pre hostí pripravený prípitok a raut, ktorý veľmi radi využili na rozhovory s priateľmi a kolegami z iných hasičských zborov.

Mnohí začali výstavu obdivovať už pred vstupom do výstavných priestorov, a to vďaka historickej hasičskej technike vystavenej na nádvorí archívu. Cestu k výstave spríjemňovali maľby s hasičskou tematikou, ktorých autorami sú Ján Klimo a Ing. Gabriel Lovecký. Medzi vystavenými predmetmi dominujú historické aj súčasné zástavy niekoľkých dobrovoľných hasičských zborov, ako aj dioráma hasičskej stanice na Rybníkovej ulici v Trnave v mierke 1:87, ktorej autorom je Erik Radványi. Ďalej je možné obdivovať v minulosti používané hasičské uniformy spolu s prilbami, rukavicami či čizmami, ako aj azbestový zásahový odev. Okrem toho si možno prezrieť staré hasičské fotografie, diplomy, odznaky a mnoho iného. Okrem trojrozmerných predmetov na výstave nemôžu chýbať ani archívne dokumenty z našich fondov.

Ako bolo v príhovoroch zdôraznené, rozdiel medzi profesionálnymi a dobrovoľnými hasičmi je, že tí dobrovoľní vykonávajú svoje často nebezpečné poslanie bez nároku na akúkoľvek finančnú odmenu. Dúfame, že aj naša výstava a jej návštevnosť budú pre nich malým poďakovaním za ich obetavosť a nasadenie. Verejnosti zostáva prístupná do 30. septembra 2022.

Ministerstvo vnútra SR - Štátny archív v Trnave
HASPOTEX TT - Marek Šimko

Vás pozývajú na vernisáž výstavy

V ZNAMENÍ SV. FLORIÁNA
Z histórie dobrovoľných hasičských zborov
v trnavskom okrese

4. mája 2022
14.00 hod.
Štátny archív v Trnave, Štefánikova 7, Trnava

Mgr. Barbora Kollárová
Štátny archív v Trnave

Ing. Gabriel Lovecký
Ján Klimo

KREMNICA V DEJINÁCH 20. STOROČIA – 2. ROČNÍK KONFERENCIE V KREMNICKOM ARCHÍVE

V dňoch 12. a 13. mája 2022 sa v bádateľni kremnického archívu uskutočnil 2. ročník vedeckej konferencie pod názvom *Kremnica v dejinách 20. storočia*. Podujatie s medzinárodnou účasťou zorganizoval Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica spolu s mestom Kremnica a Ústavom pamäti národa.

Cieľom konferencie bolo spoznať a prezentovať rôzne neprebádané témy histórie Kremnice z 20. storočia pri príležitosti 694. výročia založenia mesta. Pripravené podujatie malo interdisciplinárny charakter. Spracované príspevky devätnástich prednášajúcich odzneli v štyroch blokoch počas dvoch dní. Zaoberali sa politickým, hospodárskym, spolkovým a kultúrnym životom mesta, vývojom zdravotníctva, obnovou nehnuteľných kultúrno-historických pamiatok, športom, olympionikmi z Kremnice a sociálno-národnostnou štruktúrou jeho obyvateľstva v tomto období. V neposlednom rade bol prínosom aj príspevok o kultúrnom a náboženskom živote františkánov v meste a o ich násilnej likvidácii z postrehov očitých svedkov i zachovaných dokumentov. Prednášajúci predstavili tiež zaujímavé pohľady na osobnosti Kremnice, ktoré svojím pôsobením formovali mesto a jeho prostredie. Pracovníčky archívu tiež podporili konferenciu svojím historicko-archívny výskumom a prezentovanými hodnotnými príspevkami: Katarína Dobrotková *Kolíska umenia, kultúry a vzdelania v Kremnici*, Lenka Hirschnerová *Kremnické kúpalisko – zriadenie a vývoj do času zavedenia termálnej vody*, Eva Kopčová *Rozvoj dopravy v Kremnici od polovice 19. storočia do roku 1938* a Valéria Solčániová *Podnikanie počas prvej Československej republiky v meste Kremnica*.

Na začiatku konferencie vo štvrtok 12. mája o 13.00 hod. privítala hostí a prednášajúcich vedúca archívu v Kremnici Valéria Solčániová. Samotnú konferenciu otvorila úvodným slovom riaditeľka Štátneho archívu v Banskej Bystrici Lucia Dimošová, primátor mesta Kremnica Alexander Ferenčík a predseda správnej rady Ústavu pamäti národa Ján Pálffy. Na začiatku programu konferencie riaditeľ kancelárie Ústavu pamäti národa Jerguš Sivoš predstavil pripravovaný zborník z prvého ročníka konferencie v roku 2018, v ktorom záujemci o históriu nájdu hodnotné príspevky. V ďalšej časti konferencie sa o svoje vybadané poznatky a skúsenosti podelili už samotní prednášajúci.

Valéria Solčániová, vedúca archívu s kolektívom privítala účastníkov konferencie. Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.

Lucia Dimošová, riaditeľka Štátneho archívu v Banskej Bystrici otvorila 2. ročník konferencie. Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.

Po zaujímavom prvom bloku prednášok nasledovala prestávka na občerstvenie a príjemné osobné stretnutia i rozhovory účastníkov podujatia. Vravou sa po nepriaznivom období, ktoré vytvorila situácia spôsobená nákazou COVID-19, ozýval celý archív. Po krátkej prestávke pokračoval druhý blok prednášok, kde so svojím príspevkom vystúpila Monika Stachová z Českej republiky. Svojím vystúpením upriamila pozornosť na tému *Dichotomie mestských a venkovských Romů v kremnickém okrese (1927 – 1960)*. Konferenciu osobne podporili kolegovia z odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra Slovenskej republiky Miriam Pocisková, Eva Putzová, Norbert Praženka a zo Slovenského banského archívu v Banskej Štiavnici, čo náš kolektív milo potešilo. Po ukon-

Účastníci 2. ročníka konferencie Kremnica v dejinách 20. storočia. Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.

Lucia Krchnáková, zamestnankyňa NBS, Múzea mincí a medailí Kremnica, prednášajúca 2. ročníka konferencie Kremnica v dejinách 20. storočia. Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.

Kolektív kremnického archívu s Jergušom Sivošom, predsedom správnej rady ÚPN. Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.

čení prvého dňa konferencie nasledovala slávnostná večera pre vybraných hostí a prednášajúcich.

Druhý deň konferencie sa začal v piatok 13. mája 2022 o 9.00 hod. privítaním vedúcej archívu. V tento deň nás prišli podporiť aj ďalší kolegovia zo Štátneho archívu v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Zvolen a Štátneho archívu v Nitre. Program konferencie sa predstavil opäť v dvoch blokoch spolu s prezentovanými deviatimi prednáškami. Jednu z nich pripravila Antónia Ťahún Mendelová dokonca v podobe spracovanej videonahrávky na tému *Hudobné zoskupenia v Kremnici od 20. storočia*, ktorú si zúčastnení mohli nielen pozrieť, ale aj vypočuť. Účastníci podujatia sa aj v tento deň mohli pri šálke kávy a malom občerstvení neformálne porozprávať na odborné, spoločenské či iné témy.

V závere podujatia vystúpila Valéria Solčániová a Jerguš Sivoš so zhodnotením konferencie a s poďakovaním všetkým prítomným za účasť i prednesené príspevky. Počas oboch dní konferenciu obidvaja striedavo moderovali. Nasledoval už len slávnostný obed pre vybraných hostí, milé rozlúčenie a, samozrejme, dojatie.

Konferencia bola určená ako pre odbornú, tak aj laickú verejnosť. Potešením bolo, že program oslovil a prilákal vyše 90 milovníkov kremnickej histórie. Navštívili nás predovšetkým Kremničania a občania okolitých obcí, ale aj kolegovia spomenutých archívov, NBS – Múzea mincí a medailí Kremnica, Knihnice Jána Kollára v Kremnici a iní. Touto cestou chcem vysloviť úprimné poďakovanie všetkým návštevníkom za účasť a ich pozitívny ohlas, ako aj prednášajúcim za zaujímavé a kvalitné príspevky. Zároveň poďakovanie patrí aj riaditeľke Štátneho archívu v Banskej Bystrici Lucii Dimošovej a jej zástupkyňi Monike Nagyovej za ústretovosť, pomoc a účasť. Srdečná vďaka za sponzorstvo prináleží COOP Jednote Žarnovica a Ivanovi Čillíkovi za fotografovanie.

Konferencia sa stala nezabudnuteľným zážitkom nielen pre kremnické archivárky, ale aj pre všetkých zúčastnených, ktorí si so sebou odnášali spokojnosť zo získaných informácií a úsmev na tvári. Už teraz sa tešíme na publikované zborníky z prvého a druhého ročníka konferencie *Kremnica v dejinách 20. storočia*.

Valéria Solčániová
Štátny archív v Banskej Bystrici,
pracovisko Archív Kremnica

XXV. ARCHÍVNE DNI V SR V SMOLENICIACH

Tradičná trojdňová celoslovenská archívna konferencia sa mala pôvodne konať pod názvom XXIV. archívne dni v Smoleniciach v máji 2020 s témou *Archontológia v archívnom a historickom výskume*. Pre protipandemické opatrenia sa nekonala ani v roku 2021. Ako vieme, malou náhradou boli XXIV. archívne dni s témou *Archívy v dobe pandemickej*, ktoré sa konali formou webinára 20. mája 2021. Odklad, ako aj obmedzená priestorová a ubytovacia kapacita Kongresového centra v Smoleniciach v Smolenickom zámku spôsobili nižší počet záujemcov tak na strane prednášajúcich, ako aj účastníkov. Namiesto pôvodných 17 príspevkov odznelo napokon len 10. Táto skutočnosť, na prvý pohľad negatívna, sa však ukázala ako výhoda. Povrávka „Menej je niekedy viac“ sa ukázala pravdivá aj v tomto prípade. Auditórium konferencie nebolo zavalené prednáškami bežiacimi ako na páse, bol väčší priestor na diskusiu, ktorá sa v minulosti musela skrútiť či celkom odrieknuť pre časový sklz. Príspevky boli pomerne rôznorodé chronologicky aj tematicky (archontológia uhorských verejnosprávnych úradov od stredoveku do novoveku, zemepanskej správy, štátnych banských úradov, súkromného výrobného podniku a cirkevnej inštitúcie) a podľa záverečných slov predsedníčky Spoločnosti slovenských archivárov (SSA) Martiny Orosovej na odbornej úrovni.

V dôsledku už spomenutej obmedzenej ubytovacej kapacity kongresového centra či z iných osobných a zdravotných dôvodov neprišli viacerí kolegovia, na ktorých účasť sme zvyknutí každý rok. Archívnu komunitu vytvorili kolegovia z Archívu mesta Bratislavy, Slovenského národného archívu, Štátneho archívu v Košiciach a pracovísk v Rožňave či Spišskej Novej Vsi, Štátneho archívu v Trenčíne a jeho považskobystrického pracoviska, popradského pracoviska Štátneho archívu v Prešove, Štátneho archívu v Nitre a pracoviska v Leviciach, viacerých špecializovaných archívov sídliačich v Bratislave (Archív Ekonomickej univerzity, Archív Národného filmového ústavu, Archív Univerzity Komenského) a ďalších. Napriek všetkým limitom bolo prostredie vybrané pre tohoročné archívne dni príjemnou zmenou pre svoj malebný vidiecky charakter, netradičné ubytovacie a rokovacie miestnosti na zámku v historizujúcom štýle a pre komornejšiu atmosféru.

Konferenciu za organizátorov otvorila Jana Guhášová Baherníková, vedúca Archívu Slovenskej akadémie vied v Bratislave, ktorá v stručnosti priblížila dejiny Smoleníc, ako aj organizačné peri-

Nádvorie Smolenického zámku, ktorý sa stal dejiskom XXV. archívnych dní v SR. Foto: Ján Valo.

Predsedníčka SSA otvorila XXV. archívne dni v SR. Foto: Michaela Vašková.

Pohľad do auditória rokovacej sály pred prvým blokom prednášok 25. mája 2022. Foto: Michaela Vašková.

petie spojené s dvojnásobným presunom termínu podujatia. V mene SSA sa prítomným prihovarila M. Orosová, ktorá privítala hostí a dala priestor na krátke pozdravné príhovory zástupcom archívnych spoločností z Maďarska (István Kenyeres, riaditeľ Archívu hlavného mesta Budapešť), Českej repub-

Prednáška doc. Frederika Federmayera otvorila prvý rokovací blok. Foto: Michaela Vašková.

Prehliadka Smolenického zámku so sprievodkyňou. Zdroj: Archív SAV.

Pohľad z veže Smolenického zámku na Podhorskú cestu lemujúcu Malé Karpaty. Foto: Ján Valo.

liky (David Valůšek, riaditeľ Štátneho okresného archívu v Zlíne), a Poľska (Radek Pawlowski, Archív Poľskej akadémie vied vo Varšave), ako aj zástupcom sponzorských firiem Bach systems, Ceiba,

microform a Emba. Hudobne podujatie sprevádzali Vladimír Ondrejčák na klasickej gitare a Blanka Pavlovičová na husliach. Konferencia sa konala pod záštitou predsedu Trnavského samosprávneho kraja Martina Viskupiča. Medzi rečníkmi otváraciej časti župan zrejme pre zaneprázdnenosť nebol prítomný, ako ani oficiálny zástupca odboru archívov a registratúr MV SR, ako bolo dobrým zvykom po minulé roky. Zahraniční hostia mali pripravený osobitný program a pred začiatkom odbornej časti konferencie sa odobrali na návštevu do Štátneho archívu v Trnave, partnera XXV. archívnych dní.

V prvom bloku konferencie prvého rokovacieho dňa vystúpili Frederik Federmayer s príspevkom *Archontológia a moderná slovenská historiografia. Perspektívy výskumu v najbližších desaťročiach* a Michal Duchoň s príspevkom *Mestské elity raného novoveku. Metódy, terminológia, bádanie*. F. Federmayer, člen Katedry archívnictva a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, priblížil dejiny archontológie na Slovensku a načrtnol smerovanie, kam by sa mohol uberať výskum v budúcnosti. Okrem iného spomenul absenciu poznatkov o osobnostiach, ktoré pracovali v banských úradoch v stredoslovenských banských mestách v novoveku, čo je iste veľká výzva či skôr vedecký dlh vzhľadom na význam týchto miest nielen v uhorskom, ale celoeurópskom meradle. Ako sa ukázalo na druhý deň konferencie, tieto medzery postupne odstráni dlhodobý projekt podrobného archontologického výskumu úradníkov Hlavného komorsko-grófskeho úradu v Banskej Štiavnici a zamestnancov jemu podriadených úradov, ktorý predstavil Peter Konečný, vedúci Slovenského banského archívu v Banskej Štiavnici, špecializovaného pracoviska Slovenského národného archívu, vo svojom príspevku *Archontológia banských úradov v Uhorsku 1571 – 1854*. Vráťme sa však ešte do prvého dňa rokovania. M. Duchoň, vedúci Archívu mesta Bratislavy, sa venoval problematike bádania mestských elít v domácej aj zahraničnej, najmä nemeckej historiografii, terminologickým otázkam spojeným s nevyjasnenosťou či otáznou adekvátnosťou pojmov patriciát či mestské elity používaných v slovenskej historiografii.

V druhom bloku prvého dňa konferencie vystúpili Miroslav Baranek, pracovník Archívu mesta Bratislavy, s príspevkom *Archontológia zemepanských úradníkov panstiev Bytča a Strečno na sklonku feudalizmu (1794 – 1833)*, Mária Feješová zo Štátneho archívu v Bratislave, pracovisko Archív Modra s príspevkom *Bratislavskí župani v 13. storočí – ich pôvod a význam v dejinách komitátu aj Uhorska* a Ľuboš Janaček, aktuálne už pracovník Štátneho archívu

Návšteva vo firme Včelco, s. r. o., v Smoleniciach spojená s degustáciou produktov. Zdroj: Archív SAV.

v Prešove, pracovisko Archív Poprad, s príspevkom *Personálne obsadenie úradov v Prešporskej stolici v rokoch (1611) 1665 – 1711*. Kolega M. Baranek oboznámil prítomných s podrobnou analýzou organizačno-správnej štruktúry panstiev Bytča a Strečno z obdobia ich správy v rukách Mikuláša II. Esterházyho, pričom priblížil aj biografické profily niektorých zemepanských úradníkov s ich povahovými vlastnosťami, ktoré zachytili dobové pramene. M. Feješová predstavila povinnosti a kompetencie kráľovského župana v období Arpádovcov a vzhľadom na rozsiahlosť problematiky a obmedzený čas pripravila na ukážku iba osobný profil župana Banka, ktorý bol v roku 1213 jedným z hlavných aktérov atentátu na kráľovnú Gertrúdu, manželku kráľa Ondreja II. Prvý rokovací deň uzavrel Ľ. Janaček, ktorý na základe kongregačných zápisníc predstavil úradnícke elity Bratislavskej stolice, pričom sa venoval aj otázke ich ďalšieho pôsobenia a kariérneho postupu, ktorý im umožňovalo pôsobenie viacerých ústredných uhorských orgánov so sídlom na území stolice.

Po ukončení plodnej diskusie, o rozprúdenie ktorej sa postaral najmä prof. Juraj Šedivý, nasledovala prehliadka Smolenického zámku v dvoch skupinách. Sprievodcovia nás previedli priestormi zámku, ktorého vonkajší betónový dizajn nikoho veľmi neočarí, napriek tomu poskytuje príjemné prostredie na akcie tohto typu. Chýbajúcu historickú a umeleckú hodnotu pamiatky sčasti vynahradil výhľad z dominantnej veže, pod ktorou sa vinie Podhorská cesta vedúca popod Malé Karpaty až do Bratislavy. Zážitok z vyhlídky účastníkom kazil silný studený vietor, ale i tak mohli popustiť uzdu fantázii a v mysli sa ocitnúť v 14. storočí, keď na rovnakom mieste stál stredoveký hrad. Po

Rokovacia sála v prvom bloku druhého rokovacieho dňa. Foto: Ján Valo.

Útroby jaskyne Driny, ktorá bola cieľom jednej z exkurzií štvrtkového popoludnia. Zdroj: Archív SAV.

skončení prehliadky bola pripravená večera a po nej sa prednášatelia vybrali pešo dolu do dediny, kde sa k nim pridali zahraniční hostia na pripravenú degustáciu výrobkov firmy Včelco, s. r. o. V jej obchodných a výrobných priestoroch si vypočuli zanieteny odborný výklad o medovine, technológii jej výroby, počte včelstiev, svetovej kvalite slovenského medu, nových druhoch medoviny s príchutami, firemných oceneniach a mnohých ďalších de-

Účastníci exkurzie do prevádzky firmy ELESKO wine park v Modre. Zdroj: Archív SAV.

Ocenené dámy Oľga Kvasnicová a Božena Malovcová. Foto: Štefan Hrivňák.

tailoch, ktoré unavené hlavy účastníkov o deviatej hodine večer už ani nevládali absorbovať.

Druhý rokový deň sa začal prednáškou Miroslava Martinického zo Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči s názvom *Záznam ceremoniálu reštaurácií – prameň k dejinám archívov stolíc do roku 1723 (Liptovská, Oravská, Trenčianska a Turčianska)*. Autor porovnal vývoj záznamov o reštauráciách v kongregačných protokoloch zmienených 4 stolíc, pričom sa snažil rekonštruovať ceremoniál odovzdávania, voľby a prevzatia funkcií novozvolenými predstaviteľmi šľachtickej samosprávy vrátane prevzatia archívu, ktorého symbolom boli kľúče. Hoci ťažisko prednášky sa týkalo obdobia novoveku, prítomných medievalistov mohol upútať názor autora vychádzajúci z jeho dlhoročných výskumov župnej problematiky, že dotvorenie šľachtickej samosprávy v podobe, ako ju pozná novovek, treba klásť až do záveru 14. storočia, teda nie na prelom 13. a 14. storočia, ako sa všeobecne prijíma v odbornej obci. Z celkom iného súdka bola prednáška Michala Celnara z Archívu mesta Bratislavy *Korešpondencia budínskych beglerbegov ako prameň archon-*

tologického výskumu, ktorá poslucháčov preniesla do čias osmanskej okupácie Uhorska v 16. – 17. storočí. Autor zdôraznil význam Budínskeho ejáletu ako najvýznamnejšej provincie Osmanskej ríše, ktorú riadil beglerbeg, priamy zástupca osmanského sultána a miestodržiteľ pohraničnej provincie, a pokúsil sa doplniť chýbajúce poznatky o tomto úrade, ale aj o konkrétnych osobnostiach na jeho čele na základe zachovanej diplomatickej korešpondencie s predstaviteľmi Uhorska. Zaujímavé bolo vykreslenie nestabilnej pozície beglerbega, ktorého pôsobenie v úrade, ale dokonca aj vlastný život bol závislý od ľubovôle sultána a vplyvu dvorských intrig.

V druhom bloku okrem spomenutej prednášky Petra Konečného zazneli dva posledné, tematicky osobité príspevky celej konferencie od Ivany Červenkovéj zo Slovenského národného archívu *Zamestnanci manufaktúry na majoliku a kameninu v Holíči* a Ladislava Jurányiho z usporiadateľského archívu *Pôsobnosť benediktínskeho opátstva Pannonhalma na území dnešného Slovenska a archontológia jej cirkevno-hospodárskej správy*. Kolegyňa I. Červenková, ktorá sa dlhodobo venuje výskumu Holíčskeho panstva, stručne načrtla dejiny manufaktúry na majoliku a kameninu, ktorej presný rok založenia nie je známy. Autorka sa snažila zhromaždiť informácie o osobnostiach, ktorí zastávali jednotlivé posty v správe manufaktúry, čím zároveň prispela k objasneniu archontológie uhorského súkromného výrobného podniku v 18. storočí. L. Jurányi v úvode svojho príspevku priblížil dejiny benediktínskeho (arci)opátstva v Pannonhalme, ktoré malo majetky aj na území dnešného Slovenska. Zameril sa na obce Dunajská Lužná, Trávnik a Diakovce, ako aj na mestá Modra a Bratislava, kde malo opátstvo v novoveku svoje kláštory a pri nich katolícke gymnáziá. V týchto lokalitách mapoval hodnostárov, farárov a úradníkov. Autor pri výskume cirkevných dejín Vištuka narazil na meno panonhalmského opáta Martina Rumera, ktorý nie je doteraz známy odbornej verejnosti.

Konferenciu a celé predpoludnie účastníci zavŕšili obedom, po ktorom organizátori záujemcom ponúkli exkurziu do prevádzky firmy ELESKO wine park v Modre na hranici s obcou Dubová alebo trochu turistiky po náučnom chodníku Smolenický kras, ktorej zastávkou bola archeologická lokalita Molpír a jediná malokarpatská jaskyňa Driny. Záver druhého dňa v duchu tradície patrilo spoločenskému večeru. Ten otvoril docent Juraj Roháč svojím neopakovateľným poetickým štýlom v konferenčnej miestnosti, z ktorej sa už zakrátko stal tanečný parket. Ešte predtým však zazneli slávnostné slová a srdečné gratulácie, rozdávali sa ky-

tice a bozky. Predsedníčka SSA M. Orosová ocenila zásluhy a udelila čestné plakety trom osobnostiam slovenského archívnickva: Márii Munkovej, bývalej pracovníčke Štátneho archívu v Bratislave, Olge Kvasnicovej, bývalej riaditeľke archívu v Topoľčanoch, a Božene Malovcovej, bývalej riaditeľke popradského archívu. Prvá menovaná nebola prítomná, ocenenie jej bolo odovzdané osobne. Medailóny ocenených prečítal tajomník SSA Štefan Hrivňák. Po tejto oficiálnej časti sa účastníci presunuli na vynikajúce a pestré občerstvenie formou švédskych stolov, kde boli v ponuke teplé jedlá aj studené misy a šaláty. Tanečná zábava sa rozprúdila trochu neskôr, na svoje si prišli najmä priaznivci rokenrolu.

Posledné predpoludnie tretieho dňa konferencie bolo podľa programu vyhradené valnému zhromaždeniu členov SSA, na ktorom odzneli správa o činnosti výboru SSA a revízná správa. Potom prebehla voľba návrhovej, mandátnej a volebnej komisie a konali sa voľby predsedu a členov výboru SSA. Novinkou bola možnosť voliť pre online účastníkov. Podmienky online volieb však bude treba doladiť, pretože mnoho hlasovacích lístkov bolo neplatných. Vzhľadom na nižší počet záujemcov o pôsobenie vo výbore SSA než pred štyrmi rokmi boli zvolení takmer všetci kandidujúci, pričom ostali dvaja náhradníci. Na pozíciu predsedníčky bola opätovne zvolená Martina Orosová. XXV. archívne dni v SR sa skončili obedom, po ktorom sa účastníci vydali na cestu do svojich domovov.

Mária Feješová
Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

Docent Juraj Roháč otvoril neformálnu časť spoločenského večera. Zdroj: Archív SAV.

Valné zhromaždenie SSA 27. mája 2022. Zdroj: Archív SAV.

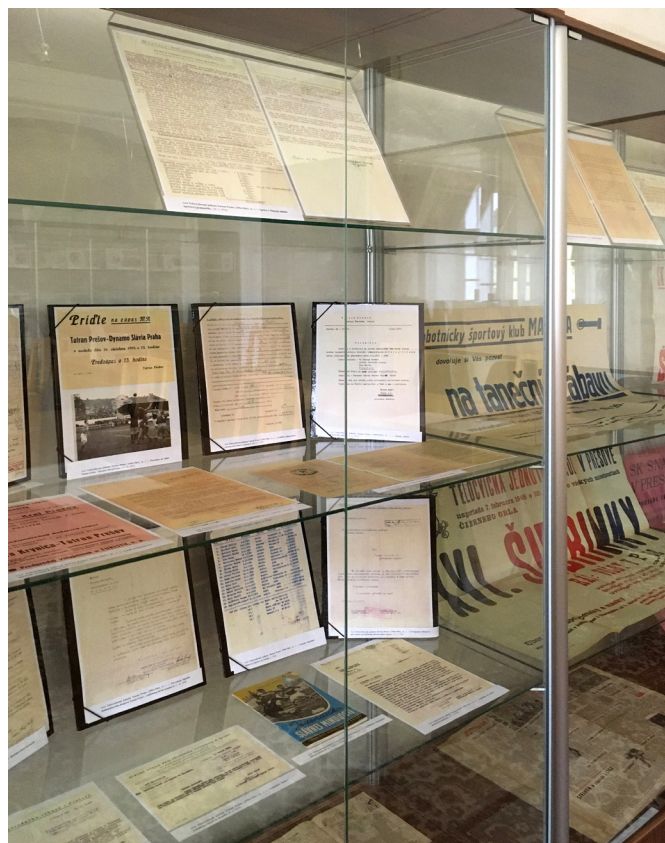
Organizačný kolektív XXV. archívnych dní v SR s predsedníčkou SSA Martinou Orosovou (prvá sprava). Foto: Štefan Hrivňák.

VÝSTAVA ŠPORTU ZDAR! PREŠOVSKÉMU ZVLÁŠŤ! V PREŠOVSKOM ARCHÍVE

Bohatstvo archívnych dokumentov nespočíva iba v ich informačnej sýtosti, ale aj v ich obsahovej pestroste. Vedomí si tejto skutočnosti, rozhodli sme sa tento rok sprístupniť dokumenty formou dvoch tematicky rozdielnych výstav na oboch pracoviskách Štátneho archívu v Prešove. V priestoroch archívu na Slovenskej ulici 40 si môžu návštevníci pozrieť výstavu Športu zdar! Prešovskému zvlášť!, ktorou si pripomínáme slávnú športovú minulosť Prešova.

Obsahom výstavy sú kópie, v niekoľkých prípadoch aj originály archívnych dokumentov, ktoré sa týkajú športových udalostí v meste Prešov a v jeho blízkom okolí. Výber dokumentov nie je prísne viazaný na dosiahnuté úspechy prešovského športu, ale snaží sa mapovať organizačné a technické zázemie vo fungovaní klubov a organizácií venujúcich sa športu a telesnej kultúre. Primárnym cieľom výstavy je upozorniť aj na fenomén masovosti športu a pripomenúť obyvateľom mesta aj oddiely a športové odvetvia, ktoré medzičasom prestali existovať.

Výstava je koncipovaná chronologicky, dokumenty sú usporiadané podľa času vzniku a ich výber je zameraný na viaceré športové odvetvia. Najstarším zachovaným dokumentom o športovom podujatí v Prešove je krásna listina z 11. júla 1665 vo fonde Cech pivovarnícky v Prešove. Listina so symbolickým názvom FELICITAS, v preklade ŠŤASTIE, informuje o pripravovanej streleckej súťaži, ktorá

Pohľad na časť výstavy v priestoroch archívu.
Zdroj: Štátny archív v Prešove.

bola organizovaná so súhlasom a pod záštitou mestskej rady. Organizátormi súťaže boli lekárnik a vtedajší richtár Ján Weber so svojou manželkou Felicitou, rodenou Stirbitzovou. Súťaž bola pripravovaná hlavne pre členov miestnych cechov a výhru mali právo uchovávať vo svojej cechovej truhlici. Názov

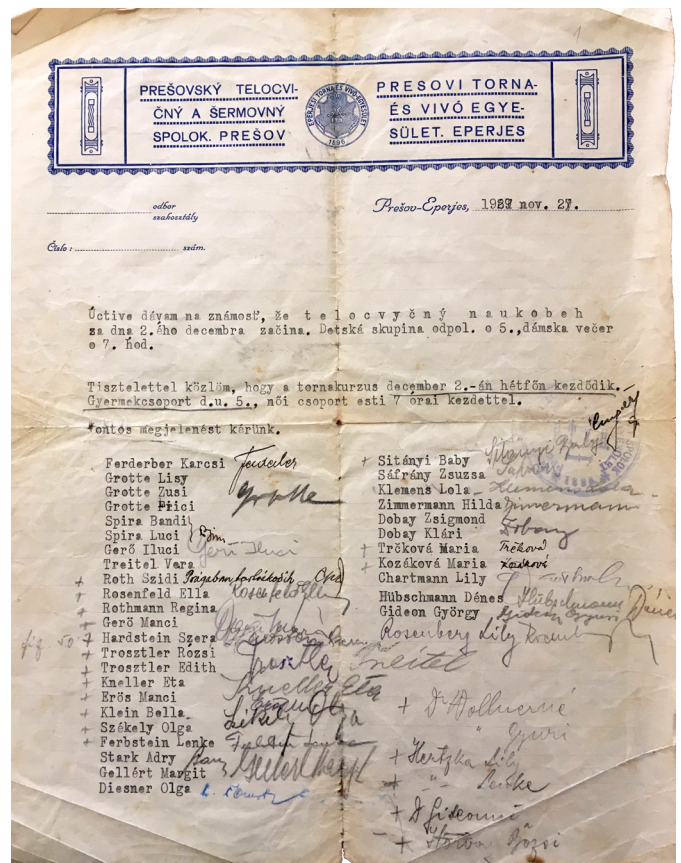

Listina Felicitas oznamujúca strelecké preteky z roku 1665. Zdroj: Štátny archív v Prešove.

listiny s ohľadom na meno manželky organizátora svedčí o vysokej úrovni vtedajšieho „PR-marketingu“ a je zaujímavá aj tým, že v neskôr dopísanom odseku uvádza meno víťaza súťaže.

Fyzické aktivity obyvateľstva v skoršom období boli zamerané predovšetkým na telesnú prípravu bojovníkov, obrancov mesta a vojakov. Organizovanie aktivít v zmysle moderných športových odvetví sa na území Uhorska začalo v druhej polovici 19. storočia, nevynímajúc ani Prešov. Medzi prvé športové spolky na jeho území patrili Korčuliarsky spolok založený v roku 1872 a Kolkársky spolok fungujúci od roku 1885. Prelomom v športovom živote mesta bol vznik Prešovského telovýchovného a šermiarskeho spolku v novembri 1896, ktorý vznikol ako jeden z prvých športových klubov v bývalom Uhorsku. Iniciátorom vzniku spolku bol František Pethe, profesor gymnázia v Prešove. V gymnaziálnej telocvični začal spolok usporadúvať regulárne tréningy šermovania, tenisu, loptových hier, kriketu a iných druhov športu. Od leta 1897 sa začal venovať rozvíjaniu ľahkej atletiky a cyklistiky, v máji 1898 vznikol v spolku futbalový oddiel. V roku 1930 existovali pri spolku tieto sekcie: futbalová, ľahkoatletická, tenisová, stolnotenisová, hokejová, lyžiarska, cyklistická, vodnopólová a telocvičná. Spolok položil základy moderného športu v Prešove a stal sa dominantným až do svojho zániku v roku 1939. Súvislejšie archívne dokumenty o športovom dianí v meste Prešov z uvedeného spolku sa zachovali až z medzivojnového obdobia. Spolok svoju činnosť smeroval k rozvoju športu v meste, k združovaniu sa športovúctivého obyvateľstva, vrátane mládeže a detí, ale aj k propagácii športu a telesnej kultúry a k pestovaniu zdravého životného štýlu. Podľa jeho vzoru vzniklo v Prešove viacero ďalších športových klubov a telocvičných jednôt, napr. SNAHA, MAKABI, SLÁVIA, SOKOL.

V povojnovom období došlo k výraznému rozvoju vojnou utlmenej športovej činnosti, o čom svedčí aj veľké množstvo zachovaných archívnych dokumentov. Dominantné miesto na športovej mape mesta zaujala Telovýchovná jednota (TJ) Tatran Prešov. V roku 1955 združovala 7 oddielov: všeobecnej prípravy, hádzanej, futbalu, ľadového hokeja, stolného tenisu, tenisu a šachu. Neskôr pribudli oddiel turistický, boxerský, oddiel pozemného hokeja, športovej gymnastiky, oddiel kolkársky, volejbalový, lyžiarsky, ľahkoatletický, plavecký, ba dokonca i horolezecký. Z rôznych dôvodov nemala činnosť niektorých z nich dlhšieho trvania, ale potvrdila masovosť športu a jeho obľúbenosť. Najpočetnejšiu členskú základňu TJ Tatran tvoril futbalový oddiel, ktorého športové úspechy preslávili mesto Prešov aj za hranicami. Veľmi dobre mu v tejto úspešnej propagácii sekundoval

Oznámenie o telocvičnom kurze (náukobehu).
Zdroj: Štátny archív v Prešove.

Kronika Stredoeurópskeho pohára vo futbale
zo sezóny 1980/1981, v ktorom triumfoval Tatran
Prešov. Zdroj: Štátny archív v Prešove.

aj oddiel hádzanej. Aj z tohto dôvodu je Tatran Prešov aj v súčasnosti pojmom v športovej terminológii.

Výstava približuje aj úspech ďalšieho významného fenoménu spojeného so športovým životom mesta. V roku 1966 Prešov úspešne reprezentoval jazdec Tibor Kňazík na koni Nestor, ktorý ako reprezentant Štátneho plemenárskeho ústavu v Prešove vyhral 77. ročník Veľkej pardubickej steeplechase. Na trati dlhej 6 900 metrov s 31 prekážkami prekonal okrem

Tibor Křazík na koni Nestor. Zdroj: Štátny archív v Prešove.

súperov aj obávanú Taxisovu priekopu, predviedol a deklaroval dlhoročné skúsenosti, prax a tradíciu v chove koní v Prešove.

Vystavené archívne dokumenty len drobnou čiastkou prispievajú k poznaniu dejín mesta. Ich hodnota spočíva v informáciách, ktoré ponúkajú. Tie sú iba kameňom v mozaike športového života v meste. Aj na základe vystavených dokumentov možno konštatovať, že pojem šport v sebe zahŕňa nielen samotné športové výkony a dosiahnuté výsledky, ale aj základy položené skoršou spolkovou činnosťou a zázemie vytvorené funkcionárskou obcou. Ponúkanou výstavou faníme športu ako takému, ale zvlášť prešovskému športu a všetkým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom podieľali alebo podieľajú na športovom živote mesta Prešova. Športu zdar! Záujemcovia si môžu výstavu pozrieť osobne v priestoroch archívu do konca marca 2023 alebo formou prezentácie na webovej a facebookovej stránke archívu.

Mgr. Anton Dopirák

*Mgr. Veronika Krempaská
Štátny archív v Prešove*

VÝSTAVA OSUDY KREMNICKEJ ŽIDOV V KREMNICKOM ARCHÍVE

V marci tohto roku uplynulo 80 rokov od začatia deportácií židovského obyvateľstva z územia Slovenska počas druhej svetovej vojny. Toto okrúhle výročie si 1. júna 2022 pripomenul aj Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica, v ktorom sa v tento deň popoludní konala vernisáž výstavy pod názvom *Osudy kremnických Židov*.

Výstavu svojím úvodným príhovorom otvorila Valéria Solčániová, vedúca archívu, spolu so zamyslením sa, čo značí slovo osud. Myšlienku človeka, lásku, úspech, udalosť či predurčenie? Podľa starovekého gréckeho politika Sofokla „*Osud drví, osud povznáša ako nešťastného, tak i šťastného, a čo má prísť, nikto netuší*“. Netušili to ani židovskí obyvatelia, ktorí sa od roku 1851 začali v Kremnici postupne usadzovať. Teda prichádzajúci Židia, osobnosti, priniesli svoje tradície i náboženské zvyky. Ich osudy sa tak postupne stali súčasťou mesta Kremnice. Na jej území sa vzťahovali, budovali a tvorili hmotné, kultúrne i duchovné hodnoty, ale

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY
ŠTÁTNY ARCHÍV V BANSKEJ BYSTRICI
pracovisko Archív Kremnica

Vás pozýva na výstavu
Osudy kremnických Židov – 80. výročie deportácie
od 1. 6. 2022 do 31. 5. 2023

Návštevné hodiny: Pondelok – Piatok / 8:00 – 15:00 h, kontakt: +421-45/674 47 05
email: archiv.bb.kr@minv.sk, ul. ČSA 951/82, 967 01 Kremnica

Plagát výstavy. Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.

*Otvorenie výstavy v bádateľni kremnického archívu.
Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko
Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.*

tiež prežívali poníženie i dramatické chvíle svojej existencie, čo vyústilo takmer až do ich zániku.

Začiatkom tragédie Židov sa stal 27. marec 1942, keď bol z kremnickej železničnej stanice gardistami a príslušníkmi Deutsche Partei vypravený prvý transport 28 mladých mužov do zberného tábora v Novákoch. Boli to i ďalšie transporty žien, dievčat a rodín, ktoré taktiež putovali z Kremnice ďalej do koncentračných a vyhladzovacích táborov. Táto vykonaná historická krivda zostane navždy zapísaná do dejín mesta Kremnica. Záver podujatia patrila pani Matilde Olbrichtovej z Miestneho odboru Matice slovenskej v Kremnici a ňou prednesenej básni *Osvienčim*, čo rozčítalo i návštevníkov výstavy.

Inštalovaná výstava s výpoveďou o tragickom osude židovskej komunity sa prezentuje v deviatich presklených vitrínach. Tematicky ju kremnicke archivárky koncipovali s dôrazom na najdôležitejšie medzníky židovskej society od ich príchodu a vzrastu, ale aj na náboženstvo (synagógu, cintorín, matriku), školstvo a spolkovú činnosť, podnikanie (továreň na fajky, továreň na kovový tovar,

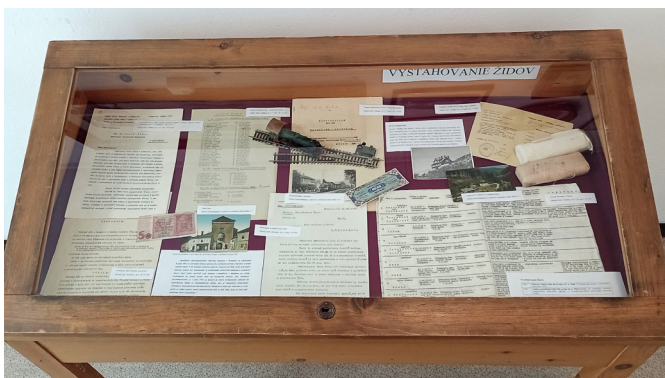
*Zápis prichádzajúcich návštevníkov do kroniky archívu.
Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici,
pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.*

*Prednes básne Osvienčim pani Matildou
Olbrichtovou. Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici,
pracovisko Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.*

továreň na výrobu oblátok či bryndziareň), rozmanité živnosti, obmedzenie spoločenských a osobných práv, arizáciu, vystaňovanie, deportáciu či zapísané spomienky. Ide o rôznorodé autentické písomné pramene, plány a fotografie ilustrujúce každodenný život židovského obyvateľstva. Výstavný priestor dopĺňa i zachovaná tóra z pôvodnej zbúranej synagógy a iné trojrozmerné predmety.

Výstava venovaná kremnickým Židom bude sprístupnená verejnosti až do 30. mája 2023 v priestoroch archívu. Tešíme sa, že už teraz má u verejnosti pozitívne ohlasy vypovedané ústne a zapísané v archívnej kronike. Milí kolegovia a priatelia, dovoľte mi na záver pripomenúť, že: „Život je pekný a čokoľvek ti prinesie osud, nezabudni žiť“ (Thomas Carlyle).

*Pohľad na prezentovanú výstavu.
Zdroj: Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko
Archív Kremnica, foto: Ivan Čillík.*

Valéria Solčániová
Štátny archív v Banskej Bystrici,
pracovisko Archív Kremnica

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V ARCHÍVE MATICE SLOVENSKEJ V RÁMCI VÝPRAVNEJ SÉRIE PODUJATÍ POD NÁZVOM ŠTÚROVCI V SÚRADNICIACH NÁRODNÝCH DEJÍN

Rok 2022 Matica slovenská, z príležitosti 200. výročia narodenia viacerých štúrovcov, zasvätila ich odkazu a v tomto duchu sa nesú aj usporadúvané podujatia. 7. júna 2022 vzdali matičiari hold generácii štúrovcov celou sériou spomienkových akcií. V rámci nich sa netradične otvorili aj brány Archívu Matice slovenskej, čím sa archív zapojil do reťaze dní otvorených dverí iných archívov, každoročne si pripomínajúcich Medzinárodný deň archívov (9. júna).

Vernisáž výstavy Odkaz štúrovskej generácie spojená s vystúpením detského folklórneho súboru Cipovička v rámci podujatia Štúrovci v súradniciach národných dejín v budove Matice slovenskej, 7. 6. 2022 v Martine. Foto: Ján Seman.

Slávnostné odhalenie busty Štefana Marka Daxnera v rámci podujatia Štúrovci v súradniciach národných dejín pred budovou Matice slovenskej, 7. 6. 2022 v Martine. Foto: Ján Seman.

Spomienkový maratón sa začal krátko predpołudním na nádvorí budovy Matice slovenskej divadelnými scénkami pri príležitosti odhalenia busty Štefana Marka Daxnera, nazvanými *Štefan Marko Daxner – autor rodného listu Slovákov*. Nádvorie zaplavilo množstvo účastníkov z radov žiakov a študentov a práve im bol určený aj následný príhovor predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera a vystúpenie dua Jablko v župane so zhudobnenými básňami štúrovcov. Úvodné pásmo podujatí malo príznačný názov: *Štúrovci mladej generácii*.

Na pravé popoludnie sa záujemcom sprístupnili priestory budovy Matice slovenskej a zvlášť priestory Archívu Matice slovenskej. Premiéru mala výstava najvzácnejších archívnych dokumentov v novej bádateľni a zároveň Bibliotéke Matice slovenskej. Spomedzi ostatných vystavených dokumentov jednoznačne žiarili Stanovy Matice slovenskej z roku 1862, ktoré sú národnou kultúrnou pamiatkou a z trezoru sa vyberajú len pri výnimočných príležitostiach. Do prehliadky budovy bol zahrnutý aj výstavný projekt Matice slovenskej pri príležitosti roka odkazu štúrovcov pod názvom *Odkaz štúrovskej generácie*. Vernisáž výstavy prebehla za príhovorom autora výstavy o odkaze štúrovskej generácie, vystúpenia detského folklórneho súboru Cipovička a hojnej účasti návštevníkov.

Určite najslávnostnejším bodom celého dňa bolo odhalenie bronzovej busty štúrovca, slovenského politika, právnika, publicistu a národného buditeľa Štefana Marka Daxnera, pri príležitosti 200. výročia jeho narodenia, v Aleji národných dejateľov pri budove Matice slovenskej. Po oficiálnych príhovoroch v programe vystúpil mužský spevokol Dr. Samuela Daxnera z Tisovca a historik Pavol Parenička poskytol zaujímavé a cenné informácie o Štefanovi Markovi Daxnerovi. Samotného odhalenia busty sa zhostil vzácny hosť, predseda Národnej rady Slovenskej republiky Boris Kollár spolu s predsedom Matice slovenskej Mariánom Gešperom a vedúcim oddelenia kultúry a športu mesta Tisovec Michalom Stejskalom.

Záverečná časť programu, *Štúrovci na Národnom cintoríne*, sa začala alegorickým sprievodom matičiarov centrom mesta Martin až na Národný cintorín. Pri hrobách Janka Kráľa, Jána Francisciho, Jána Kalinčiaka, Štefana Marka Daxnera, Samuela Dobroslava Štefanoviča a Samuela Galandu zazneli krátke medailóniky z ich života a následne si delegácie z miest narodenia týchto osobností položením vencov uctili ich pamiatku.

Pozitívne ohlasy zo všetkých strán svedčia o vydatosti podujatia. Archív Matice slovenskej bol

Spomienka na štúrovcov na Národnom cintoríne v Martine v rámci podujatia Štúrovci v súradniciach národných dejín, 7. 6. 2022 v Martine.

Foto: Ján Seman.

po štyroch neľahkých rokoch opäť otvorený doko-rán. A hoci v tieni nabitého programu, opäť prilákal obdivuhodné množstvo návštevníkov. Ukázalo sa, že v jeho útrobách a hlavne archívnych škatuliach je stále veľa neobjavených pokladov, ktoré čakajú na svojich bádateľov na ďalších podobných akciách alebo pri osobnom štúdiu v bádateľni Archívu Matice slovenskej. Tešíme sa na Vás.

*Jana Žumárová
Archív Matice slovenskej*

ODBORNÝ SEMINÁR ŽIDOVSKÁ KOMUNITA V DEJINÁCH NITRY A OKOLIA 9. JÚNA 2022 V NITRE

Štátny archív v Nitre v spolupráci s Mestom Nitra a Židovskou náboženskou obcou v Nitre pri príležitosti 80. výročia transportov židovského obyvateľstva z územia Slovenska dňa 9. júna 2022 pripravil odborný seminár s názvom *Židovská komunita v dejinách Nitry a okolia*. Podujatie, ktoré sa príznačne konalo v priestoroch nitrianskej synagógy a pripadlo na Medzinárodný deň archívov, bolo jednou z prvých kultúrnych tradičných mestských slávností *Nitra, milá Nitra*. Seminár svojou návštevou podporili zástupcovia spoluorganizátorov Mgr. Daniel Balko, zástupca primátora Mesta Nitra, a najmä Mgr. Katarína Potoková, aktuálna predsedníčka Ži-

dovskej náboženskej obce v Nitre, ktorá odbornému podujatiu vdýchla osobný pohľad a emotívny rozmer. Medzi približne stovkou návštevníkov však nechýbali ani prednostka Okresného úradu v Nitre JUDr. Eva Bielik Hajdamárová, riaditeľ Centra podpory v Nitre Ing. Zoltán Šinka či zástupcovia Odbo-ru archívov a registratúr SVS Mgr. Monika Péková a Mgr. Jozef Pocisk a mnohí ďalší.

Po príhovoroch organizátorov nasledovali výstupy prednášajúcich, ktoré otvoril riaditeľ Štátneho archívu v Nitre PhDr. Peter Keresteš, PhD. Jeho príspevok *Lokalizácia Mons Iudaeorum v Zoborskej listine z roku 1113 a najstaršie dejiny židovskej komunity v Nitre do konca 18. storočia* priniesol zásadný zlom v určení dosiaľ nelokalizovaného a v najstaršom písomnom prameni vystupujúceho tzv. židovského vrchu (*Mons Iudaeorum*) v Nitre. Analýzou archívnych prameňov dospel k záveru, že lokalita je totožná s vrškom Lupka, ležiacim južne od dnešnej mestskej časti Nitra-Dražovce. Autor analyzoval aj mladšie židovské osídlenie v meste a dokázal pôvod názvu nitrianskej mestskej časti Šindolka, ktorý stotožnil s lokalitou vystupujúcou v novovekých písomných prameňoch pod označením „Sidohalom, Zsidohalom“. Zaujímavým poznatkom bola i autorom spochybnená diskontinuita židovského osídlenia v nitrianskej časti Párovce, ktorého počiatky sa napokon ukázali oveľa mladšie, ako sa dodnes predpokladalo.

S ďalším príspevkom vystúpila opäť zástupkyňa Štátneho archívu v Nitre Mgr. Edina Turanová s témou *Židovské spolky v Nitre do roku 1918*. Autorka čerpala predovšetkým z pomerne dobre zachovanej zbierky župného archívára Nitrianskej župy, kde sú samostatne manipulované schválené stanovy (nie len židovských) spolkov. Analýzou týchto dokumentov prišla autorka k záveru, že priamo v meste

Slávnostné otvorenie podujatia za účasti zástupcov organizátorov. Foto: Boris Zábrazný.

Úvodná prednáška riaditeľa Štátneho archívu v Nitre PhDr. Petra Keresteša, PhD. Foto: Boris Zábrazný.

Pohľad do auditória v priestoroch Nitrianskej synagógy. Foto: Boris Zábrazný.

Nitra pôsobilo v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia množstvo židovských dobročinných, záujmových, konfesijných či ženských spolkov, čo svedčí o početnosti a veľkej aktivite židovského obyvateľstva v meste. Vo svojom príspevku podrobnejšie priblížila najmä činnosť tzv. svätého spolku – Chevra Kadiša, ktorého hlavným cieľom bolo zabezpečovanie rituálnych záležitostí spojených s umieraním a pohrebom. Nitrianska Chevra Kadiša sa zasadila aj o založenie vlastnej židovskej nemocnice v nitrianskej časti Párovce v roku 1938 Izákom Adlerom a jeho manželkou Katarínou.

Mgr. Marián Naster zo Slovenského národného múzea, Múzea židovskej kultúry – Múzea holokaustu v Seredi vystúpil s prednáškou s názvom *Židovskí podnikatelia v Nitre*. Autor predstavil množstvo nitrianskych židovských podnikov od polovice 19. storočia až do 30. rokov 20. storočia, keď nastal veľký rozmach (nielen) židovských koncesíí. Židovskí obyvatelia stáli i za prvými veľkými priemyselnými podnikmi v Nitre, ktoré sa kreovali v druhej polovici 19. storočia. Za všetky možno spome-

núť najmä veľkomlyn Arpád založený Arnoštom Backom v roku 1863, tzv. Ferenitku, za ktorou stál Adolf Kramer a synovia (1867), sladovňu Edmunda Ecksteina (1887), ale aj množstvo veľko- a maloobchodov – napríklad obchod s koloniálnym tovarom Alexandra Zobela (1866), obchod s nábytkom Izidora Vajdu a Aurela Goldsteina a iné. V 20. rokoch 20. storočia v oblasti tlače pôsobila Prvá slovenská kníhtlačiareň Antona Löwyho a synov.

Zaujímavé poznatky a výsledky svojej dlhoročnej práce predstavila RNDr. Ľudmila Pártošová v príspevku *Židovský cintorín v Mojmírovciach a jeho pasportizácia*. Príspevok je výsledkom náročnej a neúnavnej práce autorky na úprave a identifikácii jednotlivých hrobových miest na jednom z najväčších židovských cintorínov v okolí Nitry. Židovská komunita v tejto lokalite žila a pôsobila od 17. storočia, no cintorín je jedinou dodnes dochovanou pamiatkou na túto početnú komunitu, ktorú v 60. rokoch 19. storočia tvorilo asi 400 jedincov. Svojou náročnou prácou, čítaním náhrobníkov, komparáciou informácií s dochovanými židovskými cirkevnými matrikami sa autorke podarilo identifikovať 249 hrobových miest a 224 pochovaných osôb, medzi ktorými bolo mnoho významných obyvateľov (lekárov, učiteľov) nielen priamo z Mojmíroviec, ale aj zo susedných obcí, najmä Svätoplukova. Autorka zistila, že najstarší dochovaný a identifikovaný náhrobok pochádza z roku 1749 a najmladší až z povojnového obdobia.

Posledným príspevkom pred diskusnou časťou bolo vystúpenie Mgr. Marty Švolikovej zo Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Levice s prednáškou *Židovská komunita v Kalnej nad Hronom*. Autorka predstavila dejiny významnej, no nevelkej židovskej komunity, v kedysi dvoch samostatných obciach Kalnej a Kalnici. Pred polovicou 19. storočia sa do obce prisťahovala rodina Bergerovcov a postupne k nim pribúdali aj ďalší príslušníci židovskej komunity, ako Ignác Hecht (hostinec), Dr. Jakub Frank či Dr. Eugen Mikloš. Výraznú stopu tu v 30. rokoch 20. storočia zanechal aj predseda Židovskej náboženskej obce Armin Klein. Po roku 1938 boli obe obce pričlenené k Maďarsku a v roku 1940 sa niektorí tamojší Židia objavili aj v Zlatom albume maďarských Židov, ktorý mal vyzdvihovať ich zásluhy počas 1. svetovej vojny. Poslednou židovskou rodinou v obci boli Reitmannovci, avšak podobne ako v iných obciach a mestách dnes po tejto komunite zostal už len židovský cintorín, ktorý sa od roku 2016 obnovuje a čistí.

Po prestávke nasledoval druhý blok prednášok, ktorý otvoril doc. Miroslav Palárik, PhD., vedúci ka-

tedry histórie Univerzity Konštantína Filozofa so svojím príspevkom *Osudy rodiny úspešných nitrianskych podnikateľov v kinopriemysle – Starkovcov počas druhej svetovej vojny*. Autor priblížil najmä nitrianske pôsobenie židovskej rodiny pôvodom z Liptova, kde sa venovali najmä liehovarníctvu. Cez manželské spojenie s ďalšou významnou nitrianskou židovskou rodinou Verővcov sa Starkovci dostali do Nitry, kde sa začali venovať najmä kinopriemyslu. Založili tu kiná Tatra, Palace a Záhradné kino. V roku 1938 nitriansky kinopriemysel postihli revízie (židovských) koncesíí, čo malo za následok presun nitrianskych kín z Jozefa Aurela Starka na 31. zbor Slovenskej ligy a miestnu Hlinkovu gardu. Rodina Starkovcov však v kinách na nižších funkciách pôsobila naďalej. Po prijatí židovského kódexu získala rodina Starkovcov výnimku, no napriek tomu boli v roku 1944 transportovaní do tábora v Sereďi. Až na intervenciu biskupa Karola Kmeťka bol Jozef Aurel Stark z tábora prepustený. Čoskoro však skončil v koncentračnom tábore v Bergen-Belsene, kde sa mu podarilo prežiť a po vojne sa vrátil do Nitry. Po roku 1948 boli však nitrianske kiná poštátnené a rodina Starkovcov mesto opustila. V máji 2022 pri príležitosti aktu odhalenia tzv. Kameňov zmiznutých Stolpersteine potomkovi rodiny Starkovcov, Felsenburgovcov a Kramerovcov Nitru opäť navštívili.

Zaujímavý a iný pohľad na dedičstvo židovskej komunity v Nitre priniesol Mgr. Juraj Novák, PhD., z Nitrianskeho kultúrneho dedičstva, o. z. Vystúpil s príspevkom *Prínos židovských architektov v rozvoji architektúry a urbanizmu Nitry*. Vo svojej práci poodhalil významné, no širokej laickej verejnosti menej známe práce židovských architektov, ako bol Friedrich Weinwurm, ktorý projektoval rodinný dom rodiny Verő, zmienené kino Palace či obchodný dom Hermana Lányiho. Svoj rukopis zanechal na viacerých budovách v meste aj Oskar Singer, ktorý naplánoval prestavbu Záhradného kina, je autorom aj štátnej meštianskej školy z 30. rokov, Robotníckeho kultúrneho domu, známeho Domu (vily) Kollmanovcov a aj množstva rodinných domov. Aj za známymi projektmi prestavby nitrianskeho Predmostia, Pároviec a Chrenovej, výškového domu 101A (pre obyvateľov mesta známy ako dom na stračej nôžke) stál architekt židovského pôvodu Michal Maximilian Scheer.

Odbornú časť seminára uzatvoril PhDr. Milan Belej, CSc., zo Štátneho archívu v Nitre s príspevkom *Deportácie židovských obyvateľov Nitry a jej okolia do vyhladzovacích táborov v roku 1942*. Autor vo svojom príspevku konštatoval, že samotnému pro-

Príspevok Mgr. Kataríny Potokovej, predsedníčky Židovskej náboženskej obce v Nitre a jednej zo spoluorganizátoriek podujatia. Foto: Boris Zábrazný.

cesu deportácií predchádzal vykonaný súpis z februára až marca 1942, ktorý zachytával všetkých mužov vo veku 16 – 45 rokov a samostatne žijúce ženy, pokiaľ sa nestarali o deti mladšie ako 16 rokov. Deportácie, ktoré sa diali na základe ústavného zákona č. 68 o vystahovaní Židov, v Nitre prebehli v roku 1942 v niekoľkých etapách. Prvá vlna deportácií v Nitre sa uskutočnila od 25. marca do 2. apríla, pričom ženy z Nitry smerovali do bratislavskej Patrónky a muži do Sereďe. So sebou si deportovaní mohli vziať pokrývku hlavy, dva obleky, tri sady bielizne, veci dennej potreby, jedlo na 3 dni, pričom váha nesmela presiahnuť 50 kg. Miestom koncentrácie deportovaných obyvateľov sa v Nitre stal tzv. Hlinkov dom. Celkovo bolo do októbra 1942 deportovaných približne 4 000 židovských obyvateľov nielen z Nitry ale aj širšieho okolia.

Vyvrcholením podujatia bolo vystúpenie Mgr. Kataríny Potokovej, v súčasnosti predsedníčky Židovskej náboženskej obce v Nitre, s príspevkom *Židovská náboženská obec v Nitre v súčasnosti*. Autorka a zároveň spoluorganizátorka podujatia priblížila súčasné aktivity náboženskej obce v meste, ktorá dnes už zďaleka nie je taká početná ako kedysi a je tvorená predovšetkým staršou generáciou. Okrem snahy o udržiavanie tradícií svojich predkov sa členovia obce starajú predovšetkým o jeden z najväčších a najstarších židovských cintorínov na Slovensku, ktorý sa nachádza práve v Nitre.

Na záver organizátori skonštatovali úspešný priebeh tohto podujatia, ktorého výsledky by mali byť i zhmotnené v podobe zborníka a zároveň vyslovili nádej na pokračovanie pripomienky smutných i veselých okamihov životov našich predkov.

Ladislav Holečka
Štátny archív v Nitre

30 ROKOV ARCHÍVU PAMIATKOVÉHO ÚRADU SR

Každoročne si 9. júna pripomínáme Medzinárodný deň archívov. V tento deň v roku 1948 organizácia UNESCO založila Medzinárodnú radu archívov v Paríži. Cieľom tohto dňa je pripomenúť verejnosti význam archívnych dokumentov a potrebu ich ochrany. S touto príležitosťou Archív Pamiatkového úradu SR spojil aj oslavy tridsiateho výročia svojho vzniku. Svoju činnosť začal 22. 5. 1992, keď získal štatút osobitného, dnes verejného špecializovaného archívu. Na pôde Pamiatkového úradu SR v Bratislave sa konal prezentačný deň archívu, na ktorom jeho pracovníci predstavili svoju prácu zamestnancom Pamiatkového úradu SR, ale aj verejnosti. Prednášky boli sprevádzané prezentáciami a miestnosť bola vyzdobená fotografiami a plagátmi, ktoré návštevníkom približovali dejiny a súčasnosť archívu, ako aj samotné archívne dokumenty. Podujatie bolo zapísané aj v medzinárodnej databáze archívnych podujatí na stránke livemap.getwemap.com.

Dejiny archívu a jeho predchodcov ako prvá predstavila vedúca archívu Martina Orosová. Príspevok bol zameraný na vývoj archívu od roku 1919, keď sa začali kreovať prvé zbierky dokumentácie pamiatok. Od roku 1919 do 1922 na území Slovenska pôsobil Vládny komisariát pre ochranu pamiatok. V tomto období sa začali fotografovať pamiatky, zhromažďovala sa dokumentácia ako kresby, skice, plány, nakupovali sa negatívy od súkromných firiem, turistov a výskumníkov a bola založená aj zbierka plánov. Tieto materiály tvoria základ dnešného pamiatkového archívu. Vo svojom príspevku M. Orosová spomenula všetky významné medzníky a zmeny v štátnej správe, ktoré mali vplyv na tvorbu archívu, a osobnosti, ktoré sú späté s ochranou kultúrnych

Pohľad na vystavené predmety a plagáty približujúce dejiny archívu. Foto: Ján Šipöcz

Vedúca archívu Martina Orosová predstavila dejiny archívu a jeho predchodcov. Foto: Ján Šipöcz

pamiatok a archívnych dokumentov. Ďalej predstavila vývoj inventarizácie archívnych materiálov, počiatky sprístupňovania dokumentov na internete a moderných informačných pomôcok.

Fotograf Ján Šipöcz predviedol skúšobnú verziu virtuálnej prehliadky archívneho depotu, ktorá má potenciál ďalšieho rozširovania a sprístupňovania archívu nanajvýš modernou formou. Ďalší príspevok predniesla Nikola Danišová, ktorá poslucháčom predstavila odborné archívne činnosti. Opísala význam predarchívnej starostlivosti a proces archívnych činností. Pokúsila sa ozrejmiť postup pri spracovávaní archívnych dokumentov a archívnych fondov. Vysvetlila rozdiely medzi archívnymi zbierkami, archívnymi fondmi inštitúcií a osobnými fondmi, ako aj proces inventarizácie a tvorbu archívnych pomôcok v archívnom informačnom systéme. Príspevok Bronislavy Porubskej bol zameraný na archívne zbierky. Stručne charakterizovala najvýznamnejšie zbierky (Zbierka schematických zameraní, Zbierka výskumných správ, Zbierka projektov a plánov, Zbierka reštaurátorských dokumentácií, Zbierka historických máp, Zbierka negatívov) a vymenovala, aké typy dokumentov obsahujú. Vysvetlila aj spôsob pôvodnej papierovej a súčasnej elektronickej evidencie zbierok.

Daniel Gahér si pripravil príspevok o digitalizácii v pamiatkovom archíve. Ozrejmil, čo digitalizácia vlastne znamená, aké má výhody a aké sú potrebné kritériá pri digitalizácii jednotlivých typov dokumentov. Priblížil postup digitalizovania papierových archívnych dokumentov, sklenených negatívov či diapozitívov. Pri každom type dokumentov je potrebné dbať na ich špecifiká a podľa toho sa musia pri skenovaní meniť aj rôzne nastavenia a parametre. Digitálna kópia dokumentu, teda sken, môže byť vo formáte JPG, TIFF alebo PDF, ktorý musí byť pomenovaný názvom. Archív si určil vlastnú metodiku

popisu skenov, a to tak, aby bolo možné podľa názvu presne identifikovať príslušný dokument. Ku každej digitálnej kópii je potrebné priradiť metadáta, čo je možné len pri dokumentoch, ktoré sú zaevidované v archívnom informačnom systéme. Údaje z databázy tak slúžia aj ako metadáta pre popis digitálnej kópie. Spojením digitálnej kópie a metadát vzniká digitálny objekt. Digitálny objekt môže existovať v dvoch základných formách: konzervačná kópia – presná kópia originálu vyhotovená v maximálnej kvalite (originálny nekomprimovaný formát TIFF alebo JPG) a študijná kópia – formát JPG alebo PDF, ktorý má menšie parametre, ale bádateľovi plne postačuje pre študijné potreby a môže s ňou pracovať na bežných počítačoch. Na záver vysvetlil, ako sa v archíve zálohujú a ukladajú digitálne objekty. Od roku 2020 má pamiatkový archív zriadené vlastné cloudové úložisko. Lenka Višváderová nadviazala na predošlého rečníka a predstavila digitalizáciu archívneho fondu *Pamiatkové orgány na Slovensku 1919 – 1951*. Je to najstarší spisový fond v archíve, ktorý združuje záznamy z činnosti pamiatkových orgánov, pôsobiacich na území Slovenska od roku 1919 do vzniku Pamiatkového ústavu v roku 1951. Patria sem spisy Vládneho komisariátu na ochranu pamiatok, Štátneho referátu na ochranu pamiatok, Ministerstva školstva a národnej osvety, Povereníctva školstva a národnej osvety a Národnej kultúrnej komisie. Predstavila tiež štruktúru fondu, aké druhy spisov obsahuje a ako je fond spracovaný. Potom oboznámila poslucháčov o priebehu samotnej digitalizácie, ako postupovala a akú metodiku použila.

O službách archívu a práci s bádateľmi hovoril Marián Chrvala. Vysvetlil ako funguje referát služieb a aké činnosti vykonáva, ako prebieha komunikácia s bádateľmi a online bádanie. Na záver spomenul štatistické údaje ako počet bádateľských listov, bádateľských návštev, vyžiadaných dokumentov, elektronických žiadostí, či koľko naskenovaných materiálov bolo zaslaných elektronickými službami. Činnosť špecializovanej knižnice, ktorá je tiež súčasťou archívu, predstavila Juliana Reichardtová. Hovorila o vzniku knižnice v roku 1919 a o obsahu knižničného fondu. Zameriava sa na odbornú literatúru týkajúcu sa ochrany kultúrnych pamiatok, ako aj publikácie z príbuzných vedných odborov (dejiny umenia, história, architektúra, archeológia, archívnikstvo, etnológia a pod.). Ďalej spomenula poslanie knižnice a jej činnosti, ako sú akvizícia, spracovávanie, uchovávanie, ochrana a sprístupňovanie knižničného fondu a poskytovanie knižnično-informačných služieb. Bližšie vysvetlila akvizičnú činnosť, katalogizáciu a evidovanie kníh a uviedla aj štatis-

Výsledky vydavateľskej činnosti Pamiatkového úradu SR. Foto: Ján Šipöcz

Pohľad do auditória. Foto: Ján Šipöcz

tické údaje o počte čitateľov, výpožičiek a počte poskytnutých informácií elektronickou formou. Na záver si ešte vzala slovo vedúca archívu M. Orosová a prezradila niekoľko zaujímavostí zo života archívu a jeho bývalých i súčasných zamestnancov.

Podujatie ukázalo nielen špecializáciu pamiatkového archívu, ale aj jeho výnimočnosť v rámci slovenského archívnikstva. Tá spočíva najmä v spôsobe sprístupňovania archívnych dokumentov v archívnom informačnom systéme a poskytovaní služieb prostredníctvom internetu. Archív Pamiatkového úradu SR je jediným archívom na Slovensku, ktorý má na webovom sídle www.pamiatky.sk prístupné všetky archívne pomôcky a poskytuje užívateľom rôzne online služby, ako je registrácia a vyplnenie bádateľského listu, zaslanie elektronickej žiadanky, vyhľadávanie v elektronickej databáze vo všetkých fondoch a zbierkach, voľné prezeranie a sťahovanie digitálnych kópií dokumentov. V súčasnosti sa pripravuje nová webová stránka, ktorá služby archívu posunie na ešte vyššiu úroveň.

*Mgr. Nikola Danišová
Archív Pamiatkového úradu SR*

OSLAVY 375. VÝROČIA UDELENIA MESTSKÝCH PRIVILÉGIÍ PEZINKU

V tomto roku si dve malokarpatské mestá Pezinok a Svätý Jur pripomínajú 375. výročie svojho povýšenia na slobodné kráľovské mestá. Obe lokality boli v stredoveku centrami panstiev a sídlami dvoch vetiev vplyvného rodu Svätójurských a pezinských grófov. Ich predok nitriansky župan Tomáš získal Pezinok v roku 1208, čo je zároveň prvá hodnoverná zmienka o ňom („terra Bozen“). Grófi získali menšie privilégia podporujúce rozvoj Pezinka, napríklad konanie týždenných trhov, výročných jarmokov či oslobodenie od mýtnych poplatkov v celej krajine v rokoch 1376, 1466 a 1525. Po vymretí rodu po meči v roku 1543 sa Pezinok a Svätý Jur aj s panstvami právom odúmrti dostali do rúk kráľa a pod správu Uhorskej kráľovskej komory. Vtedy sa začala ich strastiplná cesta za dosiahnutím mestských slobôd. Panovník totiž dal panstvá do zálohu rôznym zemepánom. Zvlášť napäté vzťahy malo vedenie Pezinka so Štefanom Ilešháziom a jeho manželkou Katarínou, rod. Pálfiovou. Snahou pezinských mešťanov bolo zbaviť sa záložných zemepánov a žiadali Rudolfa II. o možnosť vykúpiť sa zo zálohu. Kráľ súhlasil a v roku 1598 vydal listinu, v ktorej Svätójurské a pezinské panstvo s hradmi dal do zálohu Pezinčanom a zaviazal sa, že vždy budú patriť korune a aj po vypršaní záložnej lehoty si panstvá budú môcť ponechať. Na zloženie výkup-

Detail vystaveného mestského pečatidla s vyobrazením Panny Márie, patrónky farského kostola v Pezinku. Zdroj: Mestské múzeum v Pezinku, foto: Helena Gahérová.

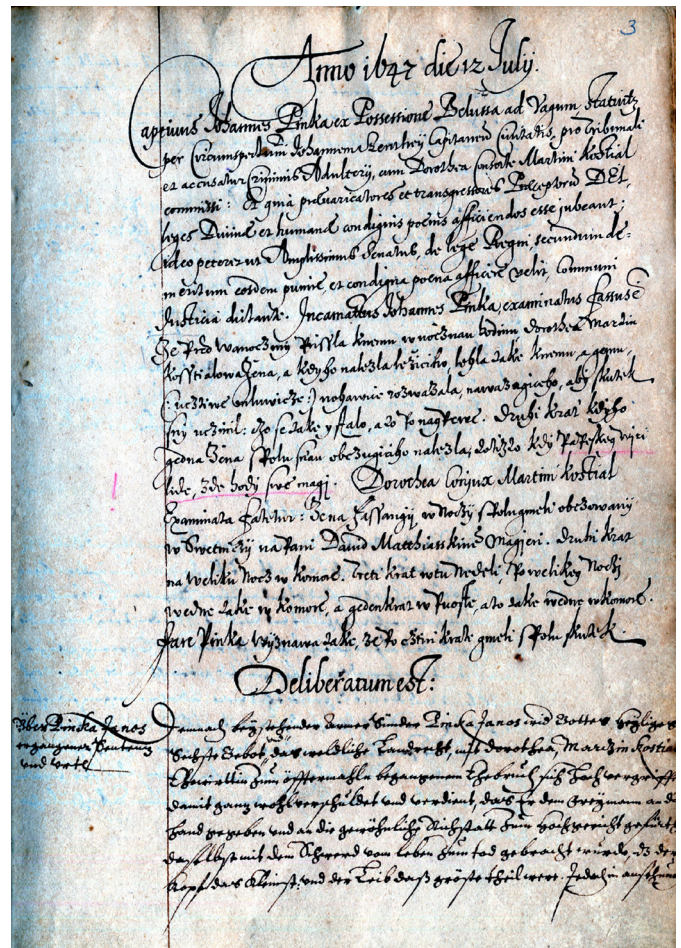
nej sumy sa zadlžili až po uši, navyše Štefan Ilešházi v roku 1600 odmietol vrátiť obe panstvá kráľovskej korune. Nastali súdne ťahanice, ktoré vyústili do rozsudku nad Ilešháziom v roku 1603, podľa ktorého mal prísť o hlavu a všetok majetok. Ilešházi nečakal na vykonanie rozsudku a utiekol za hranice. Prvé stavovské povstanie na čele so Štefanom Bočkajom v roku 1604 mu nahralo do karát. Nadviazal kontakt s Bočkajom a stal sa jeho splnomocnencom pri vyjednávaní o mieri s Rudolfom II. Jeho politickým náprotivkom bol Rudolfov brat Matej, ktorého priazeň si Ilešházi získal. Po Rudolfovej abdikácii sa Matej II. v roku 1608 stal novým uhorským panov-

Pohľad do sklenej vitríny s vystavenými dokumentmi a mestským pečatidlom v Múzeu mesta Pezinok. Zdroj: Mestské múzeum v Pezinku, foto: Helena Gahérová.

níkom a Iľešházi palatínom. Matej II. dal Pezinok a Svätý Jur opäť do zálohu Iľešháziemu, čím sa všetky nádeje na slobodu a vynaložené prostriedky Pezinčanov zdali byť márne. Zasiahla však vis maior a v roku 1609 Iľešházi zomrel. Pezinčania sa dožadovali vyriešenia svojho postavenia proti nárokom vdovy Kataríny Pálfovej. Vec sa dostala na rokovanie uhorského snemu až v roku 1615. Pezinčania na konci marca 1615 získali od Mateja II. nové privilégium, ktorým povýšil Pezinok na slobodné kráľovské mestečko. Kráľ znížil ich vysoký dlh u veriteľov, ale ako kompenzáciu museli vrátiť kráľovskej korune Pezinský hrad s panstvom. Bez aspoň jednej poddanskej dediny sa nemohli stať slobodným kráľovským mestom a nemohli sa zúčastňovať zasadnutí uhorského snemu. V boji za svoju slobodu tak dosiahli len čiastočný úspech. Definitívne víťazstvo prišlo až 14. júna 1647, keď boli Pezinok a Svätý Jur výsadnou listinou Ferdinanda III. konečne pripočítané medzi slobodné kráľovské mestá.¹

Mesto Pezinok si pripomenulo túto významnú historickú udalosť Pezinskými mestskými slávnosťami, ktorých súčasťou bola menšia výstava archívnych dokumentov v Mestskom múzeu v Pezinku v historickej radnici, ktorá bola prístupná verejnosti 9. – 27. júna 2022. Do rámca mestských osláv bolo zasadené aj každoročné obľúbené pezinské podujatie Keramické trhy, ktoré sa konali v dňoch 10. – 12. júna 2022. Tie iste prilákali do múzea viacerých návštevníkov, medzi ktorými nechýbal ani kolektív zamestnancov modranského archívu. Archív v Modre na výstavu v mestskom múzeu zapožičal originály archívnych dokumentov a pečatidlo z fondu Magistrát mesta Pezinok, ktoré pripomínajú udalosti spojené s udelením plných mestských privilégií v roku 1647. Boli nimi dve spomenuté privilégiá, a to Mateja II. z 31. marca 1615 a Ferdinanda III. zo 14. júna 1647, ako aj veľké mestské pečatidlo z roku 1647 a zápisnica súdneho senátu z rokov 1647 – 1719 (*Liber criminalium rerum*), ktorú podľa farby jej knižnej väzby nazývame čierna kniha. Dokumenty a pečatidlo boli vystavené v samostatnej sklenej vitríne. Návštevníci výstavy si mohli prečítať kompletný slovenský preklad privilégia z roku 1647 vyhotovený pre potreby výstavy. Takzvaná čierna kniha je verejnosti známa z monografie Diany Duchoňovej a Michala Duchoňa *Zločin v meste. Kriminalita a každodennosť v ranonovovekom Pezinku* vydané v roku 2014, v ktorej autori rozobrali konkrétne kriminálne prípady vrátane súdnych procesov, ktoré sa riešili v kompetencii predstavených mesta a sú

Prvá strana zo zápisnice súdneho senátu so zápisom z 12. 7. 1647, teda necelý mesiac po vydaní privilégia.

Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

zapísané v zmienenom prameni. Vyvrcholením Pezinských mestských slávností 2022 bol bohatý kultúrny program, ktorý sa konal na Radničnom námestí v nedeľu 12. júna. Začal slávnostným sprievodom, po ktorom pokračovalo slávnostné prinesenie a odovzdanie kópie privilégia Ferdinanda III. do rúk súčasného primátora Igora Hianika, šermiarska zábava šľachty, delostrelecká šou prezentovaná paľbou z piatich diel, historické tanečné vystúpenie zamerané na renesančné dvorské tance z Talianska, výučba dobových tancov či módna prehliadka historických odevov. Počas módnej prehliadky manekýnky a manekýni predviedli oblečenie zo 17. storočia, napríklad šaty Alžbety Bátoriovej. Kto má rád históriu, si iste prišiel na svoje a ocenil snahu vedenia mesta nezabúdať na dôležité míľniky vlastných dejín, ako aj schopnosť priblížiť ich pútavou formou.

Mária Feješová

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

¹ LEHOTSKÁ, Darina. Pezinok za feudalizmu. Politické a správne dejiny. In DUBOVSKÝ, Ján – ŽUDEĽ, Juraj (eds.). *Dejiny Pezinka*. Bratislava: Obzor, 1982, s. 23-33.

DNI OTVORENÝCH DVERÍ V ŠALIANSKOM ARCHÍVE

Jedným z pravidelných podujatí, ktoré organizuje Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali, sú každoročné Dni otvorených dverí. Archív otvára brány kaštieľa pravidelne už od roku 2014 v rámci Medzinárodného týždňa archívov, ktorý organizuje Medzinárodná rada archívov (ICA) v dňoch 6. – 12. júna 2022. Počas týchto dní archivári po celom svete organizujú rôzne podujatia, aby tak spropagovali a priblížili svoju prácu širokej verejnosti.

Dni otvorených dverí v našom archíve – v kaštieli v Šali sa konali 9. a 10. júna 2022 od 8.00 do 15.30 hod. Tešia sa veľkej popularite obyvateľov regiónu, miestnych škôl, ale aj škôl z okolitých obcí, keďže už dlho pred samotným podujatím sa informujú, kedy sa Dni otvorených dverí budú konať. Aj keď počasie s nami veľmi nespocovalo, brána archívu sa nezatvorila a návštevníkom sme už od rána ponúkli bohatý program. V sprievode pracovníkov archívu si mohli prezrieť aktuálnu výstavu *Hospodárstvo v dejinách regiónu*, ktorá prezentuje archívne dokumenty k dejinám hospodárstva v okresoch Šaľa, Galanta a Dunajská Streda. Výstava predstavuje tradičné remeslá rozšírené na území Matúšovej zeme a Žitného ostrova, ďalej vývoj poľnohospodárstva v regióne od obdobia stredoveku až po zakladanie jednotných roľníckych družstiev, vývoj priemyslu od polovice 19. storočia až po koniec 20. storočia, dejiny cukrovníckeho priemyslu, ako aj prierez históriou najväčšieho podniku v regióne Duslo Šaľa. Pri príležitosti Dní otvorených dverí sme pre návštevní-

kov pripravili aj menšiu výstavu *Šaľa včera a dnes*, ktorá prostredníctvom dobových fotografií a pohľadníc približuje už zabudnutú históriu mesta, niektoré vybrané historické budovy, ale aj prírodné unikáty – artézské studne, ktoré sa nachádzajú na území Šale. Žiaci miestnych škôl sa potešili, že v rámci výstavy si mohli pozrieť fotografie budov niektorých najstarších škôl v meste v čase ich vzniku a porovnať ich s dnešnou podobou. V zrekonštruovaných priestoroch pivnice archívu si tiež mohli pozrieť stálu výstavu archeologických nálezov, ktoré boli nájdené počas rekonštrukcie budovy v rokoch 2007 – 2009.

Nielen deti, ale aj dospelí sa potešili možnosti skúsiť si písanie husím brkom a atramentom, čo ich prenieslo do minulých, už dávno zabudnutých čias a veru mnohí z nich si uvedomili, že písať s takýmito nástrojmi nie je až také jednoduché. Tiež si mohli vyskúšať pečatenie na diplomy, ktoré sme pre návštevníkov pripravili ako milú spomienku na návštevu nášho archívu. Kto už bol z toľkých zážitkov unavený, mohol si oddýchnuť na nádvorí kaštieľa pri skladaní puzzle. Mohol si zložiť buď obrázok budovy kaštieľa, alebo listinu kráľa Štefana, alebo dobovú mapu Európy. Deti, ale aj dospelí si tiež mohli vyskúšať skladanie archívnych škatúl, a tak si vytvoriť predstavu o tom, ako sa do archívu odovzdávajú archívne dokumenty a ako sa ukladajú do regálov. Pre každého návštevníka bola pripravená sladká odmena v podobe cukríkov, ktoré sa potešili nielen deti, ale aj dospelí.

O obľúbenosti podujatia u verejnosti svedčí skutočnosť, že sme museli k pôvodným dvom dňom jeho konania pridať ešte tretí deň, a to 2. júna, aby sme uspokojili veľký záujem školákov o exkurzie

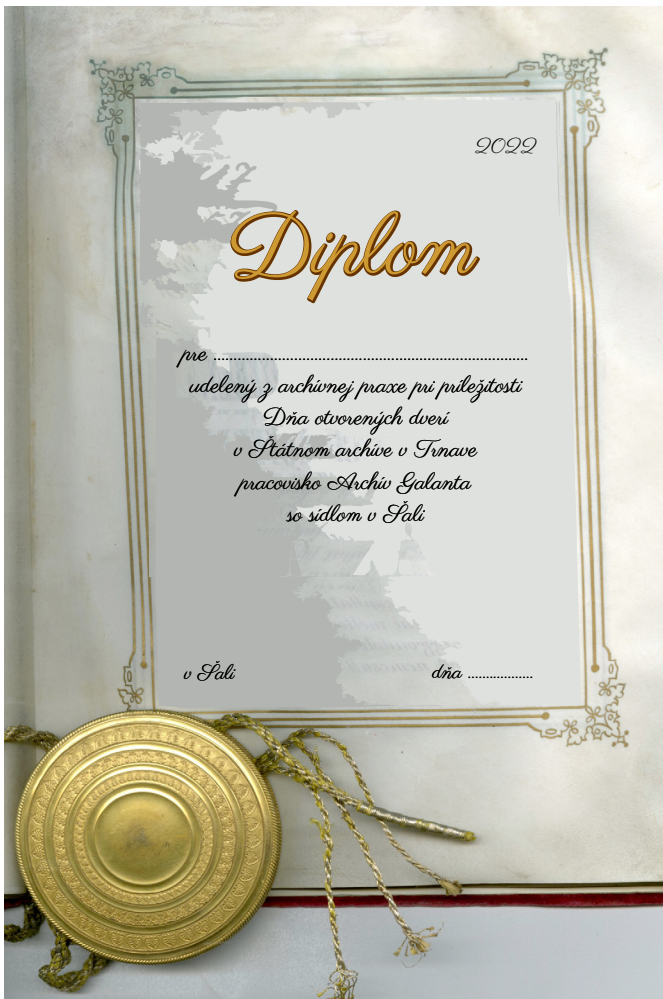
Detskí návštevníci podujatia.

Zdroj: Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

Diplomy, na ktoré si deti pridali pečate.

Zdroj: Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

Detail diplomu ako pamiatky na návštevu archívu.
Zdroj: Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

do archívu. Celkovo za tieto tri dni navštívilo náš archív cca 470 žiakov a jednotlivcov.

Dni otvorených dverí v Štátnom archíve v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali už síce skončili, ale v nás, pracovníkoch archívu, ale určite aj v návštevníkoch zostal pekný pocit z tejto vydarenej akcie. Dvere archívu neboli pre verejnosť otvorené len počas týchto troch dní, ale počas celého roka radi privítame každého, kto má záujem o históriu a koho zaujíma naša práca. Už sa tešíme, ako privítame návštevníkov na jeseň pri našom ďalšom pravidelnom podujatí, medzinárodnej konferencii a výstave, tentoraz na tému *Pomáhať, chrániť a zachraňovať*.

Júlia Benciová
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

ODBORNÁ KONFERENCIA BRATISLAVSKEJ ARCIDIECÉZY V RÁMCI PROJEKTU TWO TEMPLES, ONE HERITAGE

V piatok 10. 6. sa konala v Bratislave odborná konferencia, ktorú organizovala Bratislavská arcidiecéza. Konferencia sa konala na Teologickej fakulte UK v aule Benedikta XVI. Bola súčasťou projektu *Two temples, one heritage*, v rámci ktorého sa v Bratislave a v Mosonmagyaróvári rekonštruovali historické pamiatky. V Mosonmagyaróvári išlo o 4 pamiatky, a to o farský/veľký Kostol Panny Márie kráľovnej a sv. Gottharda, kaplnky sv. Anny, kaplnky a spoločenského domu sv. Rozálie a sochy Panny Márie v Akócs-Malme. V Bratislave sa v rámci projektu zreštaurovalo 14 epitafov nachádzajúcich sa v kryptách pod kaplnkou sv. Anny v Katedrále sv. Martina. Konferencia bola z veľkej časti zameraná na časť projektu v Bratislave, teda na epitafy, ktoré boli v rámci projektu zreštaurované. Na konferencii odzneli príspevky Ing. arch. Patrika Baxu „*Stratený epitaf rodiny Wolfganga Kögla. Pohnuté dejiny jednej sepulkrálnej pamiatky z bratislavského domu*“; Mgr. art. Pavla Ševčíka *Reštaurovanie epitafov a náhrobných kameňov v kryptách Katedrály sv. Martina*; Ing. arch. Gézu Szalaia *Obnovenie sakrálnych objektov v Magyaróvári v rámci projektu „TWO-ONE“*; J. E. Mons. prof. ThDr. Jozefa Haľka, PhD., *Epitafy v presbytériu Katedrály sv. Martina* (príspevok spojený s prehliadkou katedrály). Keďže ide o cezhraničný projekt, všetky príspevky boli pre hostí z Maďarska prekladané do maďarčiny.

Prvým príspevkom na konferencii bol príspevok Ing. arch. Patrika Baxu. Autor nám veľmi pútavým spôsobom predstavil osud jedného z epitafov z bra-

Patrik Baxa počas prednášky. Foto: Zsolt Foglszinger.

Prednáška Pavla Ševčíka. Foto: Zsolt Foglászinger.

tislavskej Katedrály sv. Martina, a to epitaf Wolfganga Kögla, z ktorého sa dnes v krypte nachádza len časť a zvyšok sa považoval za stratený. Systematickým bádáním a hľadaním sa mu nielen podarilo zistiť, ako pôvodne epitaf vyzeral, kde bol umiestnený a aké nápisy niesol, ale podarilo sa mu zmapovať aj jeho osud a nájsť aj časti, ktoré sa považovali za stratené. Na záver svojho príspevku vyslovil myšlienku, že by bolo dobré do budúca celý epitaf zrekonštruovať, znovu spojiť a vystaviť na vhodnom mieste v katedrále.

Po krátkej prestávke sa pokračovalo s príspevkom Mgr. art. Pavla Ševčíka. P. Ševčík prítomným priblížil spôsob odborného reštaurovania epitafov v krypte pod kaplnkou sv. Anny v Katedrále sv. Martina a ich správnej prezentácie, aby sa čo najmenej poškodzovali. Vo svojom príspevku aj pomocou fotiek predstavil postup zreštaurovania a jednotlivé techniky, ktoré použil. Prítomní sa mohli obozná-

Prednáška biskupa Jozefa Haľka v katedrále a prehliadka. Foto: Adriána Klincová.

Géza Szalai prednášal v maďarskom jazyku. Foto: Adriána Klincová.

miť s tým, akými technikami sa vysušuje navlhnutý kameň, ako sa odborne a najšetrnejšie odstraňujú invázne prvky na lepenie, s ktorými boli v minulosti neodborne spojené rozbité alebo prasknuté kusy epitafov. Takisto ukázal, ako epitafty správne a šetrne kotviť o stenu a ako ich v krypte správne uložiť na podstavce, aby zo spodku nenasávali vlhkosť. Potom nasledovala krátka, 15 minútová prestávka.

Ďalší príspevok od Ing. arch. Gézu Szalaa bol v maďarčine a bol prekladaný do slovenčiny. Autor veľmi stručne predstavil dejiny mesta Mosonmagyaróvár a následne stručne odprezentoval dejiny jednotlivých sakrálnych objektov, ktoré boli súčasťou projektu a predstavil, čo sa na daných objektoch zrekonštruovalo.

Po príspevku pána Szalaa pán biskup Mons. prof. ThDr. Jozef Haľko, PhD., porozprával v stručnosti o Katedrále sv. Martina, jeho dejiny, zaujímavosti, akými boli ochranná funkcia veže kostola, kde boli dokonca umiestnené aj delá. Vďaka tomu, že veža kostola tvorila súčasť hradieb, kostolník pri každom vstupe do sakristie opúšťal mesto. Účastníci katedrálu obišli zvonka a pritom im pán biskup predstavoval a ukazoval zaujímavosti, ktoré sa dajú vidieť v exteriéri katedrály ako barokovú kaplnku sv. Jána Alamužníka, vchod do krypty Pálffyovcov, epitafty umiestnené z vonkajšej strany. Rovnako vysvetlil, ako bola jazdecká socha sv. Martina, ktorá sa v súčasnosti nachádza vo vnútri katedrály, presunutá von mimo kostola.

Následne sa účastníci konferencie presunuli do krásne novozrekonštruovanej budovy Martinea, tiež známej ako Rudnayov dom, ktorý sa nachádza v tesnej blízkosti Katedrály sv. Martina z južnej strany na Rudnayovom námestí, kde ich čakal chutný obed. Po obede a prestávke sa účastníci presu-

nuli do katedrály na poslednú časť konferencie, pre viacerých možno najzaujímavejšiu. Bola ňou prednáška Mons. prof. ThDr. Jozefa Halčka, PhD., ohľadom epitafov v presbytériu katedrály. Vo svojom príspevku sa zamerával hlavne na epitafy Mikuláša Pállfyho a arcibiskupa Petra Pázmanya, ich umiestnenie, symboliku a dejiny ich vyhotovenia. V krátkosti predstavil aj život Mikuláša Pállfyho a Petra Pázmanya. Po prednáške pána biskupa sa účastníci konferencie presunuli do mestskej a kanonickej krypty, kde si mohli pozrieť reštaurované epitafy.

*Mgr. Zsolt Foglszinger
Archív Bratislavskej arcidiecézy*

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V SLOVENSKOM NÁRODNOM ARCHÍVE

Pri príležitosti Medzinárodného dňa archívov, ktorý sa od roku 1948 oslavuje 9. júna, štátne archívy na Slovensku otvorili svoje dvere dokorán širokej verejnosti, ktorá mohla nazrieť aj do priestorov, ktoré nie sú bežne prístupné. Po ročnej pauze, ktorá bola spôsobená pandemiou COVID – 19, svoje dvere počas dňa otvorených dverí (ďalej iba DOD), ktorý sa konal 10. – 11. júna, otvoril aj Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej iba SNA).

Prvý deň podujatia bol určený iba pre žiakov základných a stredných škôl, ktorých zamestnanci previedli útrokami budovy a porozprávali im o zaujímavej a dôležitej práci archivárov. Celá trasa prehliadky archívu mala niekoľko stanovišť a začínala ukážkou kníh a periodík z knižnice archívu. Medzi najcennejšie knihy, ktoré mohli návštevníci vidieť, patrili napr. *Notitia Hungariae novae historico-geographica* (Viedeň, 1735) od Mateja Bela, v ktorej sa nachádza krásna veduta dnešnej Bratislavy, *Regni Hungarici Historia. Post obitum gloriosissimi Mathiae Corvini regis XXXIV* (Viedeň, 1758) od Miklósa Istvánffyho a *Geographisch-Historisches und Produkten Lexikon von Ungarn* (Pressburg, 1786) od Johanna Mathiasa Korabinszkého. Zaujímavým pre návštevníkov bol aj *Koronázási Album* (Koronovačný album) z roku 1917, ktorý obsahuje aj fotografie z návštevy posledného uhorského kráľa Karola I. Habsburského s manželkou v Bratislave. Keďže tohto roku Bratislavská Živena oslávila 100 rokov, pri tejto príležitosti sa medzi ukážkou perio-

dík nachádzali aj 4 zväzky časopisu *Živena* z rokov 1916 – 1919. Zamestnanci knižnice návštevníkom porozprávali o rôznych typoch písma v knihách, o knižných väzbách a druhoch používaného papiera.

Návštevníci sa následne presunuli na ďalšie stanovište, kde ich čakala zaujímavá prednáška o reštaurátorskej práci a reštaurovaní dokumentov. Prednáška bola obohatená o ukážky zreštaurovaných dokumentov a medzi zaujímavejšie z nich patrila kópia najstaršej zachovanej listiny z územia Slovenska (Zoborská listina). Keďže reštaurátorská práca nie je iba o reštaurovaní dokumentov, na paneloch mohli návštevníci vidieť aj celý proces reštaurovania najstaršieho glóbusu na území Slovenska z roku 1603. Je to glóbus nočnej oblohy, ktorý vznikol na základe výpočtov svetoznámeho astronóma Tycha Brahe.

Na prácu reštaurátorov v SNA nadväzovalo hneď niekoľko ďalších stanovišť na prízemí budovy a hneď na prvom ich čakala prednáška o kyanotypii. Keďže návštevníci prvého dňa DOD mali čas strávený na stanovištiach obmedzený, nemohli si danú techniku aj prakticky vyskúšať. Táto možnosť sa naskytla až návštevníkom počas druhého dňa. Pre zaujímavosť, kyanotypia je 180-ročná fotografická technika, ktorá využíva svetloutlivosť soli železa na prenesenie obrazu. V roku 1842 ju vynášiel anglický vedec a astronóm Sir John Herschel a výsledkom sú modro-biele fotografie, ktoré sa vyznačujú trvácnosťou. Na základe historického receptu z tohto roku bol namiešaný svetloutlivý roztok, ktorý sa natrel na PH neutrálny papier, ktorý sa následne nechal usušiť v tme a tak vznikol svetloutlivý papier. Návštevníci mali na výber hneď niekoľko negatívov rôznych obrázkov vytlačených na fólii, ktoré priložili na svetloutlivý papier umiestnený

*Chemické laboratórium, v ktorom prebiehala prednáška o kyanotypii a negatívnom filme.
Foto: Roman Zelený.*

*Kyanotypy po exponovaní na slnku.
Foto: Roman Zelený.*

v ráme a na to priložili sklo. Pred budovou archívu nechali rámy s negatívmi 3 až 5 minút exponovať na slnku. Po prenesení obrazu na svetlocitlivý papier bolo potrebné ho ešte zastabilizovať vo vodnom kúpeli počas 10 až 15 minút. Následne po jeho vysušení si návštevníci ako suveníry odniesli vlastnoručne vyrobené modrofarebné fotografie. Prenášanie obrazu touto technikou je veľmi jednoduché a po zakúpení vhodného príslušenstva si to môžu záujemcovia vyskúšať aj v domácom prostredí.

*Prednáška o kyanotypii a negatívnom filme.
Foto: Roman Zelený.*

Na tom istom stanovišti mali reštaurátori prednášku o negatívnych filmoch, počas ktorej na základe rôznych ukážok vysvetlili návštevníkom dôležitosť identifikácie negatívov a ich správneho uskladnenia. Poznáme tri druhy materiálov, z ktorých je vyrobený negatívny film – nitrocelulóza, acetátcelulóza a polyester. Každý z materiálov po určitom čase degraduje, pričom štádium degradácie sa dá určiť na základe identifikačného papiera. Jednou z metód identifikácie materiálu, ktorá bola prezentovaná a najviac zaujala návštevníkov, bolo horenie, pri ktorej sa odstrihol kúsok filmu, zapálil sa a na základe plameňa sa vedelo určiť, z akého materiálu je vyrobený. Film z nitrocelulózy horí žltým plameňom, z acetátcelulózy nehorí a z polyesteru horí oranžovým plameňom s čiernym dymom. Až po zistení z akého materiálu je skúmaný negatívny film, bolo možné prideliť vhodné podmienky na jeho uloženie, aby sa spomalil proces degradácie.

Po tejto zaujímavej prednáške, ktorá návštevníkov naučila, ako sa starať o svoje negatívne filmy, prešli na ďalšie stanovište, kde bola pre nich pripravená prednáška o odstraňovaní škvŕn na dokumentoch aj s praktickou ukážkou. Reštaurátorka popri prednášaní čistila strany zatečeného atlasu, ktoré namočila v kúpeli z marseilského mydla pri teplote 30 až 40 °C a jemným štetcom očistila od škvŕn, prachu a špiny. Očistené dokumenty potom premyla v neutralizačnom roztoku. Pri väčších organických nečistotách je potrebné použiť rozpúšťadlá, predtým však treba urobiť skúšku stability atramentu, aby nedošlo k poškodeniu dokumentu.

Aby historické tlače prežili stáročia, je nutné ich chrániť dômyselne zhotovenou knižnou väzbou. Často dochádza k poškodeniu takejto väzby, buď je to spôsobené nevhodným uložením, pôsobením vlhkosti, plesňou alebo zlou manipuláciou pri pre-

Prednáška o odstraňovaní škvŕn na archívnych dokumentoch. Foto: Peter Pekár.

miestňovaní. Preto bola pre návštevníkov pri ďalšom stanovišti pripravená prednáška o knižnej väzbe, o poškodení a reštaurovaní takejto väzby, ako aj o spôsoboch šitia knižného bloku.

Stanovištia venované reštaurátorom a reštaurátorskej práci uzatváralo pracovisko digitalizátora. Keďže k základným úlohám archívu patrí sprístupňovanie archívnych dokumentov a súčasne ich ochrana, digitalizácia je prostriedkom umožňujúcim prístup verejnosti k týmto dokumentom formou digitálnych kópií. Zároveň sa touto formou chránia archívne dokumenty pred možným poškodením. Návštevníci mohli vidieť prácu digitalizátora od nafotenia archívneho dokumentu až po finálnu úpravu digitalizátu v počítači.

Výstava k 70. výročiu vzniku SNA vo výstavnej miestnosti uzatvárala trasu prehliadky na prízemí budovy. Návštevníci sa na nej dozvedeli mnoho zaujímavých informácií o vzniku archívu a činnosti jednotlivých oddelení, ako aj o samotnej budove, v ktorej archív teraz sídli. Na paneloch a vo vitrínach sa nachádzali ukážky archívnych dokumentov a rôznych 3D predmetov (obraz, pečatidlá, pozlátený kľúč atď.) uložených v archívnych fondoch a zbierkach SNA, ktoré prezentovali I. a II. oddelenie spracúvania archívnych dokumentov. Aby si návštevníci urobili predstavu o náplni práce týchto oddelení, vo vitríne sa nachádzala ukážka špinavého balíka dokumentov pred spracovaním archivárom a očistených a zinventarizovaných dokumentov uložených v doske a archívnej škatuli po samotnom spracovaní. Oddelenie služieb verejnosti svoju činnosť priblížilo cez ukážku registratúrnych plánov a poriadkov, ako aj cez výber kníh a rôznych periódik uložených v knižnici SNA. Ochrana, reštaurovanie, konzervovanie a digitalizácia archívnych dokumentov je pracovnou náplňou oddelenia ochrany archívnych dokumentov, ktoré svoju činnosť na výstave prezentovalo ukážkou nástrojov a prístrojov potrebných pri ich práci, ako aj cez ukážky poškodených a zreštaurovaných dokumentov. Od roku 2015 je súčasťou SNA aj špecializované pracovisko Banský archív v Banskej Štiavnici, ktoré svoju históriu, činnosť a ukážky archívnych dokumentov prezentovalo na posledných paneloch výstavy.

Trasa prehliadky pokračovala na prvom poschodí archívu, kde návštevníci uvideli archívnych depot, skúsili si pohyblivosť úložných regálov a dozvedeli sa mnoho informácií o spracovaní archívnych fondov, ako aj o optimálnych podmienkach ich uskladnenia. V rámci tohto depotu zamestnanci oddelenia spracovania archívnych dokumentov II. mali pripravenú výstavu o Krajinskom úrade v Bra-

Odborný výklad o reštaurovaní. Foto: Peter Pekár.

Prednáška o knihách aj s ukážkou kníh z knižnice SNA. Foto: Peter Pekár.

Výstava k 70. výročiu SNA. Foto: Peter Pekár.

tlave, ktorý v rokoch 1928 – 1939 zasahoval do všetkých oblastí života občanov a ktorého činnosť jednotlivých oddelení a skupín bola prezentovaná výberom archívnych dokumentov. Téma výstavy nebola náhodná, archívny fond Krajinský úrad v Bratislave je najväčším archívnym fondom ulože-

Výstava k 70. výročiu SNA. Foto: Lukáš Repjak.

ným v SNA, má veľkosť takmer 1,2 km, obsahuje viac ako 8 000 škatúľ a 600 kníh, existuje k nemu viac ako 30 archívnych pomôcok a po 60. rokoch sprístupňovania bol v roku 2022 konečne celý sprístupnený. Návštevníkov upútalo hneď niekoľko vystavených archívnych dokumentov, napr. technický náčrt normovaného suchého dreveného záchodu aj s popisom, fotografie krajinských prezidentov a pôdorys bytu krajinského prezidenta v budove na Gondovej ulici v Bratislave, technický náčrt kolonádového mostu v Piešťanoch, dokumenty týkajúce sa kúpaliska Lido a plánovaného kúpaliska na ostrove Sihot', ako aj mnoho ďalších.

Archívny depot oddelenia OSAD II a výstava Krajinský úrad v Bratislave. Foto: Peter Pekár.

Výstavou v depote trasa prehliadky pre návštevníkov ešte nekončila, po prvýkrát bola pre nich na prvom poschodí sprístupnená chodba v rámci obvodového prstenca s kancelárskymi miestami, po ktorej sa mohli prejsť a vo vitrínach po celom obvode obdivovať mnoho ďalších ukážok archívnych dokumentov z archívnych fondov a zbierok uložených v archíve.

Počas druhého dňa DOD sa nezabudlo ani na najmenších návštevníkov a bol pre nich pripravený bohatý program, ktorý zaujal i nejedného dospelého. V kancelárii minulosti si mohli vyskúšať úradovanie ako v dobách minulých, písanie husím brkom a na písacom stroji, telefonovanie starými telefónmi a pečiatkovanie starými úradnými pečiatkami. Okrem toho všetkého boli pre nich pripravené puzzle slovenských hradov a zámkov a rôzne maľovanky. Na pamiatku si mohli odnieť niektoré z pripravených časopisov pre deti, záložky do kníh z dielne reštaurátorov a prípadne mapu poštových spojov na Slovensku zo 40. rokov 20. storočia.

Na záver chcem poďakovať všetkým zamestnancom SNA, ktorí sa podieľali na príprave tohto podujatia, ale aj návštevníkom, ktorí si našli čas a poctili nás svojou návštevou. Verím, že pripravený program sa im páčil, dozvedeli sa mnoho zaujímavých informácií a že sa znovu uvidíme pri najbližšom DOD.

Mgr. Lukáš Repjak
Slovenský národný archív

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ VO VRANOVSKOM ARCHÍVE

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Vranov nad Topľou 14. júna 2022 pripravil vo svojich priestoroch Deň otvorených dverí, čím prerušil dvojročnú dobrovoľnú prestávku z dôvodu pandémie nového koronavírusu. Podujatie sa konalo pri príležitosti Medzinárodného dňa archívov. Súčasťou programu boli okrem predstavenia pracovných činností fungovania archívu aj prehliadka priestorov archívu a prezentácie dvoch samostatných výstav. Prvá výstava *Ján Ihnát ml. – „zabudnutý spisovateľ“* bola inštalovaná ešte v roku 2021, keď sme si pripomenuli 80 rokov od smrti tohto talentovaného spisovateľa. Jeho tvorba a život sa porovnávajú so životným a literárnym osudom Jiřího Wolкера v Čechách. Vzhľadom na vtedy pretrvávajúcu nepriaznivú pandemickú situáciu sme sa rozhodli, že osobnosť Jána Ihnáta ml., rodáka z Hanušoviec nad Topľou, si zaslúži sa pripomenúť širšej verejnosti aj v roku 2022, pretože o ňom vieme veľmi málo aj my v regióne. Prezentáciou druhej výstavy *100 rokov knižničnej činnosti v okrese Vranov nad Topľou* sme sa pripojili k oslavám 100 rokov činnosti verejnej

Žiaci návštevníci podujatia.

Foto: Miroslava Petříková.

knižnice a verejnosti sme chronologicky predstavili minulosť a súčasnosť knižničnej činnosti zaznamenanú v archívnych dokumentoch. K dispozícii boli okrem vystavených najzaujímavejších a najstarších archívnych dokumentov aj mechanické kancelárske písacie stroje z minulého storočia. Záujem vyskúšať si techniku písania klasicky na písacom stroji prejavili hlavne žiaci z vranovských základných škôl.

O písanie na písacom stroji bol záujem.

Foto: Miroslava Petříková.

Návštevníčka si prezerá štátnu matričnú knihu.

Foto: Miroslava Petříková.

Účastníci podujatia pri posuvných regáloch.
Foto: Miroslava Petříková.

O podujatie sa zaujímali i regionálni nadšenci histórie či zástupcovia mestskej samosprávy, obecných samospráv, pracovníci pobočky Daňového úradu vo Vranove nad Topľou. Podujatie pravidelne navštevujú tiež zamestnanci Hornozemplínskej knižnice vo Vranove nad Topľou. Tohtoročná účasť iba potvrdila, že usporiadanie dňa otvorených dverí je správnym rozhodnutím pracovníkov archívu. Veríme, že sa nezopakuje nepriaznivá epidemiologická situácia spreď dvoch rokov, ktorá by tak mohla prekaziť snahu organizovať toto už tradičné stretnutie s verejnosťou aj v roku 2023.

PhDr. Daniela Ihnátová
Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Vranov nad Topľou

DNI OTVORENÝCH DVERÍ V NOVOZÁMCKOM ARCHÍVE

Po neplánovanej dvojročnej odmlke sa 16. a 17. júna 2022 opäť otvorili brány Štátneho archívu v Nitre, pracovisko Archív Nové Zámky. Pracovníčky archívu si na Dni otvorených dverí (DOD) pre návštevníkov pripravili výstavu na tému *Dejiny školstva v regióne*. Tému sme vybrali zámerne, keďže Covid-19 skomplikoval život ľudí na Slovensku. Okrem iných to pocítili aj žiaci a pedagógovia. Preto sme im chceli pripomenúť, ako dobre im bolo v školských laviciach medzi kamarátmi.

V priestoroch bádateľne si mohli prečítať o histórii rozvoja školstva od 18. storočia až do roku 1945 v obciach okresu Nové Zámky. Sprievodný text dopĺňali originály archívnych dokumentov, zachycujúce časy minulé. Vystavené boli rôzne triedne výkazy, triedne fotky i tablá, maturitné oznámenia, projekt budovy gymnázia, školské pamätnice i školské časopisy. Zaujímavosťou bol najstarší triedny výkaz z roku 1854 z Komjatíc, „kancelária“ školského inšpektora, zápisnica zo zasadania Rady učiteľov v Nových Zámkach z roku 1861, kde sa riešili problémy žiactva a výučby. Treba podotknúť, že téma záškoláctva bola aktuálna rovnako v minulosti, ako aj dnes. Okrem spomenutého si návštevníci mohli zalistovať v starých fotoalbumoch škôl a v školských kronikách a zaspomínať pri plagátoch na oslavu 1. mája, vianočnú akadémiu alebo deň zápisu do základnej školy. Výstava mala veľký ohlas najmä u staršej gene-

Novozámocký archívársky kolektív počas DOD.
Zdroj: Štátny archív v Nitre,
pracovisko Archív Nové Zámky.

rácie, keď si nad archívnymi dokumentmi zaspomínali na dobrodružstvá zo svojich študentských čias. A to bol náš úmysel – vzbudiť pozitívne emócie u návštevníkov.

Záujem o túto akciu prejavili aj miestne médiá. Návštevníkom bolo umožnené nahliadnuť aj do stiesnených priestorov depotov. Najmä žiakov lákala možnosť vyskúšať si posúvanie regálov v skladoch a vytváranie uličiek. Pri tej príležitosti im archivárky ukázali matriky z ich obcí a priblížili prácu archivára. Na záver si každý návštevník mohol odniesť pamiatku z DOD vo forme pamätného listu. Naň si vypísali atramentovým brkom svoje meno a do rohu si napísali svoje pranie, ktoré im pracovníčka archívu zapečatila pečatným voskom a návštevník si naň vyhotovil pritlačenú pečať.

Možnosť pozrieť si priestory archívu využili školy v meste aj v širokom okolí, súčasní aj bývalí kolegovia archivári a záujemcovia o miestnu históriu. Každý návštevník ako sladkú bodku na záver dostal na cestu cukrík. Brány archívu prekročilo vyše 200 záujemcov a teda môžeme vyhlásiť Dni otvorených dverí 2022 za úspešné. Už teraz sa tešíme na ďalší ročník DOD.

Monika Mikleová
Štátny archív v Nitre
pracovisko Archív Nové Zámky

Pohľad na vystavené dokumenty. Zdroj: Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Nové Zámky.

Návštevníci DOD s pamätnými listami. Zdroj: Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Nové Zámky.

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V HUMENSKOM ARCHÍVE

Každoročne si 9. júna pripomínáme Medzinárodný deň archívov. V tento deň v roku 1948 organizácia UNESCO založila Medzinárodnú radu archívov – International Council on Archives. Pri tejto príležitosti archívy na celom Slovensku otvárajú svoje brány verejnosti, ktorá tak môže nazrieť na miesta, ktoré bežne nie sú prístupné, a dozvedieť sa viac o práci archivárov. Nebolo to inak ani tento rok, a preto si Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Humenné pripravil 16. júna 2022 na Deň otvorených dverí (DOD) zaujímavý program. Prvým bodom programu bola prezentácia výstavy s názvom *Plagáty – zrkadlo kultúrno-spoločenského diania v regióne*, pomocou ktorej mohli návštevníci trochu netradične nahliadnuť do minulosti prostredníctvom propagačných materiálov viažucich sa k tunajšiemu regiónu. Druhou časťou programu bola komentovaná prehliadka archívnych depotov, ktoré za bežných podmienok nie sú verejnosti prístupné. V závere sme našich návštevníkov zaviedli do bádateľne, kde si mohli prezrieť kroniky a tiež sa dozvedieť nemálo informácií o tvorbe rodokmeňa, možnostiach pátrania po svojich predkoch, a taktiež o samotnej genealógii. Záujem o DOD v našom archíve prejavili nielen nadšenci histórie, ale aj rodiny s deťmi, zástupcovia mestské-

Pohľad na výstavné vitríny. Zdroj: Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Humenné, foto: Bc. Petra Ufnárová.

ho zastupiteľstva a študenti odborov archívnictva a histórie. Sme veľmi radi, že počas jednotlivých návštev prebehli zaujímavé diskusie, z ktorých sme aj my načerpali množstvo poznatkov, a práve kvôli takýmto podnetom sme si istí, že v tradícii DOD treba jednoznačne pokračovať. Dúfame, že DOD v našom archíve naplnil očakávania návštevníkov a už teraz sa tešíme na najbližší ročník.

Tomáš Palik

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Humenné

Priestory archívu venované výstave. Zdroj: Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Humenné, foto: Bc. Petra Ufnárová.

Návštevníci si prezeraajú vystavené kroniky v bádateľni. Zdroj: Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Humenné, foto: Bc. Petra Ufnárová.

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V SPIŠSKOM ARCHÍVE V LEVOČI

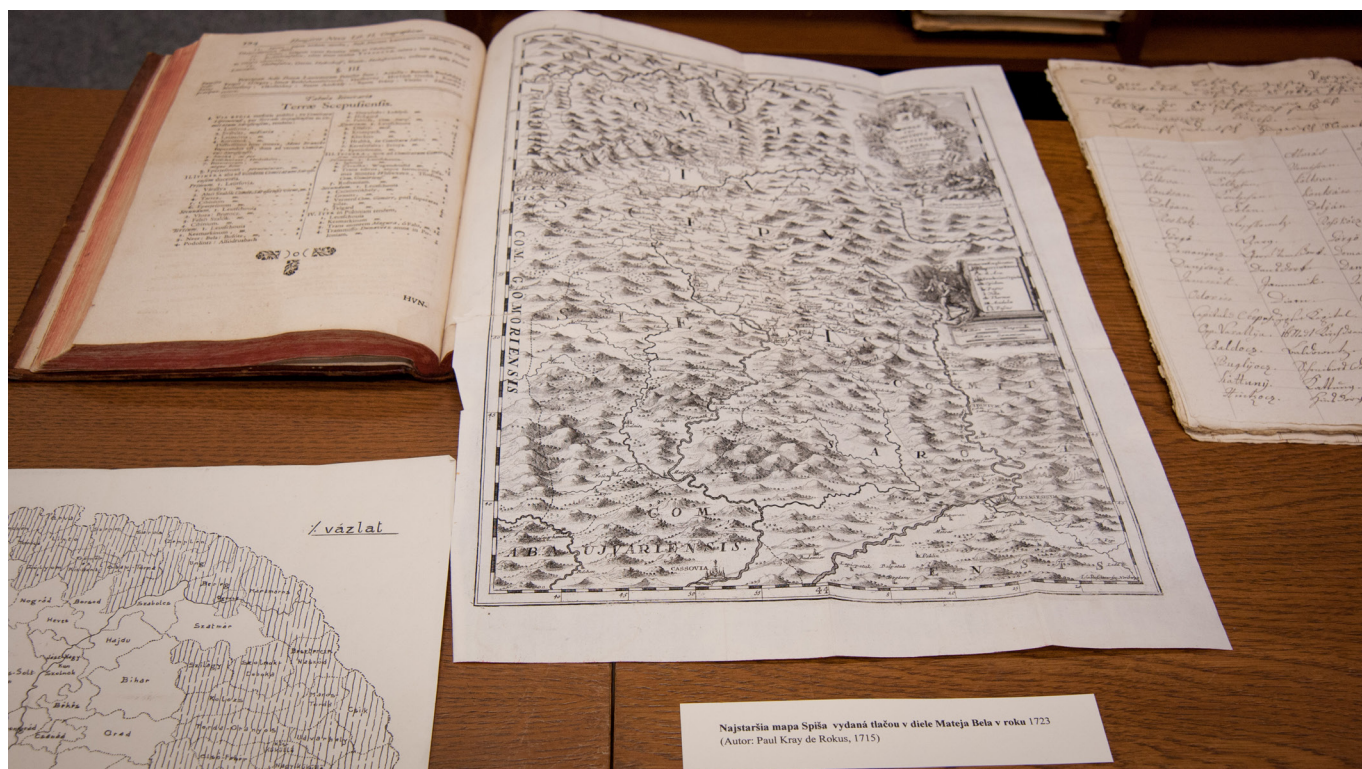
Po dvoch rokoch obmedzení pripravilo špecializované pracovisko Štátneho archívu v Prešove – Spišský archív v Levoči – dňa 16. júna 2022 Deň otvorených dverí. Spojili sme ho s komentovanou výstavou archívnych dokumentov *Spišská župa vo svetle času* so zreteľom na sté výročie ukončenia existencie a činnosti Spišskej župy (stolice). Napriek dlhoročnej spolupráci so základnými, strednými či vysokými školami, ktoré tento archív pravidelne navštevujú či už formou exkurzií, alebo prednášok v rámci hodín dejepisu, rozhodli sme sa tento rok nielen im a milovníkom histórie, ale i širokej verejnosti podať pritažlivou formou retrospektívny pohľad na funkciu a činnosť Spišskej župy.

Náš archív je pokračovateľom archívu Spišskej župy, ktorý patrí k najstarším a najzachovalejším archívom na Slovensku. Jeho počiatky siahajú do 16. storočia. Archívny fond Spišská župa je mimoriadne cenným a kľúčovým fondom, bohatým zdrojom informácií pre národné i regionálne dejiny, dejiny jednotlivých miest, obcí, dejiny školstva, kultúry, zdravotníctva, osvetu, demografický a etnický vývoj obyvateľstva. Množstvo hodnotných informácií poskytuje k stavovským povstaniam v 17. a začiatkom 18. storočia, k sedliackemu povstaniu na vý-

Pohľad na vystavené dokumenty, vľavo mapa Spišskej župy. Foto: Rastislav Sanitrik.

chode Slovenska v roku 1831, k postaveniu šľachty (armálesy, dokazovanie šľachtictva), dokumentuje život poddaných, obdobie konca Rakúsko-Uhorska po roku 1918 a pod. Takže bolo naozaj z čoho vybrať a ponúknuť prezentované archívne dokumenty v súlade s odborným výkladom zložitého administratívneho vývoja tejto ustanovizne. O to viac to bola zaujímavá téma, pretože pod právomoc Spišskej župy nepatrilo jej celé územie, ale iba pomerne malá časť, čo málokto z bežných ľudí vie. Existovalo tu niekoľko výsadných území, ktoré sa buď úplne, alebo čiastočne vymykali z právomoci župana a tvorili osobitné správne celky. Išlo o Stolicu

Najstaršia mapa Spiša vydaná tlačou v diele Mateja Bela v roku 1723 (Autor: Paul Kray de Rokus, 1715)

Pohľad na vystavené dokumenty, v strede najstaršia mapa Spiša vydaná tlačou v diele Mateja Bela v roku 1723. Foto: Rastislav Sanitrik.

Pohľad na vystavené kongregačné protokoly.
Foto: Rastislav Sanitrik.

Pohľad na vystavené privilegium Ferdinanda II.,
ktorým povoľuje Spišskej župe používať červený vosk.
Foto: Rastislav Sanitrik.

Pechatidlo podslúžneho Levočského okresu 2. pol. 19. storočia
(v pečatnom poli erb Spišskej župy)
Foto: Rastislav Sanitrik.

X spišských kopijníkov (lanceátov), Spoločenstvo spišských Sasov, z ktorého sa vytvoril Zväz XXIV spišských miest na čele s Levočou, ktorý sa potom rozdelil na Provinciu XII spišských miest (zálohovaných poľskému panovníkovi) a Provinciu XI spiš-

ských miest, neskôr, po vrátení zálohu, na Provinciu XVI spišských miest. Autonómne postavenie na Spiši mali istý čas aj banské mestá združené okolo Gelnice a slobodné kráľovské mestá Levoča a Kežmarok. Toto všetko umocňoval fakt, že od 16. storočia sa sídlom Spišskej župy stala Levoča (pôvodne ním bol Spišský hrad).

Všetky tieto fakty ochotne ozrejmili a zodpovedali na otázky ako organizovaným skupinám, tak i jednotlivcom, každému, kto o to prejavil záujem, archivárky Spišského archívu v Levoči, Slávka Sámelová a Michaela Kurinová, ktoré výstavu aj pripravili. Za to im patrí obrovské poďakovanie a slová uznania tých, ktorí do archívu na Deň otvorených dverí zavítali. A bolo ich skutočne hojne!

Alena Kredatusová
Spišský archív v Levoči

Návštevníci Dňa otvorených dverí v Spišskom archíve v Levoči. Foto: Rastislav Sanitrik.

KULTÚRNE DEDIČSTVO V OHROZENÍ

„Na katastrofy sa pripraviť nedá,
ale môžeme to skúsiť“.

István Kenyeres

Kultúrne dedičstvo je vždy nejakým spôsobom vystavené deštrukcii. Denne sme svedkami poškodenia či úplného zániku hnutelných i nehnuteľných pamiatok na celom svete. Prírodné živly, stavebná činnosť, krádeže a vandalizmus, zanedbaná údržba, nevšímavosť a ľahostajnosť, ale aj vojny a terorizmus či len obyčajný „zub času“ sa podpisujú na úbytkoch kultúrneho dedičstva. Od podpísania prvého a druhého Haagskeho dohovoru na ochranu kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu v roku 1954 a 1999 sa stále znova a znova potvrdzuje, že opatrení na ochranu pamiatkových hodnôt nikdy nie je dost. Veľká časť kultúrneho dedičstva je v digitálnej podobe, ktorá je v kybernetickom priestore tiež ohrozená. Novú, mimoriadne širokú škálu rizík pre kultúrne dedičstvo prinášajú klimatické zmeny, ktoré sa na lokálnej úrovni prejavujú veľmi rôznorodými účinkami.

O katastrofách, ktoré v posledných rokoch postihli archívne kultúrne dedičstvo, diskutovali účastníci medzinárodnej sekcie maďarskej putovnej archívnej konferencie 12. júla 2022 v Székesfehérvári. Na výzvu Dr. Istvána Kenyeresa, riaditeľa Archívu mesta Budapešť a predsedu Spoločnosti maďarských archivárov a archivárov, ktorého výrok je mottom tohto článku, reagovali zástupcovia archívnych spoločností z Maďarska, Rakúska, Nemecka, Poľska, Rumunska, Ukrajiny, Chorvátska a Slovenska. Hovorili o najväznejších udalostiach

v ich krajinách, počas ktorých bolo nutné zachraňovať postihnuté archívy. Archívne dedičstvo je kvôli materiálom, na ktorých sú vyhotovené dokumenty (pergamen, papier, celuloid, film, sklo a pod.), mimoriadne citlivé na zmeny vonkajšieho prostredia a je veľmi ľahké ich nenávratne zničiť.

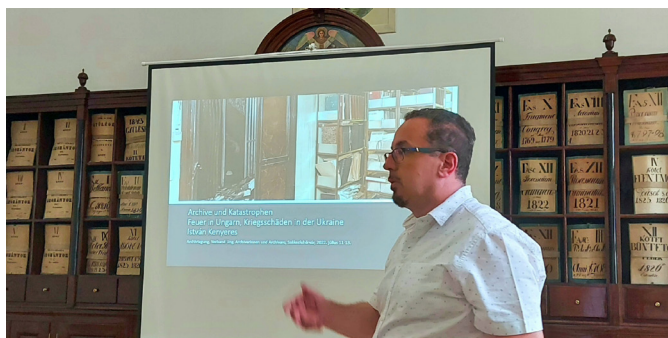
István Kenyeres prezentoval skúsenosti nadobudnuté počas záchranu Archívu podunajskej reformovanej cirkvi, nazývanom Rádayovský archív. V roku 2019 bolo ohňom a vodou poškodených 5 bm archívnych spisov, ktoré bolo nutné urýchlene vysušiť. Už po 48 hodinách totiž začínajú rásť plesne ohrozujúce nielen materiál, ale aj zdravie človeka. Bolo nutné použiť odvlhčovače a špeciálne sušičky papiera. Veľkú pomoc archivárom poskytli iné pamäťové inštitúcie, no v Maďarsku celkovo chýba dostatok zariadení na sušenie, zmrazovanie či dezinfekciu. Celý Rádayovský archív (850 bm archívnych dokumentov a 446,6 m historických kníh) bol z poškodenej budovy premiestnený do depotov budapeštianskeho mestského archívu.

Aj v takej vyspelej krajine, akou je Nemecko, došlo k viacerým katastrofám v inštitúciách kultúrneho dedičstva. Informoval o nich Ralf Jacob, M.A., zo Štátneho archívu v Halle, predseda Spolku nemeckých archivárov a archivárov. Spomenul povodeň v Drážďanoch v roku 2002, ktorá zničila obrazáreň Zwinger, požiar v Knižnici Anny Amálie vo Weimare v roku 2004, pád budovy kolínskeho mestského archívu v roku 2009 a silný privalový dážď, ktorý v roku 2021 zasiahol Mestský archív Stolberg.

Na rozdiel od krajín východnej Európy, ktorých skúsenosti sú veľmi podobné, má Nemecko vysoko rozvinuté preventívne aktivity na záchranu kultúrneho dedičstva pri rôznych prírodných udalostiach,

Účastníci maďarských archívnych dní v Székesfehérvári. Foto: Martina Orosová.

István Kenyeres, predseda Spoločnosti maďarských archivárov a archivárov. Foto: Martina Orosová.

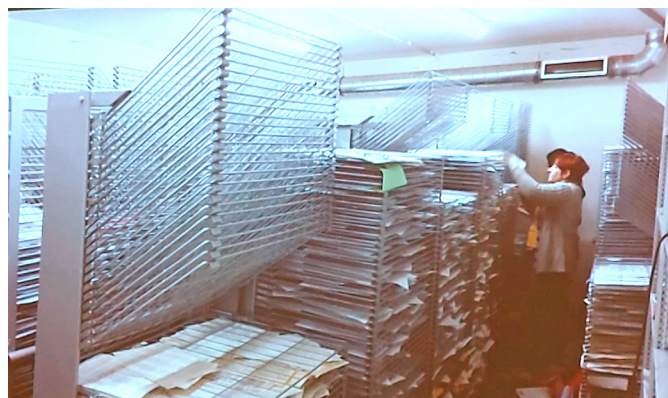
ale aj pri zlyhaní ľudského faktora. Pamäťové inštitúcie majú vypracované krízové plány, poznajú príslušné normy a smernice, existujú rôzne núdzové aliancie a vyškolené pohotovostné skupiny, ktoré úzko spolupracujú s orgánmi civilnej ochrany a požiarnej služby a majú dostatočné technické a technologické vybavenie na elimináciu škôd a obnovu kultúrnych hodnôt. Organizácie a zodpovední jednotlivci v rámci miest, spolkových krajín i celého štátu pritom úzko spolupracujú, neustále sa školia a vymieňajú si skúsenosti. Projekt KulturGutRetter, iniciovaný v rámci Sieť archeologického dedičstva (ArcHerNet – Archaeological Heritage Network), je zameraný na núdzový mechanizmus pre kultúrne dedičstvo v krízových situáciách. Má medzinárodný dosah a pôsobí na ochranu a zachovanie kultúrneho dedičstva vo všetkých fázach krízy na celom svete. Aktuálne sa zaoberá pomocou pre kultúrne dedičstvo na Ukrajine. Nemecké kultúrne inštitúcie spolu s komitétmi Modrého štítu vytvorili logistickú sieť, prostredníctvom ktorej posielajú na Ukrajinu materiál na ochranu múzeí, archívov a pamiatok (najmä ochranné obaly a škatule, ale aj notebooky a skenery). Názorný videofilm o práci tímu KulturGutRetter je prístupný na kanáli YouTube <https://www.youtube.com/channel/UCRViN2sBnCLR4Ef1TNLFSDw>.

Na Slovensku sme v posledných rokoch síce neboli svedkami takých rozsiahlych katastrof, no archívy sú ohrozené iným spôsobom. Archivárky a archivári už niekoľko rokov bijú na poplach, pretože stále sa nájdu archívne depoty, ktoré nespĺňajú podmienky bezchybnej fyzickej ochrany dokumentov. Signifikantným prípadom je bytčiansky štátny archív umiestnený v thurzovskom kaštieli, národnej kultúrnej pamiatke zo 16. storočia. Jeho obnova sa, našťastie, pomaly rozbieha. Radikálny prístup si vyžaduje nielen archív, ale aj samotný pamiatkový objekt. Dlhodobé pôsobiace nevhodné podmienky uloženia archívneho dedičstva, ktoré sú väčšinou očiam verejnosti skryté, majú v konečnom dôsled-

ku rovnako katastrofálne dôsledky ako jednorazová extrémna udalosť. Veľkú nádej vkladajú archivári v slovenských štátnych archívoch do dokumentov, ktoré nedávno schválila Národná rada SR – Stratégia ochrany archívnych dokumentov na roky 2022 – 2026 a Národná koncepcia rozvoja štátnych archívov s výhľadom do roku 2028.

Významnú zložku práce archivárov na celom svete tvorí digitalizácia archívneho dedičstva, ktorá napomáha jednak zachovaniu obsahu dokumentov, jednak ich jednoduchému a priamemu sprístupneniu verejnosti. Je zarážajúce, že na Slovensku sa digitalizácia archívnych dokumentov realizuje veľmi sporadicky vzhľadom na ich rozsah, kvalitu a hodnotu. Žiadna vláda za éry samostatnej Slovenskej republiky sa o túto problematiku nijako významnejšie nezaujímal. Naša krajina sa síce považuje za vyspelý moderný štát, ale pravdou je, že tu neexistuje jednotný archívny portál, ktorý by občanom sprístupňoval archívne kultúrne dedičstvo Slovenska, tak ako je to bežné vo svete. Absencia digitálnych objektov zo slovenských archívov, resp. absolútny nedostatok informácií o archívnych dokumentoch v internetovom priestore, nás posúva na najnižšie priečky celého kultúrneho sveta. Rovnako to platí aj o digitalizácii iných druhov kultúrneho dedičstva, ktoré čiastočne prezentuje Slovakiana. Priam naivne v tomto kontexte vyznievajú ponuky Slovenska na pomoc Ukrajine. V skutočnosti sme veľmi slabo pripravení poskytnúť reálnu podporu na záchranu ukrajinského kultúrneho dedičstva. Skutočná pomoc prichádza odinakiaľ.

Aktuálne informácie z Ukrajiny sprostredkovali Mychajlo Dmytrovič Mišjuk, riaditeľ Štátneho archívu Zakarpatskej oblasti v Užhorode (Державний архів Закарпатської області), a jeho zástupkyňa z archívneho pracoviska v Berehove Olena Yosypivna Kutashi. Z dôvodu masívnej invázie ruských vojsk na Ukrajinu je štúdiom v archívoch obmedze-

Sušenie dokumentov Rádayovského archívu zničeného vodou v roku 2019 v Maďarsku. Zdroj: István Kenyeres.

né, no archivári podľa možností naďalej chodia do práce a vybavujú žiadosti bádateľov elektronickou formou. Zastavené bolo len vybavovanie úradných i súkromných žiadostí z Ruska a Bieloruska. Súčasťou každodenného života archivárov sú aj aktivity na podporu ukrajinských ozbrojených síl, napr. tkanie maskovacích sietí či darovanie krvi pre zranených vojakov.

Štátna archívna služba Ukrajiny (Державна архівна служба України – Укрдержархів) od roku 2014 vydáva a po skúsenostiach z Luhanska, Donecka a Krymu stále aktualizuje metodické pokyny na záchranu archívneho materiálu (dostupné na: <https://archives.gov.ua/ua/робота-архівів-в-умовах-воєнного-стан/>). Bojové operácie, samozrejme, neušetrili ani archívy. Pri raketovom útoku v Černihive 25. februára 2022 boli zničené dokumenty o viac ako 13 000 prípadoch ľudí utláčaných za sovietskych čias. V archívoch v Borodianke, Višhorode, Ivanykive, Irpine boli zničené počítače, trezory, rozbité okná a dvere, budova štátneho archívu v Charkove bola ťažko poškodená strelami, rovnako aj v Odese, Mykolajive, Dnepropetrovsku, Záporoží. O archívoch na okupovanom území nemajú žiadne informácie.

To, čo sa zmenilo v práci ukrajinských archivárov, je masová digitalizácia archívneho dedičstva, ktorá sa uskutočňuje s pomocou darcov z celého sveta. Ukrajinci už majú s digitalizáciou niekoľkoročné skúsenosti. V roku 2017 bola ukrajinská nominácia *Dokumentárne dedičstvo súvisiace s haváriou v jadrovej elektrárni v Černobyle* zaradená do medzinárodného registra programu UNESCO *Pamäť sveta*. Zakarpatský štátny archív skenuje dokumenty Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie z rokov 1646 – 1949 a spisy mukačevského kláštora z rokov 1360 – 1949. Archivári pripravujú spisy na digitalizáciu, kontrolujú ich a čísľujú, vykonávajú dezinfekciu a dezinfekciu, podľa potreby ich opravujú a reštaurujú. V roku 2020 začali ukrajinskí archivári spolupracovať s americkou spoločnosťou FamilySearch International Corporation, ktorá po celom svete realizuje digitalizáciu dokumentov s genealogickými údajmi (dostupné na: <https://www.familysearch.org/en/>). Zdigitalizovala aj matriky v slovenských archívoch, ktoré sú prístupné na ich vyhľadávacom portáli. Na slovenských webových stránkach ich, pravdaže, nenájdeme, pretože takéto weby neexistujú. Podobne je to aj s inými zahraničnými projektmi, ktoré oceňujú naše kultúrne a historické bohatstvo oveľa viac ako my sami. Práve v týchto mesiacoch, v čase vojny, prichádza na Ukrajinu najmodernejšia digitalizačná technika, najmä z USA a Nemecka, aby Ukrajinci

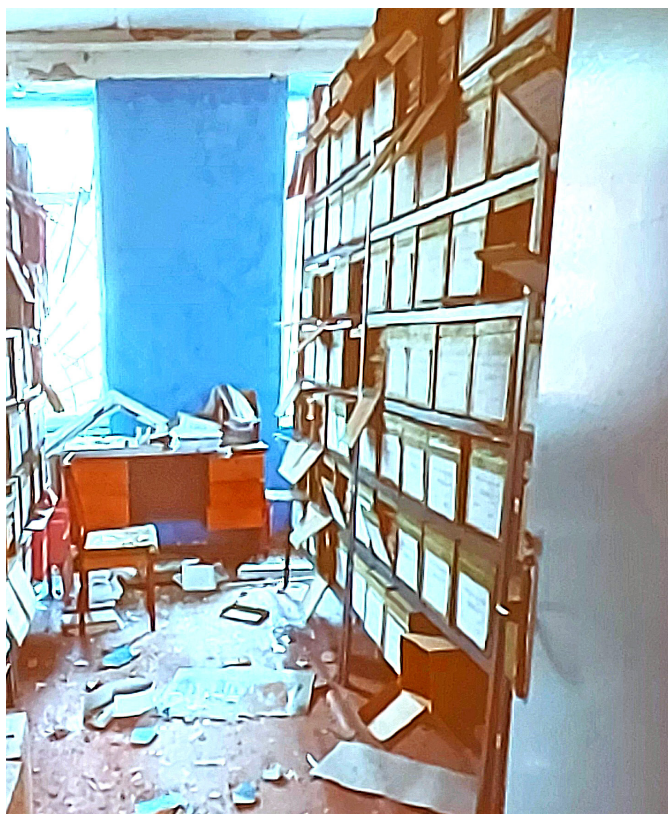
Ralf Jacob, predseda Spolku nemeckých archivárov a archivárov. Foto: Martina Orosová.

Požiar v knižnici Anny Amálie vo Weimare v roku 2004. Zdroj: Ralf Jacob.

mohli zachraňovať svoje kultúrne dedičstvo ohrozené vojnou. A robia to naozaj usilovne, o čom sa môžu ľudia na celom svete presvedčiť, pretože dáta sú hneď aj zverejňované na internete.

Ukrajinské archívy poskytujú aj voľný a bezplatný prístup k dokumentom o obetiach stalinského teroru v Sovietskom zväze, pričom nepožadujú potvrdenie o príbuzenskom vzťahu k obeti. Dokumenty sú zverejňované v rámci projektu Ukrajinský mučeník 20. storočia (Український мартиролог XX. ст.), ktorý intenzívne napreduje. Informačný a vyhľadávací internetový projekt je zverejnený na oficiálnom webovom portáli Štátnej archívnej služby Ukrajiny (dostupné na: <https://archives.gov.ua/en/>) a obsahuje stručné informácie o obetiach represii v 20. až 50. rokoch 20. storočia: fotoportrét alebo niekoľko fotografií (ak sú k dispozícii), meno obete a stručný popis povolania, dátumy narodenia a úmrtia, informácie o rehabilitácii, odkazy na archív (dostupné na: <https://archives.gov.ua/um.php>). Projekt súvisí s prijatím zákona o rehabilitácii obetí politickej represie na Ukrajine z roku 1991. Od roku 2004 je súčasťou veľkého medzinárodného projektu Medzinárodnej rady archívov a UNESCO

Zničený archív v zbombardovanej Borodianke v Kyjevskej oblasti. Zdroj: István Kenyeres.

na vytvorenie elektronickej encyklopédie *Porušenia ľudských práv : Medzinárodný adresár archívnych zdrojov* (The Global Resources Human Rights Archives and Documentation Program, dostupné na: <https://www.crl.edu/programs/hradp>). Online databáza v súčasnosti umožňuje priamy prístup k informáciám o 92 836 obetí politických represii na Ukrajine a každý deň pribúdajú ďalšie takmer zo všetkých štátnych archívov. Na rozdiel od Ukrajiny a pobaltských krajín je prístup k podobným dokumentom v Ruskej federácii obmedzený. Ruské archívy sú stále klasifikované ako tajné a dokonca odmietajú informovať výskumníkov o dátume ich odtajnenia. Podľa Anatolija Chromova, riaditeľa Štátnej archívnej služby Ukrajiny: „*Ruská federácia uznáva tajomstvá Sovietskeho zväzu ako štátne tajomstvá modernej krajiny*“, (dostupné na: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=99265>).

Rusko v utajovaní dokumentov z čias Sovietskeho zväzu zašlo ešte ďalej. Na základe zákona o „zahraničných agentoch“ Najvyšší súd Ruskej federácie 28. februára 2022 potvrdil likvidáciu Medzinárodného pamätníka a centra ľudských práv MEMORIAL – nekomerčnej organizácie, ktorá od roku 1989 študuje politické represie v ZSSR a v súčasnom Rusku, poskytuje otvorený prístup k zdrojom informácií v archívoch, knižniciach, múzeách a i., a podporuje morálnu a právnu rehabilitáciu

Raketami ostreľovaný štátny archív v Charkove. Zdroj: Anatolij Chromov / Facebook.

osôb vystavených politickým represiam (dostupné na: <https://www.memo.ru/ru-ru/>). Projekt síce v Rusku skončil, ale v iných postsovietskych krajinách pokračuje. Napríklad na Ukrajine sa aj v týchto dňoch realizuje pozoruhodný výskumný projekt Múzea hladomoru *Svedectvo o genocíde hladomoru v rokoch 1932 – 1933*, ktorého cieľom je na základe archívnych prameňov a výpovedí očitých svedkov vytvorenie interaktívnej mapy a databázy hromadných pohrebísk obetí hladomoru (dostupné na: <https://map.memorialholodomor.org.ua/>).

Počas vojny v internetovom veku sú ohrozené aj platformy na zdieľanie informácií. Súčasne so začiatkom invázie 24. februára 2022 bol spustený ruský kybernetický útok na stránky ukrajinskej štátnej správy. Webové stránky boli obnovené za štyri dni. „*Keď premýšľame o internete, myslíme si, že údaje tam budú vždy. Všetky tieto údaje však existujú na fyzických serveroch a môžu byť zničené rovnako ako budovy a pamiatky*“, povedal Quinn Dombrowski, odborník na akademické technológie na Stanfordskej univerzite (dostupné na: <https://blog.archive.org/2022/03/22/volunteers-rally-to-archive-ukrainian-web-sites/>).

Rovnako ako ochrana fyzickej podstaty kultúrneho dedičstva je preto naliehavá aj ochrana digitálneho obsahu, ktorý doteraz vytvorili ukrajinské kultúrne a vedecké inštitúcie. Na archivácii

digitálneho obsahu, ktorému hrozí zničenie alebo manipulácia, pracuje vyše 1 200 dobrovoľníkov z celého sveta, archivárov, knihovníkov, pracovníkov odborných inštitúcií, ale aj bežných občanov, ktorí využívajú kombináciu technológií na prehľadávanie a archiváciu stránok a ich obsahu. Ten sa ukladá na serveroch portálu INTERNET ARCHIVE, neziskovej knižnice, ktorá od roku 1996 poskytuje výskumníkom trvalý prístup k digitálnemu obsahu (dostupné na: <https://archive.org/>). INTERNET ARCHIVE prevádzkuje historickú webovú zbierku Wayback Machine s miliardami webových stránok, filmov, zvukových záznamov, softvérov a iných digitálnych dokumentov. Ako uviedol riaditeľ Wayback Machine Mark Graham, už roky archivujú asi 950 ruských a 350 ukrajinských spravodajských stránok. Pre historickú pamäť archivujú záznamy, ktoré boli neskôr vymazané alebo pozmenené. Aktuálna záchranná akcia sa deje v rámci projektu SUCHO – Saving Ukrainian Heritage Online (dostupné na: <http://www.sucho.org>). Na jeho webe je vytvorená Galéria, ktorá od začiatku marca 2022, keď sa začala tvoriť, ponúka už desiatitisíce digitálnych objektov ukrajinského kultúrneho dedičstva aj s odkazmi na originálny zdroj (dostupné na: <https://gallery.sucho.org/>). Zobrazovaním reprezentatívnej škály dôležitých kultúrnych bodov poskytujú svetovej verejnosti pohľad na históriu, intelektuálny život a kultúru Ukrajiny.

Účastníci maďarských archívnych dní sa zhodli, že iba pochopenie celej škály potenciálnych hrozieb umožňuje systematické prijímanie potrebných krokov. Podľa konkrétnych skúseností z mnohých krajín sveta dnes vieme, že podstatná je rýchlosť záchranného zásahu, efektívna koordinácia jednotlivých záchranných zložiek, existujúce preventívne opatrenia, určenie zodpovedných pracovníkov, ich školenie a nácvik reakcií v extrémnych situáciách, vypracovanie krízových a havarijných plánov pre všetky pamäťové inštitúcie, neustála motivácia verejnosti a vzbudzovanie záujmu o kultúrne dedičstvo, aby v čase núdze boli pripravení dobrovoľníci ochotní nezištne pomáhať, a, samozrejme, štát musí mať k dispozícii prostriedky na záchranu a obnovu kultúrnych hodnôt, bez aktívnej účasti štátu sa kultúrne dedičstvo veľmi ťažko zachraňuje. V posledných desaťročiach k ochrane kultúrnych statkov na celom svete významne prispieva medzinárodná nevládna organizácia Blue Shield International – Medzinárodný Modrý štít, ktorého slovenský komitét v decembri 2021 vznikol aj na Slovensku. Všetky záchranné akcie sú nesmierne náročné na financie, technické prostriedky, logistiku i ľudí. Ako povedal István Kenyeres „Na katastrofy sa pripraviť nedá, ale môžeme to skúsiť“.

Martina Orosová
predsedníčka Spoločnosti slovenských archivárov

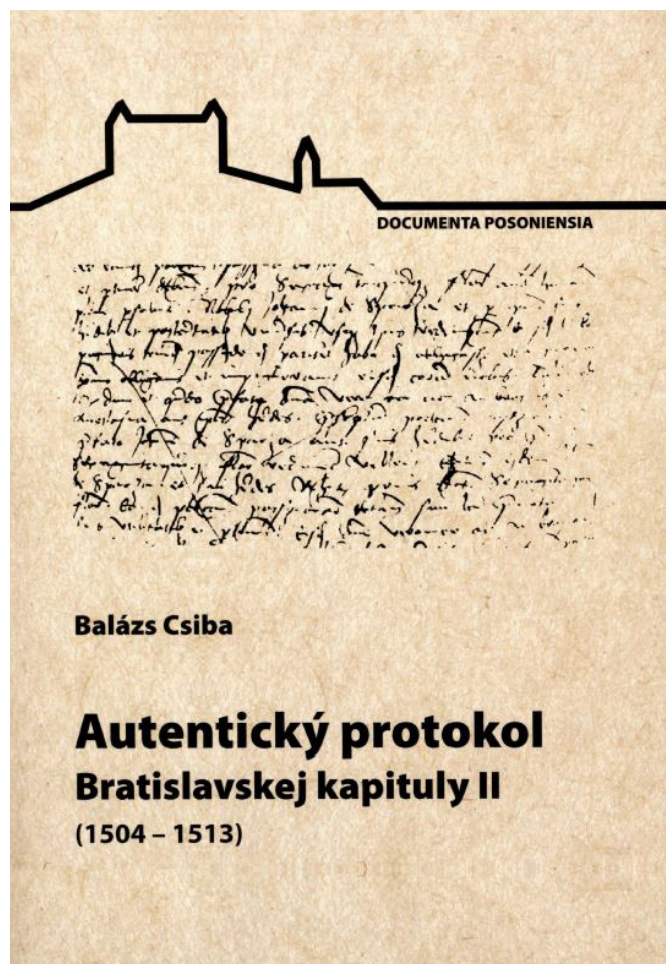
Vlad. Cholodnyj, Poster projektu SUCHO – Saving Ukrainian Cultural Heritage Online.
Zdroj: <https://gallery.sucho.org/items/show/1>.

DO VAŠEJ KNIŽNICE RECENZIE ANOTÁCIE

CSIBA, Balázs (ed). *Documenta Posoniensia IV. Autentický protokol Bratislavskej kapituly II (1504 – 1513)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2021, 541 s. ISBN 978-80-223-5219-2.

Po veľmi dobrej práci, ktorú editor predstavovanej edície odvedol pri zostavovaní diplomatára listín rodiny Kondé, vyšla publikácia prinášajúca listiny obsiahnuté v Autentickom protokole Bratislavskej kapituly II. Edícia má 4. miesto v edičnom rade *Documenta Posoniensia*. V Úvode editor opisuje osobné pohnútky k zostaveniu publikácie, charakterizuje okruhy majetkovoprávných záležitostí, ktorých sa 489 publikovaných listín protokolu týka, pričom 88% týchto listín sa nezachovalo do dnešných čias v inej forme. Editor zdôrazňuje dôležitosť edovaných prameňov pre genealógiu, historickú geografiu, cirkevné, hospodárske a urbánne dejiny. V neposlednom rade sú v nich obsiahnuté cenné zdroje pre jazykovedu. Okrem Bratislavskej stolice sa publikované listiny viažu k územiu Nitrianskej, Komárňanskej, Mošonskej, Rábskej, Vašskej, Zalianskej, Tekovskej, Trenčianskej stolice a iných. Zároveň autor v Úvode spomenul aj dve prílohy, ktoré sa k edícii rozhodol pripojiť. V prvej prílohe sú zápisy, ktoré notár nedokončil alebo preškrtol. V druhej prílohe sú zápisy písané inou rukou než Imrichom Pápocim, ktorý protokol vyhotovil. Tieto písárske ruky sa do protokolu dostali až v neskoršom období.

Po Úvode nasleduje Štruktúra protokolu a spôsob zapisovania záznamov. Editor v tejto časti opisuje fyzické zachovanie protokolu. Dva najstaršie zachované autentické protokoly Bratislavskej kapituly sú zviazané v jednom zväzku. Z prvého protokolu sa zachoval len zlomok a editor ho bude publikovať v samostatnej publikácii. Edovaný autentický protokol vznikol v čase pôsobenia Imricha Pápociho ako notára Bratislavskej kapituly, ktorý svoj úrad začal zastávať 27. mája 1504 a hneď v tento deň začal viesť publikovaný protokol. Posledný záznam vykonal 31. novembra 1513. V protokole zapisoval majetkovoprávne záležitosti, vynechal zastupova-

teľské listiny, relačné listiny a tranzumpty. V protokole sa vyskytuje narušenie chronologického poradia zapísaných listín. Stalo sa tak buď úpravou pôvodného záznamu, nesprávnym opätovným zviazaním protokolu, alebo dodatočným doplnením záznamu. Protokolárne záznamy sú konceptami listín, ktoré vyhotovil Imrich Pápoci. Nachádzame jednu listinu, ktorá bola písaná inou rukou a taktiež sa nachádzajú listiny vystavené Bratislavskou kapitulou, ktoré nie sú zaznamenané v protokole. Dôvod tejto skutočnosti sa zatiaľ nepodarilo zistiť. Záznamy sa začínajú názvami, ktoré možno považovať za označenie ich predmetu. Notár pri koncipovaní zápisov vynechával niektoré formuly ako intituláciu, všeobecnú adresu, promulgáciu, väčšina listín sa začína rovno naráciou.

Ďalšou časťou edície sú Edičné pravidlá, kde autor zhrňuje zásady použité pri publikovaní prameňov v predloženej edícii. Odvoláva sa na pravidlá stanovené v edičnom rade *Documenta Posoniensia*, od ktorých sa však vzhľadom na povahu publikovaného prameňa musel v istých smeroch odkloniť. Editor sa musel vysporiadať so zle čitateľným textom, častými korekciami, preškrtnutými záznamami či narušeným chronologickým poradím zápisov. Editor sa rozhodol publikovať listiny chronologicky

bez ohľadu na ich poradie v protokole. Texty listín sú publikované na základe protokolárnych záznamov, ak sa však zachoval originál listiny, edícia vychádza z tohto originálu, pričom editor upozorňuje na odchýlky medzi konceptom a originálom. Úvodnú časť diela uzatvárajú Použité skratky, za ktorými nasleduje samotná Edícia.

Za Edíciou sú umiestnené dve už zmienené prílohy a precízne vypracované indexy – menný, miestny a vecný zoznam. Editor zaradil pred samotné zoznamy vysvetľujúci text, ktorým osvetľuje zásady tvorby indexov. Súčasťou vysvetľujúceho textu je aj krátky zoznam skratiek použitý v indexoch, latinsko-slovensko-maďarský Konkordačný zoznam názvov stolíc a Konkordancný zoznam názvov štátov. Edíciu uzatvára Obrázková príloha, v ktorej editor názorne ukazuje skladbu protokolárneho záznamu, spôsob korigovania a škrtenia textov v protokole a dodatočné doplnenie textu na kuse papiera.

Kritické poznámky k niektorým edičným pravidlám, ktoré som vyjadroval už pri recenzovaní Diplomátára šľachtického rodu Kondé (Fórum archivárov 2/2021, s. 49-50) neboli zohľadnené ani v tomto diele edičného radu. Predpokladám, že je to tak pre nedostatok časového odstupe od publikovania recenzie a zhotovenia ďalšieho diela. Preto sa touto témou nebudem zaoberať, no som presvedčený, že by ich bolo treba zohľadniť pri zostavovaní ďalších častí edičného radu.

Za diskusiu by možno stál samotný pohľad na prameň ako taký. Podľa názvu edície by mal byť predmetom výskumu a edičnej činnosti autentický protokol – teda prameň v jeho komplexnosti tak, ako ho poznáme v dnešných časoch, s jeho vnútornými aj vonkajšími znakmi. Pri hlbšom štúdiu edície však vidno, že jej predmetom nie je protokol ako taký, ale jednotlivé, v ňom zachované zápisy. Hoci sa editor venuje opisu protokolu ako celku, hlavne okolnostiam jeho vzniku a podrobnej analýze záznamov, mnohé základné údaje o prameni chýbajú. Neuvádza sa písacia látka, rozmery, počet fólií, spôsob zviazania, prípadná prítomnosť alebo absencia značiek pre viazanie. To, že predmetom edície sú jednotlivé zápisy a nie prameň ako celok, dokladá chronologické preusporiadanie poradia zápisov v edícii oproti umiestneniu v protokole. Editor si to uvedomuje a v úvodnej časti edície upozorňuje čitateľa, že presunutie poradia zápisu si môže všimnúť pri uvádzaní strán, na ktorých sa zápis v rámci protokolu nachádza. Uvádzaný počet strán však opäť nič nehovorí o rozsahu prameňa, pretože prázdne strany neboli stránkované. O tejto diskrepancii metodologických pohľadov na prameň

sa v úvodných častiach edície nenachádza žiadna zmienka.

Editor si dal záležať na tom, aby vyhľadal všetky dostupné formy zachovania listín, ktorých protokolárne zápisy sú v edovanom protokole. Na ich existenciu a umiestnenie upozorňuje v kritickom diplomatickom aparáte a prihliada na ne pri vyhotovovaní prepisov. Ak sa zachoval originál listiny, editor publikuje text podľa tohto originálu. A tu sa znova dostávame k diskutabilnej metodológii. Ak ide prioritne o edíciu jednotlivých záznamov, ktoré v prípade existencie iných prameňov možno rekonštruovať až do podoby kompletnej listiny, pričom sa v prípade zachovania originálu vychádza primárne z neho, treba tomu prispôbiť aj kritický diplomatický aparát. V tomto prípade v ňom editor neuvádza rozmery zachovaného originálu, výskyt dorzálnych poznámok a v prepise nie je naznačený koniec prvých troch riadkov dvomi zvislými čiarami. Premysliac túto skutočnosť do dôsledkov sa ukazuje, že prístup k protokolu ako k prameňu a prístup k jednotlivým záznamom v protokole ako k viacerým prameňom podmieňuje aj formu kritického diplomatického aparátu.

Pri ďalších edičných počinoch by bolo vhodné premyslieť metódu prístupu k prameňu alebo reformulovať názov edície, napríklad Listiny z Autentického protokolu Bratislavskej kapituly a podľa toho stanoviť formu kritického diplomatického aparátu tak, aby reálne odzrkadľovala prácu editora a bola jednotná v celej edícii.

Predstavovaná edícia je skutočne kvalitne pripravené dielo. Editor sa musel vysporiadať s ťažko čitateľným textom, a tak vykonal kus priam otrockej práce, aby iní výskumníci mali jednoduchší prístup k informáciám obsiahnutým v edovanom prameni. S radosťou sa môže konštatovať, že naša historiografia rozšírila počet svojich kvalitných pramenných edícií.

Jozef Meliš

Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s.

ORŠULOVÁ, Jana. Heraldické pamiatky na Palugyayovcov. Bratislava – Liptovský Mikuláš – Pezínok – Nitra – Trnava – Ružomberok. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2021. Museion, 4. zväzok. ISBN 978-80-8060-503-2.

Slovenské národné múzeum vydalo v edícii Museion publikáciu z pera Jany Oršulovej s názvom *Heraldické pamiatky na Palugyayovcov*. Ide o zhrnutie niekoľkoročného výskumu, v ktorom autorka dokumentuje heraldické pamiatky jedného z najvýznamnejších bratislavských rodov 19. a začiatku 20. storočia. Kráča po stopách rozvetveného rodu aj do ďalších slovenských miest. Všíma si jeho heraldické pamiatky zachované nielen na sakrálnych a svetských budovách, ale aj zbierkových predmetoch uložených vo viacerých pamäťových inštitúciách. Tieto objekty sú odrazom súkromného, podnikateľského a spoločenského života členov rodu.

V prvej kapitole J. Oršulová predstavuje príslušníkov rodu od zakladateľa Ladislava z druhej polovice 13. storočia cez Martina, ktorý v roku 1476 získal armáles, až po predstaviteľov evanjelickej a katolíckej línie. Práve z katolíckej vetvy pochádzali členovia, ktorí sa v priebehu 18. a 19. storočia zaradili medzi majetné šľachtické rody žijúce v Bratislavskej stolici. Autorka v tejto kapitole popisuje varianty rodinného erbu a osobitne sa pristavuje pri palugyayovských erboch na kresbách Ľudovíta Matiašovského a v zbierkach Liptovského múzea v Ružomberku. S opisom konkrétnych heraldických pamiatok na objektoch autorka v druhej kapitole súčasne vysvetľuje genealogické reálie rodu. Začína v Kostole sv. Jána Apoštola v Palúdzke, pokračuje Kaplnkou sv. Jána Nepomuckého a kaštieľmi v Palúdzke a končí pri Kostole sv. Ladislava v Bodiciach. Obe lokality sú dnes miestne časti Liptovského Mikuláša.

Ústrednou postavou publikácie je Jakub Palugyay. Jeho príbeh a príbeh jeho potomkov v Bratislave autorka rozpráva v tretej kapitole, pričom podobne ako pri ostatných kapitolách ju dopĺňa bohatá obrazová príloha. Svoje zistenia J. Oršulová ozrejmjuje v kontexte už publikovanej literatúry či dobovej tlače. Tá chválami na Jakuba Palugyaya nešetřila a okrem iného aj detailne sprostredkovala priebeh jeho pohrebu. Jakub Palugyay sa vydal na podnikateľskú dráhu, stal sa z neho krčmár, hotelier a uznávaný veľkopodnikateľ s vínom. V jeho šľapajach kráčali aj synovia Jozef, František a Karol. Rodina zanechala viacero heraldických pamiatok na sakrálnych a svetských budovách. Tejto téme

Heraldické pamiatky na Palugyayovcov

Bratislava – Liptovský Mikuláš – Pezínok – Nitra – Trnava – Ružomberok

Jana Oršulová

sa venuje štvrtá kapitola. Najrozsiahlejšia piata kapitola opisuje vybrané zbierkové predmety, spojené s Palugyayovcami, ktoré sú uložené v múzeách a galériách. Jednotlivé predmety autorka rozdelila do štyroch skupín: na tie, ktoré súvisia s Jakubom (A), Františkom (B), Jozefom (C) a rodinnou firmou (D). Každý predmet je označený číslicou (1 – 52) a opísaný priamo pod obrázkom. Nechýba pomenovanie predmetu, názov inštitúcie, ktorá ho uchováva, evidenčné alebo inventárne číslo a datovanie.

Šiesta kapitola publikácie predstavuje členov peziňskej vetvy rodu Palugyay, na ktorých sa viažu heraldické pamiatky, najmä v súvislosti s dekoráciou vínnych sudov. Zaujímavú heraldickú pamiatku nesie bočný oltár farského Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Pezinku, kde je do zdobenej kartúše vložený aliančný erb mecénov z rodu Palugyay a Nedeczky. Dosiaľ sa ho však nepodarilo presne identifikovať. Posledná kapitola prináša záverečné zhrnutie.

Publikácia *Heraldické pamiatky na Palugyayovcov* prostredníctvom pestrej obrazovej prílohy, ktorú vyhotovila sama autorka, v prípade zbierkových predmetov zamestnanci jednotlivých inštitúcií, a dôsledným heraldickým opisom zachytáva rodový erb v rôznych podobách. Približuje tiež genealogické reálie jednotlivých vetiev rodiny. Monografia zobrazujúca významný šľachtický rod, ktorý za

sebou zanechal výraznú stopu, tak prináša cenné poznatky využiteľné pri ďalších heraldických štúdiách, výskume rodu či jednotlivých lokalít. Na grafickej úprave sa podieľal Matúš Lányi, preklad do nemeckého a anglického jazyka zabezpečil Porter, s. r. o., Cronica, s. r. o. Text recenzovali Daniel Hupko a Elena Mannová. O jazykovú korektúru sa postarala Jana Oršulová a Mária Riháková. Vedúcim redakcie bol Branislav Panis.

Adriána Klincová

Archív Slovenského národného múzea

HRIVŇÁK, Štefan – KERESTEŠ, Peter (eds.).
Zborník Spoločnosti slovenských archivárov
2019 – 2020. Bratislava: Spoločnosť
slovenských archivárov, 2022, 340 s.
ISBN 978-80-971356-8-3.

Predstavovaný zborník prináša príspevky z troch rôznych vedeckých podujatí. Prvým podujatím sú XXIII. archívne dni v Slovenskej republike na tému *Od elenchu po e-archív*. Archívne a registratúrne pomôcky včera, dnes a zajtra, druhým podujatím je seminár z cyklu *Osobnosti slovenského archívnictva V. Archivár a múzejník PhDr. Otmar Gergelyi (1919 – 1995)* a tretím webinár z cyklu *Osobnosti slovenského archívnictva VI. Storočnica PhDr. Zory Viestovej (1920 – 2002)*. Podľa týchto vedeckých podujatí je zborník aj rozdelený na tri časti. Na začiatku je Slovo na úvod (s. 7-9) od zostavovateľov zborníka. Zhrnuli v ňom svoje očakávania smerom k uplatneniu sa tohto diela medzi vedeckou verejnosťou a stručne predstavili príspevky všetkých troch častí zborníka. Na konci úvodu poďakovali kolegom, ktorí sa podieľali nielen na zostavovaní zborníka, ale aj na organizovaní podujatia o Otmarovi Gergelyim. Pre čitateľa je uľahčená orientácia v zborníku okrem Obsahu aj prostredníctvom grafického znázornenia jednej až troch zvislých čiar v hlavičke nepárnej strany. Značka informuje, či sa čitateľ nachádza v prvej, druhej alebo tretej časti zborníka.

Prvá časť zborníka príspevkov z XXIII. archívnych dní v Slovenskej republike 29. – 31. 5. 2019 v Nitre je otvorená Príhovorom z pera predsedníčky Spoločnosti slovenských archivárov Martiny Orosovej. Zhrnula v ňom súčasný stav metodológie tvorby archívnych pomôcok a technické možnosti ich tvorby dostupné na Slovensku. Kriticky opísala

nedostatky a problémy, ktorým je slovenské archívnictvo vystavené. Zdôraznila, že rýchly vývoj elektronických záznamov nie je dostatočne reflektovaný archivármi a archívmi. Prvý vedecký príspevok tejto časti zborníka je z pera Jána Kúkela a nesie názov *Najstaršie archívne pomôcky ako prameň k dejinám Archívu mesta Bratislavy* (s. 17-28). Autor najprv stručne zhrnul dejiny archívu a predstavil svoj predmet výskumu. Ide o štyri najstaršie archívne pomôcky, ktoré zachytávajú stav do konca 18. storočia, prípadne do prvej polovice 19. storočia. Najstaršou zachovanou pomôckou je torzo elenchu zo 16. storočia, ktorý autor do výberu nezaradil práve pre neúplnosť zachovania pomôcky. Najstaršou úplne zachovanou pomôckou využitou autorom pre zostavenie príspevku je elench zo 17. storočia, druhou a treťou pomôckou sú registre listín pochádzajúce z 18. storočia, štvrtou pomôckou je Prehľadný súpis dokumentov archívu taktiež z 18. storočia. Autor skúmal tieto pomôcky predovšetkým z pohľadu na ich prínos k bádaniu dejín archívu a zameril sa na obsahovú stránku dokumentov. Súčasťou príspevku je príloha, v ktorej autor prináša vnútornú štruktúru opisovaných pomôcok. Jakub Roháč sa v príspevku *Dielo a odkaz trnavského archivára Mateja Urséniho (1781 – 1849)* publikovaného na s. 29-40 zameril

na archivársku činnosť a život hlavného protagonistu zmieneného v názve štúdie. Urséni počas svojho pôsobenia v trnavskom mestskom archíve od roku 1810 vyhotovil niekoľko elenchov a usporiadal viaceré fondových oddelení. Nevedno, odkiaľ Urséni pochádzal. Do Trnavy sa priženil a od roku 1813 sa stal trnavským mešťanom. Zomrel v zlej ekonomickej situácii v roku 1849. Tretí príspevok na stranách 41-65 s názvom *Pokus o unifikáciu usporiadania súdnych písomností v stoličných archívoch v rokoch 1785 – 1790 (Litovská, Oravská, Trenčianska a Turčianska stolica)* je z pera Miroslava Martinického. Autor prináša informácie o procese zjednotenia evidencie stoličných archívov v období jozefinizmu s cieľom vytvoriť informačné systémy efektívnejšie slúžiace potrebám štátu a novovytvorenej organizácii súdnictva v Uhorsku. V zornom uhle autora sú hlavne Oravská a Turčianska stolica, ktoré mali byť zlúčené s Liptovskou a Zvolenskou stolicou. Usporiadanie archívu a k nim vyhotovené elenchy mali byť podkladom pre delimitáciu archívov do nových sídiel spojených žúp. Autor analyzuje prácu pri vyhotovovaní elenchov, hodnotí zhodnosť vyhotovených elenchov s predpísanou formou, všima si zvláštnosti a analyzuje počet jednotlivín podľa roku vydania. Záverom autor publikuje dve dôležité normy ustanovujúce proces unifikácie usporiadania stoličných archívov: Norma Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady č. 10609 z roku 1785 a Norma Sedmopanskej súdnej tabule č. 3152 z roku 1786. Príspevok od Daniely Tvrdoňovej s názvom *Súboj s obrom. Špecifická sprístupňovania fondu Krajský úrad v Bratislave a jeho archívne pomôcky* (s. 66-95) prináša informácie o dejinách Krajského úradu v Bratislave, analýzu archívnych dokumentov z jeho činnosti a opis niekoľkoročných prác na sprístupňovaní tohto fondu, čo bolo spojené aj s viacerými návrhmi na vnútorné usporiadanie a štruktúru fondu. Autorka predstavuje zložitost fondu na príklade štruktúrovania jeho administratívnych oddelení. Štefan Hrivňák je autorom príspevku *Tvorba archívnej metodiky v období socializmu (1948 – 1989)*, ktorý je publikovaný na stranách 96-106. Autor predstavil hlavné vývojové tendencie tvorby metodiky pre spracovanie archívnych fondov v sledovanom období. Odborná výchova archivárov sa uskutočňovala prostredníctvom odborných školení, ktoré organizovali krajskí archivári – napríklad archivári Bratislavského kraja v roku 1952. Prvá systematická činnosť smerujúca k tvorbe archívnej metodiky prichádza po zriadení jednotnej organizácie archívov v roku 1954. Autor si všima dôležité medzníky v tvorbe archívnej metodiky, osobnosti s ňou spojené, rôzne príručky

a hodnotí ich dostatočnosť pre potreby vtedajších archivárov. Dôležitým počínom pre tvorbu metodiky bolo zriadenie Slovenskej skartačnej komisie, Slovenskej vedeckej archívnej rady či regionálneho orgánu Archívneho poradného zboru pri Archívnom oddelení Krajskej správy Ministerstva vnútra ČSR v Bratislave. František Chudják v príspevku *Vytváranie archívnych pomôcok v archíve Národnej banky Slovenska. História a súčasnosť* (s. 107-120) prináša stručný prierez spracovávaním archívnych fondov v tomto archíve od jeho zriadenia 1. januára 1993. Prináša prehľad legislatívneho vývoja, ktorý upravoval správu dokumentov finančného a hospodárskeho sektora od roku 1951. Na tento vývoj nadväzuje informáciami o vyhotovovaní archívnych pomôcok v jednotlivých podnikoch. Tie sa svojou kvalitou od seba značne líšili. Aj tieto inštitúcie zápasili s nedostatočne kvalifikovanými silami a zlými pracovnými a úložnými podmienkami. Autor stručne charakterizuje zmeny po vzniku Slovenskej národnej banky a informuje o elektronizácii podateľne, registratúry a archívu, pričom k vytváraniu archívnych pomôcok dochádza už v elektronickom systéme. Milena Balcová je autorkou príspevku *Archívne pomôcky vo Vojenskom historickom archíve* (s. 121-127). Po krátkom vovedení do problematiky existencie archívnych pomôcok v čase vzniku Vojenského historického archívu v roku 1995, ktoré boli staršieho dáta a vyhotovené ešte počas uloženia fondov v Českej republike, autorka opisuje úsilie zamestnancov archívu o vypracovanie nových pomôcok, približuje štruktúru inventárov a katalógov archívu a odporúča, ako s nimi najlepšie pracovať. Zároveň upozorňuje na cenné fondy archívu a približuje aj súpisy ako archívnu pomôcku, pričom zdôrazňuje, že pomôcky sú bádateľom prístupné aj v elektronickej forme. Lajos Körmendy predstavil digitálne archívne pomôcky v príspevku *Segédletek egy integrált elektronikus levéltári rendszerben – Pomôcky v integrovanom systéme elektronickeho archívu* (s. 128-135), ktorý je v zborníku uverejnený v maďarčine aj v slovenčine. Svoj príspevok stavia na fakte, že archívy sú bohatými zdrojmi špecifických informácií, ktoré svojou štruktúrou podmieňujú spôsob prístupu k nim, determinujú archív a archívnu prácu. Navyše, informácie majú svoju cenu až vtedy, keď ich poznáme v kontexte, pričom najdôležitejší význam má integrita (štruktúra a kontext), a to aj pre digitalizáciu archívneho materiálu. Autor sa ďalej venuje základným podmienkam, ktoré musia byť splnené pre účinnú digitalizáciu archívnych dokumentov a archívnych pomôcok. Daša Krčová je autorkou príspevku *Od atramentu k elektronickeému prostrediu ale-*

bo zmeny v organizácii správy registratúry na železnici (s. 136-156). Autorka v ňom charakterizuje zachované predpisy týkajúce sa správy registratúry a na základe nich rozpoznala od roku 1918 doteraz 7 manipulačných období. Každému obdobiu sa bližšie venuje a opisuje jeho charakteristiky. Posledný príspevok prvej časti zborníka je od autorov Pavol Pytlík a Ľuboš Zeman s názvom *Komplexný archívny informačný systém Ústavu pamäti národa* (s. 157-175). Autori stručne predstavili základné poslanie ústavu a jeho činnosť v oblasti sprístupňovania archívneho dedičstva. Následne sa dopodrobna venovali opisu takmer 20-ročnej digitalizačnej činnosti ústavu, vytváraniu lustračných databáz a uľahčeniu orientácie v archívnych fondoch.

Druhá časť zborníka je venovaná pamiatke na archivára a múzejníka Otmara Gergelyiho. Obsahuje príhovor od predsedníčky SSA Martiny Orosovej a osem príspevkov. Martina Orosová v príhovore stručne predstavila cyklus spomienkových podujatí na osobnosti slovenského archívnictva, ktoré SSA organizuje od roku 2015, osobnosť Otmara Gergelyiho a viedla čitateľa (či skôr poslucháča a účastníka kolokvia) do obsahu odborného podujatia. Život Otmara Gergelyiho od jeho narodenia až do získania doktorátu v roku 1952 (s prihliadnutím hlavne na štúdium) zhrnul Štefan Hrivňák v príspevku *Z Bušoviec cez Kežmarok do Bratislavy. Cesta Otmara Gergelyiho za vzdelaním* (s. 181-196). Daniela Tvrdoňová v štúdiu *Otmar Gergelyi a jeho pôsobenie v Pôdohospodárskom archíve v Humennom* (s. 197-216) približuje cestu Gergelyiho k archívnemu zamestnaniu, do ktorého nastúpil ešte pred splnením všetkých oficiálnych požiadaviek – predovšetkým ešte stále nemal ukončené štúdium. Mohlo sa tak stať len vďaka Gergelyiho vynikajúcim študijným výsledkom. Autorka približuje pracovné aktivity Gergelyiho v humenskej pobočke Pôdohospodárskeho archívu, jeho úsilie o zlepšenie stavu úložných priestorov, ako aj ťažké pracovné podmienky. Peter Keresteš na stranách 217-234 uverejnil svoju štúdiu s názvom *Otmar Gergelyi ako archivár v Bojniciach a Nitre (1952 – 1965)*. Autor opisuje Gergelyiho aktivity v oblasti záchrany archívneho dedičstva počas jeho pôsobenia v bojnickej pobočke Pôdohospodárskeho archívu, ktorá sa neskôr stala Štátnym archívom v Bojniciach. Ten sa v roku 1961 presťahoval do Nitry. Činnosť Gergelyiho ako múzejníka mapuje Alexander Fehér v príspevku *Archivár v múzeu. Sedemnást rokov Otmara Gergelyiho v službách Poľnohospodárskeho múzea* (s. 235-250). Autor sa venuje celému životu Gergelyiho a predovšetkým jeho záľube v organoch. Tej sa venovala aj ďalšia autorka

Nikola Danišová v príspevku uverejnenom na stranách 265-272 s názvom „*Habent sua fata organa*“ (*Organy majú svoje osudy*). Autorka analyzuje správy Otmara Gergelyiho o historických organoch, ktoré sa zachovali v Archíve Pamiatkového úradu SR. Milan Belej v príspevku *Osobný archívny fond Otmar Gergelyi a jeho bádateľský potenciál* (s. 273-288) približuje čitateľom spôsob akvizície tohto fondu do Štátneho archívu v Nitre a predstavuje jednotlivé skupiny dokumentov zachované v osobnom fonde. Na záver druhej časti zborníka je publikovaná *Výberová bibliografia PhDr. Otmara Gergelyiho* (s. 289-308), ktorú zostavila Ľudmila Šimková.

Tretia časť zborníka venovaná storočnici PhDr. Zory Viestovej začína príhovorom predsedníčky SSA Martiny Orosovej. Helena Polakovičová v príspevku *Život Zory Viestovej a začiatky jej pôsobenia v Skalici* (s. 313-320) oboznámila čitateľov so školskými a študijnými rokmi Zory Viestovej, ako aj so začiatkami jej pracovnej činnosti v mestskom archíve Skalice. Terézia Májková sa v príspevku *Archivárka Zora Viestová* (s. 321-328) zamerala na odbornú činnosť Zory Viestovej v skalickom archíve a prináša aj zoznam archívnych pomôcok, ktoré Zora Viestová vypracovala. Peter Brezina v krátkom článku s názvom *Publikačnými aktivitami prispela k zrodu záujmu o regionálne dejiny* (s. 329-331) vyzdvihuje prínos Viestovej k výskumu lokálnych dejín Skalice a obcí bývalého Senického okresu. Tretiu časť zborníka uzatvárajú osobné spomienky Petra Zoričáka s názvom *Moje spomienky na doktorku Viestovú* (s. 333-336).

Zborník je ukončený zoznamom autorov, ktorí prispeli svojím textom k jeho vzniku.

Jozef Meliš

Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s.

ŠURINOVÁ, Lucia. *Stručné dejiny baníctva v Perneku. Pezinok: Malokarpatský banícky spolok v Pezinku, 2022, 73 s. ISBN 978-80-570-3901-3.*

Autorka PhDr. Lucia Šurinová sa už viacero rokov venuje dejinám baníctva s podporou regionálneho záujmového združenia Malokarpatský banícky spolok v Pezinku. V roku 2018 jej vyšla publikácia *Pezinské baníctvo v 20. storočí*. Ako píše v úvode anotovanej a zároveň svojej druhej mono-

grafie, dielo vzniklo počas obdobia pandémie, počas ktorej nemala prístup do archívov, ale mnohé zdroje mala k dispozícii v digitálnej forme.

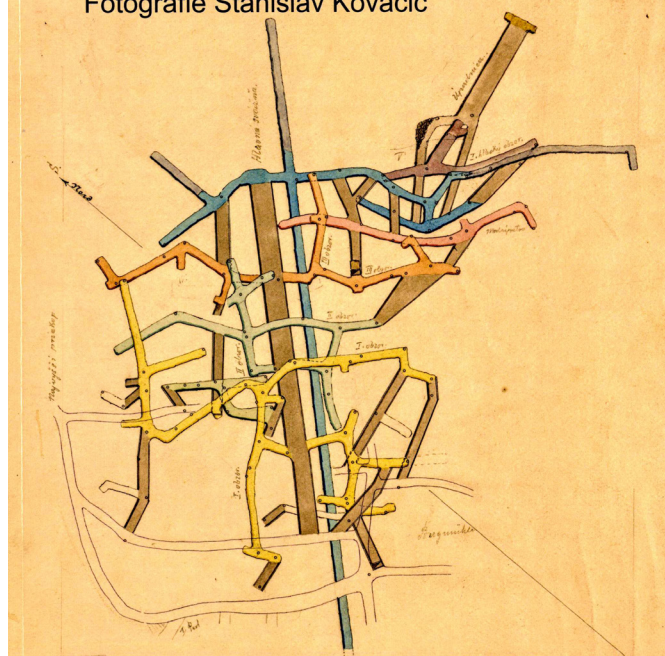
Za úvodom nasleduje prírodovedecká charakteristika drahých kovov a nerastného bohatstva obce Pernek, ktorá zahŕňa zlato, striebro, pyrit, antimón, valentinit, schafarzikit, brandholzit, kermezit a iné. V druhej kapitole *Dobývanie drahých kovov a minerálov* autorka prináša krátky exkurz do dejín druhov a technológií ťažby od povrchovej, napríklad ryžovaním po hlbinnú, pri ktorej sa štólne razili ručným kresaním, neskôr s využitím pušného prachu. Tretia kapitola *Významní ťažiarri perneckých baní* prechádza priamo k dejinám baníctva v Perneku od prvej známej zmienky, ktorou je list majiteľa Plaveckého panstva Stibora zo Stiboríc z roku 1394. Na tom mieste by bolo vhodné krátko sa zmieniť o všeobecných dejinách obce a zhodnotiť výsledky doterajšieho výskumu dejín baníctva v Perneku či v regióne. S pribúdajúcim množstvom prameňov autorka prináša väčšie množstvo informácií k dejinám baníctva v Perneku, najmä v 18. a 19. storočí.

Štvrtá kapitola je venovaná rodine Klimovcov, posledným banským podnikateľom v Perneku, ktorí v roku 1902 založili banskú spoločnosť Cajlanské bane sv. Augustína na zlato a pyrit. Do ich aktivít zasiahla prvá svetová vojna, počas ktorej bola vybudovaná úzkokoľajná banská železnička vedúca od baní k železničnej stanici v Perneku. Autorka sa venuje jej stavbe založenej na práci zajatcov v piatej kapitole. Šiesta kapitola približuje postupný zánik baníctva v Perneku od konca prvej svetovej vojny do 50. rokov 20. storočia napriek pokusom o jej oživenie. Osobitnú kapitolu autorka venovala dejinám spracovania rúd vyťažených v Perneku, a to pyritu a antimónu. V záverečnej kapitole zmapovala banské diela v Perneku v súčasnosti s bohatou fotodokumentáciou.

Dielo je napísané s poznámkovým aparátom prevažne na základe odbornej literatúry. Okrem nej autorka použila archívne dokumenty zo Slovenského národného archívu, špecializovaného pracoviska Slovenský banský archív v Banskej Štiavnici, Vojenského historického archívu, Štátneho archívu v Bratislave a jeho pracoviska v Modre. Pri názve archívneho fondu je v zozname prameňov potrebné neuvádzať skratky, ale plný názov fondu, napríklad: fond OBÚ v Bratislave – Obvodný banský úrad v Bratislave. Nie je jasný zdroj viacerých obrázkov, ktoré sú použité v publikácii, na ktoré iste platia autorské práva, ktoré je potrebné rešpektovať. Každý historik sa musí popasovať s problémom zabezpečiť si kvalitnú obrazovú prílohu k svojmu dielu, čo

Stručné dejiny baníctva v Perneku

PhDr. Lucia Šurinová
Fotografie Stanislav Kovačič

môže byť rovnako náročné ako písať odborný text. Anotované dielo, útle svojím obsahom, iste prispieje k poznaniu dejín obce Pernek, ktorá zatiaľ nemá vydanú samostatnú monografiu o svojich dejinách.

Mária Feješová

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

ĎURĎOVIČ, Daniel. *Zabudnutý klenot Ompitála. Doľany: Obec Doľany, 2021, 63 s. ISBN 978-80-570-3533-6.*

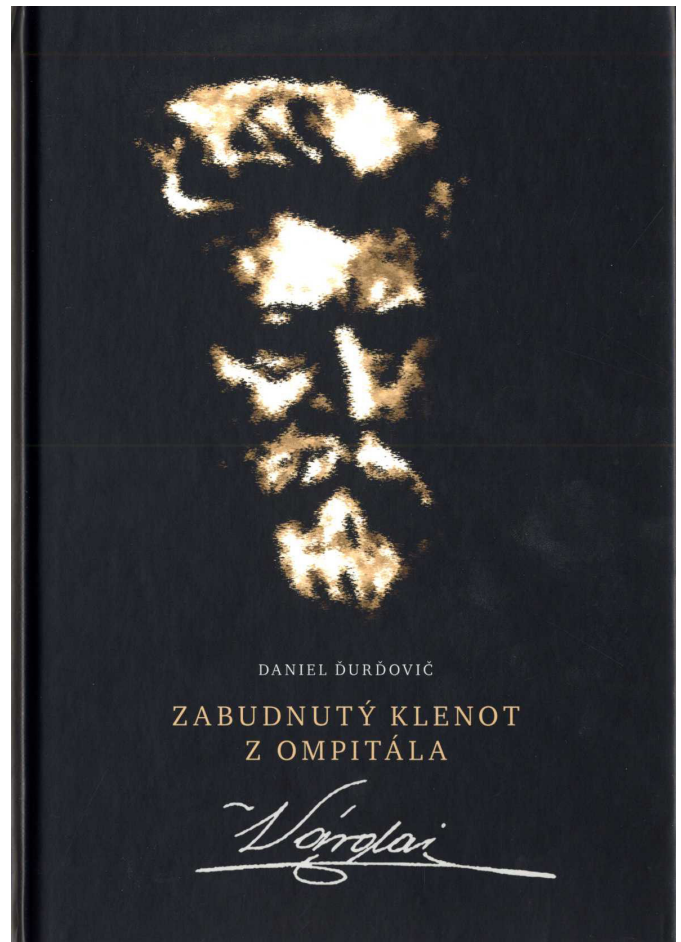
Dielo si kladie za cieľ pripomenúť si osobnosť Szilárda Várdaia, pôvodným menom Konštantína Werdenstettera (*1856 – †1936), známou skôr za našimi hranicami, pri príležitosti 85. výročia jeho úmrtia. Išlo o významného ilustrátora, grafika a architekta, riaditeľa vysokej školy výtvarných umení v Budapešti.

V prvej kapitole autor približuje dejiny dolianskej papierne na potoku nad obcou, kde sa Szilárd narodil. Dozvedáme sa o dizajnerskom talente jeho otca, ktorý pred vedením papierne uprednostňoval výrobu nábytku, o úmrtí matky a piatich súrodencov.

cov v detskom veku, o nevlastnej matke, ktorú dochoval v Budapešti, a o konfiškácii budovy papierne v roku 1948, 12 rokov potom, ako tam Szilárd skončil. Na ďalších stranách nás autor sprevádza obdobím štúdia Szilárda až po štátnu školu pre učiteľov kreslenia, kde žiaľ, chýba údaj o meste, kde získal stredoškolské aj učiteľské vzdelanie. Kapitola venovaná rodine prináša informácie o Szilárdovej svadbe v júli 1881 v Dóme sv. Martina v Bratislave, svadobnej hostine v slávnej bratislavskej reštaurácii U zeleného stromu, piatich deťoch, ktoré sa manželom Várdaiovcom narodili v rokoch 1884 – 1903, chorobe a smrti manželky Márie v roku 1923 a posledných rokoch života Szilárda prežitých striedavo v Budapešti a Doľanoch, kde si dokonca nacvičoval priebeh vlastného pohrebu za prítomnosti miestnych obyvateľov. Nácvič sa ukázal ako opodstatnený, Szilárd Várdai zomrel v Doľanoch 23. apríla 1936 a tam je aj pochovaný.

Obsiahlejšia kapitola sa zaoberá jeho kariérou učiteľa kreslenia, ktorá sa začala v roku 1876 v ústave pre nepočujúcich vo Váci. V roku 1880 sa stal učiteľom elementárnej a deskriptívnej geometrie na škole úžitkového výtvarníctva v Budapešti, kde pôsobil do roku 1892 a kde vydal aj učebnicu kreslenia formou vzorových listov. Od roku 1892 menovacím dekrétom uhorského ministra školstva prešiel ako učiteľ ornamentálnej kresby na Štátnu maďarskú školu vzorovej kresby a učiteľstva kreslenia. Na tejto škole od roku 1902 pôsobil ako ekonomický a administratívny riaditeľ, neskôr prorektor a tiež reorganizátor vysokoškolskej knižnice až do odchodu do penzie v roku 1923. Škola sa v roku 1908 zmenila na vysokú školu výtvarných umení. Autor čitateľa informuje o zmene priezviska z nemeckého Werdnoster na maďarské Várdai v roku 1888, o angažovaní sa Szilárda na milénarnej výstave v Budapešti v roku 1896, na príprave pavilónov za umelecké školy na Parížskej svetovej výstave, o jeho účasti a práci na ďalších svetových výstavách a kongresoch venovaných vzdelávaniu v kreslení, o domácich aj zahraničných oceneniach, ktoré získal.

Najväčšia časť publikácie je venovaná dielu Szilárda Várdaia. Na naše územie sa viaže ilustrovanie publikácie Várdaiovoho priateľa, kňaza Pavla Jedličku Kiskárpáti emlékek I. a II. z roku 1882 a 1891, naprojektovanie a sponzorovanie dolianskej kalvárie v roku 1894, rekonštrukcia Kaplnky sv. Leonarda v Doľanoch v roku 1894, projekt na prestavbu budovy lesného úradu grófa Pavla Pálfiho v Doľanoch v roku 1894, projekty na niekoľko obytných aj hospodárskych stavieb patriacich ku kaštieli Jána Pálfiho mladšieho v Budmericiach v rokoch 1904

– 1905, projekt Kaplnky Najsvätejšieho Spasiteľa na cintoríne v Častej v roku 1899, plány prestavby Kaplnky sv. Antona Paduánskeho v Dlhej či zásluhy o stavbu pomníka Jurajovi Fándlymu v Doľanoch.

Dielo je písané bez poznámkového aparátu na základe dobovej a súčasnej literatúry, tlače, zdigitalizovaných matričných kníh. Z archívnych prameňov bol použitý preklad dokumentu z fondu Obvodný notársky úrad v Doľanoch. Keby boli pri koncipovaní biografie použité ďalšie archívne pramene, iste by bola obsahovo bohatšia. Iste existujú archívne dokumenty z pôsobenia Szilárda Várdaia v rôznych funkciách na predchodkyni súčasnej Maďarskej univerzite výtvarných umení (Magyar Képzőművészeti Egyetem) v Budapešti. To by si vyžadovalo časovo a finančne náročný výskum. Ako sa často stáva, nie je dôsledne uvádzaný zdroj použitej obrazovej dokumentácie s výnimkou fotografií, za ktoré autor poďakoval konkrétnym darcom. O tomto dolianskom rodákovi, pokiaľ mi je známe, zatiaľ nie je k dispozícii biografia v maďarčine, preto, akokoľvek popularizačne je poňatá, má slovenská publikácia svoje prvenstvo.

Mária Feješová

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

NAŠI JUBILANTI

ŽIVOTNÉ JUBILEUM MGR. ĽUBICE KOVÁČOVEJ

Významné životné jubileum je pre človeka príležitosťou na obzretie sa za prežitými rokmi, na rekapituláciu dosiahnutých úspechov i prežitých nezdarov a snáď aj impulzom na zamyslenie sa nad ďalšími rokmi života. V júni tohto roka oslávila krásne jubileum 60 rokov života Mgr. Ľubica Kováčová, riaditeľka Štátneho archívu v Prešove.

Narodila sa 15. júna 1962 v šarišskej dedinke Radatice do mnohopočetnej rodiny rodičom Hele- ne a Ondrejovi Haraksimovcom. V rodnej obci získala aj základné vzdelanie. Stredoškolské štúdium ukončila na Gymnázium v Prešove, Konštantínova 2 maturitnou skúškou v školskom roku 1980/1981. Vysokoškolské štúdium absolvovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v odbore archívniectvo. Ukončila ho v roku 1986 štátnymi záverečnými skúškami a úspešnou obhajobou diplomovej práce na tému *Mestská kniha Vyšného Huštáku 1665 – 1828*. Po ukončení vysokoškolského štúdia začala pracovať vo vtedajšom Štátnom okresnom archíve v Prešove. Po uzavretí manželstva so svojim rodákom Ing. Vladimírom Kováčom „vôňu“ archívnych depotov na nejaký čas opustila, aby vychovala s manželom svoje dve dcéry Ľubicu a Beátu. V roku 1991 sa vrátila do archívnej praxe už ako riaditeľka Štátneho okresného archívu v Prešove. V roku 2015 bola vymenovaná Ministerstvom vnútra SR, odborom archívov a registratúr za riaditeľku Štátneho archívu v Prešove s územnou pôsobnosťou pre pracoviská archívu vo Svidníku, Humennom, Vranove nad Topľou, Bardejove, Levoči, Poprade a v Starej Ľubovni.

Doménou jej profesionálnej kariéry bola a je agenda predarchívnej starostlivosti. Napriek všetkým ťažkostiam od nevyhovujúcich pracovných podmienok až po náročné zavádzanie noriem správy registratúry do praxe u pôvodcov, sa nevzdala a počas celej svojej kariéry pracovala a stále pracuje na zachovaní, ochrane a dopĺňaní archívneho dedičstva, aktívne sa zaujíma o nové trendy v správe registratúry a vždy dostatočne háji význam predarchívneho štádia pri vzniku archívnych dokumentov. Svojím odborným, ale aj osobným prístupom si získala u archivárov i správcov regis-

*Jubilantka Ľubica Kováčová.
Zdroj: Štátny archív v Prešove.*

tratúr rešpekt a autoritu. Množstvom školení upozorňuje pôvodcov registratúr aj na malé zmeny v uplatňovaní zákonov pri tvorbe registratúrnych poriadkov, ako aj v procese vyradovacích a preberacích konaní. V pracovnom prostredí je zapísaná aj ako osoba vždy ochotná pomôcť odbornou radou či konzultáciou.

Okrem riadiacej činnosti a agendy predarchívnej starostlivosti spracovala niekoľko archívnych fondov, napr. Mestečko Lipany, Cechy mesta Prešova a Sabinova a i. Ako spoluautorka sa podieľala na publikácii *Praktická príručka pre kronikárov*, keďže aj kronikársku činnosť považuje za vhodnú formu prezentovania histórie širokej verejnosti. Propagácia archívu má podľa jej názoru mimoriadne miesto v sprístupnení archívnych dokumentov, aj preto sa podieľala autorsky na mnohých výstavách organizovaných archívom samostatne alebo v spolupráci.

Do ďalších rokov jej v mene všetkých zamestnancov Štátneho archívu v Prešove a jeho pracovísk prajeme hlavne pevné zdravie, veľa pozitívnej energie, osobnú pohodu v kruhu najbližších a hojnosť Božieho požehnania.

Kolektív Štátneho archívu v Prešove

SPOMÍNAME

ZA PROFESOROM JÚLIUSOM BARTLOM

Vysokoškolský pedagóg, vedec, historik, archívár, šéf, kolega, ale aj manžel, otec, starý či prastarý otec... Asi tieto slová by sme vybrali, keby sme si chceli pripomenúť profesora Júliusa Bartla. S jeho menom som sa stretla v odbornej literatúre a trvalo roky, kým som ho osobne spoznala a k menu si zrazu vedela priradiť tvár, hlas, úsmev.

Významný slovenský medievalista, prof. PhDr. Július Bartl, CSc., sa narodil dňa 17. mája 1937 v Žiline rodičom Júliusovi Bartlovi, učiteľovi, a matke Elene Čajdovej, ktorá bola tiež učiteľkou. Jej predok učiteľ Štefan Čajda sa koncom 18. storočia prisťahoval do obce Veľké Rovné. Štefan i jeho syn Ján, ktorí boli organistami, patrili k dedinskej honorácii. Ján sa neskôr presťahoval do susedných Kolárovcov, kde bol významnou osobnosťou – notárom, organistom a propagátorom včelárstva a ovocinárstva.¹ Práve povolanie otca prof. Bartla bolo dôvodom, že rodina bývala v rôznych mestách i dedinách stredného Slovenska, kým sa neusadila v Sučanoch, ku ktorým sa prof. Július Bartl vždy hrdo hlásil. Rodinné prostredie tiež formovalo jeho záujmy i neskoršiu profesionálnu orientáciu. Po predkoch zdedil lásku k hudbe i k umeniu, zmysel pre napísané a úsilie budovať i tvoriť.

Základné vzdelanie získal v národných (ľudových) školách v Martine a v Žiline v rokoch 1943 – 1950. Patril do generácie stredoškolačkov, ktorú zastihli vari všetky reformy školstva. Po reorganizácii základných a stredných škôl študoval na gymnáziách v Žiline a Martine, až napokon v roku 1954 maturoval na Jedenástročnej strednej škole v Martine. Práve tu získal od svojho profesora latinčiny PhDr. Jozefa Hrabovského solídne základy latinčiny (v tom čase už neobvyklé) a ten posunul aj jeho záujem smerom k histórii. V štúdiu jednopredmetovej histórie pokračoval v rokoch 1954 – 1959 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (FiF UK), ktorú si od 3. ročníka vďaka profesorovi Alexandrovi Húščavovi rozšíril o archívniectvo. Absolvoval prednášky u budúcich známych profesorov, napr. Rudolfa Krajčoviča (*Stredoveká slovenčina*), Vojtěcha Ondroucha (*Dejiny staroveku*;

Prof. Bartl počas príhovoru v historickom seminári Filozofickej fakulty UK v Bratislave v roku 2009.

Foto: Mária Grófová.

Cvičenia z dejín staroveku), Branislava Varsika (*Dejiny stredoveku; Dejiny ČSR do roku 1790*), Bohuslava Chropovského (*Pravek ľudstva*), Jaroslava Dubnického (*Úvod do štúdia dejepisu; Historický proseminár*), Alexandra Húščavu (*Paleografia stredoveku, Paleografia novoveku, Chronológia, Uhorská metrológia; Špecializovaný seminár z pomocných vied historických; Diplomový seminár*), Jána Stanislava (*Stará čeština*), Júliusa Šefránka (*Základy marxizmu-leninizmu*), Jozefa Nováka (*Heraldika a sfragistika; Numizmatika*), ako aj budúcich docentov Jána Dekana (*Vybrané kapitoly z teórie a dejín náboženských predstáv*) a Dariny Lehotskej (*Diplomatika, Vplyv českej kancelárskej praxe na vznik a vývoj slovenských písomností; Špecializovaný seminár z pomocných vied historických*). V roku 1959 úspešne absolvoval odbor história – archívniectvo. V tom čase kandidát na udelenie titulu promovanej historik v uvedenom odbore musel obhájiť diplomovú prácu vypracovanú na základe archívnych dokumentov a vykonať skúšky, ktorých obsah sa oproti súčasnosti značne zmenil. Diplomová práca Júliusa Bartla *K problémom mýt na Malom Dunaji a ich vzťah k bratislavskému mýtu*, ktorej vedúcim bol prof. Alexander Húščava a oponentkou doc. Darina Lehotská, mu bola zadaná v novembri 1957, mladý budúci historik – archívár ju odovzdal v apríli 1959 a obhájil dňa 19. mája 1959 s prospechom výborný. Štátnu skúšku zo základov marxizmu-leninizmu absolvoval dňa 8. decembra 1958 s hodnotením veľmi dobre a z archívniectva, ktorá

¹ Za doplnenie údajov o Štefanovi a Jánovi Čajdovcoch ďakujem kolegyni Mgr. Márii Feješovej, PhD., z archívu v Modre.

sa delila na písomnú a ústnu, dňa 10. júna 1959 s hodnotením výborne. Písomnú skúšku vykonal 9. júna 1959, v rámci ktorej dostal zadanie prepísať listinu z Archívu mesta Bratislavy (S 31) z roku 1314, a prof. Alexander Húščava hodnotil jeho výkon ako výborný s tým, že kandidát vyhovel požiadavke skúšky a s výnimkou nepresnej interpunkcie veľmi presne vypracoval písomnú časť štátnej záverečnej skúšky. Zasadnutie štátnej skúšobnej komisie sa uskutočnilo dňa 22. júna 1959, na ktorom sa rozhodlo, že sa na základe výsledkov štátnej záverečnej skúšky, obhajoby práce a výsledkov skúšok a zápočtov dosiahnutých počas celého štúdia udelí diplomantovi diplom. Podľa vládneho nariadenia zo dňa 23. júna 1953 č. 60/1953 Zb. o vedeckých hodnostiach a o označovaní absolventov vysokých škôl, ako aj podľa vyhlášky ministra vysokých škôl zo dňa 3. augusta 1953 o označení absolventov vysokých škôl diplomant nadobudol vysokoškolskú kvalifikáciu a titul promovány historik. Doklady o vzdelaní (vysvedčenie o štátnej záverečnej skúške č. 4512/59 spolu s diplomom č. 10 088) si čerstvý absolvent Univerzity Komenského prevzal na promócií v jej aule na Šafárikovom námestí.

Už počas vysokoškolských štúdií sa Július Bartl stal členom a na istý čas aj predsedom vtedajšej študentskej vedeckej spoločnosti, ktorá plnila podobnú funkciu ako neskoršia Študentská vedecká odborná činnosť (ŠVOČ, v súčasnosti ŠVOK – Študentská vedecká odborná konferencia). Počas posledného akademického roku svojho vysokoškolského štúdia (1958) začal pracovať v Štátnom archíve v Bratislave na pozícii referenta pre archívy národných výborov v Západoslovenskom kraji v rámci archívneho oddelenia Krajskej správy Ministerstva vnútra v Bratislave, neskôr ako vedúci 2. oddelenia štátneho archívu, kde zotrval do roku 1964 s výnimkou rokov 1959 – 1961, počas ktorých absolvoval povinnú vojenskú základnú službu v Jihlave. Na tomto pracovisku ho svojou pracovitosťou a precíznosťou ovplyvnil vtedajší riaditeľ PhDr. Jozef Watzka, ktorý všetky svoje poznámky zvykol písať „tintovou“ ceruzkou, čo profesor Bartl mimoriadne oceňoval aj po rokoch – poznámky nevybledli a boli dobre čitateľné.

V roku 1964 sa stal pracovníkom Rektorátu Univerzity Komenského, kde pracoval ako odborný i vedecký pracovník a vedúci Archívu UK (v rokoch 1969 – 1992). Zároveň v roku 1962 nastúpil na externú aspirantúru v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied (HÚ SAV), ktorú úspešne završil dňa 29. marca 1968 obhajobou kandidátskej dizertačnej práce *Obchod západoslovenských miest v 14. a v prvej polovici 15. storočia*. V priebehu práce na kandidát-

skej dizertácii sa bližšie zoznámil so školiteľom doc. PhDr. Petrom Ratkošom, DrSc., ktorý ho v mnohých záležitostiach odborne ovplyvnil a mal povest' nekompromisného bojovníka a polemika. V zmysle vtedy platnej legislatívy – vyhlášky č. 27/1966 Zb. – požiadal Július Bartl o skrátené rigorózne konanie pre odbor československé dejiny. Vzhľadom na to, že splnil podmienky ustanovené právnym predpisom (absolvoval vysokoškolské štúdium po 1. septembri 1953, avšak pred 1. májom 1966, bol držiteľom vysokoškolského diplomu, dosiahol hodnot' kandidáta vied, podľa § 6 vyhlášky č. 27/1966 Zb. si zvolil odbor československé dejiny, ktorý súvisel s odborom štúdia a dĺžka praxe k 1. aprílu 1968 predstavovala 9 rokov), sa mu priznalo skrátené rigorózne pokračovanie, ktoré je datované 15. júnom 1968.

Záujem o vedeckovýskumnú prácu u mladého archivára postrehla pani docentka Darina Lehotská, ktorá v 60. rokoch 20. storočia organizovala výskum dejín Bratislavy, rozhodla sa ho doň zapojiť a výsledky práce boli publikované v troch vydaniach *Dejín Bratislavy* v rokoch 1966 – 1982. Rovnako to bola pani docentka Lehotská, ktorá získala Júliusa Bartla aj pre prácu v Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied (SAV). Podobne sa angažoval v Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky pri SAV, ktorej odborné zameranie korešpondovalo s jeho profesionálnym zaradením historika a archivára univerzity. V roku 1976 sa stal samostatným vedeckým pracovníkom Historického ústavu SAV bez reálnych možností v ňom pracovať. Svoje pedagogické schopnosti začal rozvíjať až po páde komunizmu.

Dňa 28. apríla 1994 v zmysle vyhlášky Ministerstva školstva, mládeže a športu SR č. 448/1990 Zb. zo dňa 17. septembra 1990 o habilitácii docentov a vymenúvaní profesorov odznela v rámci habilitačného konania na FiF UK v Bratislave habilitačná prednáška Júliusa Bartla nazvaná *Mestá a meštianstvo v politike Žigmunda Luxemburského v širšom historiografickom a európskom kontexte* a bola posudzovaná 272-stranová habilitačná práca *Niektoré problémy Žigmundovej vlády v kontexte slovenských dejín*. V správe habilitačnej komisie podpísanej jej predsedom prof. PhDr. Jánom Hučkom, DrSc., sa hodnotila úroveň habilitačnej prednášky i priebeh obhajoby a v závere sa konštatovalo, že napriek tomu, že habilitant veľkú časť svojho života pracoval v prostredí, ktoré mu neumožňovalo a v ničom ani neprikazovalo zaoberať sa slovenskými stredovekými dejinami, bola habilitačná práca výsledkom veľkého úsilia mimo bežného pracovného času. Práca spĺňala podmienky kladené na habilitačnú prácu,

opponenti sa stotožnili s názorom, že autor dôverne pozná dobu, osoby, udalosti, ktoré vykreslil vo svojej práci a dokázal vidieť prínos politiky Žigmunda Luxemburského, aj úsilím ktorého pokračovala intenzívna europeizácia slovenských dejín začatá už Anjouovcami. Habilitačná komisia šiestimi hlasmi navrhla Vedeckej rade FiF UK udeliť PhDr. Júliusovi Bartlovi, CSc., vedecko-pedagogický titul docent v odbore slovenské dejiny. Vymenovací dekrét za docenta pre odbor slovenské dejiny s účinnosťou od 1. júna 1994 podpísaný vtedajším rektorom univerzity prof. MUDr. Jurajom Švecom, DrSc., bol docentovi Júliusovi Bartlovi doručený dňa 31. mája 1994.

Július Bartl v rokoch 1997 – 2002 externe prednášal aj na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (UCM) *Dejiny Slovenska do roku 1526* a *pomocné vedy historické*. V roku 2003 prebehlo na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (TU) inauguračné konanie a Július Bartl bol následne vymenovaný za univerzitného profesora. Počas svojej aktívnej činnosti pôsobil ako člen Akademického senátu Pedagogickej fakulty UK (PdF UK) a Akademického senátu UK, ako aj Akademických senátov UCM v Trnave počas svojho pôsobenia na tejto univerzite. V roku 2013 pedagogická fakulta udelila Júliusovi Bartlovi čestný titul emeritný profesor, vďaka čomu mohol aj naďalej pracovať na hodnotení učebníc a učebných textov z dejepisu vydaných po roku 1989, byť členom komisií pre štátne i rigorózne skúšky, pôsobiť ako člen komisií pre dizertačné skúšky, ako aj člen habilitačných a inauguračných komisií na Univerzite Komenského i na ďalších univerzitách.

Július Bartl bol členom vo viacerých vedeckých organizáciách, komisiách a redakčných radách: člen Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV (1963 – 2022), člen výboru Západoslovenskej pobočky, neskôr hospodár, potom vedecký tajomník SHS (1969 – 1981) a člen výboru SHS (1969 – 2011), člen Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky pri SAV (1970 – 2022), člen Spoločnosti slovenských archivárov (1990 – 2022), člen Historického odboru Matice slovenskej, člen celoslovenskej odborevej komisie pre doktorandské štúdium v odbore slovenské dejiny a subkomisie pre špecializáciu teória vyučovania dejepisu, člen Vedeckej archívnej rady pri Ministerstve vnútra SR (1990 – 2017), člen Vedeckej rady edície dokumentov *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov*, člen redakčnej rady časopisu *História*, člen Ústrednej predmetovej komisie pre vyučovanie dejepisu pri Štátnom pedagogickom ústave. Bol tiež členom Slovensko-maďarskej komisie pri Komitáte historických vied a Vedeckej rady

Historického ústavu SAV (1999 – 2002). V rokoch 1967 – 1970 bol členom Revolučného odborového hnutia a KSS, z ktorej ho v roku 1970 vyčiarikli.

Jeho práca bola viackrát ocenená, stal sa držiteľom *Križkovej pamätnej medaily za zásluhy o rozvoj slovenského archívnictva* (1979) a *Sasinkovej medaily* (1999), ktoré udeľuje Ministerstvo vnútra SR, bol držiteľom viacerých univerzitných i fakultných vyznamenaní – *Bronzovej medaily Univerzity Komenského v Bratislave* (1987), *Striebornej medaily Univerzity Komenského v Bratislave* (1997), *Zlatej medaily Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave* (2006), *Zlatej medaily Univerzity Komenského v Bratislave* (2017), ďalej *Ceny Daniela Rapanta* (2007), ktorú udeľuje Matica slovenská, či *Ceny Mateja Bela* (2002) udelenej Slovenským literárnym fondom kolektívu vedenému profesorom Júliusom Bartlom za vydanie monografie *Prvý cisár na uhorskom tróne*.

S manželkou PhDr. Alenou Bartlovou, CSc., dlhoročnou vedeckou pracovníčkou i vedúcou oddelenia HÚ SAV, sa zoznámili veľmi prozaicky pri nástenke na 4. poschodí v historickej budove univerzity na Šafárikovom námestí v Bratislave. Aby sa nedostala na základe tzv. umiestnenky do inej časti Slovenska, zobrali sa. Prežili spolu viac ako šesťdesiatjeden rokov na spoločnej ceste, čo bol dostatočne dlhý čas na odbornú diskusiu problematiky nielen z obdobia stredoveku, novoveku, ale i 20. storočia, čím sa vzájomne obohacovali, ale aj na to, aby sa ľudsky spoznávali i rešpektovali. Manželia Bartlovci sa spoločne tešili z úspechov syna Igora, lekára v Univerzitnej nemocnici v Bratislave – Nemocnici Ružinov a dcéry Kataríny pôsobiacej po desaťročnom pobyte v Austrálii v Úrade jadrového dozoru SR, ako aj zo štyroch vnučiek, dvoch vnukov a dvoch pravnúčat.

Július Bartl ako vysokoškolský pedagóg

Ako syna učiteľa ho iste lákala predstava postaviť sa raz za katedru, čo sa mu napokon podarilo až po nežnej revolúcii. V rokoch 1990 – 1991 externe prednášal výberovú prednášku zo stredovekých dejín týkajúcu sa politiky a pôsobenia Žigmunda Luxemburského na vtedajšej Katedre českých a slovenských dejín a archívnictva FiF UK v Bratislave, kde sa stal členom komisie pre I. štátnu skúšku v tomto odbore.

Vzhľadom na to, že PdF UK v Bratislave chcela obnoviť činnosť katedry histórie pôvodne jestvujúcej v jej pôvodnom sídle v Trnave (kde aj zanikla), od septembra 1992 zriadila Katedru slovenských a všeobecných dejín, ktorej prvým vedúcim sa na 12 rokov stal odborný asistent Július Bartl. Kolek-

tív spolupracovníkov sa dopĺňal z pracovníkov Historického ústavu SAV. Nový vedúci katedry, ktorej názov sa menil v súvislosti s jej reorganizáciami, považoval za najdôležitejšie vybudovať solídny profil štúdia, ktorý by umožnil absolventom flexibilnejšie možnosti zamestnania nielen vo vyučovacom procese, ale najmä vo vedeckom výskume. Na novom pôsobisku sa Július Bartl začal venovať aj problematike výučby dejepisu, najmä aplikácii výsledkov vedeckého výskumu do vyučovacieho procesu na stredných školách a v súvislosti s tým sa spolu s kolektívom spolupracovníkov zapojil do prípravy stredoškolských učebníc pre gymnáziá, ktoré boli vydané vo viacerých vydaniach. Prednášal viaceré predmety, napr. *Úvod do štúdia dejepisu, Pomocné vedy historickej, Dejiny Slovenska 1 – 2*, vo viacerých študijných skupinách viedol semináre, voliteľné a povinne voliteľné prednášky na viaceré témy. Bol školiteľom študentov pri písaní bakalárskych a diplomových (magisterských) prác, resp. ich posudzoval ako oponent. Počas jeho pôsobenia vo funkcii vedúceho katedry sa od akademického roku 2003/2004 realizovalo externé rozširujúce štúdium dejepisu v Konzultačnom stredisku v Žiline a od akademického roku 2005/2006 aj v Bratislave.

Katedra pod jeho vedením nadviazala pracovné kontakty s Masarykovou univerzitou v Brne, Palackého univerzitou v Olomouci, Ľubľanskou univerzitou a Ústavom pre súčasné dejiny v Ľubľane. Je len prirodzenou snahou každého vedúceho katedry, aby sa táto etablovala aj ako vedecké pracovisko – už krátko po vzniku katedry sa Július Bartl s kolektívom spolupracovníkov zapojil do riešenia výskumných projektov v rámci agentúry VEGA. Boli to 4 granty riešené v rokoch 1994 – 2006. Aj keď vzhľadom na vekovú hranicu už nemohol byť vedúcim grantových projektov, na ďalších sa podieľal ako spoluriešiteľ. Išlo o granty VEGA: *Historické aspekty vytvárania pojmu slovenského územia* (č. 1/0707/13) a *Študenti zo Slovenska na zahraničných univerzitách a vysokých školách od stredoveku do roku 1945* (č. 1/0734/13). V roku 2004, po dosiahnutí istej vekovej hranice a získaní profesúry doc. PhDr. Róberta Letza, PhD., bol Július Bartl rozhodnutím dekana PdF UK v Bratislave odvolaný z funkcie vedúceho katedry a vo vedení katedry pokračoval jeho odchovanec a dlhoročný spolupracovník prof. Róbert Letz.

Július Bartl ako vedec a historik

Dobrý učiteľ nie je len ten, kto naučí, ale predovšetkým ten, kto pomôže zorientovať sa v najrôznejších témach, dokáže odhadnúť schopnosti svojho študenta, a tak ovplyvniť jeho záujem o istú

problematiku, posunúť ho na cestu hľadania a bádania tak, aby bol schopný sám si hľadať a nájsť ten svoj okruh záujmov a tém, v ktorom bude jeho práca prínosom. Profesor Bartl nemal núdzu o osobnosti, ktoré ho mohli ovplyvniť a ovplyvnili, usilovným hľadaním a bádáním sa našiel v niekoľkých bádateľsky zaujímavých okruhoch, z ktorých publikoval viaceré state. K okruhom záujmu pána profesora patrili:

- Dejiny Bratislavy;
- Hospodárske a sociálne problémy vývoja našich miest a mestečiek, ich kategorizácia;
- Politické dejiny na prelome 14. a 15. storočia i v priebehu 15. storočia;
- Dejiny Univerzity Komenského, vzdelanosť a študentské hnutie.

Vzhľadom na naše odborné zameranie nie je možné, aby sme dokázali dostatočne kvalifikovane a dobre zhodnotiť osobnosť profesora Júliusa Bartla ako historika – to musia spraviť samotní historici stredoveku. V tejto časti sme však chceli aspoň načrtnúť hlavné okruhy odborných otázok, ktorým sa venoval. Tém záujmu pána profesora by sa našlo zaiste viac, spomeňme len jeho výskum po roku 1989 rozšírený aj na problémy životného prostredia v stredoveku, ktorý sa realizoval v spolupráci s Univerzitou v Kielcach (Poľská republika). Pripomeňme tiež, že v rokoch 1997 – 2006 vyšiel v troch vydaniach *Lexikón slovenských dejín*, na ktorom sa podieľali okrem členov katedry, na ktorej pôsobil, aj pracovníci HÚ SAV. Paralelne s ním bol v rokoch 1997 – 2003 rovnako v troch vydaniach vydaný aj *Lexikón svetových dejín*. Vďaka kontaktom Júliusa Bartla s veľvyslanectvom SR vo Viedni (prof. JUDr. Jozef Klimko, DrSc.) a v spolupráci s Nadáciou Rakúsko – Slovensko a Inštitútom pre juhovýchodný výskum [Institut für Südostforschung] vo Viedni sa podarilo finančne zabezpečiť vydanie jazykových mutácií *Lexikónu slovenských dejín* v nemčine, angličtine a v maďarčine. Ako historik sa aktívne zúčastnil viacerých vedeckých konferencií doma a v zahraničí, absolvoval tiež viaceré výskumné pobyty vo Viedni, v Prahe, Brne, Krakove a v Budapešti.

Július Bartl ako univerzitný archivár a vedúci Archívu UK v Bratislave

Založeniu archívu ako odborného pracoviska, ktoré preberá, eviduje, ochraňuje a sprístupňuje archívne dokumenty, predchádzalo zriadenie Kabinetu dejín Univerzity Komenského (KD UK) v Bratislave, v dnešnej terminológii by sme ho označili ako Ústav dejín UK. Samotný vznik kabinetu si vynútilo aj blížiace sa 50. výročie existencie Univerzity Komenského a požiadavka napísať súborné dejiny uni-

verzity. Vedenie UK na zasadnutí dňa 13. mája 1963 rokovalo o vzniku kabinetu; svoju činnosť začal na základe rozhodnutia rektora UK o jeho zriadení zo dňa 1. júla 1963. Štatút KD UK bol schválený rozhodnutím vedenia UK dňa 27. augusta 1963, ktorý definoval KD UK ako vedecko-výskumné pracovisko zameriavajúce predmet svojho bádania na výskum dejín UK a vysokého školstva na Slovensku v cudzích archívoch, vo vedeckých a kultúrnych ustanovizniach, zaviazal ho prezentovať výsledky výskumu v odborných a populárno-vedeckých publikáciách.

Ďalšou neoddeliteľnou súčasťou jeho činnosti bola archívna činnosť preberajúca a usporadúvajúca archívne dokumenty z činnosti univerzity. Na základe dohody medzi Ministerstvom školstva a kultúry a Ministerstvom vnútra ČSSR č. 35/1965 zo dňa 31. marca 1965 bol archív UK, ktorý si v tom čase univerzita ako jediná z vysokoškolských inštitúcií na Slovensku samostatne spravovala, priznaný v zmysle § 11 vládneho nariadenia č. 29/1954 Zb. zo dňa 7. mája 1954 o archívnictve štatút archívu osobitného významu. Po tomto legislatívnom kroku bol Archív UK začlenený do organizačnej štruktúry Kabinetu dejín UK už ako oddelenie, v ktorom mali pracovníci archívu systemizované funkčné miesta vedeckých, odborných a dokumentačných pracovníkov. Hlavnou úlohou archívu bolo podľa platných archívnych predpisov odborne spracovávať archívny materiál, k spracovanému materiálu vyhotovovať archívne pomôcky, vykonávať metodický dohľad nad spisovou službou UK a jej súčasťou, podľa platných smerníc poskytovať vedeckým inštitúciám, orgánom štátnej správy a bádateľom na štúdium spracované archívne dokumenty. Pre zlepšenie chodu spisovej služby na univerzite vypracovali pracovníci Archívu UK spisový poriadok platný od 1. januára 1966 pre všetky fakulty univerzity.

Živým pamätníkom týchto udalostí sa stal aj Július Bartl, ktorý v roku 1964 nastúpil na základe výberového konania do KD UK, stal sa teda zamestnancom rektorátu, kde pracoval najprv ako odborný pracovník, neskôr ako vedúci Archívu UK, vedúci oddelenia propagácie a historickej dokumentácie odboru vedecko-výskumnej činnosti Rektorátu UK. Pod jeho vedením sa pripravovali oslavy 50. výročia vzniku UK v Bratislave. Veľkým „mínusom“ v postoji k archívu sa stalo odlišné nazeranie na históriu univerzity z pohľadu vedenia (politické) a z pohľadu archivárov (historické) so snahou o objektívnosť. Dôvodom sa stala fotografia prezentovaná na výstave k 50. výročiu vzniku univerzity inštalovanej na Bratislavskom hrade, ktorá zachytávala sovietskeho ministra školstva na inštalácii rektora vtedajšej Slovenskej univerzity Vojtecha Tuku. Fo-

tografia sa musela okamžite zameniť za inú. Ako sám Július Bartl spomínal, mal navyše „čierny bod“, že v jeseni 1967 z nerozvážnosti vstúpil do Komunistickej strany Československa pod dojmom očakávania spoločenských zmien pod vedením Alexandra Dubčeka a komunizmu „s ľudskou tvárou“. Nakoniec ho v roku 1970 z nej vyškrtli a tí, čo ho neprevertili, boli zakrátko tiež vyhodení. Jeho kolega Ondrej Dolan hneď v septembri 1968 emigroval do Švédska, takže na „mínusy“ zostal sám.

Július Bartl ako archivár a vedúci pracovník počas svojho aktívneho pôsobenia v univerzitnom archíve dbal na preberanie archívnych dokumentov univerzity i jej súčasťou, publikoval z dejín tejto inštitúcie a za veľký prínos považujeme zachovanie podkladov zo zasadnutí a rokovaní najrôznejších komisií na prípravu osláv k výročiam univerzity, ku ktorým od začiatku pristupoval ako k budúcim archívnym dokumentom s historickou hodnotou a na ktoré sa v tom čase každý pozeral iba ako na pracovný, podkladový materiál, žiaľ, v mnohých prípadoch sa platné závery a dohody nezachovali ani v neskoršie odovzdávaných celkoch. Bez týchto prameňov by sme mnohé záležitosti mohli len predpokladať. Pod jeho vedením pracovníci archívu po novembri 1989 urýchlene riešili množstvo nových, nepredvídateľných úloh. Prednostne vybavovali žiadosti bývalých pracovníkov a študentov UK o rehabilitáciu a museli v čo najkratšom čase neodkladne sústrediť do archívu registratúrne záznamy zaniknutých celouniverzitných pracovísk i dokumentov zo sťahujúcej sa PdF UK z Trnavy do Bratislavy v roku 1986. Nové príležitosti, ktoré v tomto období Július Bartl dostal, rozhodli o jeho odchode z univerzitného archívu a vydaní sa na dráhu vysokoškolského pedagóga a historika. Stalo sa tak na jeseň 1992.

Som vďačná za niekoľko úžasných rozhovorov s pánom profesorom, ktoré som mala možnosť zažiť ako univerzitná archivárka. Nebolo to len na niektorých univerzitných podujatiach, ale aj v novembri 2016, keď za veľmi sychravého počasia prišiel za mnou do archívu a zotrvali sme dlhý čas v príjemnom rozhovore. Naposledy sme spolu telefonovali v decembri 2021, keď „upratoval“ svoju knižnicu a archívnu ponúkol jej časť, ktorú sme preberali počas jeho pobytu v nemocnici. Správa o jeho odchode na druhú stranu života dňa 19. apríla 2022 prekvapila i zbolela, všetci sme dúfali v zlepšenie jeho zdravotného stavu.

Pán profesor, odišli ste síce od svojich blízkych i kolegov, no zostávate v našich spomienkach.

PÊLE-MÊLE

ESEJ O DOKONALOM KLAMSTVE

Od malička nám rôzne autority vstúpajú, aby sme hovorili pravdu. Kedysi aj kazateľ Ján Hus hlásal na zhromaždeniach prostého ľudu: „*Vrav pravdu, ži v pravde, miluj pravdu...*“ Lenže všetci vieme, ako dopadol. Keby na koncile v Kostnici aspoň raz zaklamal, možno by nemuselo byť v dejinách pustošivé husitské hnutie. Viem, že život nie je vždy prechádzka ružovou záhradou a môže nastať situácia, keď povedať pravdu by bol hriech. To nastoľuje teoretickú otázku: Existuje dokonalé klamstvo? Na rozdiel od dokonalej vraždy, dokonalé klamstvo skutočne existuje. Ale pozor, dokonalé klamstvo môže fungovať len pri splnení dvoch podmienok. Možno ho použiť len raz, a to dočista prefíkane a musíte tomu klamstvu sám uveriť. Ak o tom pochybujete, možno vás presvedčí môj príbeh.

Raz do mojej pracovne v Bratislave asi v marci 2007 zavítal môj milý kolega, riaditeľ archívu v Leviciach Mgr. Peter Tesák. Bola to zvláštna návšteva, lebo sem-tam sa zastavili kolegovia, podiskutovali pár minút a ponáhľali sa ďalej. To však nebol jeho prípad. Peter bol vášnivý diskutér a veľký znalec faktov. Strávil u mňa väčšinu pracovného dňa. Bolo zaujímavé ho počúvať. Na druhej strane treba pripustiť, že moja archívna práca dostala v ten deň na frak. Reč sa zvrtila aj na moje aktivity. Vtedy som práve organizoval pre kolegov poznávací zájazd do Španielska. Napriek tomu, že sme mali cestovať už v máji, stále som nemal plný autobus a konateľka cestovky Transtip ma upozornila, že s nami ide do veľkého rizika. Preto nečudo, že som Petra agitoval, aby sa k nášmu zájazdu pripojil. Sľúbil, že o tom bude uvažovať. Určite uvažoval, lebo o dva týždne mi poslal podrobný email, kde sa ospravedlňoval, že mu to nevyjde. Petra som už viac nevidel. Na moje prekvapenie som mu išiel o niekoľko mesiacov na pohreb. Ešte nikdy v živote som nevidel na pohrebe takú ohromnú masu ľudí. Musel ho v Leviciach kde-kto poznať ako regionálneho historika, aj ako všestranného človeka. Málokto však vedel, že ho zasiahla neskoro odhalená rakovina hrubého čreva. Až do konca bol vyrovnaný a pracovitý. Asi týždeň pred úmrtím prišiel do archívu a kolegynkám, ktoré viedol, oznámil: „*Deti moje, zomieram*“. Neverili mu. Zo žiaľu neboli schopné ani predniesť prejav pri poslednej rozlúčke nad jeho rakvou. Túto

ťažkú úlohu prevzala riaditeľka archívu v Topoľčanoch PhDr. Oľga Kvasnicová. Vrátil som sa domov, ako keď človek zhliadne neradostný film, znovu som sa vrátil k mojim archívnym škatuliam a k svojim záľubám.

V polovici roka 2007 odišla do dôchodku moja kolegyňa z nášho Štátneho archívu v Bratislave Mgr. Katarína Hodasová. Bola to mierne korpulentná dáma, ktorá milovala život a dobré jedlo. Začiatkom roka 2009 ma navštívila v mojej kancelárii. Vyzerala úplne skvele, celá žiarila a mala optimistické plány. Bol som natoľko ohúrený, že som sa jej dosť nekorektne spýtal, či má nejakého mladého priateľa. Nadšene mi rozprávala, že sa rozhodla urobiť si autoškolu a že si bude konečne užívať život. Kúpila si menší byt v Banskej Bystrici, kde sa plánovala rekreovať. Povedal som jej úprimne, že práve ona bude mojim vzorom, ako má na Slovensku vyzeráť dôchodca. Vtedy som ju videl naposledy. Na jeseň som na vstupných dverách do archívu našiel prilepené parte a na ňom jej meno. Nikto z nás, bývalých kolegov, netušil, že sa jej rýchlo zhoršil zdravotný stav a po prežitom utrpení zomrela na zlyhanie pečene.

Keď sa zamýšľam nad tým, ako sa stalo, že ja ešte stále žijem, dochádzam k záveru, že to spôsobila smrť týchto mne blízkých kolegov. Bol som normálny zdravý chlap, teda aspoň som si to myslel, ktorý sa cítil dobre. Nevedel som prakticky nič o civilizačných chorobách, ani ma to nezaujímalo. Ale toto už na mňa bolo príliš. V relatívne krátkom čase dvaja moji kolegovia, ktorých som považoval za zdravých veselých ľudí, zmizli z môjho života. Vtedy vo mne prvý raz skrsla neistota. Čo ak aj môj organizmus niečo nekalé skrýva? Aj keď som to dlho odkladal, predsa len som sa rozhodol. Nechám sa vyšetriť a budem mať pokoj na duši. Keď čokoľvek robím, mám vo zvyku to robiť dôsledne. Nespoliehal som sa na bežné bezplatné preventívne vyšetrenie u svojho obvodného lekára. Vedel som, že také vyšetrenie je obmedzené a nie všetko vie odhaliť. Našiel som inzerát v tlači, ktorý upozorňoval na preventívne centrum pri Onkologickom ústave sv. Alžbety v Bratislave. Neváhal som a objednal som sa. Nebudem zapierať, dosť ma zaskočila cena vyšetrenia. Z obdobia socializmu sme neboli zvyknutí u lekára niečo platiť. Ale čo, už som manželke sľúbil, že sa nechám vyšetriť a tak som zaplatil 8 500 Sk, čo bola polovica môjho platu. Koncom septembra 2009 som absolvoval celodenný kolotoč vyšetrení, ktoré prebiehali rýchlo a hladko. Bolo mi až trápne, že v preplnených ordináciách s pacientami som mal v podstate prednosť. Ale aspoň som sa utešoval, že veď „kto maže, ten jede“. Na druhej strane,

ak by som nemal prednosť, tak by som potreboval pri dnešnej zdravotnej (ne)dostupnosti minimálne týždeň dovolenky. Jedno vyšetrenie sa však konalo s odstupom piatich týždňov. Išlo o kolonoskopické vyšetrenie. Nemal som tušenie, o čo išlo, ale to sa malo zmeniť.

Už príprava večer doma nebola práve príjemná. Odporné prehánadlo vie človeku riadne povykrúcať črevá. Ráno v ordinácii ma postavou statný lekár MUDr. Milan Cubínek tvrdo potrápil. Bolo to nielen nepríjemné, ale aj bolestivé a pre chlapa nedôstojné. No a práve tento lekár vypísal aj záverečnú správu o celom komplexnom vyšetrení a poslal mi ju poštou. S uspokojením som čítal, že klinickým vyšetrením toho času onkologické ochorenie nezistili, bodka. Mal som to na papieri s pečiatkami, že som proste fit. O krátky čas sa to ale zvrtilo. Zvonil mi telefón v práci a ozval sa MUDr. Cubínek. Tento autoritativný lekár mi nervózne koktal do ucha, že prišlo k akémusi nedorozumeniu a že musíme jeho správu stornovať. Jednak mi to pripadalo smiešne, a jednak som aj tak nepochopil, o čo išlo. Vedel som len jedno, že k nemu musím ísť na novú kolonoskopiu. V ordinácii mi povedal, že sa musí dostať v mojom trakte dosť hlboko a odobrať akési vzorky. Bol to jeden z najdesivejších zážitkov môjho života. Lekár sa mi motal okolo mojej zadnej časti, ja som strašne reval od bolesti a sestrička laktami tlačila do môjho brucha, aby aspoň trochu vyrovnala tlaky, ktoré také vyšetrenie prináša. Zdalo sa mi, že to trvalo nekonečne dlho. Keď som sa vypoťal z ordinácie do čakárne, všimol som si vydesené pohľady pacientov. Dodnes si vyčítam, že som im spôsobil traumu.

Onedlho som sa k tomu neúmyselnému sadistovi vrátil po lekársku správu. MUDr. Cubínek mi šetrne oznámil, že mám nález na hrubom čreve, ktorý poslal na rozbor. Povedal, že musím ísť na operáciu. Prijal som to flegmaticky. Ako naivný hlupáčik som si myslel, že dajú nádor preč a bude to vybavené. Lekár ma okamžite poslal do vedľajšej nemocnice na kliniku onkologickej chirurgie. To zodpovedalo môjmu naturelu, sám inklinujem k rýchlym riešeniam. Dostavil som sa do preplnenej čakárne chirurgie a čakal, keď na mňa príde rad, čo prišlo asi po štyroch hodinách. Prijal ma MUDr. Martin Sabol, pozrel si moje papiere, kde som mal diagnózu histologicky verifikovaný stredne dif. adenokarcinóm v oblasti pod lienálnou flexúrou. Chirurg mi vecne a veľmi pokojne oznámil, že ma zoperuje. Malo ísť o operačný výkon hemicolectomie 1. sin. Je fajn, že lekári píšú všetko takto nezrozumiteľne, aspoň sa človek nevydesí. MUDr. Sabol kreslil na papier obrázok môjho brucha a naznačoval, ako bude re-

zať. Pripadalo mi to ako čistý kubizmus. Bol som už od rána veľmi unavený, hladný, smädný a možno aj vystresovaný. V podstate som už nevnímam, o čom presne hovoril. Bolo mi to jedno, stačilo mi, že na mňa pôsobil absolútne dôveryhodne ako profík, ktorý si robí svoju rutinnú prácu. Pýtal sa, či mám nejaké otázky, nemal som. Potom si vypýtal povolenie, aby mohol rezať aj prípadné iné nálezy, keď už ma bude mať otvoreného. Považoval som to za logické a poverenie mu dal, a to písomne. Potom už len skúmal svoj operačný rozvrh. Dovtípil som sa, že sa snažil ma operovať čo najskôr. Ako sa neskôr ukázalo, bolo to múdre, lebo môj nádor sa ukázal ako rakovinotvorný a už prerastal cez brušnú stenu. Dohodli sme sa, že nastúpim do nemocnice o šesť týždňov, a to 5. januára 2010.

Udalosti sa pre mňa vyvinuli tak rýchlo, že som mal rovnaký pocit, ako keby som si práve dohodol termín v autoopravovni. Doma som celú vec hodil za hlavu. V archíve bolo v decembri najviac aktivít – dorobiť všetky ročné úlohy, detailne vyhodnotiť končiaci rok a vymyslieť plán na rok ďalší... Vedel som sa zabaviť. To platilo aj doma; na mierny nátlak manželky som sa pustil do každoročného pečenia vianočných cukrovniček. Teda aby to nevyzeralo tak bombasticky, viem piecť len dva druhy, ale zato vo veľkom. Už predtým som informoval manželku, že mám papier na to, že som zdravý. To sa síce akosi zmenilo, ale o tom som pomlčal. V rodine mal každý svoje starosti. Manželka začala na ústredí banky trpieť vrtochmi nejakého premúdreleho a premotivovaného kindermanažéra. Staršia dcérka práve zistila, že je znova v druhom stave. Mladšia dcérka začala mať vážne problémy s diplomovou prácou napriek tomu, že ju vypracovala na základe vlastného psychologického výskumu medzi poslucháčmi policajnej akadémie. Jej školiťel odišiel zo školy a súdil sa so svojou nadriadenou docentkou, ktorá, nanešťastie, hodnotila diplomovku mojej dcéry. Bola to dobrá diplomová práca, čítal som ju a robil jej grafickú úpravu na PC. Napriek tomu pani docentka zhodnotila prácu ako nevyhovujúcu, čo bol necitlivý podraz pre moju dcéru a neuznaný som sa cítil aj ja.

Skutočnosť, že má človek rakovinu, sa dá v rodine utajiť, najmä keď som to úplne vytesnil z mysle. Iná vec je, ako utajiť odchod do nemocnice. Tesne pred Vianocami mi napadlo jediné možné riešenie. Prišiel som domov a oznámil manželke, že sa mi náhodou podarilo získať poukaz na liečenie vo Vojenskom kúpeľnom ústave v Piešťanoch. Nápadné to nebolo, lebo som v minulosti niekoľkokrát kúpeľný pobyt absolvoval. Manželka mi závidela oddych

v kúpeľoch, a to mi robilo náramne dobre. V tomto momente by som chcel vyjadriť svoje poznanie o sile sugescie. Ja som si pomocou rodiny skutočne vsugeroval, že nejdem pod nôž, ale do kúpeľov. Prežíval som šťastné obdobie.

V deň nástupu do nemocnice na Heydukovej ulici som počkal, kým manželka odišla do práce. Našťastie mám celoživotný zvyk, že na všetky cesty sa balím výlučne sám. Inak sa človek balí do kúpeľov a inak do nemocnice. Usúdil som, samozrejme, nesprávne, že skoro nič nepotrebujem a zobral som si len veci na osobnú hygienu, pyžamo, časopisy, mobil a notebook. S neochvejným psychickým nastavením, že idem do kúpeľov, som spokojene vstúpil do nemocničnej izby. Moja nálada bola ležérne povznášajúca. Lôžková časť chirurgie bola po vianočných sviatkoch takmer prázdna. Najskôr som bol na izbe sám. Určitý malér prišiel na druhý deň, keď bol sviatok 6. januára. Ošetrojúci lekár mi povedal, že zatiaľ so mnou nebudú nič robiť a ponúkol mi, aby som išiel na deň domov. Bol prekvapený, keď som rozhodne odmietol. No uznajte, kto to kedy počul, aby pacient druhý deň pobytu šiel z kúpeľov na návštevu rodiny.

7. januára ma popreháňali na predoperačné procedúry, čo bolo úplne v pohode. Nejaké procedúry predsa v kúpeľoch musia byť. Moja nálada bola vynikajúca. Zatelefonoval som aj manželke a hlásil som, že v kúpeľoch v Piešťanoch je všetko super. Vtedy som sa zoznámil s dvomi spolubývajúcimi. Jeden bol veľmi sympatický pán z Prievidze. Prišli za ním manželka s dospelou dcérou. Pozoroval som ich krásny rodinný vzťah, ako ho podporovali pred vážnou operáciou. Nepýtal som sa, o čo ide, ale všimol som si, že sa mobilom kontaktoval so šéfom klubu stomikov v Prievidzi. Ďalšie ráno odišiel z izby a keď sa vrátil, videl som, že mu z krku trčala kanila. Veselým hlasom nám venoval svoj toaletný papier s tým, že ho už viac nebude potrebovať. Obdivoval som jeho silnú náтуру a bol som zvedavý na jeho návrat, ale už som ho nikdy nevidel.

Môj druhý spolupacient bol z iného cesta, mal podozrenie na nádor na ruke, ale snáď to nebolo také vážne. Bol to autoritatívny chlapík, ktorý neuznával žiadnu rovnoprávnosť a pravdepodobne ani inteligenciu ako spoločenskú triedu. Poznate tie typy, čo majú svoje nemenné pravdy. Počul som, ako ho jeho manželka chcela prísť navštíviť, čo rezolútne odmietol, že nie je žiadne malé dieťa. Bol som rád, že som tohto bohorovného muža vedel vyviesť z rovnováhy. Keď sa dozvedel, že robím v archíve, spomínal, že jeho teta ako mníška bola dlho väznená režimom. Tým mi akoby nahral na

smeč. Práve som dokončil menný register politiky stíhaných osôb na Slovensku pri spracovaní archívneho fondu Štátna prokuratúra, oddelenie v Bratislave v rokoch 1948 – 1952. Otvoril som notebook, spýtal sa na priezvisko mníšky a o pár sekund som mu sypal základné údaje o príslušnej trestnej veci. A nielen to, mám obstojnú pamäť a z trestného spisu som mu porozprával rôzne podrobnosti. Videl som, že bol ohromený. Asi mu to zostalo dlho, lebo ma asi o tri mesiace navštívil v archíve a chcel vedieť, ako som dopadol.

Moju pohodu narušil až MUDr. Sabol, ktorého som videl vtedy druhý raz v živote. Fascinoval ma jeho pokojný tón špičkového odborníka. Oznamoval mi, že zajtra som v jeho operačnom programe. Presviedčal ma, že polovicu úspechu mám vo svojej moci tým, že poctivo vypijem potrebnú tekutinu a druhá polovica záleží na ňom. Sestrička priniesla ohromné množstvo v podstate nepitnej tekutiny a chodila kontrolovať, ako mi chutí. Nemusím podotýkať, že táto hnusoba nahradila celodennú stravu. Potom ma ešte večer navštívil nejaký láskavý mních, ktorý mi prišiel dať poslednú útechu pred operáciou. Nijakú útechu som nepotreboval a slušne som ho poslal preč. Hneď ráno 8. januára som mal pohon. Sestrička ma vydurila z postele asi o piatej. Na celom mužsko-ženskom oddelení bola len jedna sprcha a musel som sa osprchovať skôr, kým sprchu obsadia ženy. Potom som už len čakal, kým si po mňa prišli sanitári a odviezli ma ako invalida na vozíčku na operačný trakt. Bol som síce hladný, smädný, ale úplne vyrovnaný. Keď mi anesteziológ dával na tvár „náhubok“, bol som rád, že si pospím. Asi o 20 sekúnd som cítil, že príjemne strácam vedomie.

Precitnutie na ARO bolo príšerné. Ako som neskôr zistil, mal som zašitý vertikálny rez dlhý 28 cm, za ktorý by sa nemusel hanbiť ani vlk z rozprávky o Červenej čiapočke. Niečo ubudlo aj z mojej živej váhy, lebo mi chirurg zobral s nádorom aj časť hrubého aj tenkého čreva. Už na druhý deň ma previezli na moju izbu, kde moje utrpenie pokračovalo. Hrozne ma bolela rana rezu. Keby len to, človek leží na operačnej sále nahý, je tam silná ventilácia a z toho prievanu som dostal silné bolesti v krížoch. Výsledkom bolo, že som nevedel nájsť polohu. Keď som ležal na chrbáte, strašne ma boleli kríže, keď som sa pokúšal dať na bok, zosilneli bolesti rany. Spať som nemohol ani náhodou. Samozrejme som drankal lieky na bolesť, ale tie účinkovali len štyri hodiny. Celú prvú noc na izbe som pozeral na hodiny na stene, ktoré sa neskutočne vliekli. Bol som rôznymi hadičkami uväznený na posteli. Mladé

sestričky mi vytrvalo dávali infúzie, niekedy aj na obidvoch rukách súčasne. Ráno som sa sťažoval lekárom na bolesti, tak mi pridali niečo navyše, ale nemal som dojem, že by to bolo lepšie. A tak to pokračovalo viac dní a nocí. Aj keď sestričky boli veľmi šikovné, za pár dní som bol rozpíchaný ako rešeto.

Moje ponosy na bolesť krížov si empaticky všimla staničná sestra. Bola to silnejšia, vidiecká žena, ktorá dochádzala zo Žitného ostrova. Ukázalo sa, že v niečom bola múdrejšia ako celý personál. Na tretí deň dostala spásnu myšlienku a zohnala mi bedrový pás na kríže. Ten mi skutočne pomohol. Práve s touto staničnou sestrou som mal strašný zážitok. Keďže som sa hrozne potil, musel som už hrozne zapáchať a lekár jej nariadil, aby ma okúpala. Poviem vám, zachvátila ma hrôza, a nie nadarmo. Zatiaľ som stále bezmocne ležal v bolestiach a nevedel som si predstaviť, že by som v tom stave mohol chodiť. Lenže befel je befel, sestra ma uchočila za telo a ťahala z postele. Pritom mi kázala, že sa musím pozeráť na strop, a nie na zem, aby som neomdlel. Úpenlivo som ju prosil, aby mnou manipulovala čo najpomalšie. Bolo šťastie, že mala skutočne silu, dostala ma na nohy a vliekla ako raneného frontového vojaka na chodbu a do kúpeľne. Zažíval som strašné pocity: bolesť, strach, že spadnem, neistotu, aj pocity hanby, lebo som si v rukách musel držať dve hadičky s vreckami – jednu na moč a druhú na výlučky z rany. Takto omotaný som sa nevedel sám vyzliecť, tak mi pomohla a nechala ma v sprche samého, aby som sa umyl. Ale preboha ako? Proste bolo to totálne stresujúce.

Na spiatocnej ceste na izbu táto dobrá žena urobila jednu chybu, o ktorej nemala ani tušenie. Spýtala sa ma, či ma cez víkend príde navštíviť moja rodina. Toto vážne nemala robiť. Dovtedy som sa napriek neprestajnému utrpeniu psychicky držal veľmi dobre. Ona to takto hlúpo pokazila. Samozrejme ma nijaká návšteva nečakala. Kto by už chodil navštevovať chlapa v kúpeľoch? V tom momente som sa fakticky psychicky zrútil. Bolo mi do plaču, ľutoval som sa a bičovala ma bezmocnosť. Zo zúfalstva som sa rozhodol, že zavolám manželke. Horko-ťažko som dočialhol na stolíku mobil, našiel som rýchlu voľbu na manželku. Chcel som jej povedať, že je mi strašne, aby za mnou prišla. Už-už som stlačil príslušný gombík, ale nakoniec mi ruka poklesla. Predstavoval som si, aký šok doma vyvolám u manželky aj u detí. Moji blízki by ku mne rýchlo so strachom a panikou nabehli, nástojčivo by sa vypytovali prekvapených lekárov. Nie, taký chaos som nemohol pripustiť. Uvedomoval som si, že všetok personál sa o mňa vzorne staral.

Pre poriadok musím poznamenať, že za celý pobyt v nemocnici som jednu návštevu mal. Kolega z odboru archívov a kamarát PhDr. Peter Zoričák ku mne ako spiklenec dobehol, lebo som potreboval doručiť predĺženú PN-ku do práce. Aby som nezabudol, mal som ešte jednu návštevu, ale tá bola z druhu nepozvaných návštev. Do izby vstúpila dáma v stredných rokoch a predstavila sa ako rehabilitačná sestra. Bolo to tretí deň po operácii. Najskôr som myslel, že si pomýlila posteľ. No nepamýlila. Potvorka jedna vystihla moment, keď som práve nemal infúziu, že ide so mnou cvičiť. Vtedy moja nevyspatosť, vyčerpanie a celková letargia už dosahovali vysoké hodnoty. Najhoršie bolo, že spútaný hadičkami som sa jej nemohol účinne brániť, len som zúrivo gúľal očami. Presviedčala ma, že oni povinne cvičia s každým operovaným pacientom. Donútila ma zdvíhať ruku a napínať palce na nohách. Musel som tiež dvíhať nohy, ale to išlo viac ako mizerne. Nakoniec som sa jej zbavil a našťastie sa pri mne už viac neukázala.

Štvrtý deň po operácii som sa vyzvedal u môjho ošetrojúceho lekára, kedy pôjdem domov. Povedal, že, ak sa môj stav bude vyvíjať bez komplikácií, na ôsmy deň od operácie. Čo tým presne myslel som rýchlo pochopil. Keď došla ráno sestrička, prvé, čo sa pýtala, či som mal vetry. Pravdivo som odpovedal, že nie. Potom prišiel môj ošetrojúci lekár, pýtal sa tiež, či som mal vetry. Potom prišla vizita a primár sa pýtal, či som mal vetry. To sa opakovalo bezchybne každý deň. Empiricky som dospel k záveru, že toto je najdôležitejšia vec v mojom živote. Vetry bola tá brána medzi životom a smrťou, medzi živorením v nemocnici a odchodom domov. Všetci lekári pozorne počúvali moje brucho fonendoskopom, či tam počujú nejaký pohyb. Nepočuli nič a mlčky odchádzali. Odhliadnuc od môjho spomenutého psychického zlyhania, dovtedy ani na moment som nepripustil myšlienku, že by som sa z toho nedostal. No keď dni utekali ako cez kopirák a vetry nikde, trochu som zneistel. Veci sa proste nehýbali. Akurát som sa potešil, keď som pri lôžku uvidel MUDr. Sabola tretíkrát a naposledy. Asi si prišiel skontrolovať svoju prácu krajčírka a bol s rezom spokojný, lebo kázal, aby mi odpojili hadičku napojenú na moju ranu. Povedal mi, že v mojom tele nenašiel žiadne metastázy. To bola moja priepustka na prežitie. Z literatúry som vedel, že nádor môže vysieľať aj prieskumné hliadky po tele, ale ak by k tomu prišlo, hádam ich môj imunitný systém zničil. Potešil som sa, keď mi neskôr odpojili aj hadičku na moč a oslobodili tým moje druhé ja. Od toho času som opatrne rúčkoval pozdĺž steny a vedel som dokrivkať až na vecko.

V tom čase som si uvedomil, že som naletel klamlivej reklame nadnárodnej farmaceutickej spoločnosti. Ešte pred operáciou som si kúpil dosť drahý liek wobenzin, ktorý mal urýchliť hojenie rany. Ako aktívny blbec som sa pochváľil s týmto preparátom ošetrojúcemu lekárovi. Ten ma vysmial, že som len vyhodil peniaze do „luftu“. Zamyslel som sa. Keby ten liek bol účinný, dlhoročný lekár by si všimol, že mu pacient odchádza z lôžka skôr. Liek som užíval a napriek tomu som odišiel presne podľa predpovede lekára na ôsmy deň po operácii. Poučil som sa a odvtedy som alergický na podobné reklamy. Tento liek ma prenasledoval z reklamy ešte asi desať rokov ako pomoc na všetko. Až z čítania životopisnej knihy jedného špičkového manažéra americkej farmaceutickej firmy, v ktorom sa ozvali výčitky svedomia, som sa dozvedel, ako nás vedľa ohľupovať. Firma si zvolila jeden liek, za šialené peniaze pripravila celosvetovú reklamu a potom dosahovala miliardové zisky. Rozhodol som sa, že takýmto firmám už nebudem robiť sponzora.

Na nemocničnom lôžku som tiež bytostne pochopil nenávisť tretieho hladujúceho sveta k nám Európanom. Moje brucho bolo dlho nefunkčné, ale to sa nedalo povedať o mojom žalúdku, ten bol funkčný až priveľmi. Vo dne v noci som pociťoval hlad. Moje čuchové bunky začali robiť rekordy. Keď rozvážali pacientom stravu na vozíkoch po chodbe, už z diaľky som cítil, aké jedlo rozvážajú. Spolupacienti si pochutnávali na jedle a ja som na nich len závistivo pozeral. Pokrikoval som na personál, čo priviezli pre mňa. Bol to fór z mojej strany. Dobré som vedel, nie sú vetry, nebude ani poživeň. A tak ma personál utešoval, že raz dôjde rad aj na mňa. Ako sa ukázalo, nebola to celkom pravda. Keď sa konečne môj stav trochu zlepšil a nejaká slabá peristaltika čriev sa objavila, lekár mi predpísal polievku. Nesmierne som sa tešil, ale nemal som na čo. To nebola polievka, ale masťná nechutná voda. Ale večer mi už prišiel jogurt a to som už bol nadšený „kabrňák“. Ráno som sa potešil, keď som dostal dokonca rožok s maslom a džemom. Erárny obed som už nedostal, lebo ma o niekoľko hodín prepustili z nemocnice. Celý pobyt v nemocnici od operácie bol pre mňa jedným utrpením. Hromadila sa vo mne akási nechúť zo seba samého, z prostredia, ktoré v nemocnici bolo zlé. Bola tu ešte jedna vec. V tom čase asi existovali nejaké nebezpečné nemocničné baktérie. Možno to bol dôvod, že upratovačky každý deň poctivo vytreli izbu nejakým neskutočne zápachajúcim prípravkom a v izbe sa nedalo dýchať. Ľutoval som celý obetavý personál, neúnavne kmitajúce sestričky

a sympatických lekárov, ktorí v týchto podmienkach museli denne pracovať.

Už som sa nesmierne tešil domov, ale bol tu jeden problém. Písal sa piatok 15. januára 2010. Mal som byť v kúpeľoch 14 dní, ale takto to vychádzalo len na 11 dní. Ako sa hovorí, jedno klamstvo plodí ďalšie. Vytočil som mobilom manželku a hovorím, už ma to v kúpeľoch nebaví. Informoval som ju, že som si vybavil u riaditeľa kúpeľov predčasný odchod domov. Manželka sa potešila. Potom však spustila jemnú výčitku. Ona musela robiť tvrdo v práci a ja som si zatiaľ užíval a že by som mal v záujme spravodlivosti urobiť pre ňu dobrý skutok. Tým mala na mysli zemiakové placky, ktoré má veľmi rada. Cítiac s ňou, som jej neuvážene sľúbil, že až prídem dnes domov, placky jej urobím.

Sanitka ma doviezla domov na poludnie. Hoci ma sanitár empaticky doviedol až do bytu, už som toho mal dosť. Bol som slabý a ubolený. Ale sľub je sľub. Musel som urobiť aspoň zopár zemiakových placiek. Čoskoro som to oľutoval, nevládal som stáť na nohách pri sporáku, bolesti sa prudko stupňovali. S pomocou Božou som spravil päť placiek a z posledných síl som sa dopotácal do postele. Keď manželka dorazila, povedal som, že som utahaný z procedúr a pokojne som zostal ležať. Manželka sa s radosťou vrhla na placky a nechala ma v posteli.

Ďalší deň bola sobota a vedel som, že mi už klamstvo dlho nevydrží. Hneď ráno, ešte kým sme vstali, manželka „úkolovala“, že by som mal povysávať byt, a to som už musel kapitulovať. Okrem toho, že vysávanie neprichádzalo do úvahy, potreboval som čo najprísnejšiu diétu. Začal som teda diskusiu, že jej niečo musím povedať. Hovorím, že mám dve správy, jedna je dobrá, druhá zlá. Zlá správa je, že som dostal rakovinu, dobrá správa je, že som s ňou vybabral. Manželka bola istý čas v šoku, keď sa spamätala, začala sa sugestívne vypytovať čo, kde, kedy, ako, prečo... Samozrejme, takú reakciu som čakal a mal som vopred pripravené vysvetlenie. Pokiaľ sa vám to zdá uletené, môžete si to u mojej pani overiť, keď ju stretnete. Hovorím jej, poznáš ten vtip: „Číta mladík reklamu, že v miestnom kulturáku dávajú švédsky pornografický film Baba dala vojakovi. Tak si kúpi lístky a na predstavení sa ozve ospravedlnenie, že došlo k chybe. Nejde o švédsky film, ale o sovietsky, nie je pornografický, ale panoramatický a nevolá sa Baba dala vojakovi, ale Balada o vojakovi.“ No a so mnou je to podobné. Nebol som v Piešťanoch, ale v Bratislave, neboli to kúpele, ale nemocnica a nebol to vojenský, ale onkologický ústav. Potom som jej pokojne vysvetľoval, čo mi môže variť. Bol

to stručný repertoár, fakticky nič normálne. Pýtal som si nesolené, nekorenené zemiaky, obyčajné rožky, jogurty, pudinky, atď. Odvtedy sa manželka o mňa začala zúfalo starať. Nič som dlhé dni nerobil, len sedel v kresle, čítal a nehýbal sa. S mojím žalúdkom som viedol dialóg a skúšal opatrne, čo znesie. Bol tu malý, ale neustály pokrok. Moje brucho však nechcelo spolupracovať. Mal som pocit, že sa vôbec nechcelo zahojiť. Za trest som si do brucha denne nemilosrdne pichal injekcie fraxiparinu na riedenie krvi.

Po týždni domáceho liečenia som sa mal v piatok hlásiť u svojho obvodného lekára MUDr. Ladislava Horniczského, ktorý ordinoval v poliklinike v objektu Ministerstva obrany SR. Môj stav bol ešte natoľko nemohúcny, že jediná možnosť dopravy bola taxíkom. Vysadil ma pred vchodom na ministerstvo a s bolesťami som sa prebíjal cez kontrolu vojenskej polície, či nie som náhodou ozbrojený. Do ordinácie to bolo asi 300 metrov. Doteraz som chodil len po byte a teraz taký maratón. No nemal som na výber. S veľkými bolesťami som sa posadil na stoličku u lekára. Staručký drobný lekár sa na mňa ani nepozrel. Energicky dvomi prstami klepal niečo do počítača, čo vyzeralo smiešne. Stále hľadel do mojej prepúšťacej správy a potom mi bez okolov oznámil, že ma od pondelka vypisuje do práce. Myslel som, že neverím svojim ušiam. Taktne som ho upozornil, že ešte nemôžem ísť do roboty. Konečne sa na mňa pozrel a spýtal sa prečo. Upozornil som ho, že mám ešte veľké bolesti. No chybu si priznal a objednal si ma na kontrolu o dva týždne. V tom čase sa náhle môj stav dramaticky zlepšil, už som mohol chodiť skoro bez bolesti. Už som sa aj tešil do práce,

budem dochádzať autom, obed si zoberiem so sebou a, či sedím doma alebo v archíve za počítačom, vyjde to na rovnako a finančne určite lepšie. Nuž som MUDr. Horniczského požiadal, aby ma vypísal. Staručký lekár sa opäť pozrel do mojich záznamov a na moje prekvapenie to odmietol. Ohradil sa, že som ešte krátko po operácii a že si to nemôže zobrať na zodpovednosť. Do práce ma vypísal až pri ďalšej kontrole o týždeň.

Počas môjho domáceho doliečovania som sa dohodol s mojimi blízkymi, že moje zdravotné problémy budeme naďalej tajiť pred mojou mladšou dcérou, ktorá vtedy dokončovala vysokú školu. Zuzanka bola stále v pohybe a okolo mňa sa vždy len tak mihla a už zas bola preč. Sedával som stále v kresle a nehýbal sa a nikdy si nevšimla, že namiesto chôdze som sa tackal. Realitu sa dozvedela, až keď mala po skúškach. Chúďa malé, od žiaľu preplakala pol dňa. To bol jednoznačný dôkaz, že milosrdné klamstvo má v živote svoje dôstojné miesto.

Túto spomienku by som chcel pomyselne venovať svojim milým kolegyniam zo Štátneho archívu v Bratislave Darine Olšovskej a Terézii Mišovičovej, rovnako ako kolegyni z odboru archívov MV SR PhDr. Júlii Hautovej, ktoré dostali túto zákernú chorobu, jej diagnostika však prišla neskoro a, žiaľ, chorobe po ťažkom boji podľahli. Rovnako spomínam na zmienených kolegov Mgr. Petra Tesáka a Mgr. Katarínu Hodasovú, ktorí ma vyprovokovali k mojej záchrane. Bol by som šťastný, ak by môj pravdivý príbeh motivoval aj Teba k správne rozhodnutiu.

Pavel Vimmer

